



CERTOŠKA FIBULA

BIBA TERŽAN

Univerza, Ljubljana

Uvod	317	<i>Einleitung</i>	424
Označitev in sezname najdišč certoških fibul	318	<i>Kennzeichnung und Fundstättenverzeichnisse der Certosafibeln</i>	425
Kronologija certoških fibul	341	<i>Chronologie der Certosafibeln</i>	425
Južno od Pada	341	<i>Südlich des Po</i>	425
Este — Slovenija	343	<i>Este — Slowenien</i>	426
Alpe	372	<i>Die Alpen</i>	433
Jugozahodna Panonija in zahodni Balkan	375	<i>Das südwestliche Pannonien und der westliche Balkan</i>	434
Sklep	382	<i>Schlusswort</i>	436
Časovni horizonti mladohalštatskega obdobja na Dolenjskem	383	<i>Die Zeithorizonte der junghallstädtischen Periode in Dolenjsko (Unterkrain)</i>	437
Volčje njive	384	<i>Volčje njive</i>	437
Dolenjske Toplice	385	<i>Dolenjske Toplice</i>	438
Pregled dognanj	391	<i>Übersicht über die Feststellungen</i>	442
Katalog Dolenjskih Toplic	393	<i>Katalog von Dolenjske Toplice</i>	443
Kratice in opombe	414	<i>Abkürzungen und Anmerkungen</i>	414

Uvod¹

S certoško fibulo, katere časovno mesto je v literaturi že ustaljeno, želimo le ponovno osvetliti mladohalštatsko obdobje v Sloveniji ter prikazati mesto in odnos slovenskega prostora do sosednjih kulturnih skupin in sveta.

V ta namen smo pritegnili v obravnavo gomilo iz Volčjih njiv in gomilno grobišče iz Dolenjskih Toplic; s prvo bomo poskusili prikazati relativni odnos predcertoškega horizonta s certoškim, z drugim pa možnost ločitve horizontov v času, ko je v uporabi certoška fibula.

Razlikovanje med starejšimi in mlajšimi vrstami certoških fibul so izpeljali že posamezni avtorji ob vrednotenju gradiva z določenih področij. Da ne posegamo predaleč v preteklost raziskovanj, naj omenimo le O. H. Freya s kronologijo o Este in S. Gabrovca s predstavitevijo halštatske Slovenije.² Zadnji celotni prikaz certoške fibule v vsej njeni prostorski in časovni širini pa je podala M. Primas.³

Njene liste razprostranjenosti in časovne opredelitve ne moremo bistveno dopolniti z izjemo Slovenije in Jugoslavije.⁴ Vendar pa je zaradi drugačnega tipološkega pristopa,

na kar bomo opozorili še pri obravnavi posameznih vrst fibul, nastala razlika v prostorskem vrednotenju in v interpretaciji kronoloških problemov.

Omeniti je treba tudi sintezo P. G. Guzza o fibulah Etrurije,⁵ ki z nove strani osvetljuje med drugim tudi problem certoške fibule južno od Pada in tako odpira nove možnosti proučevanja vprašanja nastanka in svojosti razvoja fibul v tem delu sveta.

Označitev in sezname najdišč certoških fibul

Certoška fibula je bila v rabi daljšo dobo na prostranem področju, zato je razumljivo, da je bilo izoblikovanih več vrst fibul z lokalnimi inačicami.

Značilnost te fibule in novost, ki jo prinaša med fibule konca 6. st., je v oblikovanju noge: T presek noge in dvignjen, več ali manj, izrazito oblikovan gumb na koncu noge. Lok fibule, ki ima ali polkrožno ali iztegnjeno obliko, je lečasto ovalnega, segmentnega ali rombičnega preseka, lahko pa je tudi trakast. Glede na peresovino se certoške fibule delijo na fibule s peresovino z dvema zavojema, fibule z diskasto ploščico na prehodu loka v iglo⁶ in fibule s samostrelno peresovino.⁷ Ustajene kombinacije posameznih značilnosti pri oblikovanju fibul družijo fibule v značilne vrste, ki smo jih označili od I do XIII. V okviru njih je opaziti še posamezne inačice, te so zaznamovane s črkami od a do o.

V družino certoških fibul nismo uvrstili, kljub določeni sorodnosti, drobne ločne fibule s pestičastim gumbkom na nogi (sl. 15: 11; 7). Vendar jo vseeno predstavljamo zaradi verjetnih genetskih zvez s certoškimi fibulami.⁸

Geografsko ločimo štiri večja področja, kjer je prevladala certoška fibula: prostor južno od Pada s središčem v Bologni in jugovzhodno predalpski svet od Est do Dolenjske, na katerega se na eni strani vežejo skupnosti zahodnobalkanskega polotoka in južne Panonije, na drugi strani pa ob- in notranje- alpske dežele.

Drobne ločne fibule s pestičastim gumbkom na nogi (sl. 15: 11; 7)

Značilnosti: dvignjen pestičast gumbek na koncu noge, J presek noge, običajno lečast presek loka, ki je precej polkrožne sheme in okrašen z eno oz. dvema skupinama vrezov ali pa je neokrašen.

Adria: B — 1 prim., MC Adria.⁹

Bologna (Certosa): G — 1 prim., A. ZANNONI (1876—84) T. 50: 10.

Brezje, Trebnje: G — 2 prim., K. KROMER (1959) T. 2: 10; 41: 2.

Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 6: 1; 8: 4. Sl. 10: 1—3, 12: 7. MNA ESt. A. M. Chieco Bianchi (1976) T. 20: 17—21.

Kobarid: B — več prim., Gm Nova Gorica.

Koritnica, Tolmin: G — 1 prim., P. Kos, AV 24 (1973) T. 2: 2.

Kostanjevica: B — 1 prim., Nm Ljubljana.

Magdalenska gora: G — več prim., NHM Wien, Peabody Museum Cambridge. Sl. 15: 11.

Mokronog, Trebnje: B — 1 prim., Nm Ljubljana.

Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 11, 18. NHM Wien, MC Trst.

Nezakcij, Pula: B — 1 prim., AmI Pula.

Novo mesto: B — 1 prim., Nm Ljubljana.

Padova: G — 1 prim., O. H. FREY (1969) T. 34: 32.

Picug, Poreč: B — 3 prim., AmI Pula.

Rovišče, Krško: B — 4 prim., V. STARE (1962—63) T. 5: 16, 18. Ostalo: NHM Wien.

S. Martino in Gattara, Brisighella: G — 1 prim., G. BERMOND MONTANARI, Not. Sc. 23 (1969) 18 ss, Fig. 24.

Stična: G — 2 prim., Nm Ljubljana.

Šmarjeta: B — 4 prim., V. STARE (1973) T. 19: 15; 23: 11, 12; 60: 8.

Vače: G — 3 prim., NHM Wien.

Vintarjevec, Litija: G — 1 prim., F. STARE, AV 4 (1953) T. 1: 2.

Volčje njeve, Trebnje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1956) T. 22: 4.

Zasap pri Drnovem, Krško: B — 1 prim., Nm Ljubljana.

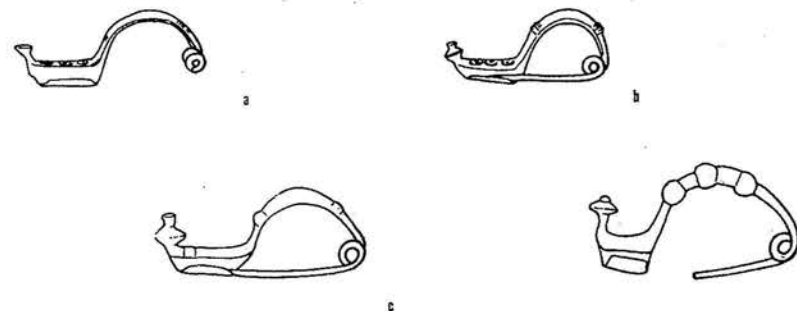
I. vrsta

Značilnosti: osnovno obliko fibul te vrste označuje polkrožna shema loka, ki je v somernem odnosu do noge. Glede na razlike pri oblikovanju posameznih delov fibul, pa ločimo v okviru vrste več variant fibul.

Fibule *inačice a* imajo lok, ki je lečastega preseka, običajno okrašen na vsaki strani s prečnimi vrezji. Noga fibul je okrašena s punciranimi krožci, in se zaključuje ali s ploščato oblikovanim (sl. 12: 2) ali s pestičastim gumbkom (sl. 12: 6). Posamezni primerki nimajo gumbka (sl. 11: 2, 5).

Pri fibulah *inačice b* je lok, ki je prav tako lečastega preseka, okrašen na obeh straneh s paroma prečnih reber. Noga, ki je pogostokrat okrašena s punciranimi krožci, pa se zaključuje z bikoničnim gumbkom s čepkom¹⁰ (sl. 1b).

Fibule *inačice c* imajo običajno lok čolničasto usločen, ki je okrašen ali z vrezji ali z rebroma. Gumb na nogi je bikoničen s čepkom. Pri oblikovanju noge pa je pri nekaterih primerkih opaziti odstopanje od običajne sheme preseka noge certoških fibul, saj imajo posamezne C presek noge. Isto velja tudi za fibule *d inačice*, ki so zelo blizu *varianti c*, le da imajo masivno oblikovan lok, ki je navadno razčlenjen z odebelitvami (sl. 1c, d).



1 Inačice certoških fibul I. vrste; vse 1/2 — Varianten der Certosafibeln des I. Typs; alle 1/2

a — sl. 13

fibule brez gumbka na nogi:

Este: G — več prim., MNA Este. Sl. 11: 5. M. A. Chieco Bianchi (1976) T. 20: 15, 16.

Parre, Bergamo: G — 1 prim., R. DE MARINIS, M. GUŠTIN, *Preistoria Alpina* 11, 1975, 12, Fig. 10.

Most na Soči (Sv. Lucija): G — 1 prim., NHM Wien. Sl. 11: 2.

fibule z gumbkom na nogi:

Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 8: 7. Ostalo MNA Este. Sl. 12: 6. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 20: 12—14.

Most na Soči (Sv. Lucija): več prim., F. LO SCHIAVO, *Actes du VIII^e Congres* 3 (1973) 93 T. 4: 11. Ostalo NHM Wien. Sl. 12: 2.

S. Ilario, Reggio Emilia: 2 prim., MC Reggio Emilia.

K tej inačici bi morda lahko prišteli še fibulo iz Brezij: K. KROMER (1959) T. 52: 4.

b — sl. 20 ●

Arbedo (Cerinasca): G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) 110, Abb. 6: 6.

Beremend, Baranja: G — 1 prim., E. JEREM (1973) Abb. 5: 6.

Brezje, Trebnje: G — 6 prim., K. KROMER (1959) T. 24: 7; 25: 8; ostalo NHM Wien.

Brunšica, Novo mesto: G — 2 prim., B. TERŽAN (1974) T. 18: 3, 4.

Dolenjske Toplice: G — 1 prim., T. 64: 15.

Este: G — 8 prim., MNA Este. Sl. 23: 1, 2. M. A. Chieco Bianchi (1976) T. 22: 5—9.

Gurina, Dellach: B — 1 prim., NHM Wien.

Magdalenska gora: G — več prim., S. GABROVEC (1964—65) T. 14: 2; ostalo Nm Ljubljana, NHM Wien, Peabody Museum Cambridge. Sl. 19: 2, 3.

Meclo, Cles: B — 2 prim., M. MUCH, *Kunsthistorischer Atlas* (1889) T. 65: 4, 5.

Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 16, 17; 19: 8. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 15: 1—4; ostalo NHM Wien, Nm Ljubljana, MC Trst.

Nezakcij, Pula: 2 prim., AmI Pula.
 Rovišče, Krško: G — 1 prim., NHM Wien.
 Šmarjeta: B — prim., V. STARE (1973) T. 23: 9.
 Tržišče, Cerknica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 4.
 Vače: 2 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 32: 9; NHM Wien.
 Velem St. Vid: B — 1 prim., Savaria Museum Szombathely.

c — sl. 20 Δ

Dalmacija: 1 prim., F. LO SCHIAVO (1970) T. 20: 7.
 Golubič, Bihać: B — 1 prim., B. RAUNIG, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 5: 1.
 Jezerine, Bihać: G — 1 prim., Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) Tab. III: 91.
 Gradina v Jagodnji Gornji, Biograd: G — 1 prim., Š. BATOVIĆ, *Radovi JAZU* 18 (1971) T. 13.
 Krbavica, Bunić: Am Zagreb.
 Ljubač: Š. BATOVIĆ, *Diadora* 4 (1974) 187 s.
 Nadin: Š. BATOVIĆ, *Diadora* 4 (1974) 187 s.
 Nin, Zadar: G — 1 prim., Š. BATOVIĆ, *Arch. Iug.* 6 (1965) 55 ss, T. 14: 6.
 Podgradžje, Benkovac: G — 7 prim., Š. BATOVIĆ, 1. c. T. 12: 1, 6.
 Ribič, Bihać: G — 1 prim., Z. MARIĆ, 1. c. T. 9: 3.
 Vrebac, Gospić: G — 1 prim., R. DRESCHLER BIŽIĆ (1958) T. 11: 84.

d — sl. 20 Δ

Baška, Krk: G — 1 prim., Z. VINSKI, *Arch. Iug.* 2 (1956) Fig. 2.
 Gradina v Jagodnji gornji, Biograd: G — 1 prim., Š. BATOVIĆ, *Radovi JAZU* 18 (1971) T. 13.
 Krk: B — 1 prim., F. LO SCHIAVO (1970) T. 32: 18.
 Ljubač: Š. BATOVIĆ, *Diadora* 4 (1976) 187 s.
 Nin, Zadar: G — 1 prim., *Nin. Problemi arheoloških istraživanja* (1968) T. 18.
 Picug, Poreč: B — 1 prim., AmI Pula.
 Podgradžje, Benkovac: G — več prim., Š. BATOVIĆ, *Arch. Iug.* 6 (1965) T. 12: 2, 3, 8—10.
 Vinica: G — 1 prim., Peabody Museum Cambridge.
 Vrebac, Gospić: G — 1 prim., R. DRESCHLER BIŽIĆ (1958) T. 11: 85.

II. vrsta — sl. 16, 43

Značilnosti: ta vrsta fibul se loči od ostalih vrst certoških fibul po tem, da je lok ločen od igle z diskasto ploščico (sl. 2) z izjemo *inačice c*, ki ima peresovino (sl. 2c). Lok fibul je ali trakast, ki je pogostokrat čolničasto usločen, ali pa segmentnega preseka (profiliran z žlebovi — sl. 15: 18). Presek noge je pri posameznih primerkih še v obliki črke J (pri *inačici a* in *d*), sicer pa prevladuje T profil. V okviru vrste ločimo glede na okrašenost loka in noge ter oblikovanost zaključka noge več *inačic* fibul: a — g (sl. 2).

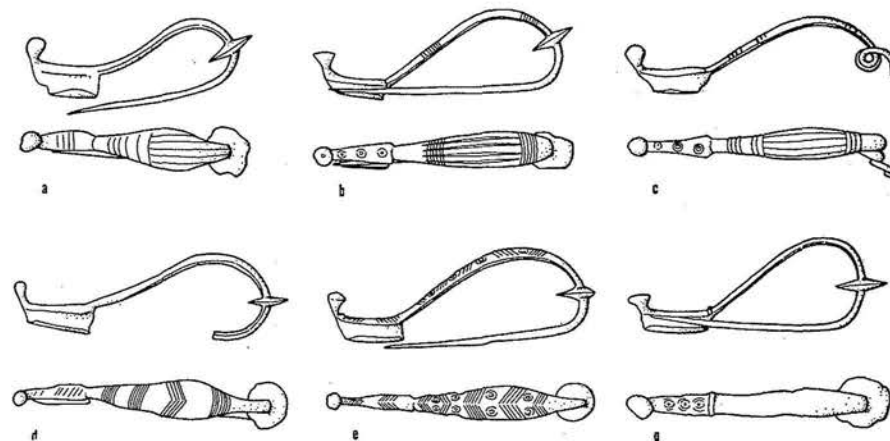
Pri *variantah a—c* je lok vzdolžno nazlebljen in na vsaki strani okrašen s skupino prečnih vrezov. Medtem ko prevladuje pri *inačici a* pestičasto oblikovan zaključek noge (sl. 2a), je pri *varianti b* opaziti oblikovanje stožčasto ploščatega gumba (sl. 2b), ki je pogosto tudi pri *inačici c* (sl. 2c). Razlika med *a* in *b* varianto je tudi v okrasu noge, saj ni hrbet noge pri skupini *a* nikoli okrašen, pri *b* pa redno s punciranimi krožci (sl. 2a, b), kar je pogosto tudi pri *c inačici*.

Pri *varianti d* je lok okrašen s skupinami prečnih in poševnih vrezov, zaključek noge je pestičast (sl. 2d). Fibule *e* skupine imajo lok okrašen s punciranimi krožci, ki so v kombinaciji s pasovi vrezov (sl. 2e), medtem ko je zaključek noge bolj stožčasto napet.

Inačici f in *g* imata neokrašen lok fibul, medtem ko je hrbet noge okrašen pogostokrat le pri fibulah *g* variante (sl. 2g). Razlika med njima je tudi v oblikovanju zaključka noge, saj je pri *f* fibulah pestičasto kroglast, pri *g* pa stožčasto ploščat. Povprečno so tudi fibule *f* *inačice* manjše od *g* fibul.

a — sl. 16 ○

Bitnje, Bohinj: G — 1 prim., W. SCHÜLE, *Madriker Mitt.* 2 (1961) 55 ss, Abb. 20: 4.
 Boštanj, Krško: G — 2 prim., M. GUŠTIN (1974) T. 7: 7, 8.
 Brezje, Trebnje: G — 1 prim., K. KROMER (1959) T. 38: 7.
 Brusnice, Novo mesto: G — 2 prim., B. TERŽAN (1974) T. 8: 4, 6.
 Campo Paraiso, Breonio: G — 1 prim., 3000 anni fa a Verona (1976) Fig. 51: 8.
 Dobrnič, Trebnje: G, B — več prim., Nm Ljubljana, NHM Wien.
 Donja dolina, Bos. Gradiška: G — 3 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 44: 4; 73: 14. Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 19 (1964) T. 13: 29. B. ČOVIĆ, *Inv. Arch.* Y 28: 3.
 Gyulay, Tolna: 1 prim., L. MÁRTON, *Arch. Hung.* 11 (1933) T. 6: 1.



2 Inačice certoških fibul II. vrste; vse 1/2 — Varianten der Certosafibeln des II. Typs; alle 1/2

Gurina, Dellach: B — 1 prim., NHM Wien.
 Kobarič: G — več prim., MC Trst. Sl. 15: 3, 4.
 Kopolje, Otočac: 1 prim., Am Zagreb.
 Kostanjevica: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Magdalenska gora: G — več prim., NHM Wien. Sl. 15: 9.
 Malence, Brežice: B — 1 prim., V. STARE, *AV* 11-12 (1960—61) 50 ss, T. 10: 11.
 Mokronog, Trebnje: B — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 4. F. LO SCHIAVO, *Actes du VIII^e Congres* 3 (1973) T. 4: 1, 7. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 14: 13.
 Pleterje, Novo mesto: B — 1 prim., NHM Wien.
 Roje pri Moravčah, Trebnje: B — 1 prim., NHM Wien.
 Sevnica, Krško: G — 1 prim., NHM Wien.
 Socerb, Koper: 1 prim., MC Trst.
 Stična: 1 prim., Nm Ljubljana.
 Šmarjeta: B — več prim., V. STARE (1973) T. 22: 15, 16, 18, 21, 22; ostalo NHM Wien.
 Vače: G, B — več prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 28: 9; ostalo NHM Wien. Sl. 15: 18.
 Velem St. Vid: več prim., Savaria Museum Szombathely.
 Volčje njive, Trebnje: G — 1 prim., S. GABROVEC (1956) T. 15: 2. Sl. 54: 17.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 61: 5.

b

Borgo »Castel Telvana«, Valsugana: B — 1 prim., P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon. Ant.* 37 (1938) 303, Fig. 102.
 Čužnja vas, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
 Este: G — 1 prim., O. H. FREY (1969) Abb. 9: 7.
 Magdalenska gora: G — več prim., Nm Ljubljana, NHM Wien, Peabody Museum Cambridge.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien.
 Stična: 3 prim., Nm Ljubljana.
 Vinkov vrh, Novo mesto: B — 1 prim., V. STARE, *AV* 15-16 (1964—65) 215 ss, T. 3: 10.
 P. LAVIOSA ZAMBOTTI omenja takšne fibule še v nekropoli Cadorine pri Monte Belluno: *Mon. Ant.* 37 (1938) 303.

c

Čužnja vas, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
 Dobrnič, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
 Donja dolina, Bosan. Gradiška: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 65: 9. Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 19 (1964) Tab. 26: 23.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 3; ostalo NHM Wien, MC Trst.

Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 61: 4.
Romallo, Val di Non: G — 1 prim., P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon. Ant.* 37 (1938) 291, Fig. 93.
Vače: B — 1 prim., NHM Wien.

d — sl. 16 ●

Campo Paraiso, Breonio: G, S. De STEFANI, *Atti del R. Istituto Veneto* 7/5 (1881) T. 12: 6.
Magdalenska gora: G, B — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien.
Stična: G — 1 prim., Nm Ljubljana.
Vače: G — 1 prim., NHM Wien.

e — sl. 16 ●

Kanzianberg, Beljak: B — 1 prim., H. MÜLLER KARPE, *Carinthia I* 141 (1951) Abb. 1: 1.
Lepence, Bohinj: B — 1 prim., S. Gabrovec, AV 25 (1974) 287 ss, T. 9: 7.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
Rovišče, Krško: B — 1 prim., V. STARE (1962—63) T. 5: 17.
Vače: B — 1 prim., NHM Wien.
Zagorje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1966) T. 9: 4.
Zbirka Mecklenburg: 1 prim., Nm Ljubljana.

f

Este: G — 1 prim., O. H. FREY (1969) Abb. 8: 1.
Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.
Most na Soči (Sv. Lucija): več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 5; ostalo MC Trst.
Tapiósele: G — 1 prim., M. PÁRDUZ, *Acta Arch. Hung.* 18 (1966) 35 ss, T. 62: 3.
Volčje njive, Trebnje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1956) T. 23: 4.

g

Arbedo (Cerinascia, Mollinazo): G — 2 prim., M. PRIMAS (1967) 110 Abb. 6: 4. R. ULRICH, *Die Gräberfelder in der Umgebung von Bellinzona, Kt. Tessin* (1914) T. 31: 12.
Brezje, Trebnje: G — 1 prim., K. KROMER (1959) T. 52: 5.
Magdalenska gora: več prim., Nm Ljubljana, NHM Wien, Peabody Museum Cambridge.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 20; 19: 6; ostalo NHM Wien, MC Trst.
Rovišče, Krško: G — 1 prim., NHM Wien.
Šmarjeta: B — 2 prim., V. STARE (1973) T. 23: 13, 16.
Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 61: 14.
Štanjel, Sežana: 1 prim., C. MARCHESETTI, *Boll. Soc. Adr.* 4 (1878) 93 ss, T. 2: 6.

III. vrsta

Značilnosti: sorazmerno drobne fibule z iztegnjenim lokom, običajno s prečnim rebrom nad peresovino in bikoničnim gumbkom s čepkom na koncu noge.

K tej vrsti fibul smo uvrstili kot *inačico b* še fibule iz bosanskega področja, pri kateri se na posameznih primerkih opazijo pridružitve značilnosti fibul *I. b* vrste.

a — sl. 13 ▲

Bertipaglia, Padova: B — 1 prim., A. MOSCHETTI, *Not. Sc.* (1901) 173, Fig. 4.
Brezje, Trebnje: G — 1 prim., K. KROMER (1959) T. 3: 6.
Este: B — več prim., MNA Este.
Gradina nad Ljanskim kanalom, Poreč: B — 1 prim., AmI Pula.
Magdalenska gora: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., MC Trst.

b — sl. 20 ■

Čavarine, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo. Sl. 48: 3.
Čitluci, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo.
Iliak, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo.
Osovo, Glasinac: G — 2 prim., F. FIALA, *WMBH* 6 (1899) 43, Fig. 32.
Potpečine, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo. Sl. 45: 7.
Sanski most, Prijedor: G — 2 prim., F. FIALA (1899) 73, Fig. 39.

IV. vrsta — sl. 8

Značilnosti: fibule imajo značilno iztegnjeno obliko loka. Presek loka je lečast, gumb na nogi je lahko kroglaste ali pestičaste oblike. Glede na rebro, med lokom in nogo fibule pa ločimo dve inačici: *a* — fibule z rebrom (sl. 10: 5, 9), *b* — fibule brez rebra (sl. 10: 6, 7).

a

Adria: B — 3 prim., MC Adria.
Bismantova: več prim., MC Reggio Emilia.
Bologna (Arnoaldi, Certosa): G — več prim., A. ZANNONI (1876—84) T. 29: 13; 49: 16, ostalo MC Bologna. Sl. 6: d.
Čužnja vas, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
Este: G — več prim., MNA Este. Sl. 10: 5. M. A. BIANCHI CHIECO (1976) T. 21: 4, 6.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien, MC Trst. Sl. 10.
Prozor, Otočac: B-1 prim., F. Lo SCHIAVO (1970) T. 6: 9, kjer pa fibula ni točno narisana, saj je njen presek noge droben T — NHM Wien.
S. Martino in Gattara, Brisighella: G — več prim., G. BERMOND MONTANARI, *Not Sc* 23 (1969) 16 ss, Fig. 20, 21.
San Polo d'Enza: *Preistoria e protostoria nel Reggiano* (1975) Fig. 27, ostalo MC Reggio Emilia.
Tolentino, Macerata: G — več prim., CHIERICI, *BPI* 6 (1880) 155 ss, T. 9: 8.
V to skupino sodijo verjetno še fibule iz Barbarana, C. Castellane, Orvieto, Tolfe, Veia — P. GUZZO (1973) 42 s, T. 9: I, 1—5; 10: III 1—4.

b

Adria: B — več prim., MC Adria.
Baragalla, Reggio Emilia: *Preistoria e protostoria nel Reggiano* (1973) Fig. 65: 4.
Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 10: 5, T. 33: 12; ostalo MNA Este. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 21: 1, 2.
Donja dolina, Bos. Gradiška: G, B — 2 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 54: 6. Z. MARIČ *Glasnik Sarajeva* NS 19 (1964) T. 13: 24.
Kranj: G — 2 prim., F. STARE, AV 5 (1954) 112 ss, T. 3: 2, 3.
Malence, Brežice: B — 2 prim., V. STARE, AV 11-12 (1960—61) 50 ss, T. 10: 13, 16.
Marzabotto: BRIZIO, *Mon Ant* 1/2 (1891) T. 10: 3.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 14, ostalo NHM Wien, MC Trst. Sl. 10: 7.
Nin, Zadar: G, *Nin. Problemi arheoloških istraživanja* (1968) T. 17.
San Polo d'Enza: MC Reggio Emilia.
Šmarjeta: B — 1 prim., V. STARE (1973) T. 23: 14.
Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 1.
K tej inačici verjetno lahko prištejemo še fibule iz Arezza, C. Castellane, Corchiana, Orvieto, Narce, Trevignana, Tolfe in Vulci — P. GUZZO (1973) 35 ss, T. 7: I 3, II 1, 2, 4, 5, 10; 8: IV 1, 5, 8, 11, V 2—4, 6, VI 2; 9: VII 1, 4.
V okvir vrste pa bi morda lahko vključili tudi fibule iz Padove (sl. 9: 1, 3), ki predstavljata glede na svojo oblikovanost in masivnost svojsko različico.

V. vrsta — sl. 18

Značilnosti: fibule so značilne sheme z iztegnjenim lokom, ki je navadno segmentnega ali lečastega preseka, in imajo nad peresovino poudarjeno prečno rebro. Zelo pogosto pa je prečno rebro tudi na prehodu noge v lok (sl. 17: 1). Hrbet noge je večkrat ornamentiran s punciranimi krožci (T. 66: 12). Zaključek noge je lahko pestičasto oblikovan, običajnejši pa je ploščat asimetrično postavljen gumb (T. 9: 9), katerega glavica je zlasti pri mlajših primerkih nekoliko kroglasto napeta (sl. 55: 1).

Ker se zdi, da ornamentiranost noge in prečno rebro med nogo in lokom nimata niti posebne kronološke, niti prostorske vrednosti, in ker tudi oblikovanje gumba na nogi ni tako izrazit faktor kot npr. pri varianti II, v seznamu niso ločene in podane posamezne inačice v okviru te vrste fibul.

Adria: B — 1 prim., MC Adria.
Beremend, Baranja: G, B — 6 prim., E. JEREM (1973) Abb. 6: 5—7; 8: 7—9.
Bitnje, Bohinj: G — več prim., S. Gabrovec, AV 25 (1974) T. 1: 3; 4: 17; 8: 6, 10.
Brezje, Trebnje: G, B — 9 prim., K. KROMER (1959) T. 47: 1; 48: 11; ostalo NHM Wien.
Cacciola, Scandiano: L. PATROCINI, *Quaderni d'Archeologia Reggiana* 2 (1973) 147, B 35, 37.

Crvena Lokva, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo. Sl. 45: 9.
 Čardak, Glasinac: G — 2 prim., Zm Sarajevo. Sl. 47: 3, 5.
 Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 7: 13, 22; 9: 6; T. 31: 13; 33: 10, 13. Sl. 32: 3; 21: 1, 5, 6; 23: 3.
 Dobrnič, Trebnje: G, B — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Dolenjske Toplice: G — 7 prim., T. 8: 3; 9: 9; 44: 5; 47: 2; 52: 4; 58: 3; 66: 12.
 Donja dolina, Bos. Gradiška: G — 3 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 44: 4, 30. B. Čović, *Inv. Arch.* Y 28: 4. Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 19 (1964) T. 13: 21; 26: 24.
 Gorenje Selo, Šentjernej: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Jereka, Bohinj: B — 1 prim., S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 243 ss, T. 2: 11.
 Lahnice, Trebnje: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Libna, Krško: G — več prim., M. GUŠTIN, *Libna* (1976) T. 27: 14; 31: 2; 45: 4; 49: 4—6.
 Magdalenska gora: G — več prim., *ToC* (1934) 82, T. 1: 34. S. GABROVEC (1964—65) T. 14: 3; ostalo NHM Wien, Nm Ljubljana. Sl. 55: 1.
 Meclo: MN Trento.
 Mokronog, Trebnje: G — 4 prim., NHM Wien, Nm Ljubljana. Sl. 17: 1, 2.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI, *Boll. Soc. Adr.* 9 (1885) T. 5: 12—14. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 14: 17—21; 17: 14; ostalo NHM Wien, Nm Ljubljana, MC Trst.
 Novi Banovci, Srem: B — 1 prim., K.-Z. VINSKI, *Arh. radovi i rasprave* 2 (1962) T. 9: 113.
 Novi Jankovci, Srem: B — 1 prim., Am Zagreb.
 Novo mesto: G — več prim., Dolenjski muzej Novo mesto.
 Numana, Ancona: I. DALL' OSSO, *Guida illustrata del Museo Nazionale di Ancona* (1915) 131.
 Orvieto: 2 prim., O. MONTELIUS (1904) Pl. 240: 6. P. G. GUZZO (1972) 43, T. 10: IV.
 Pleterje, Šentjernej: B — 1 prim., NHM Wien.
 Podzemelj, Metlika: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Potpečine, Glasinac: G — 1 prim., A. BENAC, B. ČOVIĆ (1957) T. 46: 2.
 Padova: 3 prim., *Padova Preromana* (1976) T. 77: 23, 6, 7.
 Rifornik, Celje: B — 1 prim., NHM Wien.
 Rovišče, Krško: B — 3 prim., V. STARE (1962—63) T. 6: 1; ostalo NHM Wien.
 San Polo d'Enza: MC Reggio Emilia.
 Sanski most, Prijedor: G — več prim., F. FIALA (1899) Fig. 91.
 S. Giorgio, Valpolicella: L. SALZANI, *Boll. Mus. Civ. St. Nat. Verona* 1 (1974) 481 ss, T. 7: 1.
 Sisak: B — 1 prim., Am Zagreb.
 S. Martino in Gattara, Brisighella: G — več prim., Museo Nazionale d'Antichità Ravenna.
 Sokolačko polje, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo.
 Sremska Mitrovica: B — več prim., Am Zagreb. J. BRUNŠMID, *Vjesnik Zagreb* NS 6 (1902) 73.
 Stična: G — več prim., Nm Ljubljana.
 Szárazd, Tolna: 1 prim., L. MÁRTON, *Arch. Hung.* 11 (1933) T. 2: 7.
 Šmarjeta: B — več prim., NHM Wien.
 Šmihel, Postojna: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 9, 19.
 Taline, Glasinac: G — 2 prim., Zm Sarajevo.
 Vače: B, G — več prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 35: 6—9. *ToC* (1934) 122, T. 28: 144; ostalo NHM Wien.
 Velem St. Vid: B — več prim., K. MISKE, *Die prähistorische Ansiedlung Velem St. Vid* (1908) T. 39: 17, 18.
 Vinkovci: G — 1 prim., N. MAJNARIĆ PANDŽIĆ, *Arh. pregled* 15 (1973) 39 s, T. 20.
 Volčje njive, Trebnje: G — 2 prim., S. GABROVEC (1956) T. 8: 3; 13: 2. Sl. 54: 20, 31.
 Vražiči, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo. Sl. 46: 1.
 Vučedol, Vukovar: G — 4 prim., J. BRUNŠMID, *Vjesnik Zagreb* NS 6 (1902) 68, sl. 22.
 Zagorica, Vel. Lašče: G — 2 prim., NHM Wien.
 Zagorje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1966) T. 4: 5.
 Zagradje, Glasinac: G — 2 prim., Zm Sarajevo. Sl. 45: 1.
 Želimirje, Ljubljana: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 V to skupino verjetno sodijo tudi fibule iz nekropol Grottamare in Cupramarittime: I. DALL' OSSO, *Guida illustrata del Museo Nazionale di Ancona* (1915) 180.

VI. vrsta — sl. 25

Značilnosti: relativno velike fibule z iztegnjenim lokom, ki je zaobljeno rombičnega preseka, imajo nad peresovino par izrazitih prečnih reber. Nogo imajo večkrat ornamentirano s punciranimi

krožci in V vrezi, na koncu pa je precej simetrično postavljen gobasto oblikovan gumb. Glede na peresovino ločimo dve inačici fibul: z navadno peresovino z dvema zavojema — *inačica a* (sl. 23: 4, 5) in s samostrelno peresovino — *inačica b* (sl. 23: 6, 7).

a — sl. 25 △

Adria: B — 1 prim., MC Adria.
 Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 10: 6; 33: 11; ostalo MNA Este. Sl. 23: 4, 5. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 21: 10—12.
 Kopolje, Otočac: G — 1 prim., Am Zagreb.
 Libna, Krško: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Libna* (1976) T. 67: 10.
 Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 13. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ, *AV* 24 (1973) T. 19: 2; 18: 4, NHM Wien.
 Monte Loffa, Verona: B — 1 prim., *3000 anni fa a Verona* (1976) Fig. 39: 5.
 Podzemelj, Metlika: G — 1 prim., F. E. BARTH (1969) T. 30: 1.
 S. Giorgio, Valpolicella: 1. prim., L. SALZANI, *Boll. Mus. Civ. St. Nat. Verona* 1 (1974) 481 ss, T. 7: 7.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 1 prim., V. STARE (1973) T. 53: 15.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 4.
 Tržišče, Cerknica: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 5, 9.
 Ulaka, Lož: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 15: 5.
 Vandois di Sopra, Brunico: G — več prim., R. WINKLER, *Schlern Schriften* 70 (1950) T. 8: 1, 2, 7.
 Verona: G — 1 prim., M. PRIMAS (1970) Abb. 21: E 3.

Sorodne tej varianti so še fibule iz *Rasuna di Sotto*: R. LUNZ (1974) T. 37: 10; *Meluna*: *ibid.* T. 64: 7; in *Rovišča*: NHM Wien.

b — sl. 25 ▲

Agro Concordiese, Portogruaro: B — 1 prim., F. ANELLI (1954—57) T. 9: 10.
 Lepence, Bohinj: B — 2 prim., S. Gabrovec, *AV* 25 (1974) T. 9: 4, 5.
 Dobrnič, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
 Donja dolina: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 65: 12.
 Kobarič: B — 1 prim., NHM Wien.
 Magdalenska gora: G — 2 prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 7, 9, 10. Ostalo NHM Wien. Sl. 23: 6, 7.

V to vrsto lahko prištejemo še fibulo iz *Wildenroth-Grafratha* (Fürstenfeldbruck): G. KOSSACK (1959) T. 74: 9. Verjetno pa je sorodna še fibula iz groba 175 iz *Kopolja*, Otočac: Am Zagreb.

VII. vrsta

Značilnosti: fibule imajo lok, ki je segmentnega ali zaobljeno rombičnega preseka, razčlenjen s tremi prečnimi rebri, pri čemer je srednje širše kot stranski. Glede na velikost, masivnost, shemo in okrašenosť fibul pa jih delimo na več variant.

Inačica a predstavljajo velike fibule, katerih lok je z najvišjim delom pomaknjen bolj proti glavi fibule (sl. 3a). Manjše fibule te vrste, katerih velikost je precej ustaljena, so združene v *inačica b* in *c*. Razlika med njima je v tem, da so fibule *inačica c* masivnejše — z lokom, ki je zaobljeno rombičnega preseka, medtem ko je lok fibul variante *b* ozko lečastega ali segmentnega preseka (sl. 3b, c). Pri fibulah *inačica c* je lok večkrat okrašen z vrezanimi mrežastimi pasovi. Tudi gumbek na nogi je pri fibulah *inačica b* bolj ploščat, pri *c* pa kapast.

Inačica d združuje razmeroma velike fibule, katerih najvišji del loka je pomaknjen proti nogi. Po velikosti in shemi podobne, po ornamentu in preseku loka drugačne so fibule *inačica e*. Lok fibul, ki je običajno segmentnega preseka, je na najvišjem delu rombično razširjen in okrašen s polkrožnimi vrezi, ki dajejo vtis »očesc«. Hrbet loka je okrašen s prečnimi vrezi, ravno tako pa sta narezljani tudi obe stranski rebri tročlene odebelitve loka (sl. 3e). Noga in gumb na nogi sta ponavadi okrašena z vrezi v motivu trikotnika. Zelo blizu varianti *e*, zlasti glede ornamenta, so fibule *inačica f*. Lok imajo običajno trakast in večkrat tudi rahlo čolničasto usločen. Razen tega pa imajo fibule te variante izrazito trikotno shemo loka, katerega najvišji del je pomaknjen nad nogo (sl. 3f).

V *inačici g* so predstavljene fibule severnopredalpskega sveta. Označuje jih iztegnjen lok, ki nima poudarjenega prehoda med nogo in lokom, peresovina z velikimi zavoji ter gumb noge običajno gobaste oblike (sl. 3g). Posamezni primerki so hibridni, saj združujejo značilnosti te in VIII. vrste fibul.

V *inačici h* so predstavljene fibule z iztegnjenim listnatim lokom in kratko nogo.
K tej vrsti bi prišle še posamezne fibule zahodnobalkanskega prostora — *inačica i*, ki tudi kažejo lokalne znake izdelave.

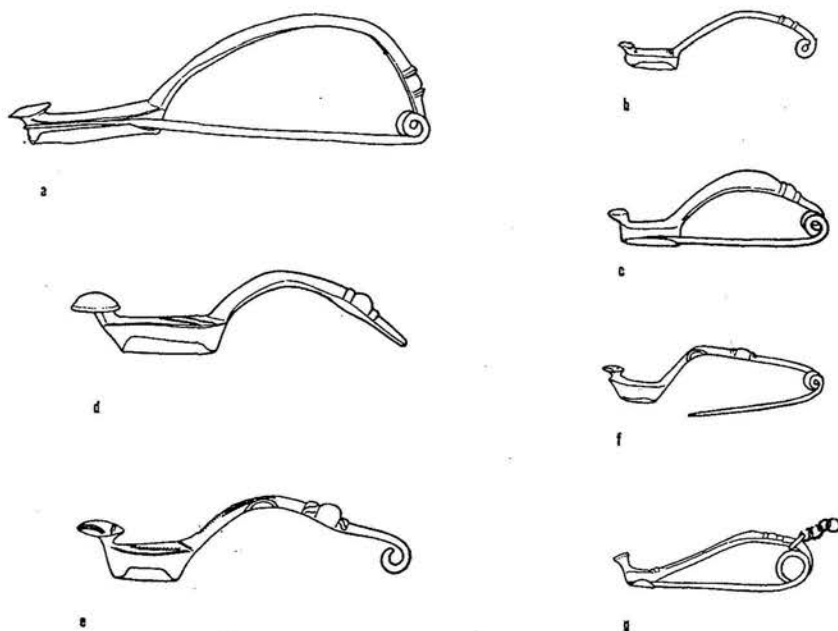
a — sl. 26

Dolenjske Toplice: G — 6 prim., T. 11: 1, 2; 44: 8, 9; 45: 3; 60: 10.
Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) T. 31: 14; 33: 7, 14.
Dobrič, Trebnje: G — 1 prim., NHM Wien.
Kranjska, n. n.: 1 prim., NHM Wien.
Magdalenska gora: G — več prim., NHM Wien.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 18: 12; ostalo MC Trst, NHM Wien.
Novo mesto: G, Dolenjski muzej Novo mesto.
Picug, Poreč: B — 1 prim., AMI Pula.
S. Martino, Gavardo: 1 prim., G. BOCCHIO, L. SALZANI, *Annali del Museo di Gavardo* 11 (1973—74) T. 9: 112.
San Polo d'Enza: MC Reggio Emilia.
Šmihel, Postojna: B — več prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 7, 8.
Štorje, Sežana: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 1: 3.
Tržišče, Cerknica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 10.
Veleia: B, R. SCARANI, *Atti del III. Convegno di studi Veleati*, 95, T. 1: 9.
Zanica, Bergamo: B — 1 prim., MC Bergamo.

K tej inačici bi lahko uvrstili še fibule iz Bologne — De Luce (sl. 27: 3) in Certose, čeprav so nekoliko krajše — MC Bologna.

b — sl. 44 ▲

Brezje, Trebnje: B — 1 prim., NHM Wien.
Dolenjske Toplice: G — 3 prim., T. 17: 5; 22: 2; 66: 3.
Este: G — več prim., MNA Este. Sl. 33: 1.
Kopolje, Otočac: 1 prim., Am Zagreb.
Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.



3 Inačice certoških fibul VII. vrste; vse 1/2 — Varianten der Certosafibeln des VII. Typs; alle 1/2

Mokronog, Trebnje: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien.
Novo mesto: G, Dolenjski muzej Novo mesto.
Sanski most, Prijedor: G — več prim., Zm Sarajevo.
Šmarjeta: 2 prim., NHM Wien.
Šmihel, Postojna: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 3, 18.
Vače: G, B — 3 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 35: 1, 4, 5.

K tej inačici bi lahko uvrstili še fibule, ki imata samostrelno peresovino iz Magdalenske gore (NHM Wien) in Valične vasi (B. TERŽAN /1973/ T. 3: 9).

c — sl. 44 Δ

Arbedo (Cerinasca): G — več prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 6: 2, 3.
Berg Isel, Innsbruck: 1 prim., M. A. FUGAZZOLA, *Annali dell'Università di Ferrara* NS 2/1 (1971) 92, Fig. 23: 13.
Borgo »Castel Telvana«, Valsugana: 1 prim., MN Trento.
Ca Morta: G — 2 prim., R. DE MARINIS, D. PREMOLI SILVA (1968-69) T. 22: 12. F. RITTATORE VONWILLER (1966) T. 78.
Campo Paraiso, Breonio: G — 1 prim., *3000 anni fa a Verona* (1976) Fig. 51: 2.
Carzaghetto, Asolo: G — 1 prim., Museo Civico Asolo.
Čedad (S. Quirino in Darnazacco): B — 1 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 14: 6.
Dercolo, Campodenno: G — več prim., R. LUNZ (1974) T. 75: 1—3.
Dürrenberg, Hallein: G — več prim., E. PENNINGER (1972) T. 29: A1, B1; 38: A1; 62: B 1, 2; 35: C 1; 1: B1.
Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) T. 33: 9. MNA Este.
Flavon, Trento: 1 prim., MN Trento.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — 1 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 25.
Caldaro: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 13: 8.
Lothen — Sonnenburg, Brunico: 4 prim., W. KRÄMER, *Germania* 38 (1960) 20 ss, Abb. 1: 4. R. LUNZ, *Die Archäol. Sammlung des Bozner Stadtmuseums* (1973) 76, Fig. 51.
Meclo, Cles: B — več prim., P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon Ant* 37 (1938) 299 Fig. 98. NHM Wien.
Meluno, Bressanone: B — več prim., G. VON MERHART, *WPZ* 14 (1927) T. 7: 17. R. LUNZ (1974) T. 64: 5.
Merano: B — več prim., G. VON MERHART, *WPZ* 14 (1927) T. 8: 7. R. LUNZ (1974) T. 74: 14. F. Tappeiner, *MZK NF* 18 (1892) Bl. 3: 6.
Monte Loffa, Verona: G. FOGOLARI, *Popoli e civiltà dell'Italia antica* 4 (1975) T. 89: 3.
Moritzing, Bolzano: 1 prim., R. LUNZ, *Ur- und Frühgeschichte Südtirols* (1973) T. 26: 8.
Most na Soči (Sv. Lucija): B, G — več prim., NHM Wien.
Nomi, Calliano: 1 prim., MN Trento.
Obersteppach, Wasserburg: 1 prim., H. A. RIED, *Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns* 19 (1915) 81 ss, T. 24: 98.
Sabbionara, Avio: 1 prim., MN Trento.
Sanzeno: več prim., G. FOGOLARI, *Civiltà del Ferro* (1960) T. 4: 1. R. LUNZ (1974) T. 42: 2.
Stans, Schwaz: B — 1 prim., A. PRINZ ZUR LIPPE, *Schlern Schriften* 199 (1960) T. 1: 2. M. A. FUGAZZOLA, o. c. 87, Fig. 21: 6.
Stufels, Bressanone: B — 1 prim., R. LUNZ, (1974) T. 68: 2.
Terranegra, Verona: B — 1 prim., *3000 anni fa a Verona* (1976) Fig. 16: 9.
Terlago dos Castione, Trento: 2 prim., MN Trento, R. LUNZ (1974) 247.
Tils, Bressanone: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 45: 5.
Tisens, Bolzano: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 68: 7.
Vandois di Sopra, Brunico: G — več prim., R. WINKLER, *Schlern Schriften* 70 (1950) T. 8: 3—5.
Vezzano: 1 prim., MC Bolzano, R. LUNZ (1974) 248.
Welzelach, Lienz: G — 1 prim., A. LIPPERT, *Das Gräberfeld von Welzelach* (1972) T. 18: 8.
Terlano, Bolzano: 1 prim., MC Bolzano.
Zanica, Bergamo: B — 1 prim., MC Bergamo.
Wildenroth — Grafrath, Fürstenfeldbrück: 2 prim., H. A. RIED, *Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns* 19 (1915) 101, T. 24: 85, 94. G. KOSSACK (1959) T. 73: 9, 10.

K tej varianti bi morda lahko uvrstili še fibule iz Montliger Berga pri Oberrietu (B. FREI, *Zeitschr. f. Schweiz. Archäol. und Kunstgesch.* 15 (1954-55) 134, Abb. 5: 33), iz Brenna v Valcamonici (C. BONAFINI, F. RITTATORE VONWILLER, *Sibirum* 3 (1956-57) T. 29) in Valbrone pri Comu (G. GIGLIARDI, *RAC* 156—157 (1974-75) 130, Fig. 1).

d

Bodrež, Kanal: B — 1 prim., NHM Wien.
Kobarid: B — 2 prim., MC Trst.
Medea, Krmin: U. FURLANI, *Aquileia nostra* 44 (1973) 187, Fig. 4.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — 1 prim., NHM Wien.
Podzemelj, Metlika: B — 3 prim., Nm Ljubljana.
Šmihel, Postojna: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 6, 10.
Vinica: G — 1 prim., skice F. HOLSTEA.

e — sl. 42 ▲

Brezovica, Ljubljana: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Este: 1 prim., MN Este.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — 1 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) 301 (fibula ni objav.: NHM Wien)
Koritnica, Tolmin: G — 1 prim., P. KOS, *AV* 24 (1973) T. 5: 4.
Kranj: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.
Sanzenone: 1 prim., MN Trento.

K tej inačici pa bi uvrstili, kljub masivnemu loku, še fibulo iz Ajdovskega gradca v Bohinju: S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 243 ss, T. 2: 23; ter fibulo iz Čedad: F. ANELLI (1954-57) T. 14: 5.

f — sl. 42 △

Baška, Krk: Š. BATOVIĆ, *Diadora* 7 (1974) 186
Bodrež, Kanal: B — 1 prim., NHM Wien.
Bribir: Š. BATOVIĆ, l. c.
Čepno pri Knežaku, Ilirska Bistrica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 7: 4.
Dalmacija: 1 prim., F. LO SCHIAVO (1970) T. 20: 10.
Drnovo, Krško: B — 1 prim., P. PETRU, *VS* 8 (1960-61) 68, sl. 1: 2.
Golubić, Bihać: B — 2 prim., B. RAUNIG, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 5: 2, 3.
Gradina v Jagodnji gornji, Biograd: G — 1 prim., Š. BATOVIĆ, *Radovi JAZU* 18 (1971) T. 13.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — 3 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 206, 209.
Grobnik, Rijeka: Am Zagreb.
Jezerine, Bihać: G — več prim., Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 2: 16, 18, 30; 3: 35; Tab. II: 60; III: 86-90, 92.
Kompolje, Otočac: G — 1 prim., Am Zagreb.
Krbavica, Bunić: Am Zagreb.
Kringa, Poreč: B — 1 prim., A. ŠONJE, *Jadranski zbornik* 6 (1966) 295 ss, T. 6: 14.
Krk: 5 prim., F. LO SCHIAVO (1970) T. 22: 8 / na najvišjem delu loka polkrožni vrezi očesc niso narisani, 9, 13 (noga in lok ene fibule), 14 (na loku so še »očesca«); 24: 8, 9.
Ljubač: Š. BATOVIĆ, *Diadora* 7 (1974) 186
Ljubljana: B — 1 prim., F. STARE, *Zgodovinski časopis* 6-7 (1952-53) 73, T. 1: 1.
Magdalenska gora: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Mazin, Gračac: G — 1 prim., J. BRUNŠMID, *Vjesnik Zagreb* NS 2 (1896-97) T. 16: 7.
Medea, Krmin: B — 1 prim., F. ANELLI, *Aquileia nostra* 20 (1949) 15 Fig. 50.
Nin, Zadar: 1 prim., Š. BATOVIĆ, *Arch. Jug.* 6 (1965) Abb. 9: 4.
Padova: *Padova Preromana* (1976) T. 25: B 11/1.
Picug, Poreč: B — 1 prim., AmI Pula.
Pula: B — 1 prim., A. GNIRS, *Jb ZK NF* 1 (1903) 61 ss, Fig. 79.
Ribić, Bihać: G — 2 prim., Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 9: 1; 8: 12.
Slavina, Postojna: B — 1 prim., M. URLEB, *AV* 8 (1957) T. 3: 3.
Socerb, Koper: G — 3 prim., K. MOSER, *Jb ZK NF* 1 (1903) 115 ss, Fig. 143, 175; *ToC* (1934) Pl. 30: 160.
Stara Sušica, Pivka: B — 2 prim., M. URLEB, *VS* 7 (1960) 290.
Šmarjeta: B — 1 prim., V. STARE (1973) T. 23: 8.
Tatabánya, Győr: 1 prim., I. HUNYADY, *Die Kelten in Karpatenbecken* (1942) T. 18: 3.
Valična vas, Žužemberk: B — 1 prim., B. TERŽAN (1973) T. 3: 8.
Vinica: G — več prim., *ToC* (1934) 90 s, Pl. 14: 64. S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 169 ss, T. 14: 4.

g — sl. 44 □

Dürrenberg, Hallein: G — več prim., E. PENNINGER (1972) T. 37: C1, 2.
Emhof, Oberpfalz: 1 prim., W. KERSTEN, *PZ* 24 (1933) 131, Abb. 8: 2.
Hallstatt: G — 1 prim., K. KROMER (1959) T. 25: 11.
Kralovice, Plzen: 1 prim., J. FILIP, *Keltove ve stredne Evrope* (1956) T. 21: 4.
Lovčice, Hodonin: G — 1 prim., M. ČIZMAR, *Arheol. rozhledy* 22 (1970) 197 ss, Obr. 3.
Radonice, Louny: B — 1 prim., J. WALDHAUSER, *Arheol. rozhledy* 27 (1975) 18 s, Obr. 1: 1.
Richterskeller, Schönleiten: G, H. P. UENZE, *Bayer. Vorgeschichtsb.* 29 (1964) Abb. 8: 3, 1, 4.
Willenhofen, Parsberg: G — 1 prim., H. A. RIED, l. c., 100, T. 24: 102.

Sorodne tej inačici, vendar z določenimi prvinami IX. vrste, so naslednje fibule, ki so kartirane skupaj z varianto g:

Dürrenberg, Hallein: G, H. P. UENZE, *Bayer. Vorgeschichtsb.* 29 (1964) 84, Abb. 2: 3.
Dollmansberg, Sulzbach: G — 1 prim., H. A. RIED, l. c. 101, T. 24: 93.
Hardt, Basel: F. GIESSLER, G. KRAFT, 32 *BRGK* (1942) T. 3: 7; 7: 8.
Matzhausen, Dietldorf: P. REINECKE, *Mainzer Aufsätze zur Chronologie der Bronze und Eisenzeit* (1965) T. 9: 892 — 894.
Sopron: I. HUNYADY, *Die Kelten in Karpatenbecken* (1942) T. 18: 1.

h — sl. 42 ◆

Ameglia, Luni: G — več prim., po De Marinisu.
Filicaia, Garfagnana: G, L. PAFNER, *Rivista di studi Liguri* 23 (1957) 83 ss.
Levigliani, : G — 3 prim., po DE MARINISU
Roncola, Reggio Emilia: 1 prim., *Preistoria in protostoria nel Reggiano* (1975) Fig. 71.
Vado di Camaiore, Lucca: G, L. PAFNER, *Rivista di studi Liguri* 24 (1958) 106 ss.
Val di Vaiana, Lucca: G, *Giornale Storico della Lunigiana* n. s. 13 (1962) 10, Fig. 3.

K tej inačici sodi verjetno tudi fibula iz S. Romana: L. MIGLIORINI, *BPI* 41 (1915) 85 ss, Fig. b.

i

Kompolje, Otočac: G, Am Zagreb
Prozor, Otočac: Š. LJUBIĆ, *Popis arheol. objela Nar. zem. muzeja u Zagrebu* (1889) T. 19: 69.
Vlaško polje, Lika: Am Zagreb.
Vrebač, Gospić: G — 1 prim., R. DRESCHLER BIŽIĆ (1958) T. 11: 1.

VIII. vrsta — sl. 38

Značilnosti: fibule, ki so relativno velike, imajo iztegnjen lok trakasto trikotnega ali segmentnega preseka, ki je nad peresovino okrašen s polkrožno odebelitvijo. Dokaj droben gumb je vedno asimetrično postavljen na konec noge.¹²

Dolenjske Toplice: G — 2 prim., T. 19: 9; 66: 13.
Levico, Valsugana: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 39: 4.
Meclo, Cles: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 40: 4.
Monte Loffa, Verona: G. FOGOLARI, *Popoli e civiltà dell'Italia antica* 4 (1975) T. 89: 3.
Nova vas, Poreč: B — 1 prim., M. HOERNES, *MAGW* 24 (1894) 164, Fig. 199.
Prozor, Otočac: G, B — več prim., NHM Wien. R. DRESCHLER BIŽIĆ (1972-73) T. 20: 5.
Riva: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 36: 8.
Sanski most, Prijedor: G — 2 prim., F. FIALA (1899) Fig. 145.
S. Giorgio, Valpolicella: L. SALZANI, *Boll. Mus. Civ. St. Nat. Verona* 1 (1974) 481 ss, T. 7: 2, 3.
Šmarjeta: B — 1 prim., NHM Wien.
Valična vas, Grosuplje: B — 1 prim., B. TERŽAN (1973) T. 3: 7.
Zagorje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1966) 36, T. 9: 3.
Nezn. najdišče: I. P. NABJ, *Arheološka zbirka dr. Imre Freya* (1964) T. 19: 3.

IX. vrsta

Značilnosti: fibule imajo na loku, ki je zaobljeno rombičnega preseka, kroglasto odebelitev, ki je na vsaki strani obdana s svitkom. Glede na velikost in shemo pa ločimo tri inačice fibul. Prvo — a — predstavljajo razmeroma velike fibule značilne iztegnjene oblike.¹³ Drugi dve varianti združujeta majhne fibule. Glede na shemo loka ločimo fibule z nazaj pomaknjenim najvišjim delom loka — inačica b, in fibule z najvišjim delom loka pomaknjenim nad peresovino in tekočim prehodom noge v lok — inačica c.

a — sl. 22

- Arbedo (Cerinasca): G — 1 prim., O. H. FREY (1971) Abb. 7: 2.
Campo Paraiso, Breonio: G, S. De STEFANI, *Atti del R. Istituto Veneto* 7/5 (1881) T. 12: 5.
Čedad (S. Quirino in Darnazacco): B — 1 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 14: 7.
Dalpe: G — 1 prim., M. PRIMAS (1970) T. 32: E 2.
Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) T. 33: 8; ostalo MNA Este. Sl. 21: 4, 7. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 21: 13—14.
Fagagna (Colle di S. Pietro): B — 1 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 10: 4.
Gudo: G — 2 prim., M. PRIMAS (1970) T. 39: D 1.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — 1 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 35.
Kobarid: B — več prim., Gm Nova Gorica.
Koritnica, Tolmin: G — 1 prim., P. Kos, *AV* 24 (1973) T. 10: 7.
Lokavec, Ajdovščina: B — 1 prim., Gm Nova Gorica.
Lothen — Sonnenburg, Brunico: 1 prim., R. LUNZ, *Die archäol. Sammlung des Bozner Stadtmuseum* (1973) Fig. 51.
Madžarska: L. MARTON, *Arch. Ert.* 33 (1913) 322 ss, Fig. 120, 124.
Magdalenska gora: B — več prim., Nm Ljubljana.
Montebello, Vicenza: R. LIOY, *Mem. R. Istituto Veneto sc. lett. e arti* 19 (1876) T. 15: 122.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
Meluno: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 64: 1.
Salicetela S. Giuliano, Modena: G — 2 prim., E. CRESPELLANI, *Oggetti gallo-celtici del Modenese* (1887) T. 5: 20.
Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 12; 64: 42.
Trentino: C. GONCI — L. TAMASINI, *Guida del Museo civico di Rovereto* (1958) 27, Fig. 15.
Tržišče, Cerknica: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 6.
Verdello, Bergamo: 1 prim., MC Bergamo.
Veleia: G, R. SCARANI, *Atti del III. Convegno di studi Veleiati*, 126 ss, T. 5: 1.
Zanica, Bergamo: 1 prim., MC Bergamo.

Sorodna fibulam te vrste je še fibula iz Gurine: A. B. MEYER, *Gurina in oberen Gailthal* (1885) T. 5: 14. Na to pa spominja še fibula iz Fritzensa: L. FRANZ, *Schlern Schriften* 71 (1950) T. 11: 1.

b — sl. 40 ▲

- Belmonte Piceno: MC Bologna.
Beram, Pazin: 1 prim., A. AMOROSO, *Atti Mem. Istr.* 1 (1884) T. 7: 2.
Este: G — več prim., MNA Este. Sl. 39: 1, 2, 5—8. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 22: 10—14.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — več prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 30, 10. Sl. 39: 9.
Magdalenska gora: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien, MC Trst.
Serso, Pergine: 3 prim., R. PERINI, *Rend. della Società di Cultura preistorica Tridentina* 3 (1965) 32 ss, Fig. 16.
Socerb, Koper: 1 prim., *ToC* (1934) 130, Pl. 30: 160.
Sorodna tem fibulam je še fibula iz Baje na Madžarskem: M. NOVOTNÁ, H. SEDLAČKOVA, *Sborník Fil. Fak. Univ. Komenského, Músaica* 12 (1971) 25 ss, T. 4: 5. Morda pa bi lahko k tej skupini prišeli še fibulo iz Montefortina: O. MONTELIUS (1904) Pl. 155: 1.

c — sl. 40 △

- Bismantova: *Preistoria e protostoria nel Reggiano* (1975) Fig. 59: 5.
Claro (Alla Monda): 1 prim., R. ULRICH, *Die Gräberfelder in der Umgebung von Bellinzona, Kt. Tessin* (1914) T. 10: 4.
Corregio: MC Reggio Emilia.
Dalpe: G — 2 prim., M. PRIMAS (1970) T. 33: C.
Este: G — več prim., MNA Este.
Giubasco: G — 1 prim., R. ULRICH, *o. c.*, T. 41: 10.
Kanzianberg, Beljak: B — 1 prim., H. MÜLLER KARPE, *Carinthia I* 171 (1951) Abb. 1: 5.
Most na Soči (Sv. Lucija): B — več prim., NHM Wien.
Picug, Poreč: B — 1 prim., AmI Pula.
San Polo d'Enza: več prim., MC Reggio Emilia.
Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 11.
Vače: B — 1 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 35: 1.
Valična vas, Grosuplje: B — 3 prim., B. TERŽAN (1973) T. 2: 6—10.

X. vrsta,

Značilnosti: fibule imajo razmeroma masiven lok zaobljeno rombičnega preseka, kroglast gumb nad peresovino, nogo običajno okrašeno z V ornamentom ter gobasto oblikovan gumb, ki je navadno asimetrično postavljen na konec noge. Glede na oblikovanje posameznih delov fibul ter tudi glede na velikost ločimo posamezne inačice v okviru celotne vrste.

Inačica a tvorijo fibule, ki so relativno majhne in imajo nad peresovino droben, ozek gumb, ki je ali gladek ali pa drobno narezljan (sl. 4a).

Med manjše fibule se uvrščajo še fibule inačice b in c, ki sta med seboj ozko povezani. Fibule inačice b so nekoliko bolj iztegnjene oblike in tako daljše, večkrat gracilnejše, z najvišjim delom loka pomaknjenim nad peresovino, medtem ko je pri inačici c najvišji del loka nekje na sredi med nogo in peresovino, pa tudi za kakšen cm so običajno krajše. Tako ene kot druge označuje narebren oz. drobno narezljan gumb na loku.

V inačici d so združene fibule, ki so po obliki in velikosti podobne fibulam b in c inačic, le da imajo na loku gladek gumb, ki je večkrat bikonične oblike.

Inačica e nam predstavlja velike »klasične« certoške fibule z narebrenim oz. narezljanim gumbom na loku, katerega najvišji del je pomaknjen proti peresovini. Sorodne po velikosti in obliki s fibulam inačice e so fibule variante f, katerih gumb na loku pa je gladek in bolj kroglast (sl. 4e).

Nekoliko manjše, vendar masivnejše so fibule, katerih najvišji del loka je izrazito pomaknjen proti nogi. Glede na oblikovanost in ornamentacijo gumba na loku pa jih zopet ločimo v dve inačici: g in h.

Izredno velike fibule, katerih dolžina presega 20 cm, so združene v inačici i. Označuje jih tudi razmeroma ozek ploščat gumb (sl. 4i).

Skupino fibul te vrste, ki nima gumba na loku, smo označili kot inačico j.

Železne fibule, ki se po velikosti uvrščajo med večje te vrste, so združene v inačici k.

Inačico l tvorijo velike fibule, ki so zelo blizu varianti e, le da imajo gumb na loku vedno poševno narezljan, hrbet noge pa je širše ovalno oblikovan in bogateje okrašen (sl. 4l).

Za inačici m in n je značilen tekoč prehod noge v lok fibule, tako da je ležišče za iglo pri nogi asimetrične oblike. Gumb na nogi je pri obeh variantah okrašen z vrezi v obliki trikotnika. Lok fibul inačice m je okrašen z vzdolžnim narezljanim rebrom. Pri inačici n pa označuje prehod med nogo in lokom V motiv. Po shemi sorodne tema inačicama so še fibule, ki imajo peresovino z večjim zavojem in so lahko tudi bogato okrašene ter so združene v inačici o.

a — sl. 35 ◇

- Arbedo (Cerinasca): G — več prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 6: 1. Ead. (1970) T. 20: C 3—9.
Belmonte Piceno: MC Bologna.
Bologna: G — več prim., A. ZANNONI (1876-84) T. 15: 26; 43: 2; 57: 4, ostalo MC Bologna. Sl. 6c.
Brembate, Bergamo: B — 1 prim., MC Bergamo.
Brunate, Como: B, G. FRIGERIO, *RAC* 156—157 (1974-75) 5 ss, T. 13: 13.
Ca Morta: G — 1 prim., MC Como.
Cacciola di Scandiano: L. PATROCINI, *Quaderni d'Archeol. Reggiana* 2 (1973) 149, B 38.
Colefiorito, Mantova: 1 prim., V. FUSCO, A. TAMASSIA, *Sibrium* 8, (1964-66) 53 ss, Fig. 3.
Este: G — več prim., MNA Este. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 22: 1, (2).
Golasecca: MAC Milano.
Guadamonte, Gremiasco: 1 prim., F. G. LO PORTO, *Not Sc* 11 (1957) 221 ss, Fig. 11: 5.
Guado, Milano: 2 prim., P. CASTELFRANCO, *BPI* 9 (1883) T. 8: 4.
Milano: B — 1 prim., MAC Milano.
Pianezzo: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 8: A 4.
Rebbio, Como: 1 prim., MAC Milano.
Sanpolo d'Enza, Reggio: G — 1 prim., O. MONTELIUS (1895) Pl. 99: 3.
Spina: G, M. PRIMAS (1967) Abb. 5: B 3.

Sorodne so še fibule iz Roccatagliate, Genova: MA Genova. Sestri Ponente, Genova: G. Isetti, *Studi Genuensi* 2 (1958-59) 69, Fig. 11, in Torliere di Cazzago: C. Marinoni, *Mem. della società Italiana di scienz. nat.* 4/3 (1868) T. 6: 18.

Verjetno pa sodijo v to vrsto fragmentarno ohranjene fibule iz: Asola, MC Asolo, Coma, MC Como, Cuggiona, MAC Milano, Bismantova, MC Reggio, Genova, MC Genova, Golasecca, MCA Milano in Miradola, MAC Milano. (Te fibule niso kartirane na sl. 35.)

b — sl. 35 △

- Adria: B — 1 prim., MC Adria.
Este: G — več prim., MNA Este.

Fagagna (Colle di S. Pietro): B — 1 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 10: 3.
 Fraore, Parma: G — 1 prim., O. MONTELIUS (1895) Pl. 98: 5.
 Dobrnič, Trebnje: G — 2 prim., NHM Wien.
 Mihovo, Šentjernej: G — 2 prim., NHM Wien.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 2; ostalo NHM Wien.
 Sl. 34: 3.
 Nin, Zadar: G — 1 prim., *Nin. Problemi arheoloških istraživanja* (1968) T. 16: 1.
 Nova vas, Poreč: B — več prim., NHM Wien.
 Picug, Poreč: B — 3 prim., Am I Pula.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 15.

c — sl. 35 ▲

Brezje, Trebnje: G — 2 prim., K. KROMER (1959) T. 6: 1; NHM Wien.
 Dobrnič, Trebnje: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Dolenjske Toplice: G — 3 prim., T. 15: 6, 7; 25: 2.
 Donja dolina, Bosan. Gradiška: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 44: 29.
 Este: G — več prim., MNA Este. Sl. 33: 3.
 Magdalenska gora: G — 2 prim., NHM Wien.
 Mokronog, Trebnje: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Pra d'Este: G — 1 prim., MNA Este.
 Sisak: B — 1 prim., Am Zagreb.
 Valična vas, Grosuplje: B — 1 prim., B. TERŽAN (1973) T. 3: 2.

Sorodne fibulam inačice b oz. c so fibule iz **Bologne** (Arnoaldi, Certosa), ki pa jih ne moremo podrobneje uvrstiti v eno od obeh skupin: A. ZANNONI (1876-84) T. 4: 6; 14: 14; itd. v MC Bologna.
 V to varianto pa verjetno sodi tudi nekoliko fragmentirana fibula iz **Pule**, Am I Pula.

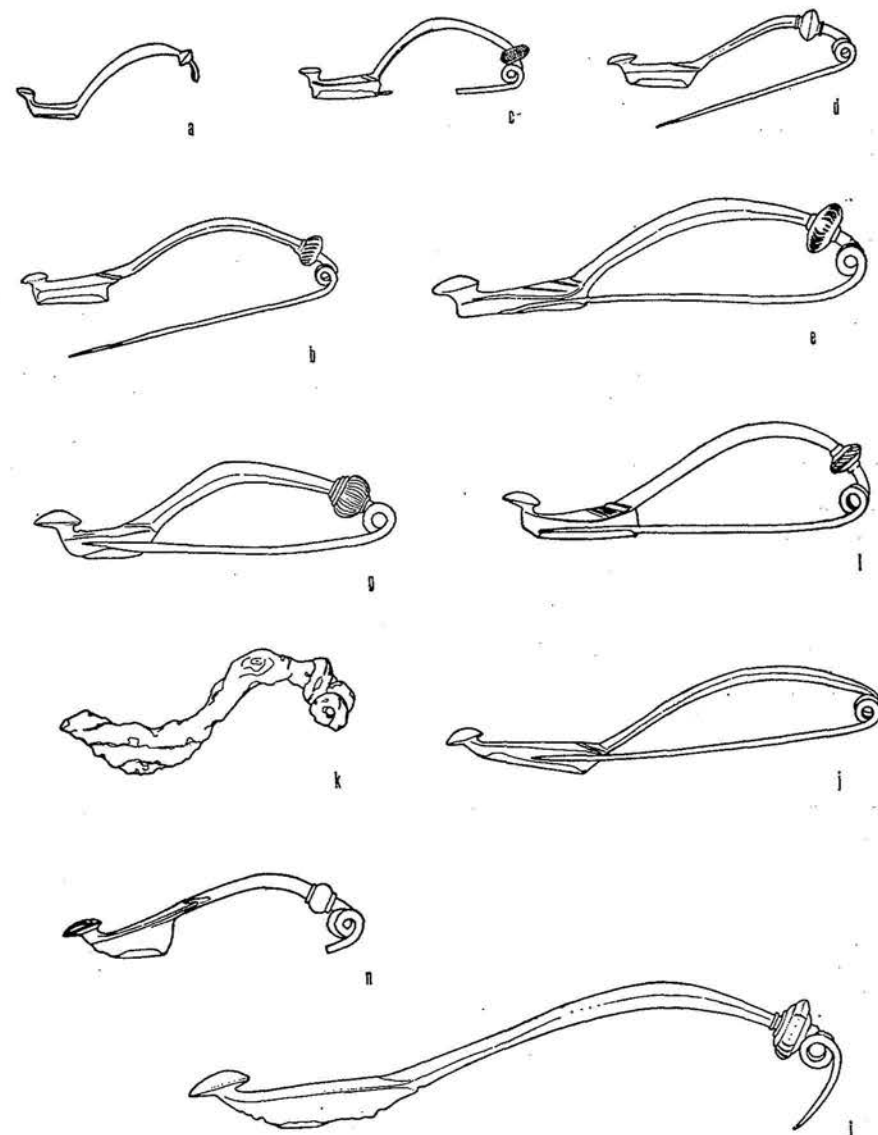
d

Bologna (Certosa): G — 1 prim., MC Bologna.
 Brunate, Como: G — 1 prim., G. FRIGERIO, *RAC* 156—157 (1974-75) T. 10: 56.
 Collefiorito, Rivalta: 1 prim., V. FUSCO, A. M. TAMASSIA, *Sibrium* 8 (1964-66) 53 ss, Fig. 2.
 Madruzzo, Trento: 1 prim., MN Trento.
 Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 20: 8; ostalo NHM Wien.
 Picug, Poreč: B — 1 prim., Zavičajni muzej Porečine, Poreč.
 Terlagio des Castione: 1 prim., MN Trento.

Sorodna je še fibula iz **Idrije pri Bači** iz groba 29, NHM Wien.

e — sl. 31 △

Ajdovščina — Lokavec: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Bologna (Arnoaldi, Certosa): G — več prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 5: A. A. ZANNONI (1876-84) T. 48: 11, 12.
 Brezje, Trebnje: G — 2 prim., K. KROMER (1959) T. 2: 1.
 Čedad (S. Quirino in Darnazacco): B — 4 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 14: 8—10; 15: 1, 2.
 Dolenjske Toplice: G — 7 prim., T. 2: 5; 25: 4, 5; 70: 3, 4; 76: 3, 11.
 Este: G — več prim., O. H. FREY (1969) Abb. 7: 11; T. 31: 12. Ostalo MNA Este. Sl. 32: 1, 2.
 Gazzo, Dosso del Pol, Verona: B — 1 prim., *3000 anni fa a Verona* (1976) Fig. 30: 2.
 Grobnik, Rijeka: 1 prim., Am Zagreb.
 Idrija pri Bači, Tolmin: G — 2 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 29.
 Kobarid: B — več prim., Nm Nova Gorica.
 Kompolje, Otočac: G — več prim., Am Zagreb.
 Koritnica, Tolmin: G — 1 prim., P. KOS, *AV* 24 (1973) T. 1: 2.
 Lepence, Bohinj: B — 1 prim., S. Gabrovec, *AV* 25 (1974) T. 9: 11.
 Magdalenska gora: G — več prim., *ToC* (1934) Pl. 10: 40; 7: 23. H. HENCKEN (1974) Fig. 1 b, 3 b, 5 f.
 Medak: Am Zagreb.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Nin, Zadar: 1 prim., Arheološki muzej Zadar.
 Podzemelj, Metlika: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Redipuglia: 1 prim., C. MARCHESETTI, *I castellieri preistorici* (1903) T. 18: 1.
 S. Canzian d'Isonzo: 1 prim., P. GUIDA, *Aquileia nostra* 35 (1964) 78 Fig. 2.
 Sisak: 1 prim., Am Zagreb.



4 Inačice certoških fibul X. vrste; vse 2/5 — Varianten der Certosafibeln des X. Typs; alle 2/5

Spina: G — več prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 5: B 4.
 Šmihel, Postojna: G, B — več prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 55; 58; 63; 64.
 Štorje, Sežana: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 1: 8.
 Trošmarija, Ogulin: Am Zagreb.
 Vače: B — 2 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 34: 4, 6.
 Valična vas, Grosuplje: B — prim., B. TERŽAN (1973) T. 1: 2—5.
 Velem St. Vid: B — 1 prim., Savaria Museum Szombathely.
 Vinica: G — več prim., Peabody Museum Cambridge.
 Vinkov vrh, Novo mesto: B — 3 prim., V. STARE, *AV* 15—16 (1964-65) 215 ss, T. 15: 3, 6, 9.

f

Dolenjske Toplice: G — 1 prim., T. 77: 3.
 Kobarič: 2 prim., Gm Nova Gorica.
 Kompolje, Otočac: G — več prim., Am Zagreb.
 Libna, Krško: M. GUŠTIN, *Libna* (1976) T. 68: 28.
 Ljubljana: F. STARE, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani* (1954) T. 63: 10.
 Magdalenska gora: 3 prim., Nm Ljubljana.
 Pianezzo: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 8: B 3.
 Rudno, Železniki: B — 1 prim., A. MÜLLNER, *Argo* 5 (1897) 72, T. 2: 4.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 3 prim., V. STARE (1973) T. 23: 1; 22: 20; ostalo NHM Wien.
 Vače: B — 2 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 34: 5; ostalo NHM Wien.
 Valična vas, Grosuplje: B — 4 prim., B. TERŽAN (1973) T. 2: 3, 5.

g — sl. 52 ▲

Jezerine, Bihač: G — 2 prim., Z. MARIČ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 2: 20; Tab. 3: 85.
 Kastav, Rijeka: Muzej Rijeka.
 Kobarič: G — 1 prim., MC Trst.
 Magdalenska gora: G — več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — 1 prim., MC Trst.
 Podzemelj, Metlika: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Škocjan, Sežana: G — 2 prim., C. MARCHESETTI, *JfA* 3 (1909) T. 22: 5. J. SZOMBATHY, *MPK* 2 (1921) 177, Fig. 189.
 Šmihel, Postojna: G, B — več prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 57: 15; 62: 22; 25—28.
 Socrb, Koper: G — več prim., M. MUCH, *MZK* 3F 1 (1902) 143. K. MOSER, *Jb ZK NF* 1 (1905) 122 Fig. 140. *ToC* (1934) Pl. 30: 160.
 Štanjel, Sežana: 1 prim., C. MARCHESETTI, *Boll. Soc. Adr.* 4 (1878) 93 ss, T. 2: 5.
 Valična vas, Grosuplje: B — 6 prim., B. TERŽAN (1973) T. 3: 3—6.
 Vinica: G — 1 prim., Peabody Museum Cambridge.

h — sl. 52 ▲

Brušane, Gospič: 1 prim., Š. LJUBIČ, *Popis arkeol. objela Nar. zem. muzeja u Zagrebu* (1889) T. 8: 18.
 Golubič, Bihač: B — 1 prim., B. RAUNIG, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 5: 4.
 Grobnik, Rijeka: 1 prim., Š. LJUBIČ, *o. c.* 152.
 Ljubljana: B — 1 prim., F. STARE, *Zgodovinski časopis* 6-7 (1952-53) 73, T. 1: 2.
 Mihovo, Šentjernej: G — 2 prim., NHM Wien.
 Podzemelj, Metlika: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Predjama, Postojna: B — 1 prim., J. KOROŠEC, *Arheološke ostaline v Predjami*, Razprave SAZU 4, 1 (1956) T. 47: 3.
 Šmihel, Postojna: G — več prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 54: 3; 63: 14.
 Trošmarija: Muzej Gospič.
 Vinica: več prim., *ToC* (1934) Pl. 16: 94. S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 169 ss, T. 15: 1.
 K eni ali drugi inačici sodijo še fibule, ki imajo svitkasto profiliran gumb na loku iz Magdalenske gore: Nm Ljubljana, in Šmihela: M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 24. Verjetno pa sem sodi še fibula iz Grobnika: Š. LJUBIČ, *o. c.* T. 33: 245.

i

Borgo »Castel Telvana«, Valsugana: 1 prim., MN Trento.
 Čepna pri Knežaku, Ilirska Bistrica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 7: 9.
 Magdalenska gora: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Mihovo, Šentjernej: B — 1 prim., NHM Wien.
 Most na Soči (Sv. Lucija): B — 1 prim., NHM Wien.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. HOERNES, *MAGW* 18 (1888) 236, Fig. 53. M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 57: 14; 63: 22.
 Valična vas, Grosuplje: B — 1 prim., B. TERŽAN (1973) T. 1: 1.
 Gumb takšne fibule pa je znan še iz Tržišča pri Cerknici: M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 16.

j

Bologna (Arnoaldi, Certosa, De Lucca): G — več prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 1: E 1. A. ZANNONI (1876-84) T. 97: 1; 144: 4. Ostalo MC Bologna, Sl. 6: g.
 Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.

Most na Soči (Sv. Lucija): G — 1 prim., MC Trst.
 San Polo d'Enza: več prim., MC Reggio Emilia.
 Šilentabor, Pivka: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 9: 3.

k — sl. 57 □

Aarwangen, Bern: G — 1 prim., D. VIOLIER, *Les sépultures du second âge du fer sur le plateau Suisse* (1916) T. 1: 4.
 Arbedo (Mollinazzo): 1 prim., R. ULRICH, *Die Gräberfelder in der Umgebung von Bellinzona, Kt. Tessin* (1914) T. 31: 11.
 Brembate, Bergamo: G — 1 prim., MC Bergamo.
 Brunate, Como: G — 1 prim., G. FRIGERIO, *RAC* 156—157 (1974-75) 5 ss, T. 11: B 7.
 Čepna pri Knežaku, Ilirska Bistrica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 7: 6.
 Dolenjske Toplice: G — 2 prim., T. 38: 4, 5.
 Este: G — 1 prim., MNA Este. Sl. 56: 2.
 Genova: G, MAC Genova Pegli.
 Gravelona Toce, Val d'Ossola: G — 1 prim., P. PIANA AGOSTINETTI, *Documenti per la protostoria della Val d'Ossola* (1973) 22.
 Ljubljana: B — 2 prim., F. STARE, *Zgodovinski časopis* 6—7 (1952-53) 73 T. 1: 3; 2: 1.
 Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.

l — sl. 31 ▲

Au, Leithagebirge: G — 1 prim., S. NEBEHAY (1973) T. 3: 1.
 Borgo »Castel Telvana«, Valsugana: 1 prim., P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon. Ant.* 37 (1938) 294, Fig. 96.
 Cembra, Trento: 1 prim., P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *I. c.* 293 s, Fig. 95.
 Dürrnberg, Hallein: G — več prim., E. PENNINGER (1972) T. 8: A 1; 25: B 1; 37: D 1; 42: 1.
 Hallstatt: G — 1 prim., K. KROMER, *Das Gräberfeld von Hallstatt* (1959) T. 26: 5.
 Kuffarn, Stanzendorf: G — 1 prim., W. LUCKE, O. H. FREY (1962) 80, Abb. 19: 3.
 Meluno, Bolzano: B — 2 prim., G. v. MERHART, *WPZ* 14 (1927) T. 7: 4. R. LUNZ (1974) T. 64: 11.
 Merano: B — 1 prim., R. LUNZ (1964) T. 37: 12.
 Schrofenstein, Landeck: 1 prim., M. MUCH, *Kunsthistorischer Atlas* (1889) T. 67: 4.
 Lothen — Sonneburg, Brunico: B — 4 prim., W. KRÄMER, *Germania* 38 (1960) 20 ss, Abb. 1: 5, 6.
 R. LUNZ, *Die archäol. Sammlung des Bozner Stadtmuseums* (1973) 76 ss, Fig. 49, 51.
 Stans, Schwaz: B — 2 prim., A. PRINZ ZUR LIPPE, *Schlern Schr.* 199 (1960) T. 1: 3; 18: 1. M. A. FUGAZZOLA, *Annali dell'Università di Ferrara* NS 2/1 (1971) 92, Fig. 21: 10.
 Val Cavedine: 1 prim., MN Trento.
 Welzelach, Lienz: G — 2 prim., A. LIPPERT, *Das Gräberfeld von Welzelach* (1972) T. 44: 6; 13: 1.
 K tej inačici verjetno lahko prištejemo tudi fibulo s S. Verene: P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon Ant* 37 (1938) 291 ss, Fig. 94.

m — sl. 52 ◆

Arbedo (Cerinasca): G — 1 prim., M. PRIMAS (1970) T. 20: 10.
 Cademario: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 10: 4.
 Campo Paraiso, Breonio: G — 1 prim., *3000 anni fa a Verona* (1976) Fig. 51: 7.
 Dalpe: G — 1 prim., M. PRIMAS (1970) T. 33: D 2.
 Dürrnberg, Hallein: G — 1 prim., E. PENNINGER (1972) T. 49: B 1.
 M. Ozol, Revo: R. LUNZ (1974) 98, 323 op. 1090.
 Pianezzo: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 8: B 1.
 San Polo d'Enza: *Preistoria e protostoria nel Reggiano* (1975) Fig. 27: 8.
 Serso, Pergine: 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 39: 5.
 Vadana, Bolzano: G. BERMOND MONTANARI, *Pfaffen* (1961) Abb. 21. R. LUNZ (1974) T. 12: 10.
 Vezzano, Trento: MC Bolzano. R. LUNZ (1974) 248.

n — sl. 31 ◇

Aarwangen: G — 2 prim., M. PRIMAS (1967) 130. W. DRACK, *Ältere Eisenzeit der Schweiz* 3 (1960) T. 1: 11; 3: 34.
 Arbedo (Castione, Cerinasca, Molinazzo): G — več prim., M. PRIMAS (1967) 130, Abb. 9: 3, 4; 11: A. EAD. (1970) T. 21 B. R. ULRICH (1914) T. 6: 4; 19: 3; 31: 10.
 Bismantova: MC Reggio Emilia.
 Brembate, Bergamo: G — MC Bergamo.
 Cademario: G, M. PRIMAS (1967) 130. D. SILVESTRINI, *Riv. stor. Ticin.* 19 (1941) 17, Fig. 12.

Ca Morta: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) 130. R. de MARINIS, D. PREMOLI SILVA (1968-69) 157 ss, T. 27: 4.
 Cama: M. PRIMAS (1967) 130.
 Castaneda: G, M. PRIMAS (1967) 130. EAD. (1970) T. 29: A, B; 30: A.
 Chenebourg: D. VIOLIER (1916) 123. Pl. 1: 3.
 Claro: G, M. PRIMAS (1967) 130. R. ULRICH (1914) T. 3: 4; 10: 5.
 Dalpe: G, M. PRIMAS (1967) 130. EAD. (1970) T. 32: G.
 Ferden: M. PRIMAS (1967) 131.
 Genova: G, M. PRIMAS (1967) 131.
 Giubasco: G, M. PRIMAS (1967) 131. R. ULRICH (1914) T. 41: 7; 44: 5; 55: 2; 56: 4.
 Gottolengo, Brescia: 1 prim., Museo di Storia Naturale Brescia.
 Gudo: M. PRIMAS (1967) 131.
 Grandson: M. PRIMAS (1967) 131. D. VIOLIER (1916) 127, Pl. 1: 3.
 Lochenstein: M. PRIMAS (1967) 131.
 Malanser, Eschen: M. PRIMAS (1967) 131. *Jhb. d. Schweiz. Gess. f. Urg.* 47 (1958-59) 177 Abb. 30.
 Münsingen: G, M. PRIMAS (1967) 131. F. R. HODSON (1968) Pl. 13, 21, 23, 32, 48, 93.
 Muttentz: G, M. PRIMAS (1967) 131, Abb. 12: 4.
 Osco: M. PRIMAS (1967) 131. EAD. (1970) T. 45: 14.
 Ossuccio: G, M. PRIMAS (1967) 131. A. GIUSSANI, *RAC* 76—78 (1917-18) 3 ss, T. 2: 12, 13.
 Pianezzo: G, PRIMAS (1967) 131, Abb. 8B: 3.
 Plesio: G, M. PRIMAS (1967) 131. S. RICCI, *RAC* (1906) 43 ss, T. 1: 1.
 Populonia: A. Minto, *Not Sc* (1940) 375 ss, Fig. 4: 2.
 Savignone: PIGORINI, *BPI* 21 (1895) 99 ss, Fig. 4.
 Singen: G, M. PRIMAS (1967) 131. W. KIMMIG, *Neue Ausgrabungen in Deutschland* (1958) 121 ss, Abb. 9.
 Solduno: M. PRIMAS (1967) 131, Abb. 11 B.
 Spiez: G, M. PRIMAS (1967) 131. D. VIOLIER (1916) 120, Pl. 1: 3.
 St. Hyppolit, Tisens: 1 prim., R. LUNZ (1974) 97 op. 108.
 Tamins: M. PRIMAS (1967) 131.
 Uetliberg: M. PRIMAS (1967) 131, Abb. 12. D. VIOLIER (1916) 140, Pl. 1: 3.
 Vechingen: D. VIOLIER (1916) 120, Pl. 1: 3.
 Zeneggen: M. PRIMAS (1967) 131.

Oblikovno podobne so fibule iz Magdalenske gore (NHM Wien), Mosta na Soči (B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ, (1973) T. 20: 4), Picuga (Atti mem Istr 5 (1889) 225 ss, T. 7: 1), Vač (NHM Wien) in Valične vasi (B. TERŽAN (1973) T. 2: 7, 9).

o
 Hallstatt: G — 1 prim., K. KROMER, *Das Gräberfeld von Hallstatt* (1959) T. 25: 11.
 Hohenfels, Parsberg: 2 prim., H. A. RIED, *Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns* 19 (1915) 110, T. 24: 101, 103.
 Langenried: 1 prim., W. KERSTEN, *PZ* 24 (1933) Abb. 7: 2.
 Madžarska: B — 1 prim., L. MÁRTON, *Arch. Ért.* 33 (1913) 332 Abr. 121.
 Münsingen: G — 1 prim., F. R. HODSON (1968) Pl. 28: 851; 19: 783.
 Ried, Beilngries: g — 1 prim., W. TORBRÜGGE, *Beilngries. Kataloge der prähist. Staatssammlung* 8 (1964) T. 15: 2.
 K tej vrsti bi uvrstili še posamezne fibule, ki imajo samostrelno peresovino:
 Deisswill, Stettlen: J. FILIP, *Keltové ve střední Evropě* (1956) Obr. 21: 5.
 Hatzenhofen: W. KERSTEN, *PZ* 24 (1933) Abb. 7: 7.
 Kleinmittersdorf: *Ibid.* Abb. 8: 1.

XI. vrsta

Značilnosti: fibule imajo lok rombičnega preseka, na katerem je okrogel ploščat gumb, ki je največkrat vzdolžno profiliran. Glede na shemo loka, ornamentiranost in velikost pa se fibule grupirajo v tri inačice. Inačico a označujejo fibule z iztegnjenim lokom, ter nogo, ki je okrašena le z V motivom. Fibule variante b so masivnejše, lok je višji kot pri fibulah inačice a, hrbet noge pa je okrašen z V vrezi in punciranimi krožci. Pri obeh inačicah je gumb na nogi običajno okrašen s čepkom, pri varianti b pa še s koncentričnimi krogi.

Inačico c predstavljajo manjše fibule, ki pa so sicer oblikovane tako kot velike.

a — sl. 36 ▲

Dolenjske Toplice: G — 2 prim., T. 5: 2, 3.
 Donja dolina, Bos. Gradiška: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 68: 2.
 Gradišče nad Knežakom, Ilirska Bistrica: B — 1 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 8: 8.
 Huglfing, Weilheim: G — 1 prim., G. KOSSACK (1959) T. 105: 2.
 Javor, Ljubljana: B — 1 prim., M. GUŠTIN, T. KNIFIC, *AV* 24 (1973) T. 4: 9.
 Kobarič: B — 1 prim., Nm Nova Gorica.
 Kompolje, Otočac: G — več prim., R. DRESCHLER Bižić (1966) Y 82: 2. EAD. (1961) T. 15: 2.
 Kranj: B — 1 prim., S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 243 ss, T. 6: 10.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 1; ostalo NHM Wien.
 Prozor, Otočac: B — 1 prim., Š. LJUBIČ, *Popis arkeol. odjela Nar. zem. muzeja u Zagrebu* (1889) T. 20: 95.
 Šmihel, Postojna: B — 4 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 16, 17, 21.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 1 prim., V. STARE (1973) T. 23: 2.
 Tržišče, Cerknica: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 13, 14.

b — sl. 36 ▽

Arbedo (Mollinazo): G — 1 prim., R. ULRICH, *Die Gräberfelder in der Umgebung von Bellinzona, Kt. Tessin* (1914) T. 31: 9.
 Črnomelj: B — 1 prim., P. PETRU, V. ŠRIBAR, *AV* 7 (1956) 297 ss, T. 1: 5.
 Dolenjske Toplice: G — 3 prim., T. 6: 6; 72: 1; 88: 5.
 Este: B — 1 prim., MNA Este.
 Genova: G — 1 prim., MA Genova Pegli.
 Hallstatt: G — 1 prim., K. KROMER, *Das Gräberfeld von Hallstatt* (1959) T. 26: 10.
 Libna, Krško: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Libna* (1976) T. 41: 6; T. 68: 30.
 Ljubljana: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
 Lukovica, Domžale: B — 1 prim., S. GABROVEC, *Kamniški zbornik* 10 (1965) 89 ss, T. 11: 10.
 Magdalenska gora: G — več prim., S. GABROVEC (1964-65) T. 17: 8, 9. *ToC* (1934) Pl. 2: 8. Ostalo NHM Wien, Nm Ljubljana. Sl. 37: 1.
 Novo mesto: G — 1 prim., T. KNEZ, *Novo mesto v davniini* (1972) 66.
 Podzemelj, Metlika: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 2 prim., V. STARE (1973) T. 22: 23, 24.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. HOERNES, *MAGW* 18 (1888) 236 s, T. 6: 4. M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 62: 29.
 Valična vas, Grosuplje: B — 2 prim., B. TERŽAN (1973) T. 2: 1, 2.
 Veleia: G — 1 prim., R. SCARANI, *Atti del III. Convegno di studi Veleiati*, 126 ss, T. 5: 2.
 Vinkov vrh, Novo mesto: B — 1 prim., V. STARE, *AV* 15—16 (1964-65) 215 ss, T. 15: 2.

K tej inačici lahko prištejemo še lokalno različico iz Ponte Chianale pri Cuneu: F. RITTATORE, *Rass. storica del Seprio* 7 (1947) 1 ss, Fig. 2: 2.

c — sl. 36 □

Arbedo (Cerinascia): 1 prim., O. H. FREY (1971) Abb. 7: 1.
 Brembate Sotto, Bergamo: G — 1 prim., R. DE MARINIS (1973) 79, Fig. 1.
 Caviglio, Como: G — 1 prim., V. BARELLI, *RAC* 14 (1878) 25 ss, Fig. 13.
 Dürrnberg, Hallein: G — 1 prim., E. PENNINGER (1972) T. 35: C 3.
 Montebello, Vicenza: P. LLOY, *Mem. R. Ist. Veneto sc. lett. e arti* 19 (1876) T. 15: 176.
 Pianezzo: G — 1 prim., M. PRIMAS (1967) Abb. 8: B 2.
 Serso, Pergine: B — 1 prim., R. PERINI, *Rend. della Società di cultura Preistorica Tridentina* 3 (1965) 32 ss, Fig. 16: 3.
 St. Sulpice, Vaud: po R. LUNZ (1974) 98.

XII. vrsta — sl. 41

Značilnosti: fibule imajo lok, ki je zaobljeno rombičnega preseka, okrašen na najvišjem delu z bradavičastima izrastkoma ter s kroglastim gumbom nad peresovino. Po hrbtu je lok večkrat okrašen z drobnimi prečnimi vrezi, ki krasijo tudi nogo v kombinaciji z vrezi v V motivu. Gumb noge je enako kot pri fibulah XI. vrste običajno okrašen s čepkom in koncentričnimi krožnimi vrezi. Ker so nekatere fibule manj bogato okrašene oz. neokrašene in nekoliko manjše, smo jih uvrstili v inačico b.

a

Este: B — 2 prim., MNA Este. M. A. CHIECO BIANCHI (1976) T. 22: 15.
Dolenjske Toplice: G — 1 prim., T. 78: 3.
Magdalenska gora: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Novo mesto: G — 2 prim., T. KNEZ (1971) Sl. 19, 20.
Podzemelj, Metlika: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
Sanski most, Prijedor: G — 1 prim., F. FIALA (1899) Fig. 128.
Šmihel, Postojna: G — 1 prim., M. HOERNES, *MAGW* 18 (1888) T. 6: 2. M. GUŠTIN (1973) T. 14: 1.
Vinkov vrh, Novo mesto: B — 1 prim., V. STARE, *AV* 15—16 (1964-65) 215 ss, T. 4: 11.

b

Grobnik, Rijeka: Am Zagreb.
Jezerine, Bihać: G — 1 prim., Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 2: 23.
Kompolje, Otočac: G — več prim., R. DRESCHLER BIŽIĆ (1961) T. 10: 5.
Prozor, Otočac: B — 1 prim., F. LO SCHIAVO (1970) T. 6: 8.
Picug, Poreč: B — 1 prim., Aml Pula.
Trošmarija, Ogulin: Am Zagreb.

K tej vrsti fibul bi lahko uvrstili še nekoliko manjše fibule iz Šmarjete: V. STARE (1973) T. 23: 7; Sanskega mostu, Zm Sarajevo in Dolenjskih Toplic T. 36: 11.

Sorodne pa so tudi fibule iz Kompolja in Prozora, ki imajo stranski bradavici le nakazani: F. LO SCHIAVO (1970) T. 6: 11; 14: 4. V. VEJVODA, *Vjesnik Zagreb* 3/2 (1961) 115 ss, T. 3: 8.

XIII. vrsta — sl. 30

Značilnosti: fibule te vrste označuje samostrelna peresovina. Lok je običajno precej polkrožne sheme in je zaobljeno rombičnega ali lečastega preseka. Glede na velikost fibul, oblikovanje gumba na nogi in noge ter ornamentiranost loka ločimo v okviru te vrste več inačic.

V *inačici a* so združene fibule, ki so bolj majhne in katerih gumb na nogi, ki je na razmeroma dolgem vratu, je bikoničen oz. v obliki barete (sl. 29: 3), kar je značilnost fibul svetolucijske skupine, ali pa je kroglast (T. 74: 10). Fibule te inačice so večkrat okrašene z vzdolžnimi in prečnimi rebri, zlasti pogosto primerki svetolucijskega kulturnega kroga.

Inačica b predstavljajo nekoliko večje fibule, ki so pogostokrat okrašene na enak način kot fibule variante *a*. Za nje je značilno oblikovanje gumba na nogi, ki je izrazito kroglast (le redko bikoničen) in se nahaja na dolgem vratu, ki je nagnjen od noge (sl. 5 b).

Razločevanje med sicer zelo podobnimi fibulami inačic *b*, *c* in *d* temelji na razliki v oblikovanju nog fibul. Pri *inačici d* je zadnji del noge stopničasto oblikovan, tako da je ležišče za iglo pomaknjeno nekoliko proti loku (sl. 5 d), medtem ko je pri fibulah inačice *c* ležišče za iglo enako široko kot hrbet noge fibule (sl. 5 c). Gumb na nogi fibul je pri obeh inačicah na dolgem vratu, le da je pri *d* varianti običajno gobaste oblike, pri *c* pa kroglast.

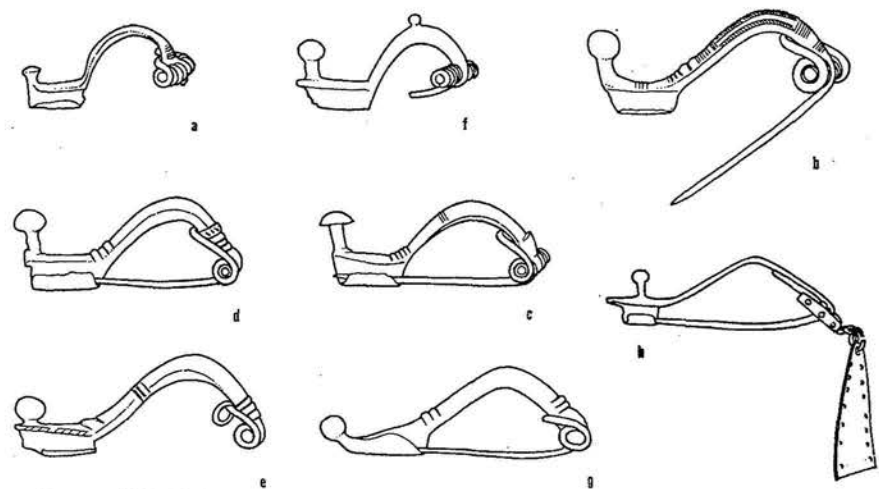
Pri fibulah *inačice e* je gumb na nogi na zelo kratkem vratu in je kroglast ali pestičast (sl. 5 e). Fibule *inačice f* označuje droben kroglast gumbek, ki se nahaja na najvišjem delu loka (T. 1: 9; 45: 4).

Za fibule *inačice g* je značilno, da je prehod noge v lok tekoč, tako da je ležišče za iglo asimetrične oblike (sl. 5 g).

Fibule *inačice h* imajo trakast lok, ki je običajno listasto razširjen in okrašen z vzdolžnimi rebri ali vrezji. Prehod noge v lok je tekoč, ležišče za iglo je zelo ozko in pomaknjeno od konca noge fibule proti loku. Gumb na nogi je na dolgem vratu in običajno na sredini noge (sl. 5 h). Pogosto imajo fibule te inačice dvojno ali trojno vrsto samostrelne peresovine (sl. 50: 2, 3).

a

Bitnje, Bohinj: G — 1 prim., S. Gabrovec, *AV* 25 (1974) T. 7: 5.
Dolenjske Toplice: G — 1 prim., T. 74: 10.
Drenovec pri Zalogi, Trebnje: B — 1 prim., NHM Wien.
Idrija pri Bači, Tolmin: G — 2 prim., J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) Fig. 15, 81.
Kranj: G — 1 prim., NHM Wien.
Lepence, Bohinj: 1 prim., Nm Ljubljana.
Magdalenska gora: več prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
Most na Soči: G — več prim., B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 18: 2. NHM Wien. Sl. 29: 3, 4.
Novo mesto: G — 1 prim., T. KNEZ (1971) Sl. 41.
Rovišče pri Senožetih, Zagorje: G — 1 prim., M. SLABE, *VS* 17—19 (1974) 108, sl. 6: 6.



5 Inačice certoških fibul XIII. vrste; vse 1/2 — Varianten der Certosafibeln des XIII. Typs; alle 1/2

V to skupino pa bi uvrstili še naslednje fibule:

Adaševci: G — 1 prim., M. HOERNES, *MPK* 1 (1903) 282, Fig. 54.
Berehend, Baranja: G — 1 prim., E. JEREM (1973) Abb. 5: 7.
Čitluci, Glasinac: G — 1 prim., Zm Sarajevo.
Sanski most, Prijedor: G — 4 prim., Zm Sarajevo.
Zemun: B — 1 prim., J. TODORVIĆ (1971) 86, T. 40: 8.

b — sl. 28 ▲

Agro Concordiese, Portogruaro: B — 1 prim., F. ANELLI (1954-57) T. 9: 10.
Bled: B — 1 prim., S. GABROVEC, *Prazgodovinski Bled* (1960) T. 30: 4.
Kobarid: več prim., C. MARCHESETTI, *I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia* (1903) T. 18: 3; ostalo MC Trst, Nm Nova Gorica.
Koritnica, Tolmin: G — 2 prim., R. MAHNIČ, *MZK NF* 27 (1901) 80, Fig. 7. P. Kos, *AV* 24 (1973) T. 4: 3.
Most na Soči (Sv. Lucija): G — več prim., C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 16; 20: 2, 3; ostalo NHM Wien.
Vače: B — 2 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 37: 3, 6.
Tržišče, Cerknica: B — 2 prim., M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 20: 8, 12.
K tej inačici bi morda lahko uvrstili še fibulo iz Šmarjete: V. STARE (1973) T. 53: 14; in fibulo iz Besenella: P. LAVIOSA ZAMBOTTI, *Mon. Ant.* 37 (1938) 317 s, Fig. 112.

c — sl. 28 △

Čavarine, Glasinac: G — 2 prim., F. FIALA, *WMBH* 1 (1893) 144 Fig. 42.
Dolenjske Toplice: G — 5 prim., T. 3: 4; 49: 2; 51: 4; 56: 1; 32: 4.
Donja dolina, Bosan. Gradiška: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 53: 13.
Lukovica, Domžale: B — 2 prim., S. GABROVEC, *Kamniški zbornik* 10 (1965) 89 ss, T. 11: 4, 6.
Mehagin do, Glasinac: G — 2 prim., Zm Sarajevo.
Mokronog, Trebnje: B — več prim., Nm Ljubljana.
Novo mesto: G — več prim., S. GABROVEC, *AV* 19 (1968) 157 ss, T. 7: 7; ostalo Dolenjski muzej Novo mesto.
Podzemelj, Metlika: G — 2 prim., F. E. BARTH (1969) T. 17: 1; 30: 5.
Sanski most, Prijedor: G — 11 prim., F. FIALA (1899) Fig. 25; ostalo Zm Sarajevo. Sl. 49: 2, 3.
Stična: B — 4 prim., Nm Ljubljana.
Szentlőrinc, Baranja: G — 2 prim., E. JEREM (1968) Fig. 23: 29/5; 25: 42/3.
Šentjernež, Novo mesto: B — 1 prim., Nm Ljubljana.
Šmarjeta, Novo mesto: B — 4 prim., V. STARE (1973) T. 23: 23; 60: 11, 13, 14.

Vače: B — 4 prim., F. Stare, *Vače* (1955) T. 36: 4, 5; 37: 1, 2.
 Velem St. Vid: K. MISKE, *Arch. Ért.* 18 (1898) 142, Abr. 24.
 Vintarjevec, Litija: G — 2 prim., F. STARE, *AV* 4 (1953) 264 ss, T. 1: 1, 2.

d — sl. 28 Δ

Brezje, Trebnje: G — 2 prim., K. KROMER (1959) T. 37: 2.
 Dobrnič, Trebnje: G — 4 prim., NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Kranjska: B — 2 prim., NHM Wien.
 Magdalenska gora: G — več prim., K. KROMER, S. GABROVEC (1962) Y 45: 3/5; ostalo NHM Wien, Nm Ljubljana.
 Mokronog, Trebnje: B — 3 prim., Nm Ljubljana.
 Novo mesto: G — več prim., Dolenjski muzej Novo mesto.
 Podzemelj, Metlika: G — 1 prim., F. E. BARTH (1969) T. 11: 2.
 Šmihel, Postojna: B — 1 prim., M. GUŠTIN (1973) Sl. 4: 3.
 Vače: G — 1 prim., F. STARE, *Vače* (1955) T. 36: 3.

e

Breg, Rožek: 1 prim., K. HAUSER, *MZK NF* 14 (1888) 81 ss, Fig. 2.
 Brezje, Trebnje: G — 1 prim., K. KROMER (1959) T. 21: 10.
 Godešič, Škofja Loka: G — 1 prim., F. LEBEN, *Loški razgledi* 6 (1969) 89 s.
 Hallstatt: G — 1 prim., K. KROMER, *Das Gräberfeld von Hallstatt* (1959) T. 203: 7.
 Kompolje, Otočac: G — 1 prim., Am Zagreb.
 Magdalenska gora: G — 1 prim., NHM Wien.
 Most na Soči (Sv. Lucija): G — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Sanzeno: B — 1 prim., R. LUNZ (1974) T. 38: 10.
 Welzelach, Lienz: G — 1 prim., A. LIPPERT, *Das Gräberfeld von Welzelach* (1972) T. 21: 3.

Ne da bi jih lahko podrobneje uvrstili, pa sodijo v sklop inace b — e še naslednje fibule:

Dobrnič, Trebnje: G — 2 prim., NHM Wien.
 Dolenjske Toplice: G — 3 prim., T. 28: 3, 4; 50: 5.
 Magdalenska gora: G — 4 prim., *ToC* (1934) Pl. 2: 10. S. GABROVEC (1964-65) T. 17: 7.
 Malence, Brežice: B — 2 prim., V. STARE, *AV* 11—12 (1960-61) T. 13: 3, 5.
 Vače: G — 2 prim., *ToC* (1934) Pl. 28: 141.
 Vinica: G — 1 prim., Skice F. HOLSTE.
 Zagorje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1966) T. 4: 4.
 Radovšice, Teplice: 1 prim., J. WALDHAUSER, *Archeol. rozhledy* 27 (1975) 19, Obr. 1: 2.

f

Dolenjske Toplice: G — 2 prim., T. 1: 9; 45: 4.
 Donja dolina, Bosan. Gradiška: G — 1 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 53: 12.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 1 prim., NHM Wien.
 Szentlőrinc, Baranja: G — 1 prim., E. JEREM (1968) Fig. 22: 21-22/1.
 Velem St. Vid: več prim., K. MISKE, *Die prähistorische Ansiedlung Velem St. Vid* (1908) T. 42: 22.

g

Brezje, Trebnje: G — 2 prim., K. KROMER (1959) T. 21: 2.
 Dobrnič, Trebnje: B — 2 prim., Nm Ljubljana.
 Šmarjeta, Novo mesto: B — 2 prim., V. STARE (1973) T. 42: 4, 5.
 Zagorje: B — 1 prim., S. GABROVEC (1966) T. 5: 11.

h — sl. 30 ○

Čarakovo, Prijedor: G — 1 prim., B. ČOVIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 11 (1956) 187 ss, T. 1: 11.
 Čavarine, Glasinac: G — 1 prim., F. FIALA, *WMBH* 1 (1893) 144, Fig. 42.
 Donja dolina, Bosan. Gradiška: G — 6 prim., Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 43: 3; 44: 20, 21; 59: 9, 15.
 Osijek: G — 1 prim., E. SPAJČ, *Osječki zbornik* 8 (1962) T. 26: 45.
 Sanski most, Prijedor: G — več prim., F. FIALA (1899) Fig. 52; 132. Sl. 50: 2, 3.
 Sremska Mitrovica: B — več prim., Am Zagreb.
 Szentlőrinc, Baranja: G — 10 prim., E. JEREM (1968) Fig. 19: 3/1, 2; 21: 15/1, 2; 23: 27/1, 2; 24: 34/3—6.
 Velem St. Vid: B — več prim., K. MISKE, *Arch. Ért.* 18 (1898) 142, Abr. 25.
 Zemun: B — 2 prim., J. TODORVIĆ (1971) T. 40: 3, 5.

Certoške fibule, ki jih nismo uvrstili v nobeno izmed variant pa so znane še iz naslednjih najdišč:

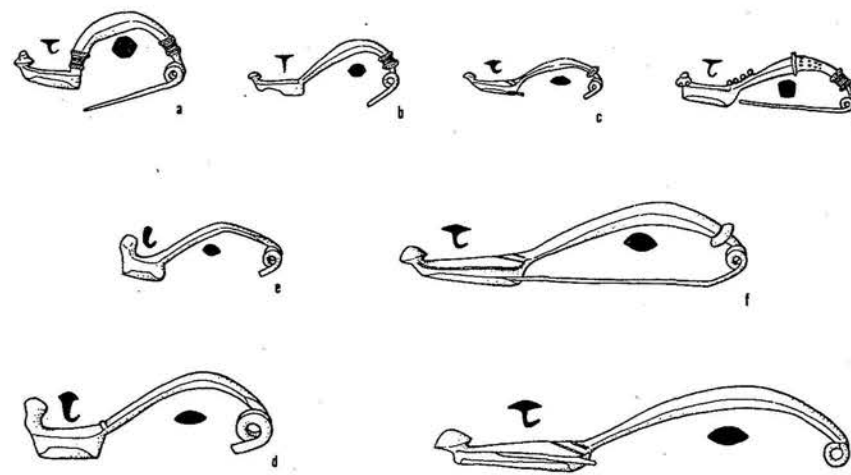
Bled: S. GABROVEC, *Prazgodovinski Bled* (1960) T. 5: 5.
 Beram, Pazin: A. AMOROSO, *Atti Mem. Istr.* 1 (1884) T. 3: 16, 17, 18.
 Brezje, Trebnje: K. KROMER (1959) T. 25: 10; 49: 1.
 Celje: L. BOLTA, *AV* 17 (1966) 380, T. 5: 1.
 Dolenjske Toplice: T. 35: 6.
 Dovadola, Forlì: Not. Sc. (1926) 27 ss.
 Kanzianberg, Beljak: H. MÜLLER KARPE, *Carinthia I* 141 (1951) Abb. 1: 4.
 Jelšane, Ilir. Bistrica: S. RUTAR, *Izvest. Muz. dr. Kranj.* 4 (1894) 129.
 Kaštelir nad Kortami, Koper: E. BOLTIN, *VS* 7 (1960) 279.
 Marzabotto: BRIZIO, *Mon. Ant.* 2 (1891) T. 10: 1.
 Monte Castagneto: CHERICI, *BPI* 9 (1883) 141 ss.
 Quercianella, Livorno: P. G. GUZZO (1972) T. 16: 11.
 Raka, Krško: NHM Wien.
 Rossiglione: G. ISSETTI, *Studi Genuensi* 2 (1958-59) 55 Fig. 4.
 Spezia: A. FROVA, *Rivista di Studi Liguri* 34 (1968) 289 ss, T. 1: 5.
 Terlagio, Trento: MN Trento.
 Trnovo, Ilir. Bistrica: M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 13: 4.
 Vače: F. STARE (1955) T. 36: 1, 2.

Kronologija certoških fibul

Južno od Pada

Med Apenini in Padom je Bologna oblikovala kulturni slog, ki je združeval tri zlivajoče ustvarjalne sestavine — etruščansko, avtohtono in »prazgodovinsko evropsko«, kar se odraža tudi na certoških fibulah.¹⁵

Drobne fibule (sl. 6: a, b, c), ki so običajno srebrne, so značilnost bolonske umetne obrti v etruščanskem smislu. So iz razmeroma masivne žice, okroglo — mnogokotnega preseka, ki je filigransko dodelana.¹⁶ V grobovih se te fibule nahajajo pogosto skupaj, tako da njihova sočasna uporaba ni sporna. Pojavijo se v času okrog 500 pr. n. š. kot npr. v grobu 206 iz Certose s črno atiško keramiko,¹⁷ in so prevladujoča oblika sponk



6 Certoške fibule iz Bologne; vse 1/2 — Certosafibeln aus Bologna; alle 1/2

1. pol. in srede tega st., saj sodijo pridane posode k vrčem v obliki ženske glave skupin Princeton H (Certosa 51, 259) in Cook N (Arnoaldi A), vazam Saint Valentin skupine (De Lucca 111) ter kraterjem pripisanim leningrajskemu slikarju (Certosa 350) in Alkimachu (Certosa 83) itd.¹⁸ Zdi se, da so fibule z drobnim gumbkom na loku (sl. 6: c) pogostejše v uporabi sredi st. (Certosa 121) ter se zadržijo še v 2. pol. 5. st. (Certosa 5, 86, 132); ko so skupaj s kraterji skupin München 2335, Nausicaa in Zannoni slikarjev ter Achillea.¹⁹

Med običajne fibule bolonjskih nekropol sodi tudi dvoje vrst bronastih fibul. Prve (sl. 6: d) se vključujejo v IV. vrsto certoških fibul, druge, z nogo J preseka (sl. 6: e), pa predstavljajo le krajevno izvedbo ločnih fibul s pestičastim gumbkom. Tako enim kot drugim najdemo primerjave v etruščanskem svetu med fibulami Guzzovih skupin D oz. D 1,²⁰ hkrati pa predstavljajo člen, ki bolonjske fibule povezuje s fibulami severno od Pada (sl. 8, 7). Med prdatki grobov s temi fibulami je atiška keramika manj številna (Certosa 52, Arnoaldi A), tako da se pri časovnem opredeljevanju opiramo na preostale spremne najdbe (drobne certoške fibule [sl. 6: a—c], fibule z lastovičjim repom), ki izpričujejo njih uporabo v 1. pol. 5. st. Le posamezne se ohranijo do konca stoletja (Certosa 82).²¹

Sredi 5. st. se med že predstavljene fibule uvrstijo »klasične« certoške fibule z gumbom na loku (sl. 6: f).²² S to fibulo, ki se sicer morda veže na posamezne etruščanske vzore,²³ pa je Bologna dala obliko, katero niso v prostoru severno od Pada le posnemali, temveč so jo prevzeli in oblikovali kot svojo lastno dobro (sl. 31). V Bologni so pogoste v grobovih časa florentinskega in leningrajskega slikarja ter skupine vaz Cook (Certosa 273, 388, Arnoaldi A).²⁴ Z grobom 100 iz Certose je sicer nakazan zgodnejši čas njihovega pojava,²⁵ vendar posamezni prdatki kot pisana steklena jagoda (*compound-eye-bead*) in figuralne jantarjeve jagode govorijo le morda za to,²⁶ da tudi ta grob sodi v čas masovnejšega pojava te vrste fibul v Bologni — v 2. četrtino st. Razmah nošnje pa je opaziti v 2. pol. 5. in na začetku naslednjega st., ko se v večjem številu pojavijo tudi na drugih najdiščih Emilie.²⁷

Velike certoške fibule brez gumba na loku (sl. 6: g) so ravno tako značilne za čas 2. pol. 5. st., kar poleg grobnih celot dokazuje dejstvo, da so večkrat pozlačene (De Lucca 100, Certosa 294, Arnoaldi H).²⁸

Med certoške fibule obravnavanega področja uvrščamo še eno vrsto fibul (sl. 6: h; 20 ○), ki so praviloma iz žlahtne kovine. Na začetek njihovega razvoja sodijo fibule iz grobov 27 in 351 iz Certose, ki so sorodne fibulam na sl. 6: b, od katerih pa se ločijo z drobnimi čepki na loku. Tako grob 351 kot grob 27 je s pomočjo kovinskih posod in oinochoe, v obliki ženske glave skupine Canessa, možno opredeliti v čas nagibajoč se v sredino 5. st.²⁹ Značilni primerki te vrste fibul, katere označuje okras izveden z vbodi in svitkasta odebelitev na vrhu loka, pa se nahajajo skupaj s posodami slikarjev Splanchnopt in Zannoni (Certosa 154, 373); v bogatem vojaškem grobu 10 iz San Martina pa se nahaja kylix pripisan slikarju Pentesilea in askos datiran v čas med 430 in 420 pr. n. š.³⁰

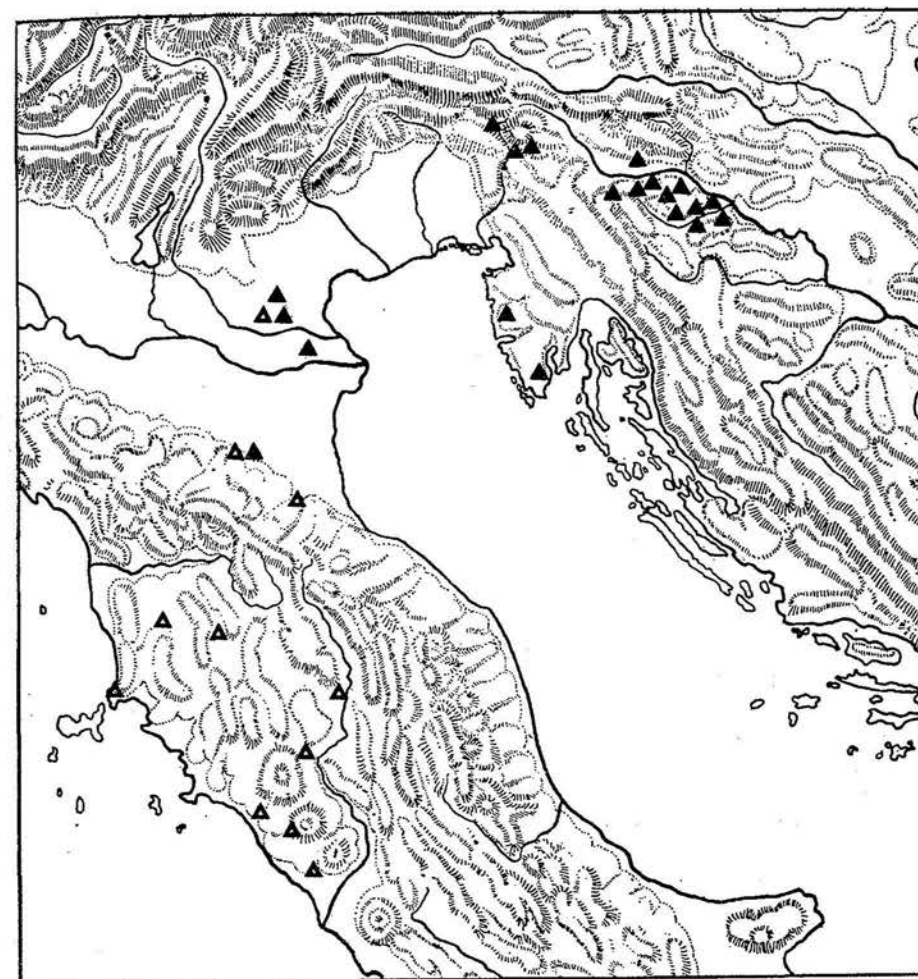
Z najdiščem San Martino v Gattari se nam predstavljajo tudi krajevne izvedbe certoških fibul. Oblikovno se navezujejo na certoške fibule IV. (sl. 6: d) in V. vrste, posamezne pa so sorodne primerkom iz etruščanskega prostora.³¹ Vendar imajo te fibule pogosto C profil noge, kar je v tem prostoru značilno tudi za dvortaste fibule tipa »Malatesta«.³² S to lastnostjo se obenem vežejo na objadransko koine, kjer je takšen način varovanja igle vzniknil in se tudi obdržal vse do fibul »tipa Baška«.³³

San Martino v Gattari sodi v posebno kulturno skupino severovzhodnega obrobja Apeninov, ki je označena z bogatimi moškimi grobovi z orožjem, kot so negovske čelade, golenice ipd.³⁴ Ta običaj prilaganja orožja v grobove pa se pojavi v širšem zaledju Caput Adriae v okviru 5. st., saj je znan od Este, preko svetolucijske skupine in Notranjske do Sanskega mostu.³⁵

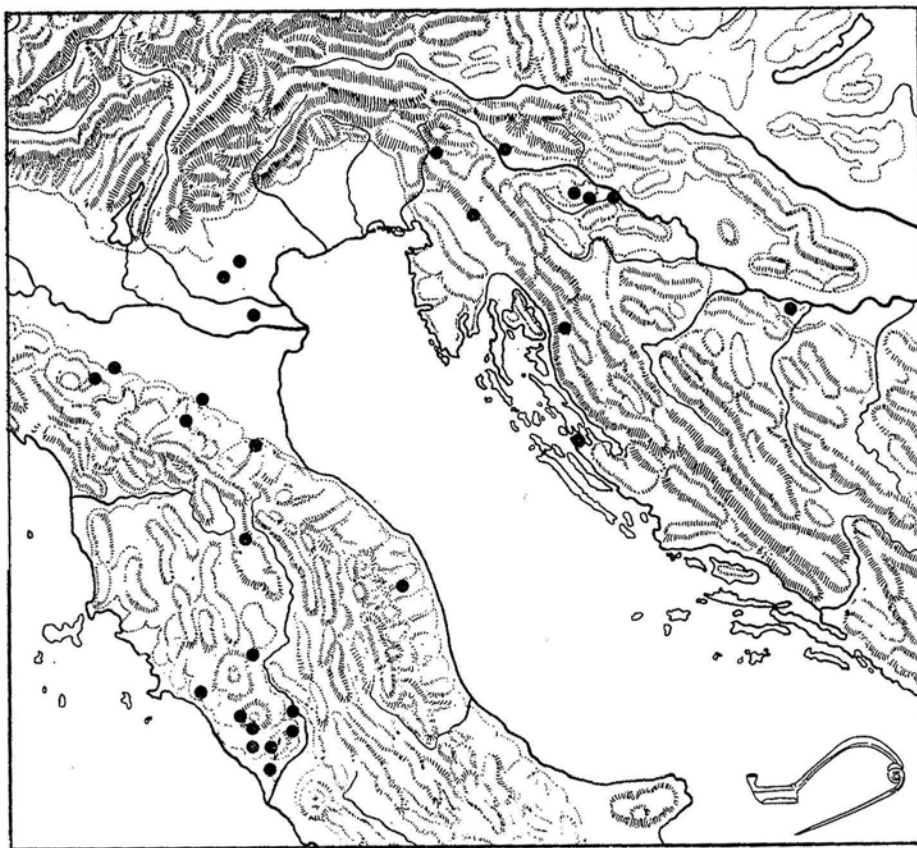
Este — Slovenija

Trem središčem — Estam, zgornjemu Posočju in Dolenjski, ki so oblikovali kulturno podobo in modo širšega prazgodovinskega alpskega sveta, je znana certoška fibula v istem času kot v Bologni, tako da je prvotnost nastanka še vedno nejasna, saj je ta fibula samo ena od prvih, ki nakazuje medsebojno prepletanje novotarskih pobud teh prostorov. V času pojava so variante teh fibul številnejše in se sčasoma poenotijo v nekaj »klasičnih« oblik, ki jih šele v teku zatona mladohalštatskih kultur nadomestijo zopet številnejše krajevne izvedbe certoških fibul (priloga 1).

Posamezne podrobnosti, ki so značilne za certoške fibule, so znane na fibulah južno-predalpskih dežel že v predcertoškem obdobju. Navpično na nogo postavljen gumb pozna



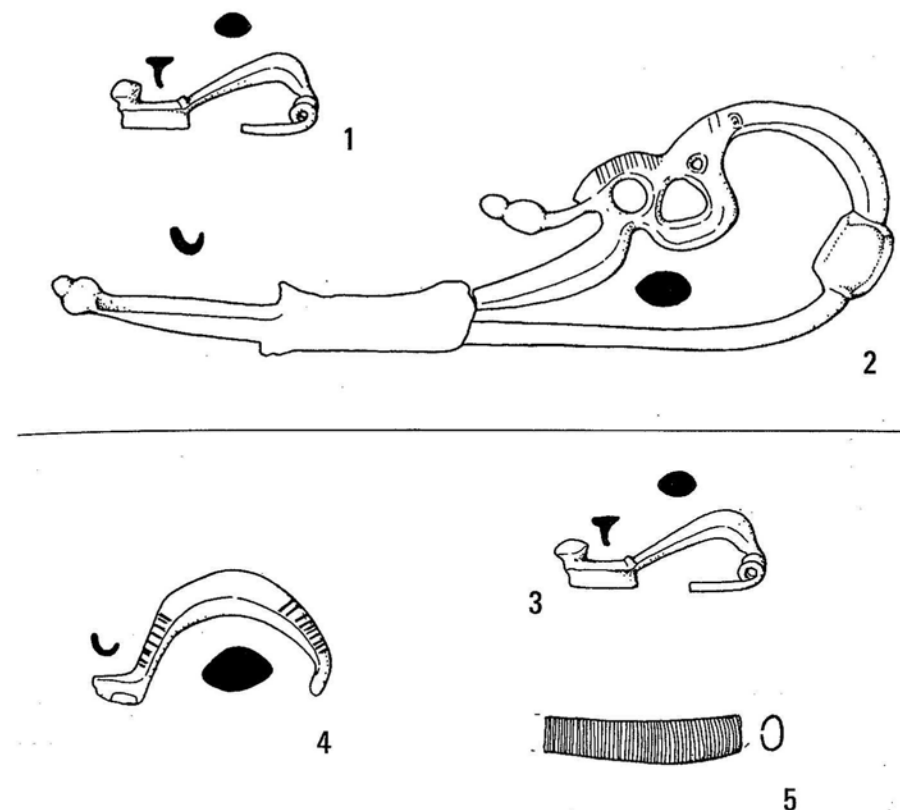
7 Karta razprostranjenosti drobnih ločnih fibul s pestičastim gumbkom ▲ in fibul variant D po P. G. Guzzu △ — Verbreitungskarte der kleinen Bogenfibeln mit Stempelknopf ▲ und Fibeln der Varianten D nach P. G. Guzzo △



8 Karta razprostranjenosti certoških fibul IV. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des IV. Typs

že t. i. protocertoška fibula oz. fibula z dolgo nogo in pestičastim gumbom.³⁶ Ta fibula prinaša novost tudi v oblikovanju noge — C presek. Tako prva kot druga lastnost jo vežeta na krog fibul, ki vzniknejo v času okrog 600 pr. n. š. v širšem prostoru objadranskih pokrajin.³⁷ Ker lahko sledimo razvojni poti teh fibul v mlajši čas,³⁸ jih ne moremo povezati s procesom nastanka certoških fibul, zato je njihovo ime — »proto-certoška« fibula — neupravičeno.

Druga vrsta fibul, ki ima določene prvine podobne certoškim fibulam, so drobne fibule s pestičastim gumbkom na nogi (sl. 12: 7; 15: 11). Zanje je značilen J presek noge, kar jih na eni strani loči od »protocertoških« in na drugi od certoških fibul. Pojav teh fibul sodi prav tako v predcertoški horizont: v čas Este III zgodnje, saj se nahajajo v grobovih kot je Alfonsi 13 in Randi 31 ter v Mostu na Soči (Sv. Lucija) v grobovih odgovarjajočega horizonta — M 1028 in S 860.³⁹ Če so na Dolenjskem tudi tako zgodnje, je še vprašljivo, saj so žal primerki, najbližji navedenim kosom, iz Volčjih njiv in Rovišča brez ohranjenih grobnih celot.⁴⁰ Pogosto pa so skupaj s certoškimi fibulami II. vrste, drobno trortasto fibulo in fibulo sanguisuga⁴¹ (cfr. sl. 15: 3, 16), tako da je njihova uporaba na začetku certo-

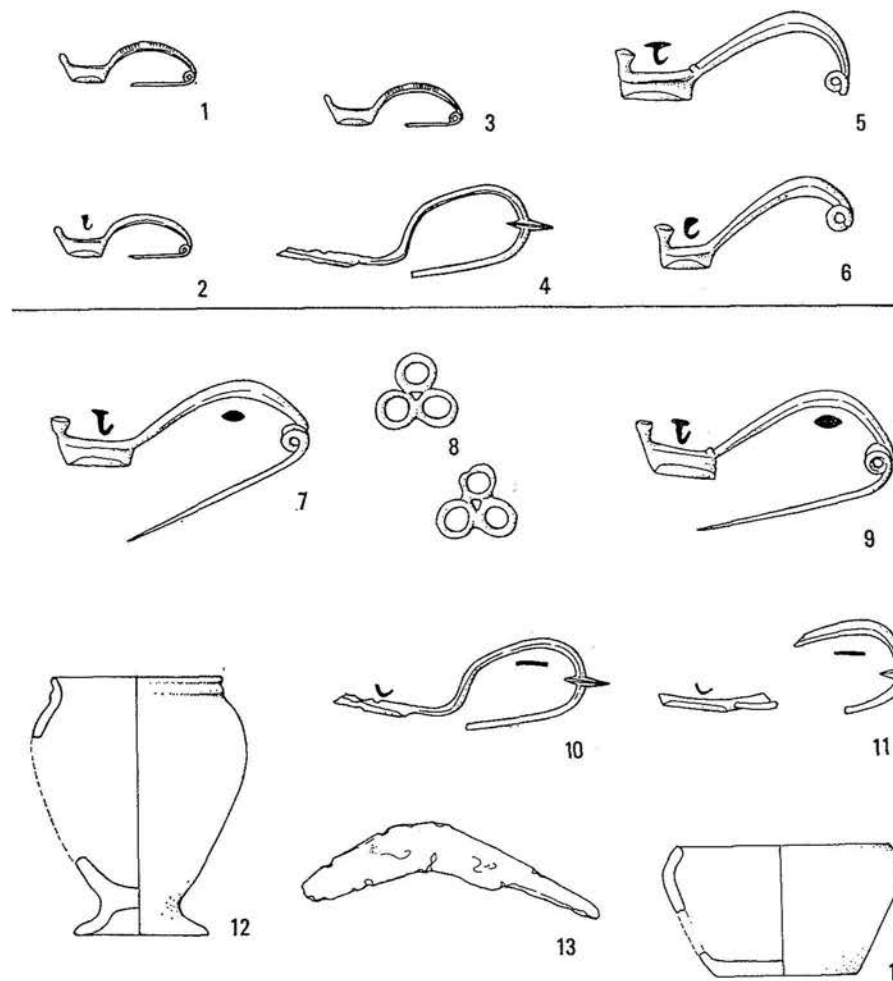


9 Padova, San Massimo: izbor iz grobov 9 (1, 2) in 10 (3—5) — Auswahl aus den Gräbern 9 (1, 2) und 10 (3—5)

škega horizonta nedvomna. Na Dolenjskem in v Posočju so te fibule v rabi v ozkem časovnem razponu, tako da je primerek v grobu iz Vintarjevca že v razmeroma mladem okolju.⁴² V Estah niso tako občutljiva časovna kazalka, saj so v uporabi od že navedenih grobov prek grobov Benvenuti 98 in Pela 13 (sl. 12: 7) do grobov kot je Benvenuti 110, med dodatki katerega je tudi železna predrta pasna spona.⁴³

Tej vrsti fibul so sorodne fibule iz etruščanskega sveta skupine D po Guzzu. Tako je morda le treba iskati idejno vzpodbudo za to vrsto fibul nekje v Etruriji, na kar kažejo nekatere Guzzove časovne opredelitve.⁴⁴

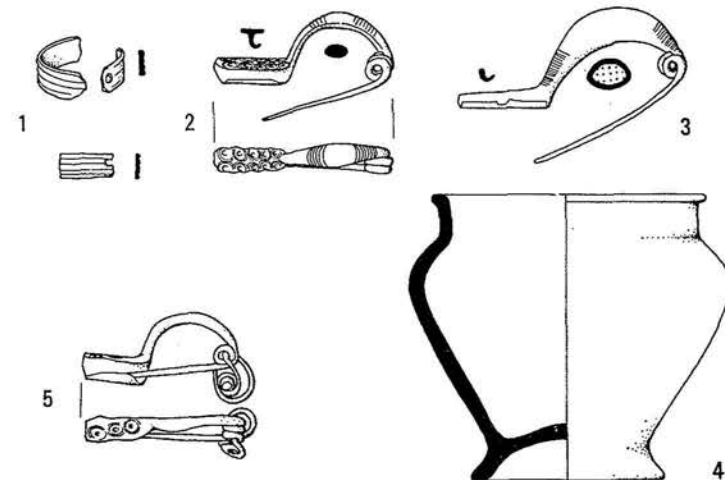
IV. vrsti certoških fibul (sl. 8), lahko prav tako sledimo od Etrurije do Donje doline,⁴⁵ kar znova govori za neko skupno snovanje teh področij. V Etruriji se pojavijo v teku 6. st., približno v istem času pa tudi severno od Apeninov. V Padovi, na grobišču San Massimo, se v grobovih 9 in 10 nahajata majhni certoški fibuli (sl. 9: 1, 3). Sestavi prdatkov teh dveh grobov sta glede na certoški fibuli razmeroma arhaični. Masivna kačasta fibula (sl. 9: 2) je značilna za čas Este III zgodnje. Na isti čas se navezuje tudi bodalo iz groba 10. Prav tako ne sodi fibula sanguisuga med mlajše v okviru svoje vrste (sl. 9: 4).⁴⁶ Tako sta le certoški fibuli mlajši prvini, ki nakazujeta, da je mesto teh grobov v času prvih certoških fibul — v zgodnjem obdobju horizonta Este III srednje.



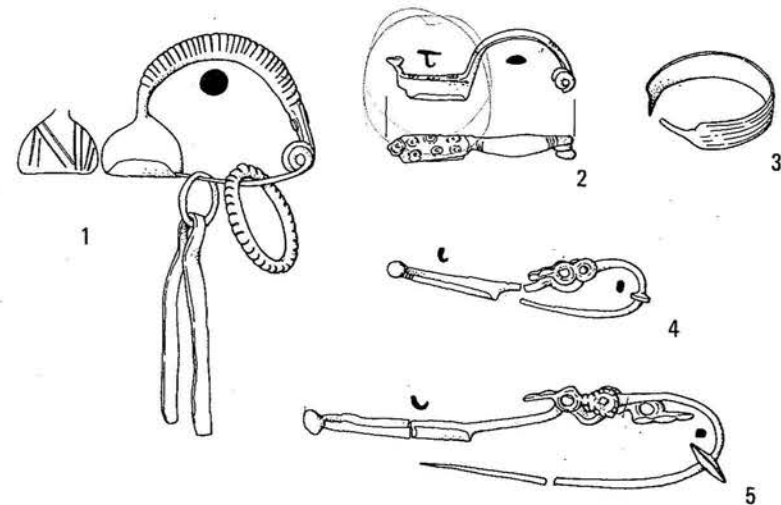
10 Este (1—6): izbor iz groba Rebato 2 — *Auswahl aus dem Grab Rebato 2*; Most na Soči (7—14): grob (Grab) S 2322; 1—11 bron (Bronze), 13 železo (Eisen), 12, 14 keramika (Keramik), 12, 14 1/4, ostalo (sonst) 1/2

Od ostalih fibul IV. vrste se razlikujeta po tem, da sta vlti precej masivno, kar je opaziti v Estah še pri nekaterih certoških fibulah drugih vrst (sl. 21: 4, 7). Brez dvoma se uvrščata med fibule, ki stojijo na samem začetku ne le te vrste, temveč širšega spektra certoških fibul, kar podpira še dejstvo, da izvirata iz prostora, ki je na stičišču dveh svetov.

Značilne fibule IV. vrste sodijo že med vodilne oblike časa Sv. Lucije II b oz. Este III srednje, saj se nahajajo v ustaljenih kombinacijah s trakasto fibulo (sl. 10), kačasto fibulo (Este: del Castello 25, Benvenuti 103) ipd. Njihovo širjenje v tem času proti vzhodu izpričuje grob iz Kranja, kjer je tudi železna plavutasta sekira element, ki se navezuje na zahod, saj je redkejša med najdbami tega časa na Dolenjskem.⁴⁷ V Čužnji vasi se nahaja takšna fibula v sklopu najdb s pavkasto fibulo in certoško fibulo II. vrste, tako da je njena



11 Most na Soči (1—4): grob (Grab) S 2296; Este (5): fibula iz groba Rebato 1 — *Fibel aus dem Grab Rebato 1*. 4 keramika (Keramik) = 1/4, ostalo bron (sonst Bronze) 1/2



12 Most na Soči (1—5): grob (Grab) S 217; Este (6—8): izbor iz groba Pela 13 — *Auswahl aus dem Grab Pela 13*; vse (alles) 1/2



13 Karta razprostranjenosti certoških fibul I. a ○ in III. ▲ vrste — Verbreitungskarte der Certosa-fibeln des I. a ○ und des III. ▲ Typs

raba na Dolenjskem sočasna z nošnjo v lucijsko-estenskem svetu.⁴⁸ Vendar se v Estah ohranijo posamezni primerki tudi v mlajšem horizontu.

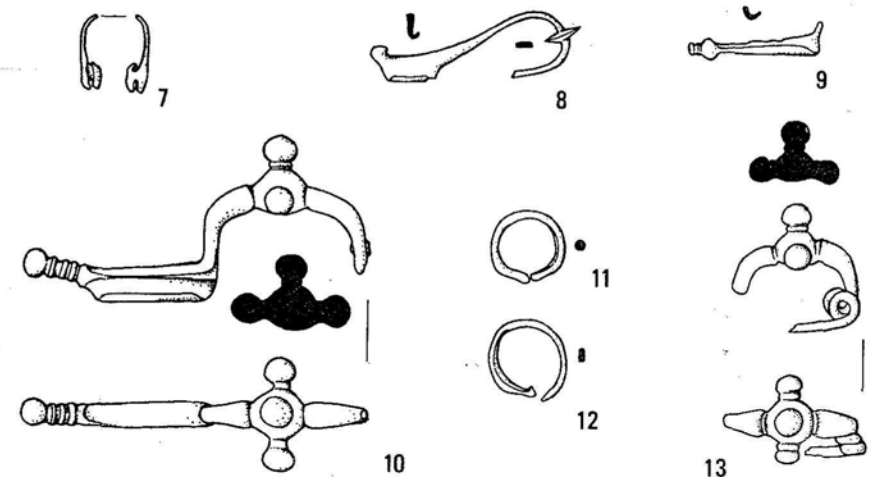
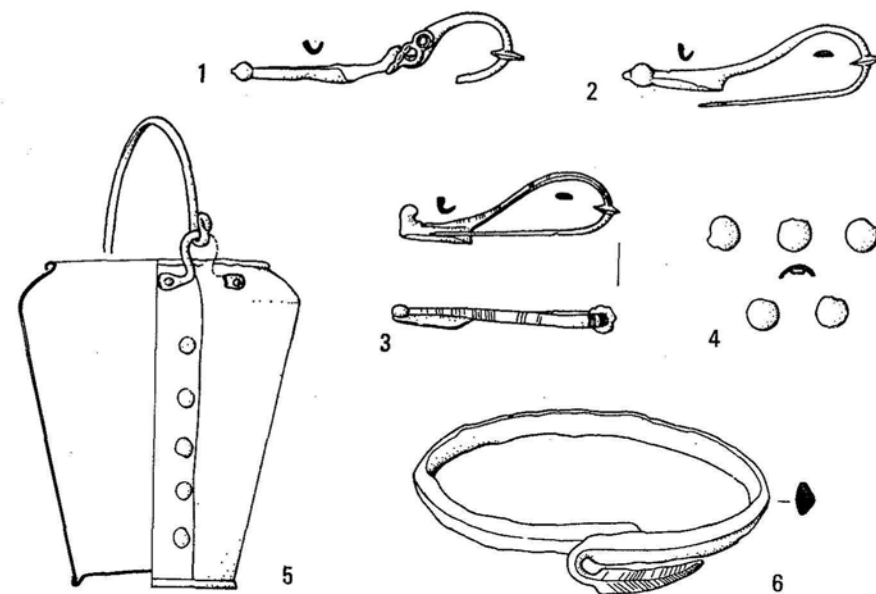
Koncept certoške fibule se je v estensko-lucijskem prostoru uveljavljal še z drugačnimi fibulami — fibulami vrst I a in III a (sl. 13).

Fibule I. a vrste se glede na shemo in velikost navezujejo na drobne fibule s pestičastim gumbkom, saj imajo podobno oblikovan in okrašen lok ter večkrat tudi gumbek na nogi (sl. 12: 6). Posamezne fibule te inačice nimajo gumbastega zaključka noge (sl. 11: 2, 5). Vendar ta razloček v izdelavi nog fibul (sl. 11: 2, 5 v primerjavi s sl. 12: 2, 6) v okviru variante verjetno ni vezan na časovno razliko. Tako ene kot druge se nahajajo v grobovih, ki predstavljajo enoten horizont. Spremnje najdbe, kot so sanguisuga, kačasta, trakasta fibula (sl. 11; 12) in keramika grobov Rebato 1 ter Ricovero 205, se navezujejo na oblikovni zaklad časa Este III zgodnje.⁴⁹ Tudi depo iz Parre di Sotta je za certoško fibulo »arhaičen«. Samostrelna fibula iz groba Benvenuti 98 ter nožnica bodala iz groba S 543 z Mosta na Soči⁵⁰ pa le nakazuje, da je mesto grobov s certoškimi fibulami *inačice Ia* v zgodnjem času Este III srednje oz. Sv. Lucije II b 1. Ta čas potrjuje tudi importirana grška keramika, katere primerek je med pridatki groba Pela 13 (sl. 12).⁵¹

Kot značilno jugovzhodno predalpsko certoško fibulo predstavlja M. Primas⁵² majhno fibulo z iztegnjenim lokom in gumbkom s čepkom na koncu noge, ki smo jo označili kot *inačico a III. vrste* fibul. Vendar je ta fibula znana le v nekaj primerkih (sl. 13 ▲), kar je razumljivo, saj sodi v čas vpeljevanja nošenja certoških fibul. Najdemo jo od Est preko Mosta na Soči do Dolenjske, tako da znova nakazuje povezavo predstavljeno že s certoškimi fibulami I. a in IV. vrste. Njena moda v istem času z omenjenimi vrstami fibul pa je razvidna iz groba z Brezij, z značilno kačasto fibulo »kačastega« horizonta, in iz groba S 729 z Mosta na Soči, v katerem se nahaja tudi pavkasta fibula.⁵³

II. vrsto certoških fibul (sl. 2, 43) je izoblikoval dolenjsko-lucijski krog. Tako predstavljajo nasproti fibulam I. a in IV. vrste neko protitež tega prostora estensko-lucijskemu območju pri oblikovanju in uveljavljanju mode certoških fibul.

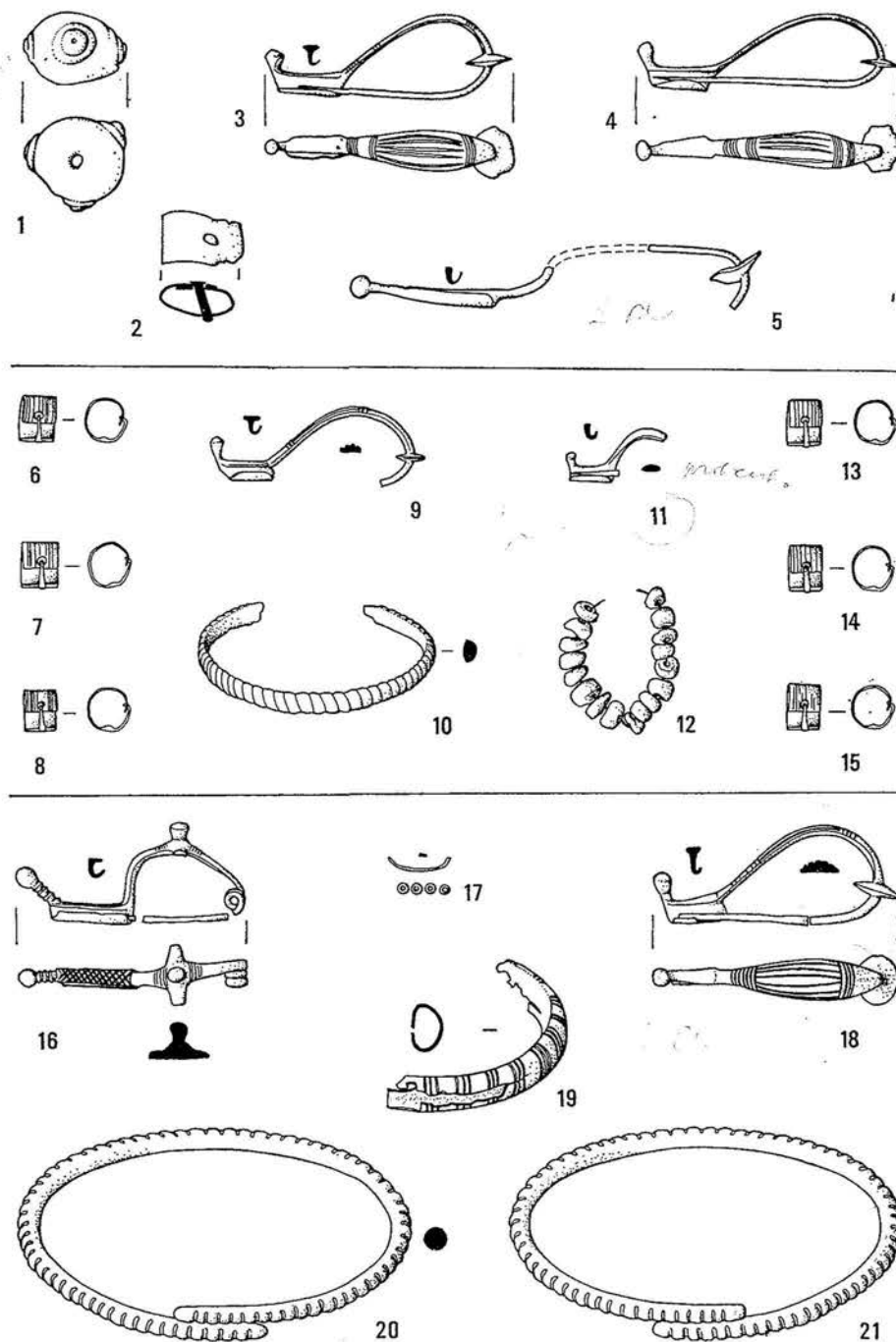
V Mostu na Soči se v grobovih horizonta Sv. Lucija II a pojavijo fibule, ki so sorodne trakastim fibulam z diskasto ploščico, le da imajo masivnejši lok in dvignjen pestičast



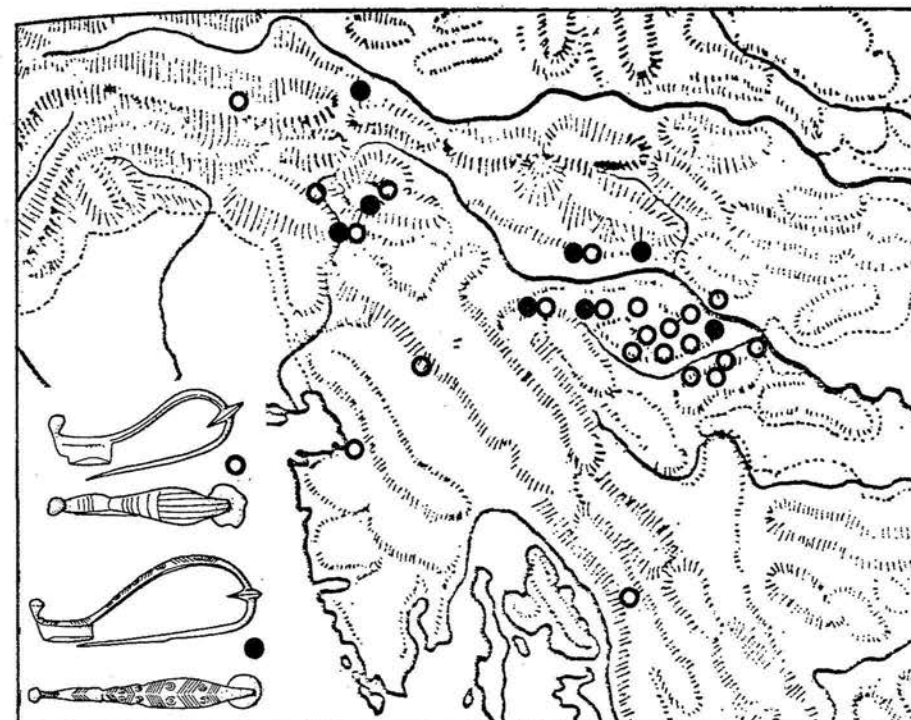
14 Most na Soči: grobova (Gräber) S 1634 (1—6), S 2224 (7—13); 5 1/4, ostalo (sonst) 1/2

zaključek noge (sl. 14: 3, 8). Ta je enak kot pri drobnih fibulah s pestičastim gumbkom, tako da gre očitno za enotno težnjo v oblikovanju noge v tem času. Le-te so brez dvoma izhodiščna oblika,⁵⁴ iz katere so se razvile certoške fibule II. vrste.

Pri nekaterih zgodnjih fibulah II. vrste, kot npr. v Volčjih njivah (sl. 54: 17), Boštanju in v grobu XIII/49 z Magdalenske gore, srečamo še J presek noge in razmeroma droben pestičast zaključek noge. Vendar je pri večini fibul te vrste le običajen T presek noge (sl.



15 Kobarid (1—5): grob (Grab) 208; Magdalenska gora (6—15): grob 2; Vače (16—21): grob 32 na Kleniku — Grab 32 auf Klenik. 1, 12, 17 jantarjeve jagode (Bernsteinperlen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2



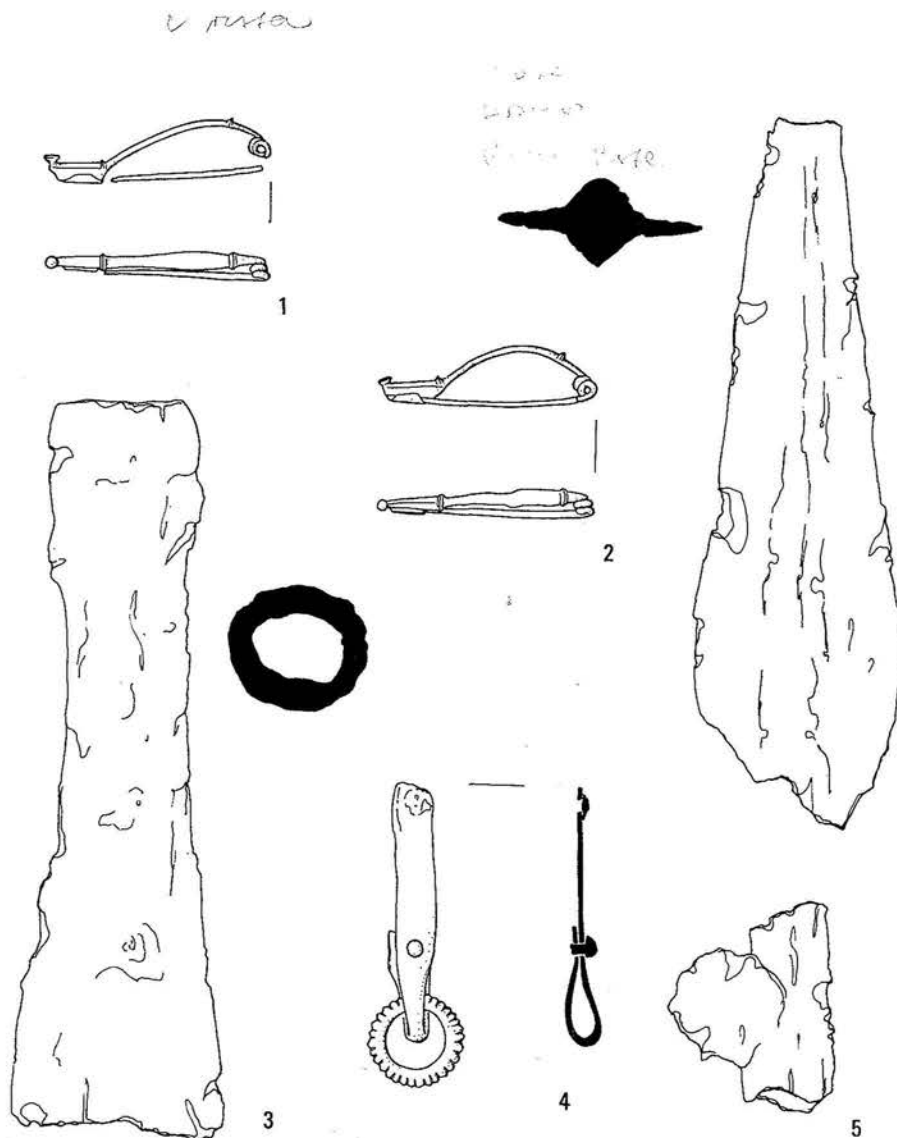
16 Karta razprostranjenosti variant a ○ in d, e ● II. vrste certoških fibul v Sloveniji — Verbreitungskarte der Varianten a ○ und d, e ● des II. Typs der Certosafibeln in Slowenien

15: 3, 9, 18). V splošni uporabi so v času mode pavkastih fibul in fibul z dvignjenim okrasnim zaključkom noge (Fusszier), drobnih trortastih, trakastih in kačastih fibul (sl. 15),⁵⁵ ki označujejo horizont Sv. Lucije II b 1. Pojav njihove nošnje pa nakazuje tudi analiza gomile iz Volčjih njiv (sl. 53, 54).⁵⁶

Mlajše v okviru II. vrste so fibule, ki imajo hrbet noge okrašen s punciranimi krožci, zaključek noge pa običajno stožčast, kar je mlajšega porekla v primerjavi s pestičastokroglastim gumbkom noge. Čeprav se nahajajo večkrat skupaj z enostavnejšimi fibulami te vrste, je njihov časovni odnos predstavljen z grobovi stiške gomile. Le-ti ležijo v višjem horizontu grobov kot grobova 99 in 104,⁵⁷ tako da se uvrščajo v čas »druge generacije« certoških fibul. Isti čas izpričuje tudi grob Costa Martini 43 iz Est, ki je mlajši v okviru stopnje Este III srednje.⁵⁸

Ostale inačice II. vrste fibul so ravno tako v rabi v nakazanem časovnem razponu Sv. Lucije II b. Neornamentirane fibule inačice II f so zgodnje v okviru tega časa,⁵⁹ inačice II g pa pozne, kot to dokazujejo fibule iz depoja iz Arbeda Cerinasca in groba XIII/18 z Magdalenske gore.⁶⁰ Fibul inačice II d in e zaradi pomanjkanja grobnih celot ni mogoče natančneje opredeliti. Vendar je zanimiva njihova razprostranjenost, ki kaže, da so lastne predvsem zahodnoslovenskemu prostoru. Najštevilnejše so v Mostu na Soči, poznamo jih še s posameznih najdišč lucijskega kroga in severnejših krajev Dolenjske (sl. 16).

Slovenski prostor je seval certoške fibule II. vrste v sosednje dežele. Zasledimo jih daleč proti vzhodu — od Velem St. Vida, Gyulaya do Donje doline. Izrazitejše pa je njihovo

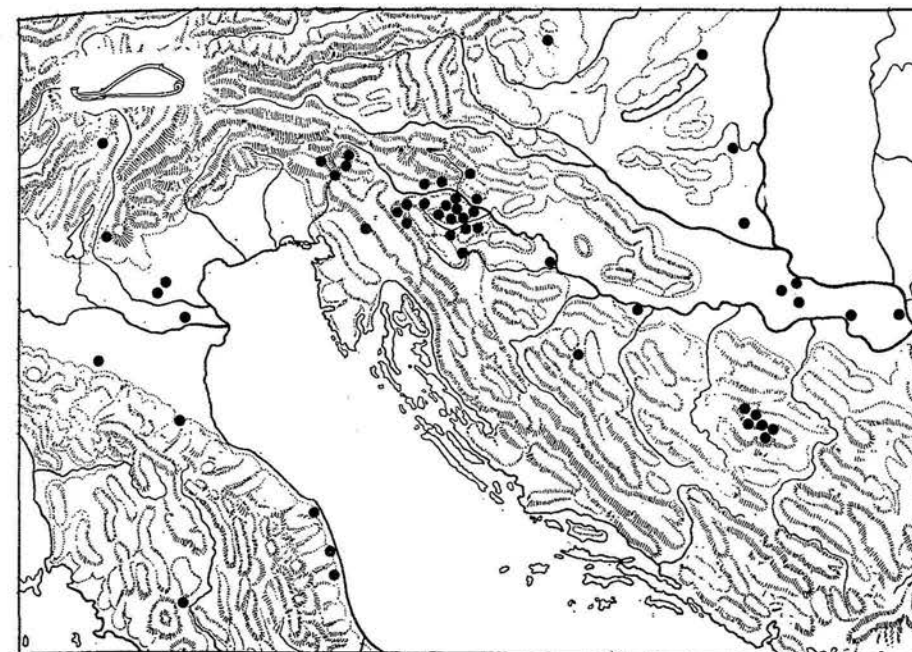


17 Mokronog: grob (Grab) 2. 1, 2, 4 bron (Bronze); 3, 5 železo (Eisen); vse (alles) 1/2

prodiranje v južnoalpske doline vse do Arbeda. Tako ostajajo Este s svojimi maloštevilnimi primerki ob strani tega zahodnega vala (sl. 43).

Medtem ko je pri prvih vrstah certoških fibul opaziti, da ima na eni strani pobudo estensko-lucijski krog (I. a in IV. vrsta), na drugi strani pa dolensko-lucijski (II. vrsta), pri čemer je ustvarjalna prisotnost zgornjega Posočja izredna, pa se s fibulami V. vrste zabrišejo prostorske posebnosti, saj so lastne celotnemu področju med Padom in Donavo (sl. 18).⁶¹

Česta kombinacija te vrste fibul s kačasto, drobno trortasto in sanguisugo fibulo⁶² govori za to, da so prišle v uporabo dokaj zgodaj — v času že predstavljenih vrst certoških fibul. Morda se pojavijo nekoliko pozneje, kar je le bežno nakazano v časovni razliki med

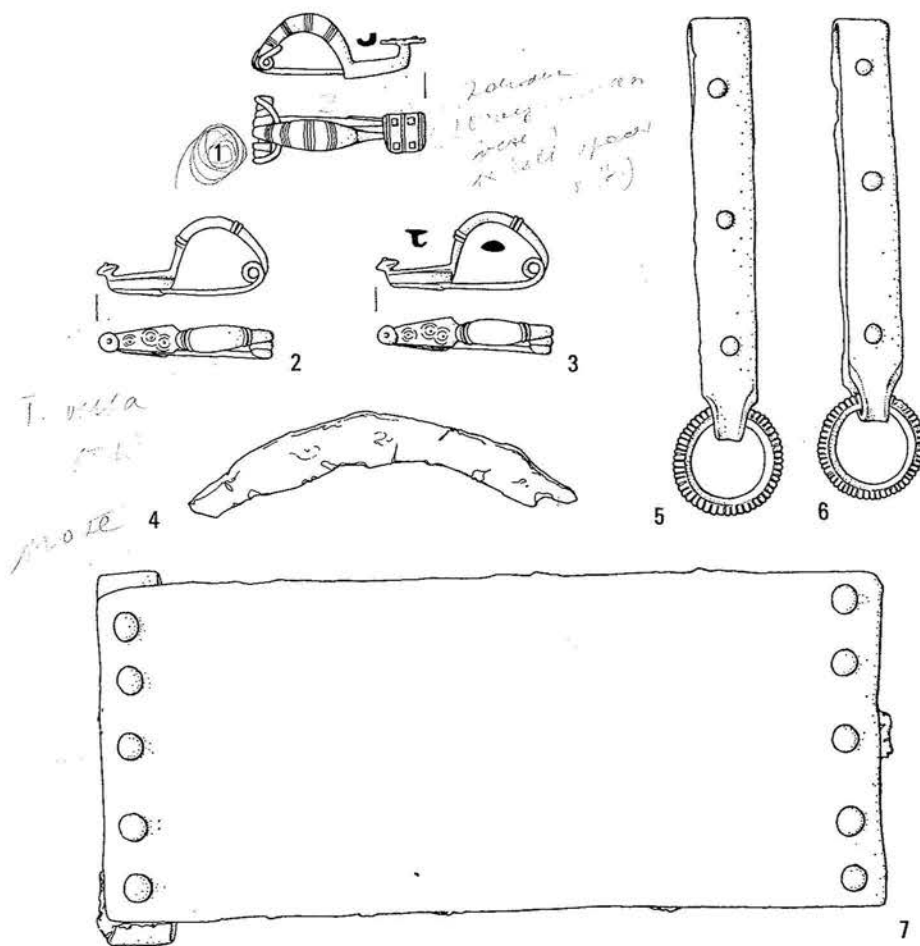


18 Karta razprostranjenosti certoških fibul V. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des V. Typs

grobovoma 17 in 7 iz Volčjih njiv (sl. 53).⁶³ Vendar niso mlajše od časa, ki ga označuje grob 104 iz Stične, saj sta fibuli te vrste v poleg ležečem grobu 99.⁶⁴

Časovni razpon uporabe pa je znatno daljši kot pri doslej obravnavanih vrstah, saj sodi ta fibula med priljubljenejšje in številnejše certoške fibule. V Estah se večkrat nahaja skupaj s fibulami VI., VIII. in X. vrste (sl. 32: 3; 21: 1, 4—6; 23: 3),⁶⁵ tako da njena raba kljub pojavu novih fibul v horizontu Este III pozno ne zamre, vendar pa ni več tako pogosta kot v 1. pol. 5. st. Nekoliko drugačna je podoba v dolensko-lucijskem krogu. Grobovi s temi fibulami so razmeroma »čisti«, saj se v njih redko pojavijo fibule mlajših vrst.⁶⁶ Vendar to ne pomeni, da niso ostale v uporabi v mlajšem času, tako kot v Estah. Fibule V. vrste so sodile predvsem k noši žena, saj so v moških grobovih redke (sl. 17).⁶⁷ Tako so jih ženske še nosile v času (T. 66: 12), ko so se v moški noši že uveljavile fibule X. vrste (T. 25: 4, 5), kar je opaziti zlasti v Dolenjskih Toplicah.⁶⁸ Njihovo uporabo v mlajšem času dokazujejo tudi posamezni grobovi z Magdalenske gore. V grobu V/6—7 se nahaja v kombinaciji s situlo, ki se uvršča v krog mlajših situlskih spomenikov,⁶⁹ v grobu II/11 pa s samostrelnima fibulama s konjsko glavico na koncu noge (sl. 55: 1, 3, 4), ki sicer lahko sodi tudi v prednegovski čas.⁷⁰

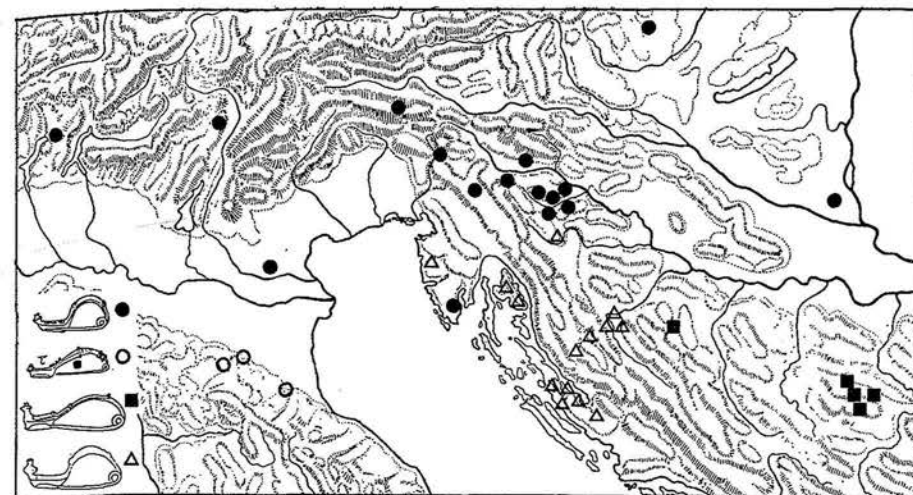
Od treh velikih središč te vrste fibul je bila Dolenjska najbolj prodorna (sl. 18), saj se te fibule pojavijo v številnih primerkih v vzhodnih deželah tako na Glasincu kot v panonskem svetu. V tem prostoru je s pomočjo fibul s pravokotno nogo (sl. 45: 10) dana možnost primerjave »grškega in italškega« kronološkega koncepta, na eni strani z najdbami iz Atenice in Novega Pazarja, na drugi iz Stične, ki le potrjujejo pojav mode fibul V. vrste na samem začetku 5. st.⁷¹



19 Magdalenska gora: grob (Grab) XIII/153. 4 železo (Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

Fibule variante **I b** se oblikovno navezujejo na fibule **I a** inačice (sl. 11; 12), vendar posnemajo z bikoničnim gumbkom s čepkom na nogi **III. vrsto** fibul, hkrati pa se jim ne more odrekatati podobnosti z nekaterimi bolonjskimi fibulami (sl. 6: a). Tako so v njih združene dve ali morda celo tri različne zasnove certoških fibul. To nakazuje tudi njihov časovni odnos do omenjenih vrst fibul, saj pripadajo »drugi generaciji«⁷² certoških fibul.

Na Dolenjskem so skupaj s samostrelnimi fibulami z okrasno ploščico (sl. 19: 1–3), živalsko fibulo, pa tudi z drobnimi fibulami s pestičastim gumbkom,⁷³ kar kaže, da se pojavijo razmeroma zgodaj v sklopu certoškega horizonta. Vendar jih nikoli ne srečamo v kombinaciji s kačastimi fibulami in ostalimi najdbami predcertoškega horizonta, ki so pogoste med spremnimi najdbami že predstavljenih vrst certoških fibul (**I a–V**). Najbolj je nakazan čas mode teh fibul z grobovoma z Magdalenske gore, saj sodi grob XIII/153 (sl. 19) na začetek, grob V/6–7 pa na konec njihove uporabe.⁷³



20 Karta razprostranjenosti certoških fibul I. b–d in III. b vrste — Verbreitungskarte der Certosa-fibeln der I. b–d und III. b Typen

V Mostu na Soči se nahajajo v sklopu grobov, ki tvorijo razmeroma čisto skupino značilno za čas Sv. Lucije II b 2.⁷⁴ Podobno je stanje tudi v Estah. Z grobom Carceri 3 je predstavljen pojav teh fibul v času Este III srednje. Samostrelna peresovina na fibuli iz tega groba, ki jo zasledimo še pri enaki fibuli v grobu Benvenuti 105, pa povezuje estenske primerke s svetolucijskimi, saj je samostrelna peresovina tuja certoškim fibulam estenskega kroga.⁷⁵ Čas njihove uporabe je enak (sl. 23: 1–5) kot v Sloveniji, kar potrjuje tudi de-pojska najdba iz severozahodnega obrobja Padanske nižine — iz Arbeda Cerinasca,⁷⁶ do koder je seglo širjenje te inačice **I. vrste** certoških fibul (sl. 20 ●).

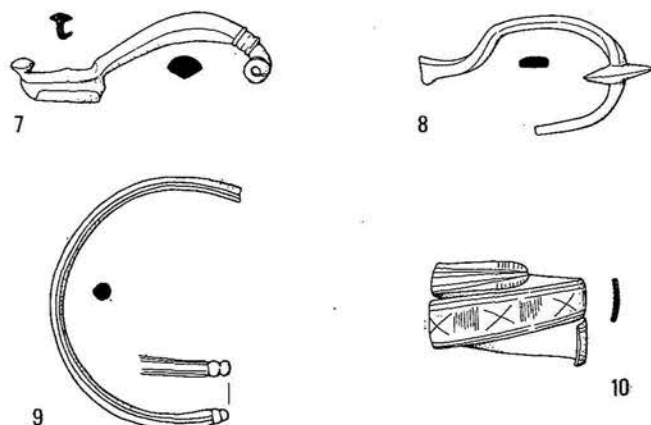
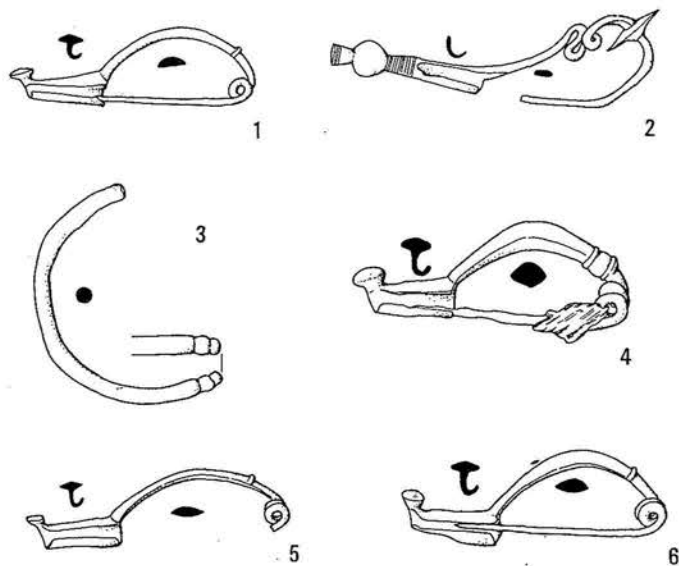
S fibulami **IX. a**, **VI.** in **VII. a** vrste se nam predstavljajo tri skupine sponk, ki so si podobne, le da je vsaka izmed njih pogostejša in značilna v enem od treh kulturnih žarišč — **IX. a** v Estah, **VI.** v svetolucijski skupini in **VII. a** na Dolenjskem.

Na nek način sorodne s fibulama iz Padove (sl. 9: 1, 3) so estenske fibule variante **IX a** (sl. 21: 4, 7), ki so prav značilne za Este. Šele mlajši primerki te inačice, ki so večji, vitkejši in bolj iztegnjeni oblike, se pojavijo drugod (sl. 22).⁷⁷

Z grobovoma Benvenuti 111 in Canavedo 270 (sl. 21) je nakazan pojav teh fibul v časovnem razponu horizonta Este III srednje, kar dokazujejo značilne spremne najdbe kot so trakaste in kačaste fibule, certoške fibule **V. vrste** in zapestnice s profiliranimi konci.⁷⁸ Vendar pa so pogoste zlasti v mlajšem času, za kar govorijo grobovi, v katerih so skupaj z drobnimi žičnatimi uhani s spiralnim koncem (cfr. sl. 32: 5), predrtimi pasnimi sponami in fibulami **X. vrste**.⁷⁹

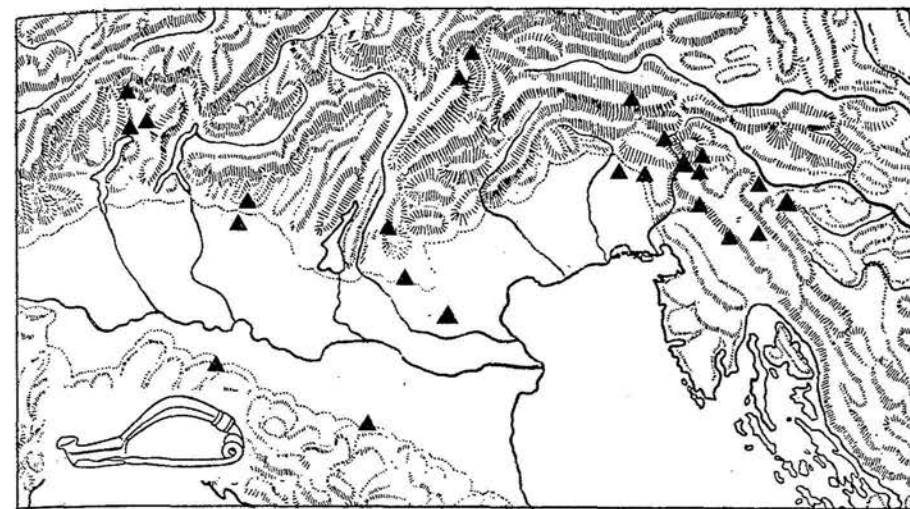
Zaradi pomanjkanja grobnih celot ni mogoče dati jasne kronološke slike fibul te variante na Slovenskem. Le kot opora lahko služi grob S 1323 iz Mosta na Soči, ki sodi v čas Sv. Lucije II b 2/c. Posamezne fibule te inačice pa so razmeroma pozne in precej lokalne izvedbe, ki jih opredeljujejo grobovi iz Idrije pri Bači in Koritnice v čas prehoda poznopalštatskega v zgodnjelatsko obdobje.⁸⁰

VI. vrsto certoških fibul je izoblikovala svetolucijska skupina. Fibuli iz groba S 1561 iz Mosta na Soči⁸¹ sodita na začetek razvoja te vrste, saj spominjata še na fibule **V. vrste**,



21 Este: izbor iz grobov Benvenuti 111 (1—6) in Canevedo 270 (7—10); vse 1/2 — Auswahl aus den Gräbern Benvenuti 111 (1—6) und Canevedo 270 (7—10); alles 1/2

vendar sta večji in bolj iztegnjeni, pa tudi prečni rebri na loku sta že izoblikovani. Njihov pojav je torej vezan na čas Sv. Lucije II b (2),⁸² v uporabi pa so še v naslednjem horizontu. Med spremnimi najdbami so jugovzhodnoalpske živalske fibule, orožje, pasne sponi in neornamentirane sítule (sl. 23: 6—11; 24), ki predstavljajo značilne oblike najmlajšega horizonta svetolucijske skupine.⁸³



22 Karta razprostranjenosti certoških fibul IX. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des IX. Typs

Fibule te vrste so pogoste tudi v Estah (sl. 23: 4, 5), kjer se pojavijo v istem času kot v lucijskem prostoru. To nakazujejo najdbe kot so trakaste fibule ter fibule V. in I. b vrste (sl. 23: 1—3), vendar so običajnejše v času Este III pozno.⁸⁴

Razprostranjenost fibul VI. vrste v preostalem jugovzhodno-predalpskem svetu kaže prostor izžarevanja lucijsko-estenskega kroga (sl. 25). Uporaba samostrelne peresovine pri teh fibulah (inačica b) pa nima kronološkega prizvoka, temveč prostorskega, saj se razen v lucijski skupini pojavi na primerkih iz Dolenjske in Donje doline (sl. 25 ▲).

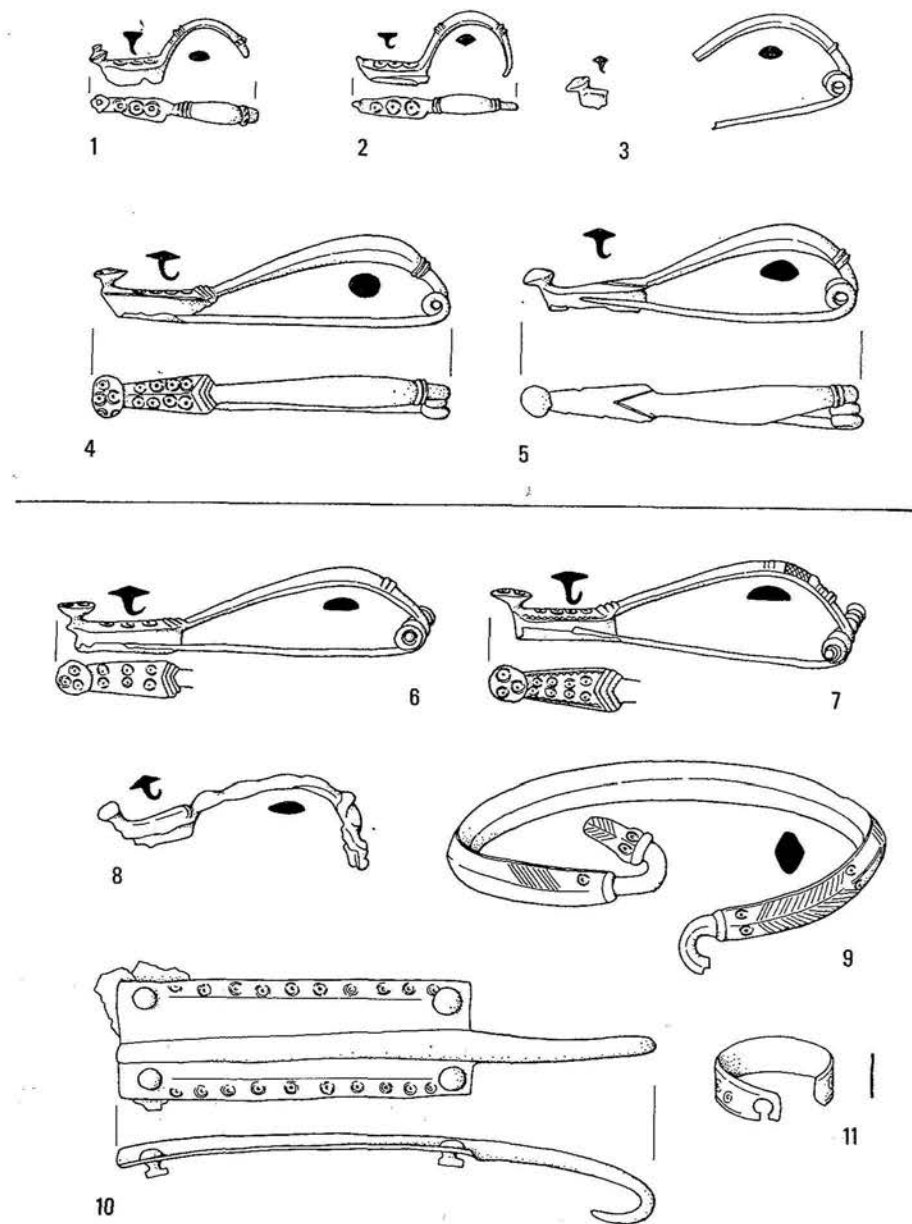
Certoške fibule VII. vrste se s svojimi inačicami pojavijo na prostoru od Bologne do Bosne (sl. 26, 44, 42). Pomembne za označitev njihovega pojava pa so fibule inačice a, zlasti na Dolenjskem.

V tem prostoru se pojavijo kot modna novost v moški noši v okviru certoškega horizonta, kar dokazujejo zlasti grobovi iz Dolenjskih Toplic (T. 11; 60: 4—6).⁸⁵ V uporabi pa ostanejo še v negovskem horizontu, kar kaže grob II/60 z Magdalenske gore, med prdatki katerega so tudi značilni spenjalni obroči.⁸⁶

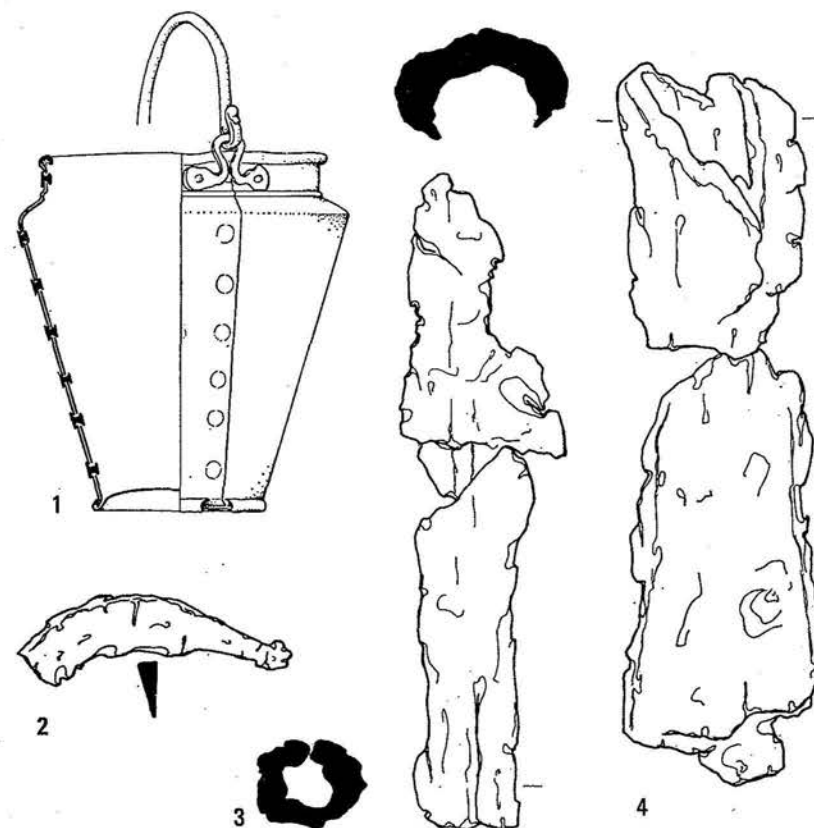
V istem času so znane tudi v Bologni (sl. 27) in Estah, kjer so prav tako številne še v mlajših grobovih horizonta Este III pozno.⁸⁷

Fibule te vrste so na svetolucijskih najdiščih redkejše. Znane so predvsem manjše fibule inačic b in c. Te so mlajše, saj se nahajajo v grobovih skupaj s fibulami X. vrste in se uvrščajo v čas Sv. Lucije II c.⁸⁸ Isto podobo kažejo na eni strani najdbe iz Est (sl. 33), na drugi pa iz Dolenjske (T. 22: 2; 66: 3),⁸⁹ kar dokazuje, da se fibule teh dveh inačic pojavijo šele sredi 5. st. in ostanejo v uporabi še v mlajšem času.

Samostrelna peresovina⁹⁰ je posebnost certoških fibul slovenskega prostora, saj se sporadično javlja na fibulah različnih vrst — I, II, VI in X, in je osnovna značilnost fibul XIII. vrste (sl. 5). Samostrelna peresovina na certoških fibulah te vrste je v nekoliko spremenjeni obliki prevzeta od starejših fibul kot so živalske, pavkaste fibule, fibule z dvignjeno okrasno ploščico na nogi (Fusszier), posamezne fibule II. vrste ter njim podobne fibule s profiliranim lokom in kroglastim gumbkom na nogi.⁹¹ Vse te so značilne za čas pojava



23 Este (1—5): izbor iz groba Aia Capodaglio 6 — *Auswahl aus dem Grab Aia Capodaglio 6*; Most na Soči (6—11): grob (Grab) S 1656; vse (alles) 1/2



24 Most na Soči: grob (Grab) S 1656; 1 1/4, ostalo (sonst) 1/2

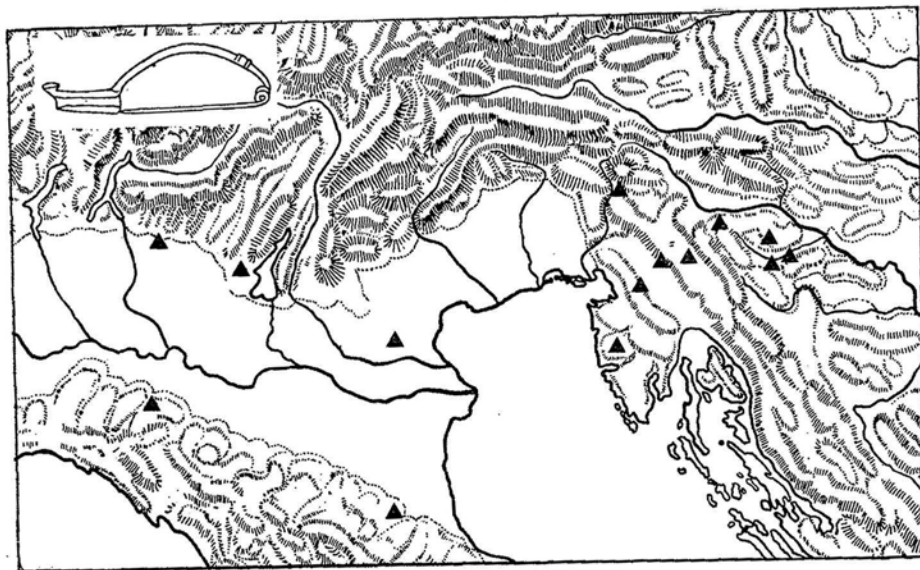
fibul s samostrelno peresovino v širšem jugovzhodnoalpskem svetu, ki je označen kot Este III srednje oz. Sv. Lucija II b 1.⁹² Pri teh fibulah je lok peresovine običajno polkrožno speljan preko zavojev peresovine pod lok fibule (sl. 19: 1). Po tem se ta razlikuje od peresovine mlajših fibul ne samo XIII. vrste (sl. 29: 3, T. 3: 4; 49: 2; 51: 4; 56: 1), temveč tudi od fibul z živalsko glavico na koncu noge (sl. 55: 3, 4, T. 69: 4, 5) in jugovzhodnoalpskih živalskih fibul (T. 58: 1, 4),⁹³ pri katerih je lok peresovine pravokotne sheme.

Zamisli fibule XIII. vrste pa je najverjetneje prevzeta od fibul z okrasnim zaključkom noge (Fusszier) zahodnohalštatskega kroga.⁹⁴ To dokazuje osnovna shema teh fibul, ki je sicer preoblikovana in obogatena s prvinami certoške fibule.

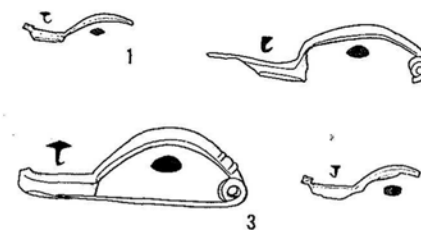
Fibule XIII. vrste imajo ustaljeno obliko, velikost, pa tudi okras prečnih reber na loku, vendar se ločijo glede na razlike v oblikovanju določenih detajlov v več inah. Svetolucijska skupina pozna dvoje inah fibul te vrste: večje imajo velik kroglast gumb na nogi (inačica b), manjše pa ploščat gumb v obliki barete (inačica a, sl. 29: 3). Tako ene kot druge so večkrat ornamentirane z vzdolžnimi rebri na loku.⁹⁵ Na Dolenjskem so poleg manjših fibul, ki so podobne svetolucijskim, le da imajo kroglast gumb in so neornamentirane (inačica a, T. 74: 10),⁹⁶ običajne fibule dveh inah: c in d. Ker so prve številnejše na Vačah, druge pa na Magdalenski gori, se z njimi verjetno predstavljajo posamezni iz-



25 Karta razprostranjenosti certoških fibul VI. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des VI. Typs



26 Karta razprostranjenosti certoških fibul VII. a vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des VII. a Typs

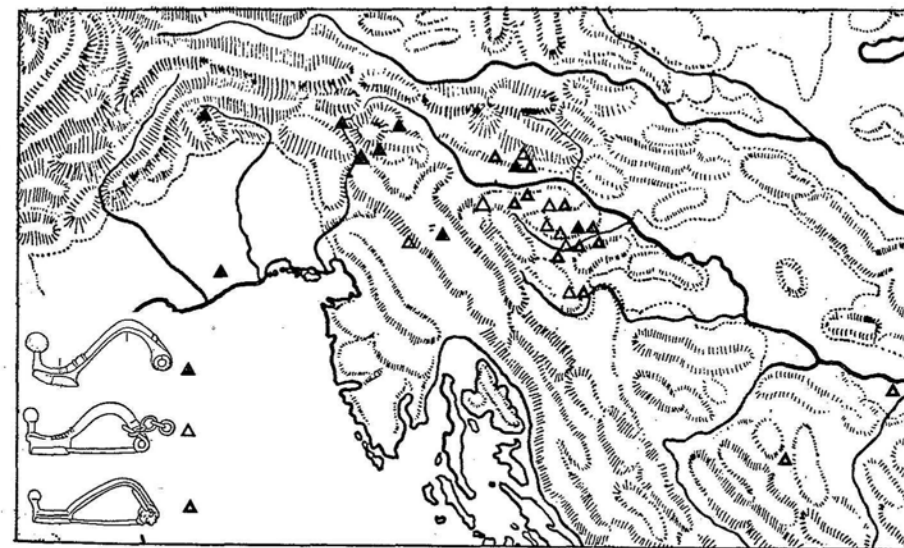


27 Bologna: grob (Grab) De Lucca 89; vse (alles) 1/2

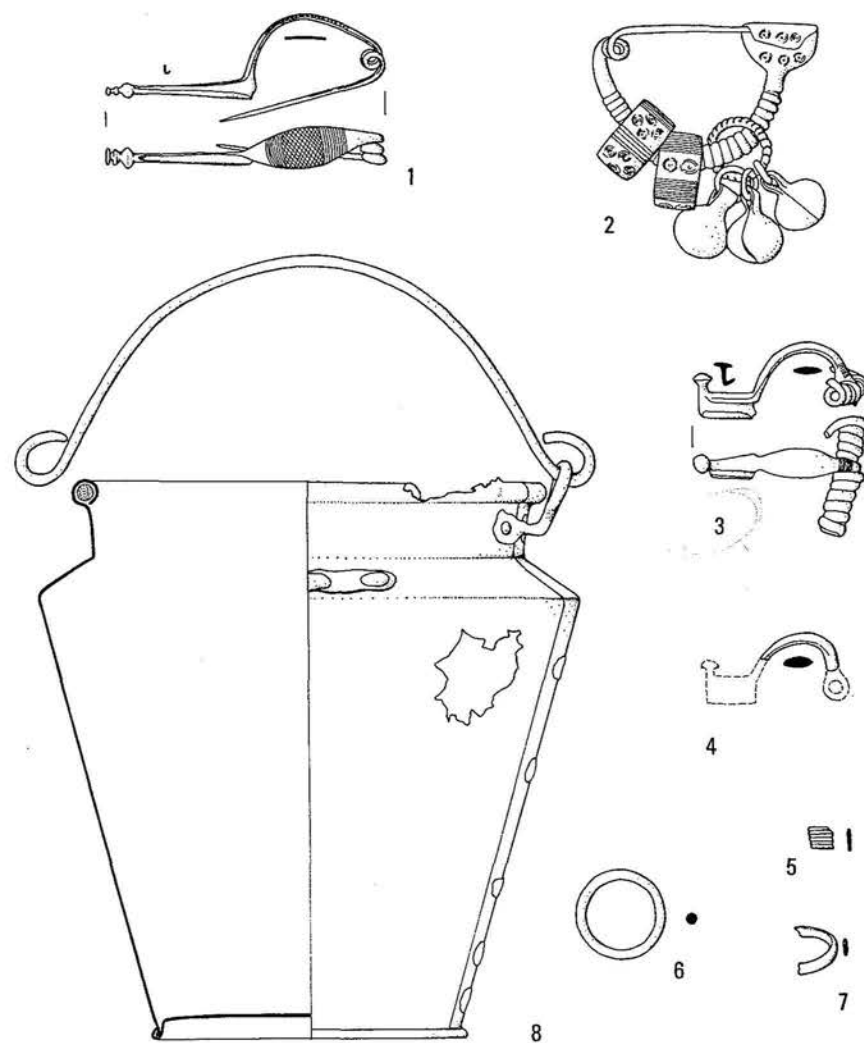
delovalni centri. Tako te inačice fibul izražajo prostorsko svojskost slovenskih faciesov, v okviru teh pa kažejo tudi na oblikovalno — izdelovalna središča (sl. 28).

Fibule XIII. vrste se pojavijo v času, ki ga predstavlja grob XIII/55 z Magdalenske gore s figuralno okrašeno situlo klasične situlske umetnosti Dolenjske.⁹⁷ Za isti čas govori še niz grobov, ki kažejo, da je ta vrsta fibul mlajša v okviru certoškega horizonta. Med najstarejše grobove s to fibulo sodi grob iz gomile Kocijan z Magdalenske gore, v katerem so še certoške fibule II. in V. vrste ter pavkasta fibula. V Novem mestu nakazuje ta čas grob II/19, ki leži v notranjem (starejšem) krogu grobov gomile iz časa Ha D2/3. Podobno sliko pa dajeta tudi gomili VI in VII iz Dolenjskih Toplic.⁹⁸ V sklop grobov tega horizonta se uvrščajo še celote iz Malenškove gomile iz Novega mesta, Vintarjevca in Koritnice.⁹⁹ Prav tako pa se v Mostu na Soči nahajajo fibule te vrste v grobovih značilnih za čas Sv. Lucije II b 2 (sl. 29).

V uporabi ostanejo še v negovskem horizontu, kar dokazujejo spremne najdbe kot so jugovzhodnoalpska živalska fibula (T. 32: 4, 7), ovratnice, v grobu XIII/8 iz Brezj pa popravljen pasna spona, ki je narejena v stilu situl z Magdalenske gore-Valične vasi-



28 Karta razprostranjenosti XIII. a-b in c-d vrste certoških fibul v Sloveniji — Verbreitungskarte des XIII. a-b und c-d Typs der Certosafibeln in Slowenien



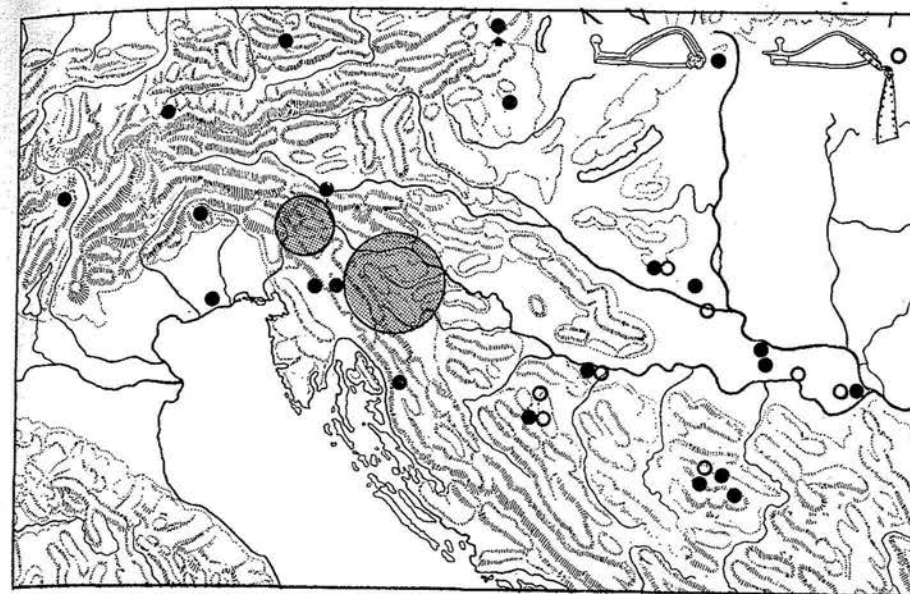
29 Most na Soči: grob (Grab) S 818; vse (alles) 1/2

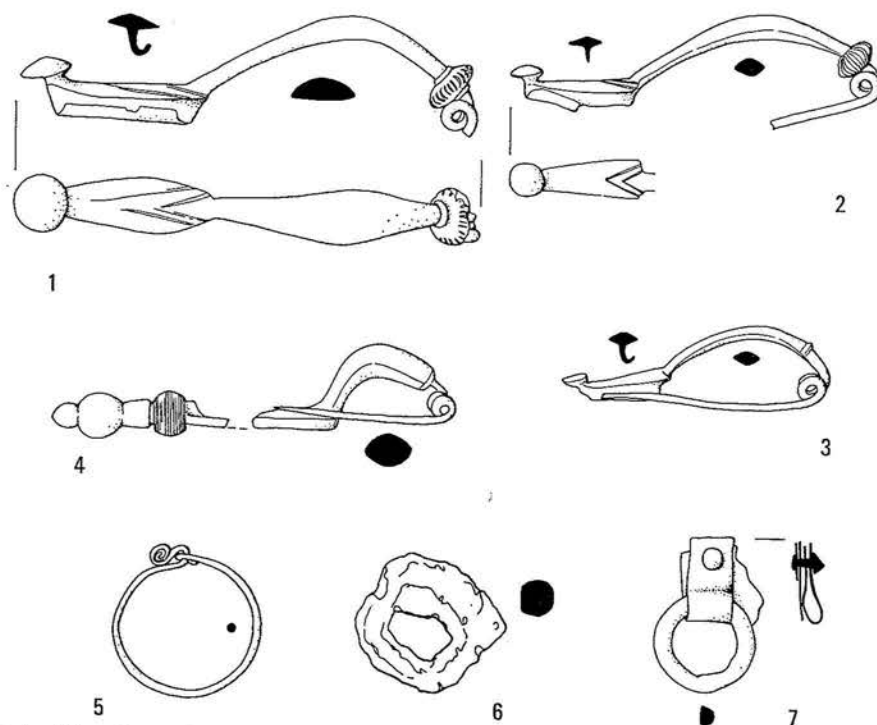
Novega mesta.¹⁰⁰ Posamezni primerki kot npr. v Idriji pri Bači¹⁰¹ pa trajajo tudi v latenski čas.

Fibule XIII. vrste so se s slovenskega prostora razširile tudi v sosednje dežele. Tako je svetolucijska skupina vplivala na alpsko področje, medtem ko je bilo izžarevanje Dolenjske usmerjeno proti vzhodu, od koder so znane tudi lokalne izvedbe teh fibul (sl. 30).

30 Karta razprostranjenosti certoških fibul XIII. vrste — *Verbreitungskarte der Certosafibeln des XIII. Typs*

31 Karta razprostranjenosti certoških fibul X. vrste — *Verbreitungskarte der Certosafibeln des X. Typs*





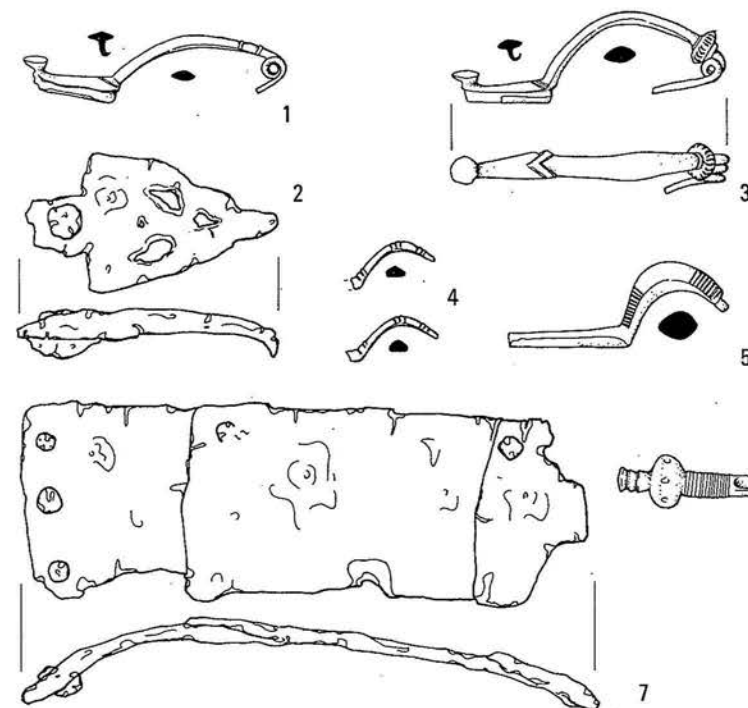
32 Este: izbor iz groba Capodaglio 30 — *Auswahl aus Grab Capodaglio 30*. 6 železo (Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

Zadnjič v halštatskem času se z masovnim pojavom certoških fibul X. vrste kaže neka širša skupnost ob- in notranje- alpskih dežel (sl. 31), katerih lasten izraz je podan z lokalnimi priredbami fibul te vrste.

V Estah poznamo fibule, ki so v okviru vrste sorazmerno majhne z drobnim gumbkom na loku, tako da so sorodne bolonjskim fibulam (sl. 6: c), s katerimi so tudi sočasne. To dokazujejo grobovi kot so Franchini 21, Muletti Prosdoci 257 ali Benvenuti 115, med dodatki katerih so drobne fibule s pestičastim gumbkom, certoške fibule I., IV., V. in VIII. vrste, deteljčasti in košarasti obeski.¹⁰²

V svoji klasični izvedbi, kamor štejemo tako velike (sl. 32: 1, 2) kot nekoliko manjše (sl. 33: 3) certoške fibule X. vrste, so značilne za horizont Este III pozno. Časovni razpon njihove uporabe predstavljajo grobovi Capodaglio 38 in Boldo Dolfin 52/53, vendar se posamezni primerki obdržijo tudi v latenski čas.¹⁰³

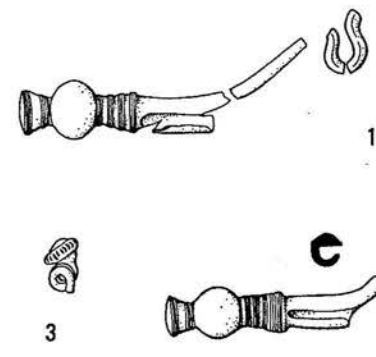
Enaka je podoba v svetolucijsko-dolenjskem krogu. V zgornjem Posočju tvorijo grobovi s fibulami X. vrste zelo čisto, enotno skupino, kjer le redke spremne najdbe omogočajo njihovo časovno opredelitev. Masivni kačasti fibuli iz groba S 2318 z Mosta na Soči (sl. 34) se vključujeta v časovni horizont širšega padanskega območja poznahalštatskega obdobja.¹⁰⁴ Na isti krog in čas veže svetolucijske fibule tudi orožje, ki je novost v grobovih Sv. Lucije II c. Razen v svetolucijski skupini se pojavi orožje v grobovih v širšem prostoru *Caput Adriae*, saj ga zasledimo tako v bližnjem notranjsko-kraškem svetu, kot tudi onstran Jadrana, kjer je ta pojav datiran z atiško keramiko.¹⁰⁵ Na drugi strani pa jih orožje po-



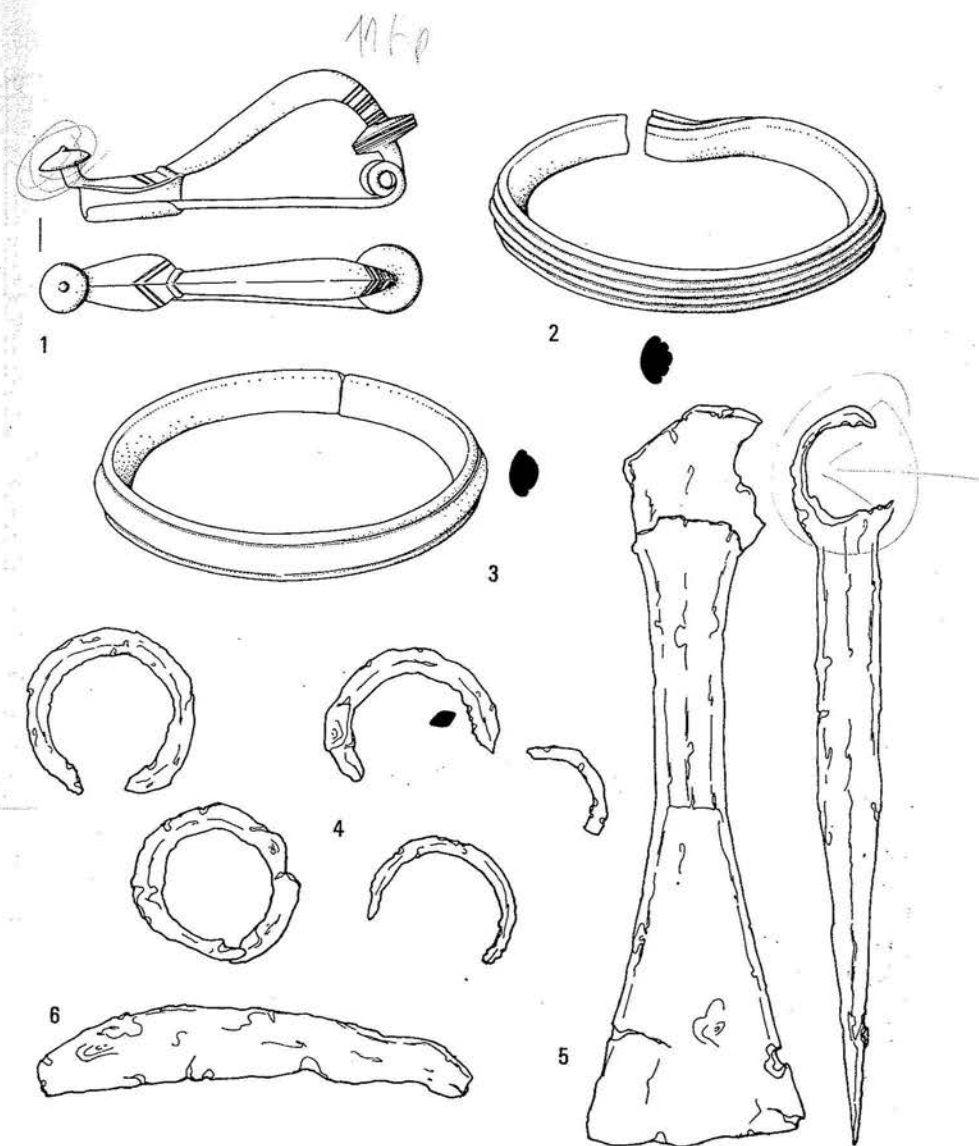
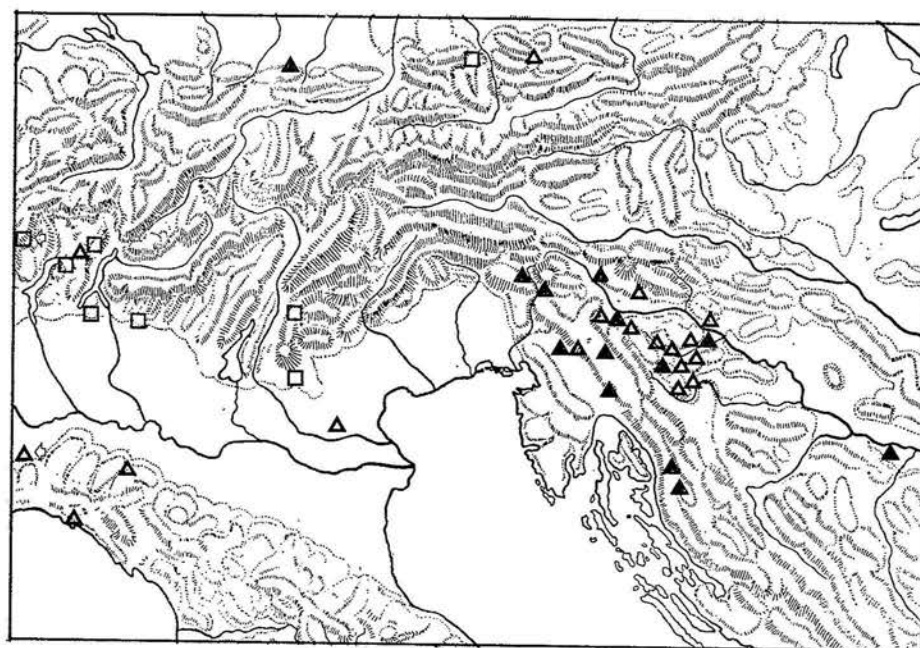
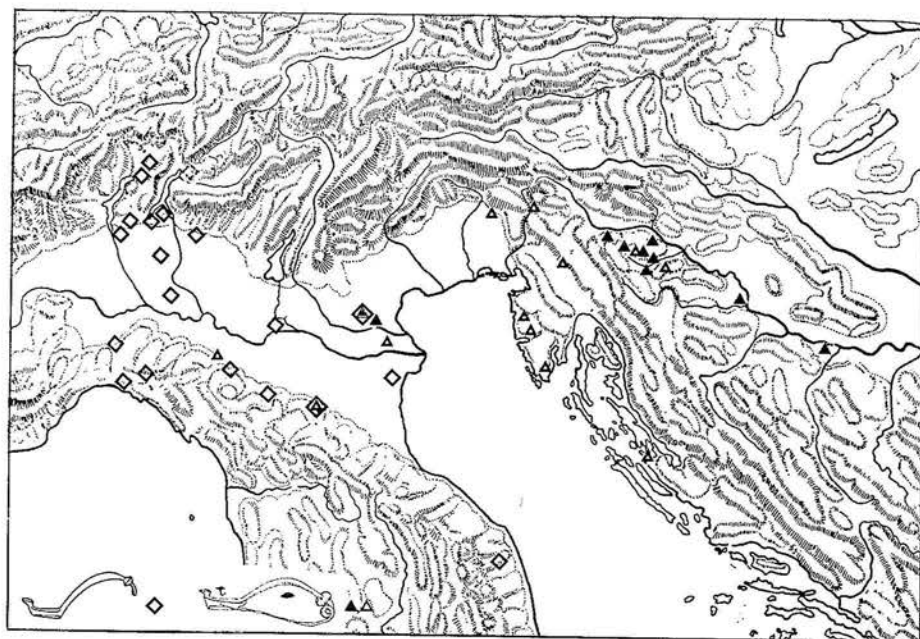
33 Este: izbor iz groba Costa Martini 41 — *Auswahl aus Grab Costa Martini 41*. 2, 7 železo (Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

vezuje z Dolenjsko, saj je poleg tulaste sekire (cfr. sl. 24: 4) pogosta v svetolucijskih grobovih uhata sekira, ki je značilna za slovensko ozemlje poznega halštata.¹⁰⁶

Fibule X. vrste so na Dolenjskem vodilna oblika negovskega horizonta (T. 25: 2–5 itd.). Vendar vse kaže, da se pojavijo v istem času kot v Posočju in v Estah, saj ni nobenega dokaza za časovni zaostanek v njihovi modi, ker so spremne najdbe v grobovih v vseh treh področjih podobne, pa tudi enake.¹⁰⁷ Enako kot v Estah ostanejo v splošni uporabi



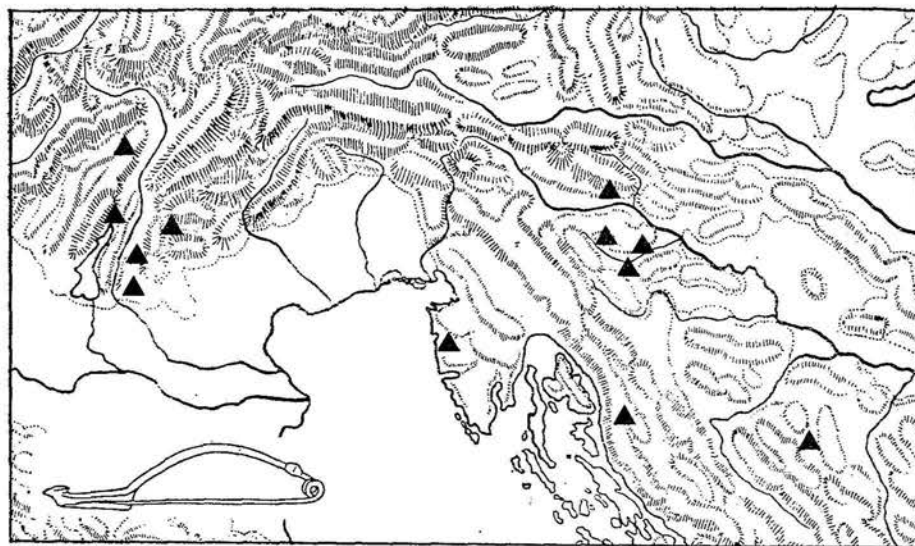
34 Most na Soči: grob (Grab) S 2318; vse (alles) 1/2



37 Magdalenska gora: grob (Grab) XIII/37. 1 bron (Bronze); 2, 3 svinčeno-cinasta zlitina (Blei-Zinn Legierung); 4–6 železo (Eisen); vse (alles) 1/2

35 Karta razprostranjenosti a, b, c variant X. vrste certoških fibul — Verbreitungskarte der Varianten a, b, c des X. Typs der Certosafibeln

36 Karta razprostranjenosti certoških fibul XI. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des XI. Typs



38 Karta razprostranjenosti certoških fibul VIII. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des VIII. Typs

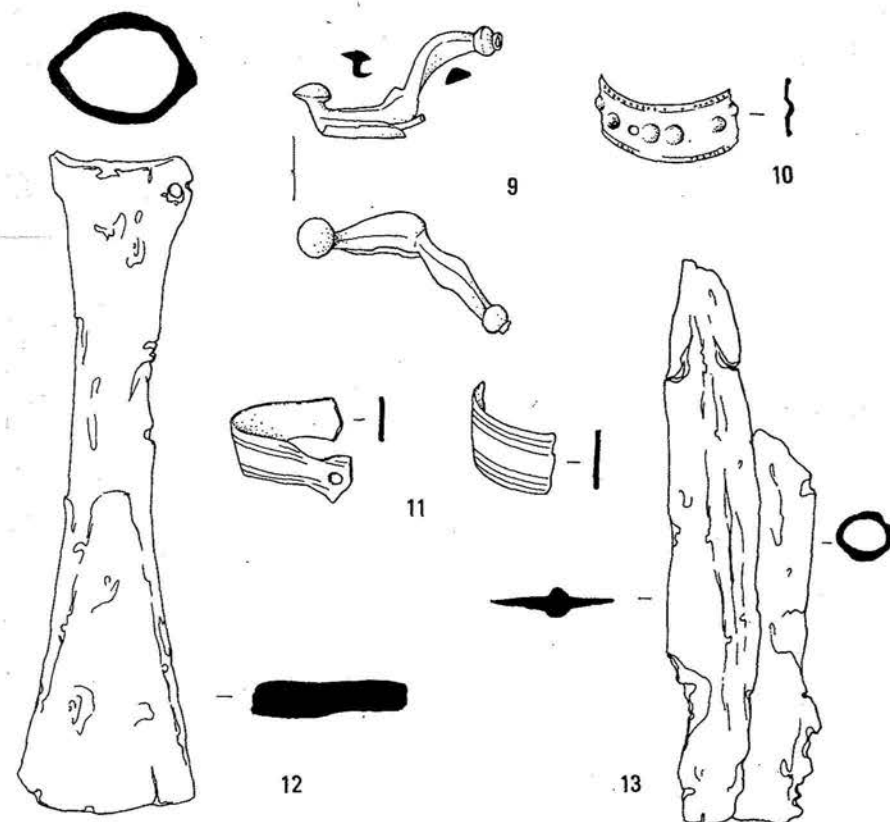
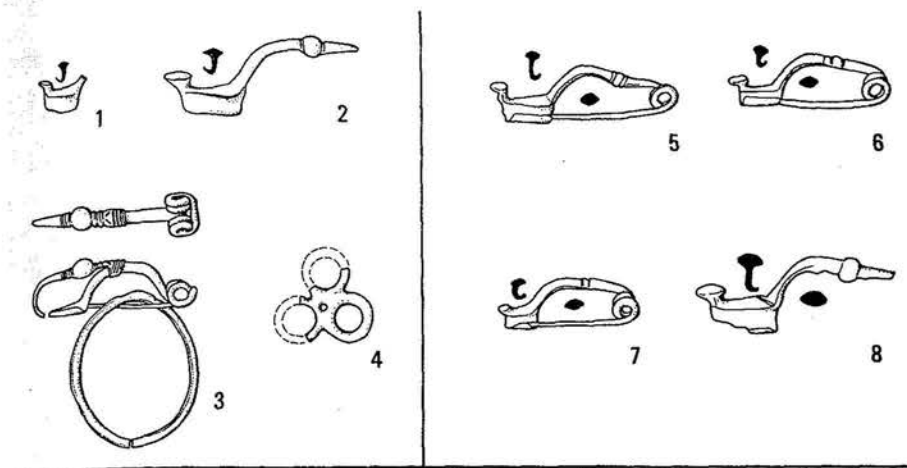
dalj časa, saj se nahajajo skupaj s profiliranimi svinčnimi zapestnicami, velikimi suličnimi ostmi, plavutastimi sekirami (T. 66: 14; 70: 1—4; 29: 3),¹⁰⁸ ki so mlajši elementi v okviru negovskega horizonta. Nekatere fibule X. vrste se v obliki *inačic g* oz. *h* srečajo tudi z laten-skodobnimi najdbami, kar dokazujejo posamezni grobovi iz notranjskih najdišč in Vinice.¹⁰⁹

Raznolikost področja razprostranjenosti certoških fibul X. vrste pa se kaže z nizom *inačic*. Fibule variante *a* so lastne Padski nižini in kažejo smer širjenja certoških fibul v prostor Golasecca kulture (sl. 35 ◇). Velike fibule *inačice e* so skupne širšemu prostoru od Bologne do Like (sl. 31 △). Pri manjših fibulah pa je mogoče opaziti razlike, ki odsevajo različna izdelovalna središča. Tako najdemo fibule *inačice b* predvsem v svetolucijsko-istrskem krogu, fibule variante *c* pa v vzhodnem delu Slovenije (sl. 35). Fibule *inačic g* in *h* so značilne v jugozahodnem delu slovenskega prostora in sosednjih japonskih predelih (sl. 52).

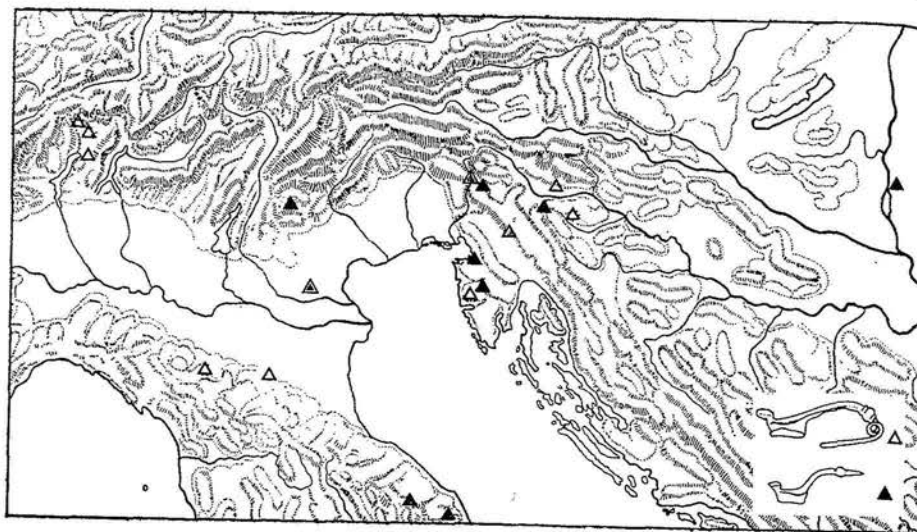
Oblikovalni slog posameznih področij odsevajo tudi certoške fibule XI. vrste. Tako so na Dolenjskem značilne masivnejše oblike fibul (sl. 37: 1, T. 6: 6; 88: 5), v zahodnem delu Slovenije in Liki pa so fibule vitkejše in bolj iztegnjene sheme (T. 5: 2, 3; sl. 36).

XI. vrsta fibul se pojavi v zgodnjem času negovskega horizonta, kar najbolje kaže grob IV/3 iz Novega mesta.¹¹⁰ Ta grob, ki je njegov klasičen predstavnik, leži v notranjem krogu južne skupine grobov gomile, tako da mu sledita še dve vrsti grobov zunanjih krogov te skupine, ki predstavljajo čas trajanja negovskega horizonta. Z grobom XIII/37 z Magdalenske gore, v katerem so pridatki izrazito mladega porekla (sl. 37),¹¹¹ pa je nakazan časovni razpon uporabe teh fibul skozi vso poznohalštatsko obdobje.

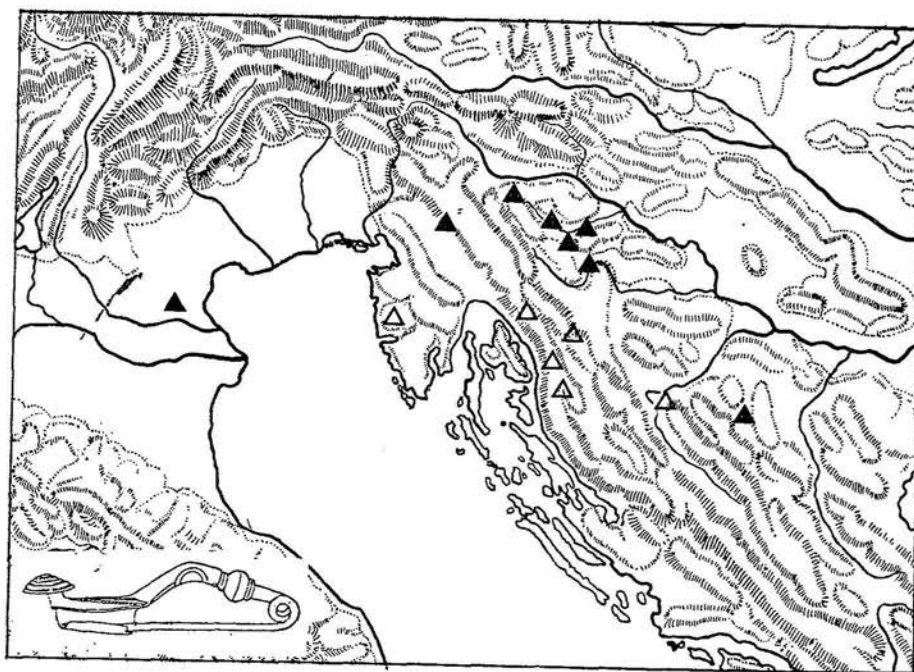
V poznohalštatski čas sodijo neštene fibule VIII. vrste (sl. 38). Njihova opredelitev temelji le na grobnih celotah iz Dolenjskih Toplic in sklopu najdb iz Valične vasi.¹¹² V grobu XI/20 je skupaj s svinčeno zapestnico in okroglimi pasnimi jezički (T. 66: 13—23), v grobu III/4 pa z latenoidno fibulo (T. 19: 9, 7),¹¹³ kar kaže, da so razmeroma pozne v okviru negovskega horizonta.



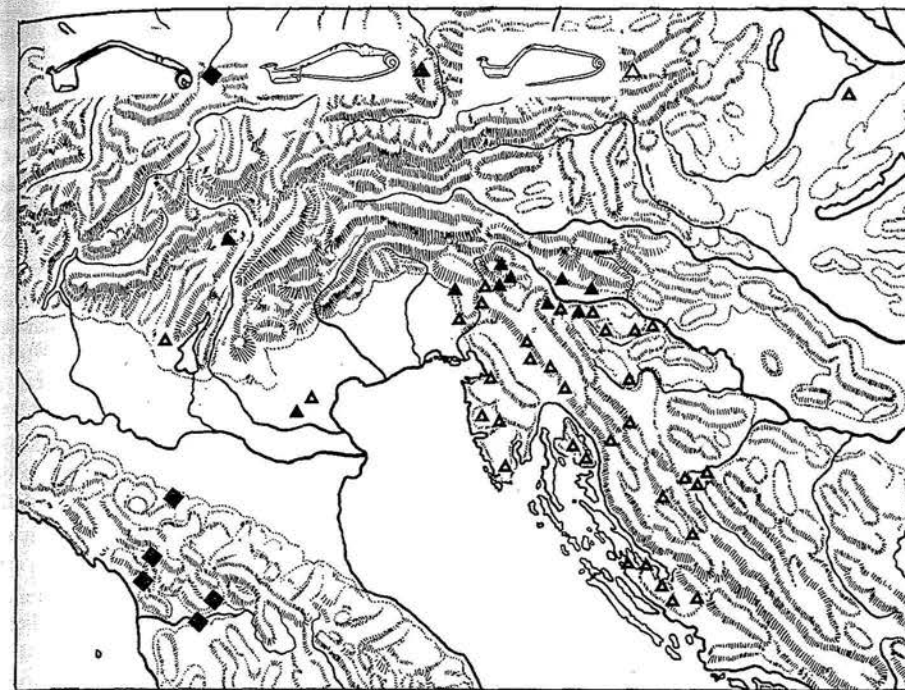
39 Este: izbor iz grobov Randi 37 (1—4) in Aia Capodaglio 8 (5—8) — Auswahl aus den Gräbern Randi 37 (1—4) und Aia Capodaglio 8 (5—8); Idrija ob Bači (9—13): grob (Grab) 34. 12—13 železo (Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2



40 Karta razprostranjenosti certoških fibul IX. b, c vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des IX. b, c Typs



41 Karta razprostranjenosti certoških fibul XII. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln der XII. Typs



42 Karta razprostranjenosti certoških fibul VII. e, f. in h vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des VII. e, f und h Typs

Med pozne variante certoških fibul se uvrščajo še majhne fibule (**b in c** *inačice*) IX. vrste. Čas njihovega nastanka kaže že osnovna shema fibul obeh *inačic*, saj je tako prva kot druga lastnost oblikovanja poznih certoških fibul.¹¹⁴

Med spremnimi najdbami v grobovih, ki so dokaj skromni, je v Estah značilna groba keramika. To so lonci in sklede ter posode, okrašene z vodoravnimi žlebovi, kar je v primerjavi s »fino« estensko keramiko, običajno pridano v grob, nenavadno, tako da ti grobovi tvorijo neko posebno skupino. Deteljčasti (sl. 39: 4) in diskasti obeski vežejo te grobove na čas horizonta Este III pozno, medtem ko govori srednjelatenska fibula (sl. 39: 3) za mlajši čas. Tako je z grobovoma Capodaglio 37 in Randi 37 (sl. 39: 1–4) predstavljen časovni razpon mode teh fibul.¹¹⁵ V isti čas sodijo grobovi s temi fibulami iz Idrije pri Bači. Njihovi sestavi so, podobno kot v Estah, še pretežno halštatski,¹¹⁶ vendar različni kot v sosednjem Mostu na Soči, kar dokazuje, da so verjetno mlajši od časovnega horizonta Sv. Lucije II c. V posameznih primerkih se je ta fibula zadržala še v zgodnje rimski čas, kar izpričuje grob Rebato 32 iz Est z novcem Tiberija.¹¹⁷

Skorajda baročno okrašeno delujejo fibule XII. in VII. (e, f) vrste, ki so poslednja halštatska izvedba certoških fibul. Tako ene kot druge so se v nošnji obdržale še v latenski čas.

Lega groba II/2 iz Novega mesta na skrajnem robu zunanega kroga grobov gomile¹¹⁸ je najboljši glasnik mode fibul XII. vrste, saj označuje zaključno fazo negovskega horizonta, za kar govorijo tudi spremne najdbe kot sta zapestnici s kačastima koncima.¹¹⁹ V isti čas se uvršča še grob iz Dolenjskih Toplic (T. 78: 1–11), saj je fibula popolnoma enaka novomeškima, pa tudi plavutasta sekira (T. 78: 10) je značilni tip mlajših grobov

v sklopu gomil tega najdišča. Grob 117 iz Šmihela¹²⁰ dokazuje, da je to čas, ko so v jugo-vzhodnoalpskih deželah že znane fibule latenskih shem.

Razprostranjenost fibul XII. vrste kaže, da so izrazito last južnoslovenskega prostora in sosednjih pokrajin od Like do Sane (sl. 41). Njim sočasne v zahodnoslovenskem svetu pa so sorodne fibule variante VII e (sl. 42).

Zaradi neohranjenosti grobnih celot fibul VII. e variante je njihova časovna opredelitev otežkočena. Vendar je z grobom 30 iz Idrije pri Bači, v sestavu katerega je fibula zgodnje-latenske sheme časa Lt B,¹²¹ nakazan čas njihove mode.

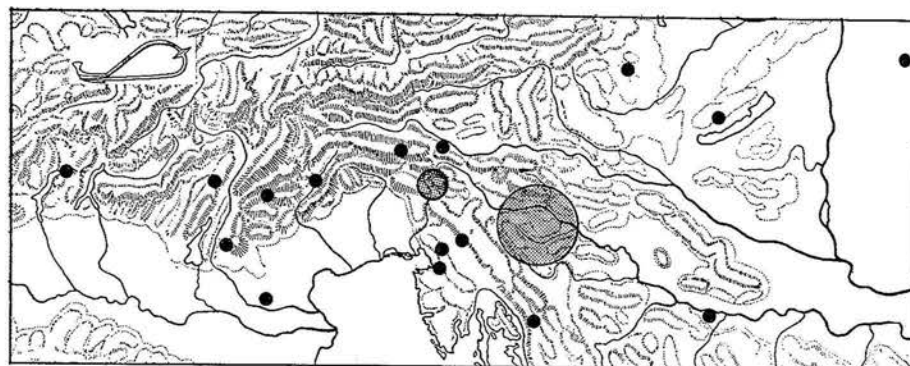
Pri fibulah VII. f vrste pa pridejo do izraza lokalne značilnosti posameznih predelov. Redke grobne celote s slovenskega prostora iz Idrije pri Bači, Socerba in Vinice prav zaradi krajevnih posebnosti ne nudijo najboljših opor za kronološko opredeljevanje. Vendar pa nakazuje njihovo časovno mesto kulturna sredina, iz katere izhajajo, saj se najdišča s temi fibulami uvrščajo v horizont grobišč med Sočo in Uno (sl. 42), ki je najboljše datiran v Jezerinah, kjer so grobovi s fibulami f inačice VII. vrste najpogostejši v času Lt B2 — C.¹²²

Da je razvoj certoških fibul dosegel to stopnjo oblikovanosti dejansko šele v času okrog 300 pr. n. št., dokazujejo sorodne, čeprav zopet povsem lokalne fibule iz ligurskega področja, kjer so z značilno keramiko, med katero je tudi etruščansko-campanjski kylix, datirane v 3. stol.¹²³ (sl. 42 ♦).

Alpe

Certoška fibula se začne v severnem obrobju Padanske nižine in južnoalpskih dolinah uveljavljati v času horizonta depojev — iz Romalla in Dercola ter Arbeda Cerinasca in Vandoies di Sopra.

Največ vrst certoških fibul predstavlja depo iz Arbeda Cerinasca, v katerem se nahajajo tako fibule izhajajoče iz jugovzhodno-alpskega — estenskega področja (II. in I. b — sl. 43, 20) kot fibule, ki so značilne za ta prostor (X. a in VII. c — sl. 35 ♦, 44 △).¹²⁴ Depo, ki sodi v čas sredine 5. st.,¹²⁵ datira hkrati začetek mode certoških fibul v teh deželah. To dejstvo potrjujejo tudi fibule II. vrste iz Romalla in Castel Telvane, saj skupaj s fibulo iz Arbeda izpričujejo le širjenje iz slovenskega prostora (sl. 43), kjer so zgodnejše. Te povezave v istem času nakazujejo še fibule VI. vrste iz depoja iz Vandoies,¹²⁶ ki so v času srede 5. st. v matičnih središčih (sl. 25) v splošni rabi. Depo iz Vandoies di Sopra



43 Karta razprostranjenosti certoških fibul II. vrste — Verbreitungskarte der Certosafibeln des II. Typs

družijo z najdbo iz Arbeda še številne fibule variante VII c ter posamezne kačaste in pavkaste fibule, ki vse govorijo za sočasnost omenjenega horizonta depojev.¹²⁷

Fibuli variante X a iz depoja iz Arbeda sta enaki fibulama iz grobov 141 iz Ca Morte in 25 iz Pianezza, kjer so v obeh primerih med spremnimi najdbami manjše kačaste fibule in keramika, ki so značilne v času stopnje Golasecca III zgodnja oz. Tessin C¹²⁸ (sl. 35 ♦). Med pozne fibule te inačice, ki so tudi oblikovno razvitejše, sodijo fibule iz groba 56 iz Arbeda Cerinasca, v katerem je še mlajša fibula variante X m¹²⁹ (sl. 52 ♦). Le-ta je v grobu 21 iz Pianezza skupaj z veliko fibulo inačice X f ter majhno fibulo XI. vrste (sl. 36). Grobova 6 iz Brembate Sotta, s fibulo variante XI c, in 49 iz Dürrnberga, s fibulo variante X m, pa jasneje opredeljujeta to skupino grobov v čas poznega 5. st.¹³⁰ S stratigrafsko lego groba 87 v grobišču Cerinasca d'Arbedo pa je nakazan tudi relativni odnos predstavljenih vrst certoških fibul do mlajšega horizonta s klasičnimi »tessinskimi« fibulami X. vrste.¹³¹

Iz nekropole Cerinasca d'Arbedo je znana še fibula IX. a vrste, ki je bila najdena v istem delu grobišča kot omenjena fibula XI. c vrste, tako da tudi sodi v isti čas. To dokazujejo tudi sorodni primerki iz Guda in Dalpe, ki se nahajajo v poznih grobovih stopnje Tessin C¹³² (sl. 22).

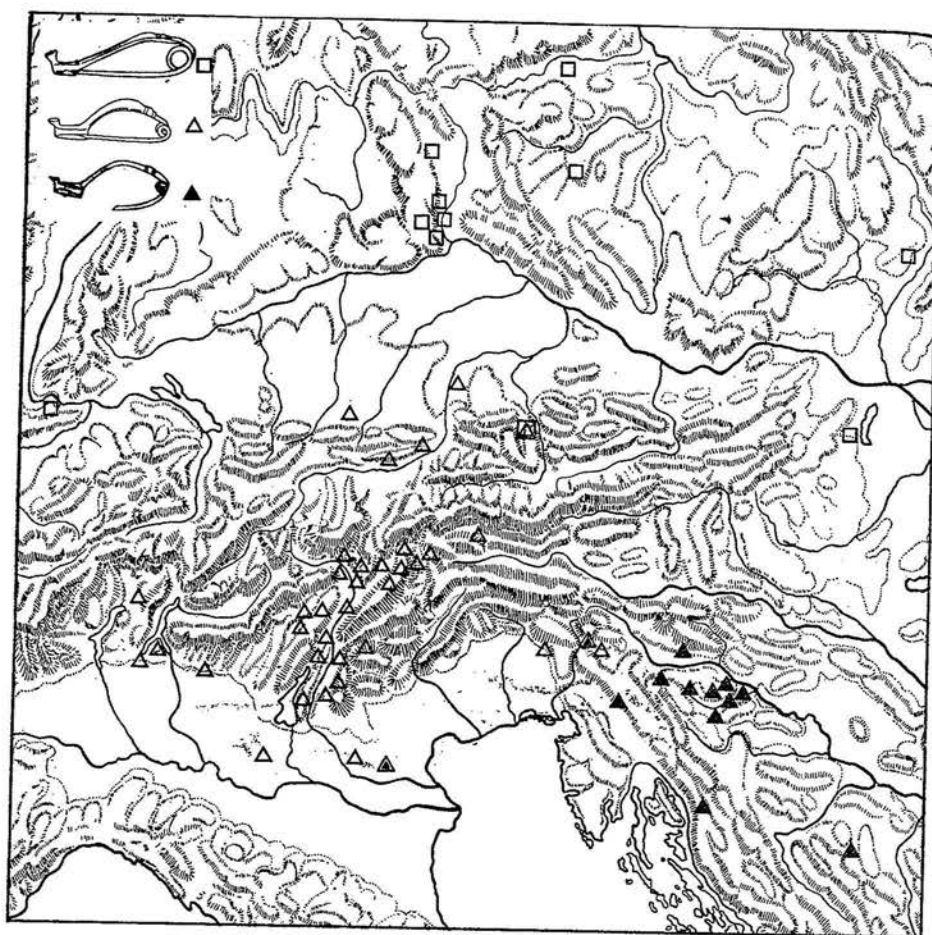
Depoje Dercolo, Vandoies di Sopra in Cerinasca d'Arbedo enačijo še certoške fibule VII. c vrste, ki sodijo med najštevilnejše v tem področju (sl. 44 △).¹³³ Za datacijo teh fibul je pomemben še bogat grob z negovsko čelado iz Ca Morte. Ta grob vežejo z že omenjenima grobovoma 25 iz Pianezza in 141 iz Ca Morte drobna kačasta fibula in bronasta cista, z depojem iz Arbeda pa stamnosa situla, tako da sodi v isti čas — v horizont Golasecce III zgodnje.¹³⁴ To pa dokazuje, da je uporaba teh fibul istočasna v alpskem in predalpskem prostoru.

Da se fibule te variante pojavijo sočasno v celotnem alpskem svetu, pa kljub slabo ohranjenim celotam s področja adijske doline, dokazujejo grobovi iz Dürrnberga pri Halleinu. Grob 1/2 je mlajši kot grob 1/3 in precej sočasen z grobom 1/1, v katerem se nahajata fibuli Marzabotto tipa Lt A.¹³⁵ V približno isti čas se uvrščajo še drugi grobovi tega najdišča kot npr. 32/2, 55/2 ter grob s fibulo te inačice iz Wildenroth-Grafratha.¹³⁶

V grobu 39/3 iz Dürrnberga se nahaja nekoliko mlajša fibula VII. vrste, ki jo označuje večji zavoji peresovine in bolj iztegnjena oblika, kar jo uvršča med sorodne, včasih že precej degenerirane primerke te vrste v prostoru severno od Alp (sl. 44 □). Ta grob je precej sočasen z grobovoma 2 in 4, tako da sodi v pozen Lt A, morda pa že na prehod v Lt B1. Podobne fibule so znane še v sklopu grobov iz Richterskellerja in groba 12 iz Dürrnberga, ki prav tako sodijo v čas poznega Lt A (2), ponekod pa se obdržijo še v čas Lt B1.¹³⁷

Velike certoške fibule X. vrste se v alpskem svetu pojavijo v dveh različnih izvedbah: zahodno od linije Adiža—Inn v tim. obliki tessinskih fibul (inačica n), vzhodno pa s fibulami variante I, ki so oblikovno bližje estensko-slovenskim primerkom te vrste kot pa svojim zahodnim sosedom. Tako je s to certoško fibulo orisano tudi kulturno-zgodovinsko obeležje teh pokrajin (sl. 31).

Za datacijo fibul variante XI nam služijo predvsem grobovi iz Dürrnberga, saj so tirolski primerki v glavnem brez ohranjenih celot. Tako za relativno kot absolutno časovno mesto teh fibul je pomemben grob 44/1, ki je mlajši od groba 44/2, kateri se uvršča med klasične predstavnike Lt A.¹³⁸ Razen tega se v grobu 44/1 nahaja še fibula zgodnjelatenske sheme z masivnim lokom, ki lahko sodi že v čas Lt B1. Za isti čas govori tudi grob 10/1. Med grobnimi pridatki ima fibulo Marzabotto tipa, ki se v tej obliki še pojavlja v zgod-



44 Karta razprostranjenosti b, c in g variant VII. vrste certoških fibul — Verbreitungskarte der Varianten b, c und g des VII. Typs der Certosafibeln

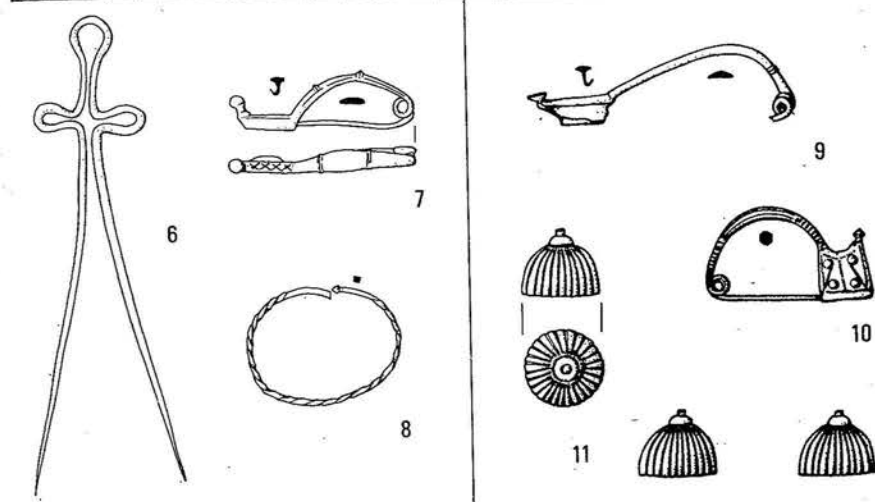
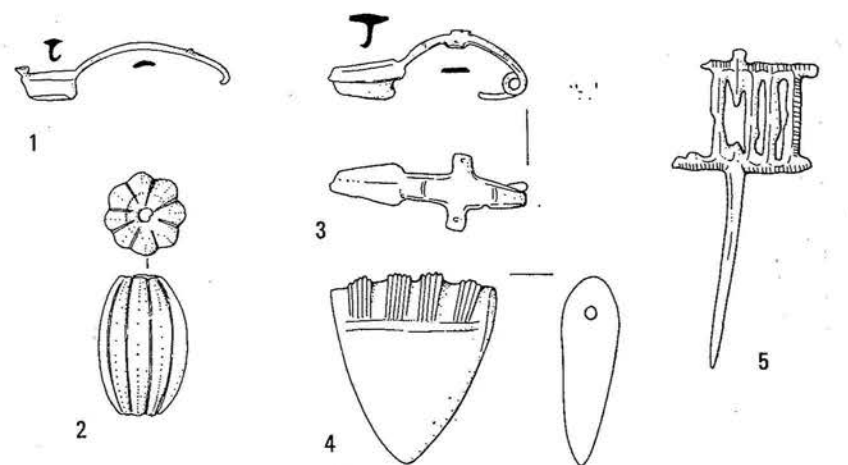
njem Lt B. Hkrati pa je sočasen z grobom 10/2, v katerem je podobna fibula kot v grobu 44/1.¹³⁹ Njihovo uporabo v zgodnjem 4. st. pa dokazujeta še grobova iz Kuffarna in Aua v Leithagebirge.¹⁴⁰

V osrednjem in zahodnem alpskem področju je nekako v istem času — v stopnji Tassin D oz. Golasecca III srednje prevladala moda značilnih »tessinskih« certoških fibul (sl. 31 ◇). Na najdiščih južnoalpskih dolin, kot so v Arbedu, Castanedi, Brembate Sottu in Ca Morti, je z njimi predstavljen izrazit poznohalštatski horizont, v katerem se že pojavijo posamezni latenski elementi.¹⁴¹ Medtem ko so v notranjealpskem svetu kot v Münsingenu ali Spiezu že v sklopu zgodnjelatenskega horizonta Lt Ib oz. Lt B1.¹⁴² Vendar se je tudi tod ohranila njih uporaba v čas Lt B2,¹⁴³ kar je pravzaprav enak pojav kot v celotnem področju južno od Alp od Pada do Save in Sane.

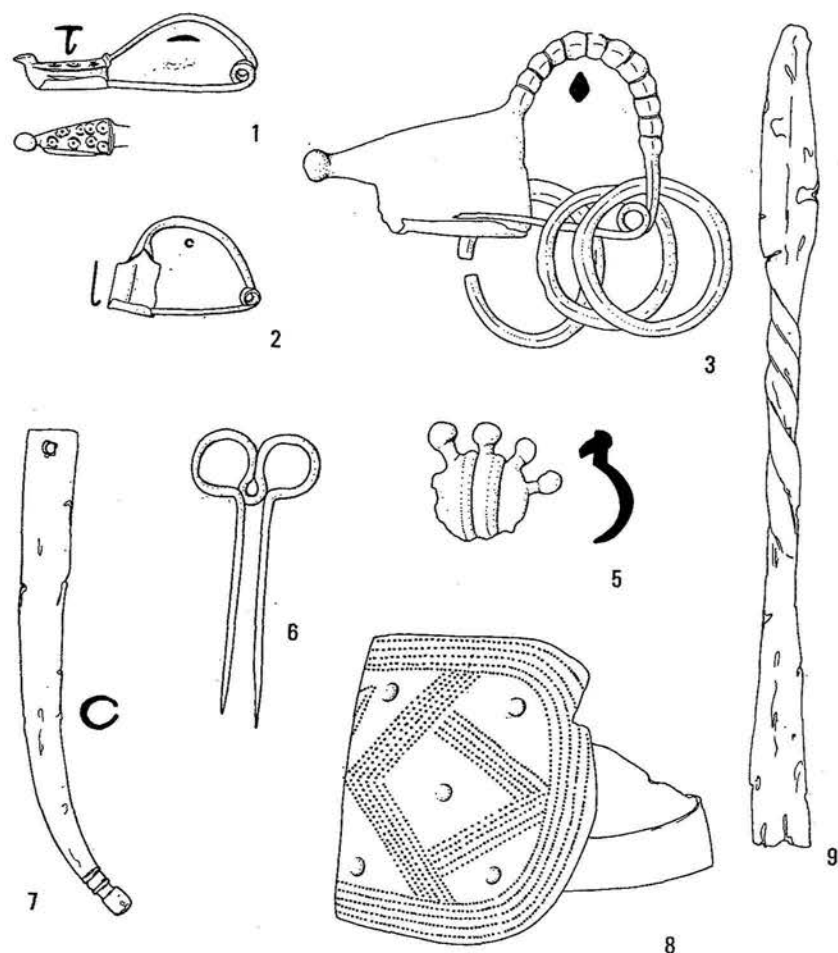
Jugozahodna Panonija in zahodni Balkan

To področje je s svojimi kulturnimi skupinami razčlenjeno v več lokalnih faciesov južnopanonsko-balkanskega halštata, ki so s certoško fibulo povezani z jugovzhodno-predalpskim svetom. Od tod so jo prevzeli in jo nato tudi po svoje preoblikovali.

Le s posameznimi fibulami II. in IV. vrste so segle zgodnje certoške fibule tudi na področje zahodnega Balkana (sl. 8, 43), kjer je zlasti pomembna Donja dolina kot posrednik med Slovenijo, Panonijo in Bosno. V Donji dolini je nakazana istočasnost priliva novih oblik certoških fibul, saj se v grobu 9 M. Petrovića jun. srečajo fibule II. in V. vrste. Tako



45 Zagradje (1—5): izbor iz groba 2 — Auswahl aus dem Grab 2; Potpečine (6—8): grob (Grab) XIX/1; Crvena Lokva (9—11): izbor iz groba gomile CIII — Auswahl aus dem Grab des Grabhügels CIII. 2, 4 jantar (Bernstein), 10 srebro (Silber), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

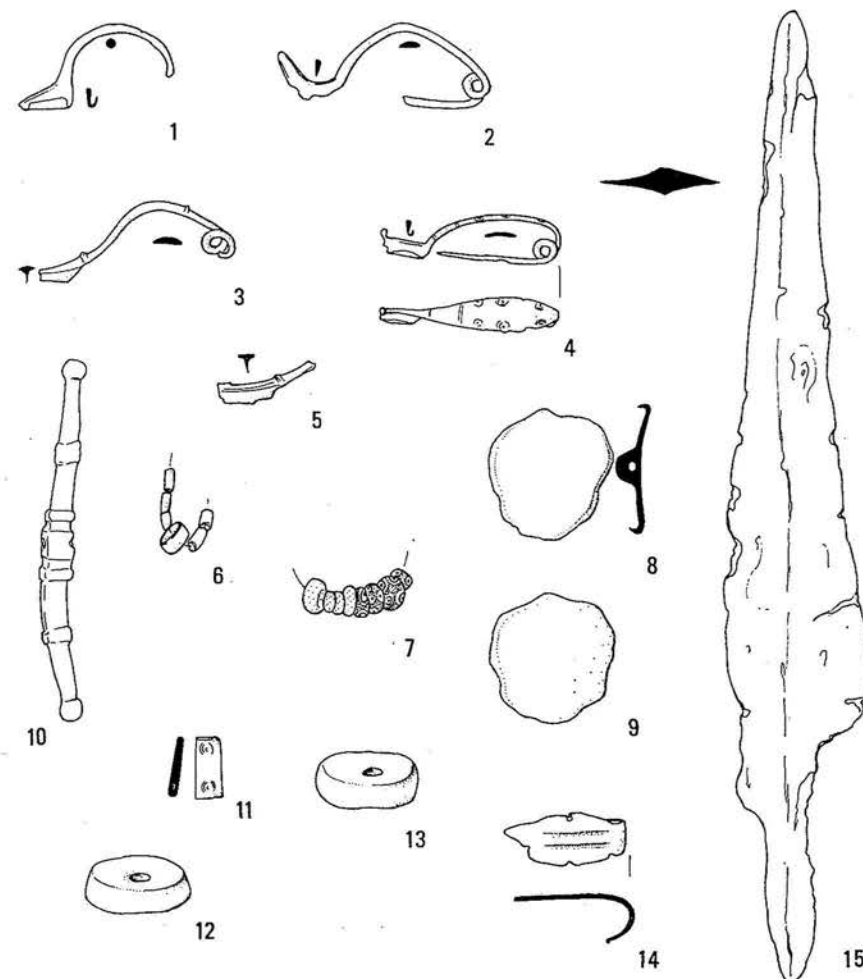


46 Vražiči: izbor iz groba III/5 — *Auswahl aus dem Grab III/5*; 7, 9 železo (Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

prve kot druge se nahajajo v grobovih, ki tvorijo enoten horizont, katerega lahko glede na njegovo celotno gradivo vzporejamo s certoškim horizontom Dolenjske.¹⁴⁴

S V. vrsto se je certoška fibula uveljavila na širokem področju od Velem St. Vida do Glasinca (sl. 18), kjer je postala ena izmed vodilnih oblik 5. st. Za časovno opredelitev teh fibul so pomembni grobovi iz Beremenda in Crvene Lokve, kjer so skupaj z ločnimi fibulami s pravokotno nogo (sl. 45: 9, 10), ter Zagradja in Talin, v katerih so med dodatki profilirane jantarjeve jagode, obeski in ilirsko-grška čelada mlajše variante (sl. 45: 2, 4). To so namreč značilne oblike tega področja, ki se nahajajo v dobro datiranih celotah Atenice, Novega Pazarja in Kačnja.¹⁴⁵

Na glasinaškem področju so znane tudi lokalne priredbe te vrste fibul. So nekoliko mlajše, saj so med spremnimi najdbami ločne fibule z dolgo nogo, ki so prav tako nastale po »zahodnem« vзору fibul (sl. 47: 1, 2),¹⁴⁶ ter ločne fibule z visoko pravokotno nogo brez

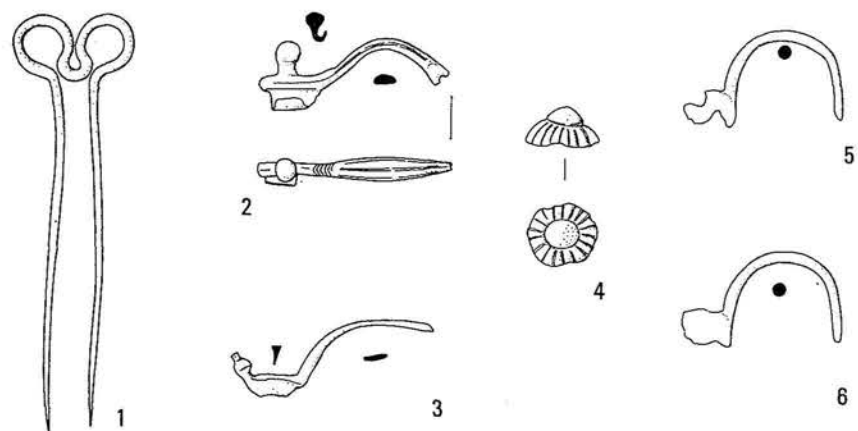


47 Čardak: izbor iz groba gomile VI — *Auswahl aus dem Grab des Grabhügels VI*. 7. 1–6, 8, 9, 14 bron (Bronze); 7 steklovina (Glasmasse); 15 železo (Eisen); 11 kost (Knochen); 12, 13 kamen (Stein); vse (alles) 1/2

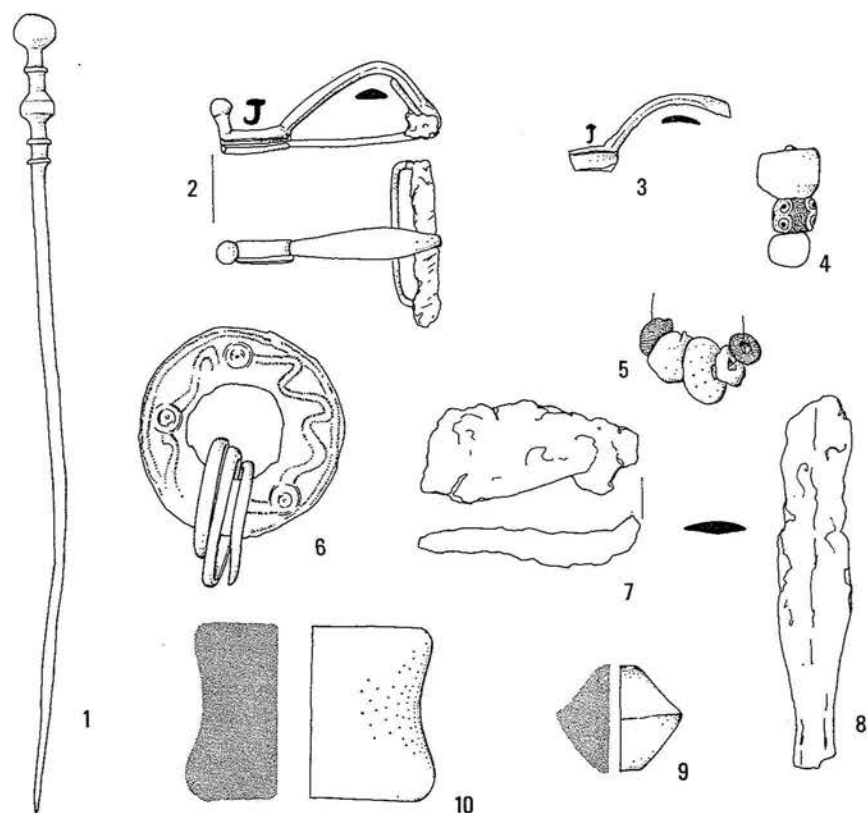
gumbka (sl. 46: 2, 1, 3; 47: 1–5), ki so mlajše v okviru stopnje Glasinca V a. To kaže tudi kombinacija s fibulo domače izvedbe III. vrste in s samostrelno fibulo XIII. vrste (cfr. sl. 48).¹⁴⁷

Poleg fibul V. vrste so v bosanskem prostoru znane še certoške fibule, ki so neka hibridna oblika nastala po vzoru fibul III. in I. b vrste (sl. 45: 7).¹⁴⁸ Pojavijo se v mlajšem času Glasinca V a, kar dokazujejo grobovi, med dodatki katerih so ločne fibule s pravokotno nogo in certoške fibule XIII. vrste (sl. 48: 2, 3).¹⁴⁹ Tako časovna razlika med pojavom variant teh fibul v jugovzhodno-predalpskem in bosanskem prostoru podpira domnevo o slovenskem vzoru fibul (sl. 20 ■).

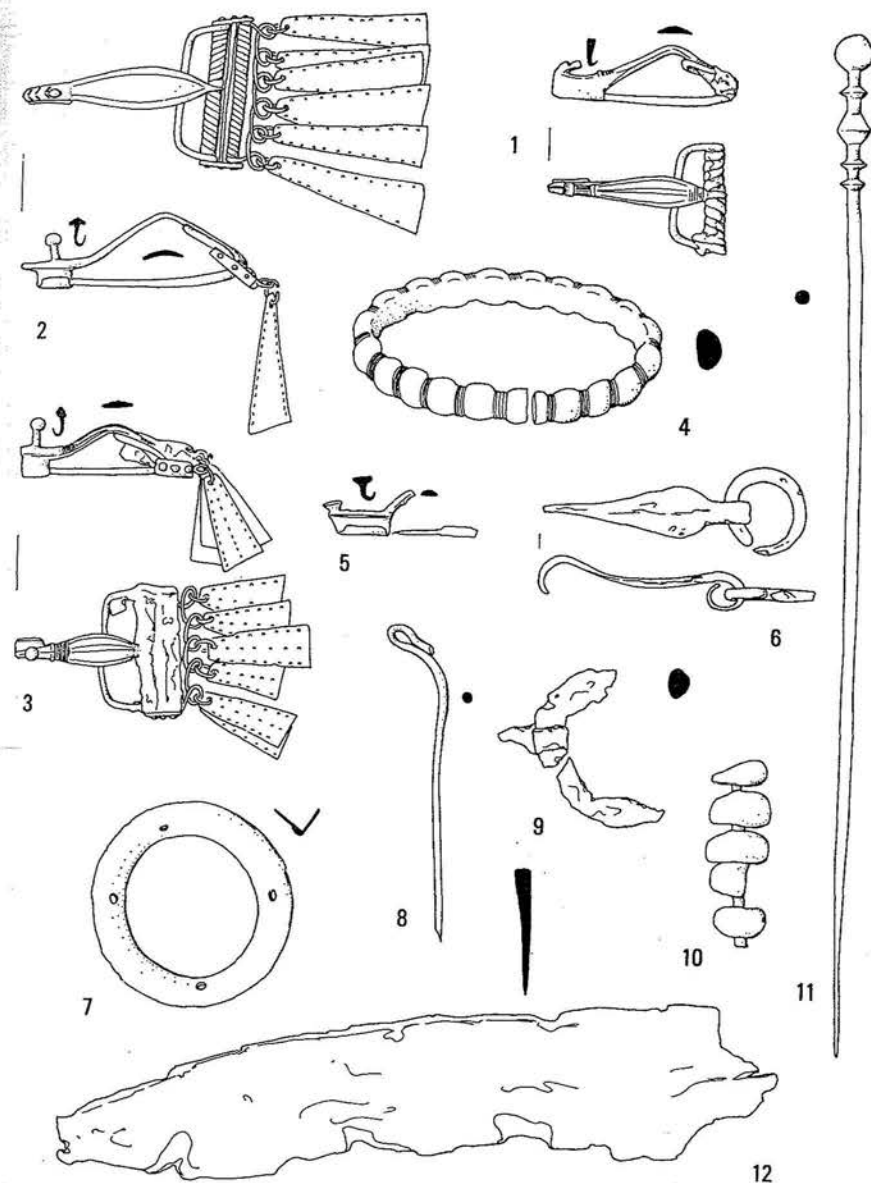
Močan jugovzhodnopredalpski vpliv v panonsko-balkanski svet se izraža tudi s certoškimi fibulami XIII. vrste, ki preoblikovane v mlajšem času postanejo značilnost tega



48 Čavarine: izbor iz groba gomile IV — *Auswahl aus dem Grab des Grabhügels IV*; vse (alles) 1/2

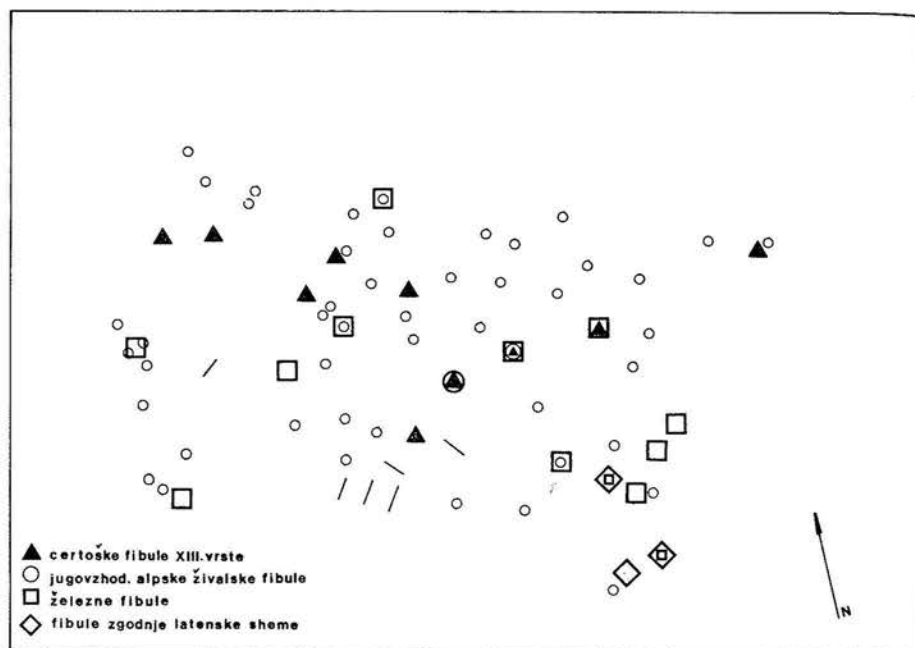


49 Sanski most: izbor iz groba 76 — *Auswahl aus dem Grab 76*. 1—3, 6 bron (Bronze), 4 jantar, steklovina, železo (Bernstein, Glasmasse, Eisen), 5 jantar, steklovina (Bernstein, Glasmasse); 7, 8 železo (Eisen); 9, 10 glina (Ton), vse (alles) 1/2



50 Sanski most: izbor iz groba 121 — *Auswahl aus dem Grab 121*. 6, 9, 12 železo (Eisen), 10 jantar, železo (Bernstein, Eisen), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

področja (sl. 30). Pojavijo se v istem časovnem horizontu kot v Sloveniji. Tako v Beremendu, Adaševcih kot na Glasincu so z njimi v grobovih najdbe, kot so astragalni pasovi, dvokrake igle (sl. 48), fibule s pravokotno nogo, trakaste fibule in certoške fibule III. b



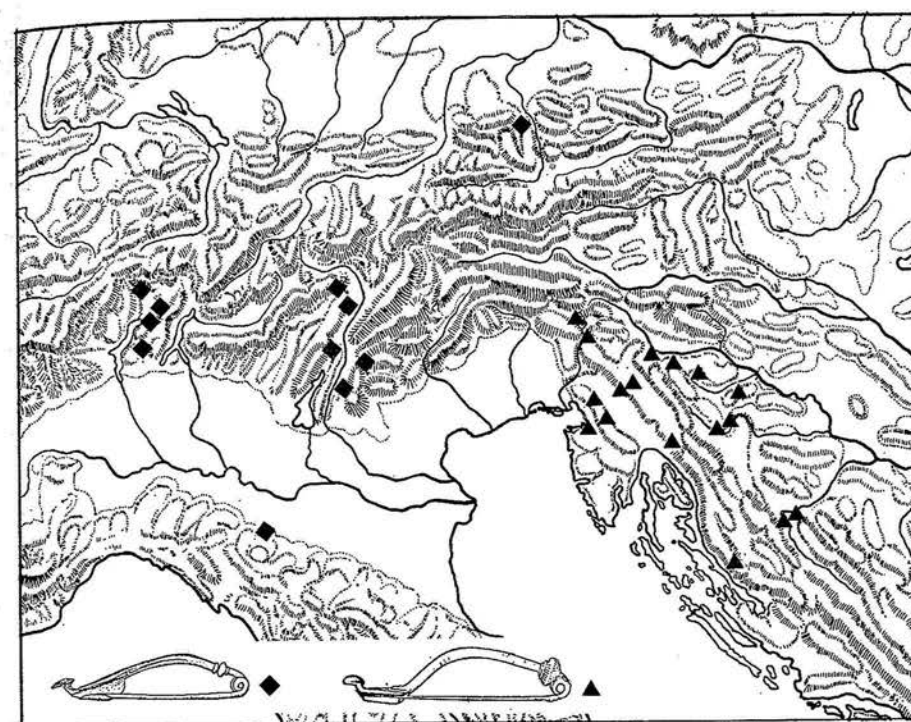
51 Razprostranjenost fibul na grobišču v Szentlőrincu — *Verbreitung der Fibeln aus dem Gräberfeld von Szentlőrinc*

vrste, ki so značilne za pozni horizont Glasinca V a.¹⁵⁰ Relativni odnos teh fibul do mlajšega horizonta s fibulami inačice XIII h pa nakazuje grobišči v Sanskem mostu in Szentlőrincu.

Prve certoške fibule Sanskega mostu se pojavijo v obliki inačic III., V. in VII. vrste. Tem se pridružijo še samostrelne fibule z živalsko glavico na koncu noge in certoške fibule XIII. (a in c) vrste (sl. 49: 2, 3).¹⁵¹ Uvrščajo se v horizont, ki ga označujejo še dvokrake igle, železne pasne sponi in udarni noži.¹⁵² Drugi horizont grobov pa označujejo fibule lokalne izvedbe XIII. vrste, jugovzhodnoalpske živalske fibule (sl. 50: 1—3), ter fibule s čolničastim lokom. Tako ene kot druge imajo pogostokrat dodatno okrasno peresovino z zankami, ki je očitno značilna lastnost fibul tega časa v Sanskem mostu.¹⁵³ Kombinacija certoških fibul XIII. h variante s fibulami s čolničastim lokom in nazaj zavito ного, ki se idejno približujejo zgodnjelatenski shemi panonskih fibul Lt B, pa jih opredeljujejo v sredino in drugo pol. 4. st.¹⁵⁴

Glede na lego v grobišču v Sanskem mostu se v nakazan časovni horizont uvrščata še grobova s certoškima fibulama XII. vrste,¹⁵⁵ s čemer le potrjujeta datacijo teh fibul v širšem prostoru med Krko in Sano (sl. 41).

V Szentlőrincu, ki je po gradivu precej soroden Sanskemu mostu, se certoške fibule XIII. vrste pojavijo večinoma že v obliki variante h. Njihovo časovno mesto je nakazano s horizontalno stratigrafijo grobišča, saj sodijo v horizont grobov, ki je starejši od sicer maloštevilnih grobov srednjega Lt B (sl. 51).¹⁵⁶ Tako je v Szentlőrincu in Sanskem mostu predstavljen čas uporabe te variante XIII. vrste certoških fibul v razponu 4. st.



52 Karta razprostranjenosti g, h in m variant X. vrste certoških fibul — *Verbreitungskarte der Varianten g, h und m des X. Typs der Certosafibeln*

Na liško japonskem področju, ki je za tuje vplive precej zaprt z izrazito samosvojim razvojem, se je certoška fibula uveljavila z drugačnimi vrstami kot v bosansko panonskem prostoru.

Temu svetu je lastna ločna fibula z dolgo ного s pestičastim gumbkom (protocertoška fibula).¹⁵⁷ V njenih razvojnih variantah ji lahko sledimo od časa okrog 600 pr. n. š., ko se pojavi, dalje, tako da jo najdemo skupaj tudi s certoško fibulo X. vrste.¹⁵⁸ Ravno tako pa lahko vidimo v njej prototip helenističnodobnih fibul, kot jih poznamo iz Baške ali Asserie.¹⁵⁹ Osnovna shema loka in noge ostane v bistvu enaka, le velikost se spreminja in dvignjen pestičast gumbek noge doživi spremembo, saj ga nadomesti jezičast proti nogi obrnjen zaključek. Podoben razvoj te vrste fibul pa je zaslediti tudi onstran Jadrana — v italjskem svetu.¹⁶⁰

Zaprto japonskega prostora, ki izključuje tako kvalitetni prehod predcertoške fibule v certoško, kot tudi zmožnost posredovanja in ekspanzije v sosednje dežele, govori ta proti prikazovanju »protocertoške« fibule kot prototip certoške fibule v tem področju.¹⁶¹

Certoška fibula se pojavi v japonskem prostoru šele s fibulami VII., X. in XI. vrste. Fibule variante VII b, ki so znane iz Like le v redkih primerkih, datira grob 266 iz Kompolja.¹⁶² Običajne pa so fibule X. vrste, ki jih v tem področju označuje bolj trakast lok, večkrat »čolničasto« usločen,¹⁶³ in pa fibule XI. vrste. Oboje so značilne za poznolatski horizont tega prostora. Njihov pričetek lahko opredelimo s pomočjo primerjave z jugo-

vzhodnopredalpskim svetom, od koder je prišla pobuda zanje (sl. 31, 36). Iz uporabe pa so prišle v času pojava certoških fibul VII. f vrste, na kar kaže zlasti grobišče v Jezerinah.

Z grobovi 121 a, 216 in 95 so predstavljene najzgodnejše certoške fibule jezerinske nekropole, ki se hkrati uvrščajo v prvi horizont mlajšeželeznodobnih grobov tega grobišča.¹⁶⁴ Fibuli X. vrste se po svoji shemi uvrščata v *inačico g* (sl. 52), tako da se zaradi mlajših tendenc v oblikovanju razlikujeta od običajnih liških primerkov. V sklopu nekropole se nahajata v predelu, zlasti grob 216, ki že meji na latenskodobni del grobišča.¹⁶⁵ S tem je nakazan isti čas uporabe kot v jugozahodnem delu Slovenije, kjer so te fibule značilne za »vojaški« horizont grobov poznahalštatskega obdobja. Tako je z njimi datiran tudi prvi mladohalštatski horizont grobov v Jezerinah, katerega začetek ne more biti starejši od sredine 4. st.¹⁶⁶

Grob 95 iz Jezerin dokazuje isti čas tudi za fibulo XII. vrste. Te so precej pogoste na japonskih nekropolah (sl. 41). Posamezni primerki, ki še nimajo izrazito oblikovanih krilc, kažejo, da se je tod morda celo porajalo njihovo oblikovanje.¹⁶⁷ Čas njihove nošnje pa tudi v Liki ne more biti drugačen, saj so na eni strani v Sloveniji, na drugi pa v Jezerinah in Sanskem mostu datirane v predlatenski horizont 4. st.

Fibule VII. f vrste so vodilna oblika naslednjega — mlajšega horizonta grobov v Jezerinah. Nahajajo se v grobovih v predelu grobišča, kjer so pogoste tudi fibule srednjelatenske sheme. Z latenskimi fibulami pa so skupaj tudi v sklopu posameznih grobov, tako da njihova uporaba v času Lt B 2 in C ni sporna.¹⁶⁸ To časovno opredelitev dopolnjujeta še dva depoja iz japonsko-liburnijskega področja. Z najdbo iz Gradine v Jagodnji gornji je dokazana prisotnost te fibule v sredini liburnijsko-helenističnega nakita, ki daje čas *ante quem non* poznega 4. oz. 3. st.¹⁶⁹ Mazinski depo pa je datiran z novci v čas preloma 2. v 1. st. pr. n. š.,¹⁷⁰ kar dokazuje trajanje teh fibul skozi vso srednjelatensko obdobje.

Japonsko-liburnijski svet je preoblikoval še eno vrsto certoških fibul (sl. 20). Oblikam fibul *inačice c* in *d I* vrste so bile za vzor verjetno starejše fibule *b* variante te vrste, za kar govori shema fibul, ki je v bistvu ostala enaka. Čas njihove uporabe predstavljajo celote v Jagodnji gornji, Asserii, Ninu in Baški z gradivom pozno liburnijsko-helenističnega značaja, v Ribiciu pa s fibulo srednjelatenske sheme. Tako so bile v modi sočasno s certoškimi fibulami VII. f vrste v že predstavljenem časovnem obdobju.¹⁷¹

Sklep

Ideja oblikovanja, ki ga kot nov tip prinaša certoška fibula, se je porodila v širšem prostoru med Tiberom in Savo, pri čemer je bila pobuda morda le italška, za kar govore zlasti fibule IV. vrste (sl. 8). Vendar se to snovanje v času njihovega uveljavljanja izraža tudi s povsem jugo-vzhodno predalpskimi vrstami fibul, ki so razmeroma številne (I.—III. vrsta). Te izpričujejo na eni strani estensko in na drugi strani dolensko pobudo, pri čemer je mesto svetolucijske skupine v toliko izredno, ker je, kot vezni člen, vedno soudeležena pri ustvarjanju v obeh področjih. Iz estensko-slovenskega prostora je nato mogoče slediti širjenju certoških fibul v alpski ter panonsko-balkanski svet.

Jugovzhodnopredalpski prostor je posredoval fibule II. in I. b vrste predvsem v alpske dežele (sl. 43, 20 ●). Z varianto I b pa je vplival tudi na zahodnobalkansko področje, kjer je bilo izoblikovanih več lokalnih *inačic* certoških fibul — I c, d in III b (sl. 20 △, ■). Neposrednejši vpliv v vzhodne dežele pa dokazujejo fibule V. in XIII. vrste (sl. 18, 30), ki kot poslednji utrip halštatske kulture povezujejo dežele med Sočo in Donavo ter Drino.

Izzarevanje estenskega kroga je bilo usmerjeno na področje južnoalpskih dolin, kamor so se širile fibule IX. a in X. a vrste, ki se pojavijo predvsem na prostoru Golasecca kulture (sl. 22, 35 ◇). Fibule VII. vrste pa so postale lastne več alpskim skupnostim (sl. 44).

Izredno široko razprostranjenost certoških fibul predstavlja »klasična« X. vrsta (sl. 31). Njihovo izvorno področje je najverjetneje Bologna, od koder so se preko estenskega kroga razširile v prazgodovinski »evropski« svet, kjer so se razvevale v niz *inačic*, ki jim sledimo od Rena in Donave do Save in Une. Njihov pomen ni le v tem, da zadnjič izpričujejo »halštatsko svojstvo« teh dežel predlatenskega časa, temveč da se s svojimi čistimi variantami javljajo le na zaključenih geografskih področjih (sl. 31) in tako nakazujejo določene faciese, katere lahko zaradi že »zgodovinskega« časa vezemo na posamezne etnične skupine.¹⁷²

Z najmlajšimi priredbami certoških fibul (VII. e, f, h, IX. b, c, XII., I. c, d) se že kaže razdrobljenost skupnosti med Padom in Savo ter Uno, saj so le-te bolj lokalnega značaja, medtem ko jih v alpskem svetu skoraj ne zasledimo več. Še najbolj izrazite so fibule XII. vrste, ki povezujejo prostor med Krko in Sano (sl. 41). Fibule VII. (e, f, h) vrste predstavljajo na eni strani obalpsko skupnost ter drugo, ki prostorsko delno sovпада s prvo, vendar se širi do Une oz. Arna (sl. 42). Tako predstavljajo te vrste fibul zožene kulturne kroge, katerih središča se pojavijo v novih geografskih prostorih. Z njimi je nakazana kontinuiteta halštatskega prebivalstva v latenski čas, ki je v tem prostoru sicer sprejelo latensko modo, vendar jo je po svoje preoblikovalo in hkrati razvijalo dalje lastni — nelatenski oblikovni zaklad.

Časovni horizonti mladohalštatskega obdobja na Dolenjskem

V sklopu intenzivnejših raziskovanj halštatske kulture Slovenije zadnjih let je bilo podano tudi kronološko in kulturnozgodovinsko vrednotenje mladohalštatskega obdobja, tako da je mesto jugovzhodnopredalpske skupnosti v prazgodovinskem svetu tega dela Evrope osvetljeno tako dobro, da vabi k nadaljnemu proučevanju in diskusiji.

V razpravi *Halštatska kultura v Sloveniji* je S. Gabrovec¹⁷³ prepričljivo izpeljal novo kronološko razdelitev na posamezne časovne horizonte. Z njimi je nakazal tudi kontinuiranost razvoja kulture in tako zabilisal sicer tradicionalno ločitev na staro in mladohalštatsko obdobje, saj je tako občutljivi čas prehoda vključil v časovno stopnjo Stična — Novo mesto in jo razdelil v dva horizonta, tako da Stična 2 označuje že čas Ha D1. Naslednji stopnji, ki sta predmet naše obravnave, saj ju želimo s pomočjo certoških fibul ter analize gomil iz Volčjih njiv in Dolenjskih Toplic podrobneje opredeliti, pa je označil kot skitsko — Ha D2/3 in negovsko — Ha D3. Da s to delitvijo ni bila izrečena zadnja beseda nam priča referat *Zur Chronologie der Hallstattzeit im Ostalpenraum*,¹⁷⁴ kjer sta S. Gabrovec in O. H. Frey v skupnem delu pri ponovnem vrednotenju gradiva na širši osnovi vnesla novosti, ki se tičejo tudi kronološke delitve že imenovanega skitskega horizonta. Le-ta je razdeljen v dva horizonta — dvogrebenaste čelade in certoške fibule. Če je predstavitev skitskega horizonta¹⁷⁵ dognana in je le njegov začetek postavljen časovno nekoliko previsoko,¹⁷⁶ saj skoraj v celoti odgovarja na novo vpeljanemu horizontu certoške fibule, pa ostane horizont dvogrebenaste čelade nejasno formuliran. Nedvomna je razlika v nošnji fibul, saj je v prvem horizontu pogosta kačasta fibula s svojimi značilnimi jugovzhodnoalpskimi variantami,¹⁷⁷ medtem ko se v drugem horizontu uveljavi niz certoških fibul. Ločitev obeh horizontov na podlagi dvogrebenaste čelade pa je težja, saj je številnejša v grobovih mlajšega horizonta, kjer je čisto skupaj s predmeti, ki sodijo pod skitski vpliv, kot pa v eponimnem, ko je med grobnimi pridatki bolj redka.¹⁷⁸ Tako poimenovanje horizontov ni najbolj posrečeno, kar pa ne zmanjšuje upravičenosti nakazane delitve.

K razjasnjevanju relativnih odnosov teh dveh horizontov dodajamo poskus stratigrafsko kronološke analize gomile iz Volčjih njiv. Gomilno grobišče v Dolenjskih Toplicah pa nam na novo predstavlja časovno razdelitev v okviru certoškega in negovskega horizonta.

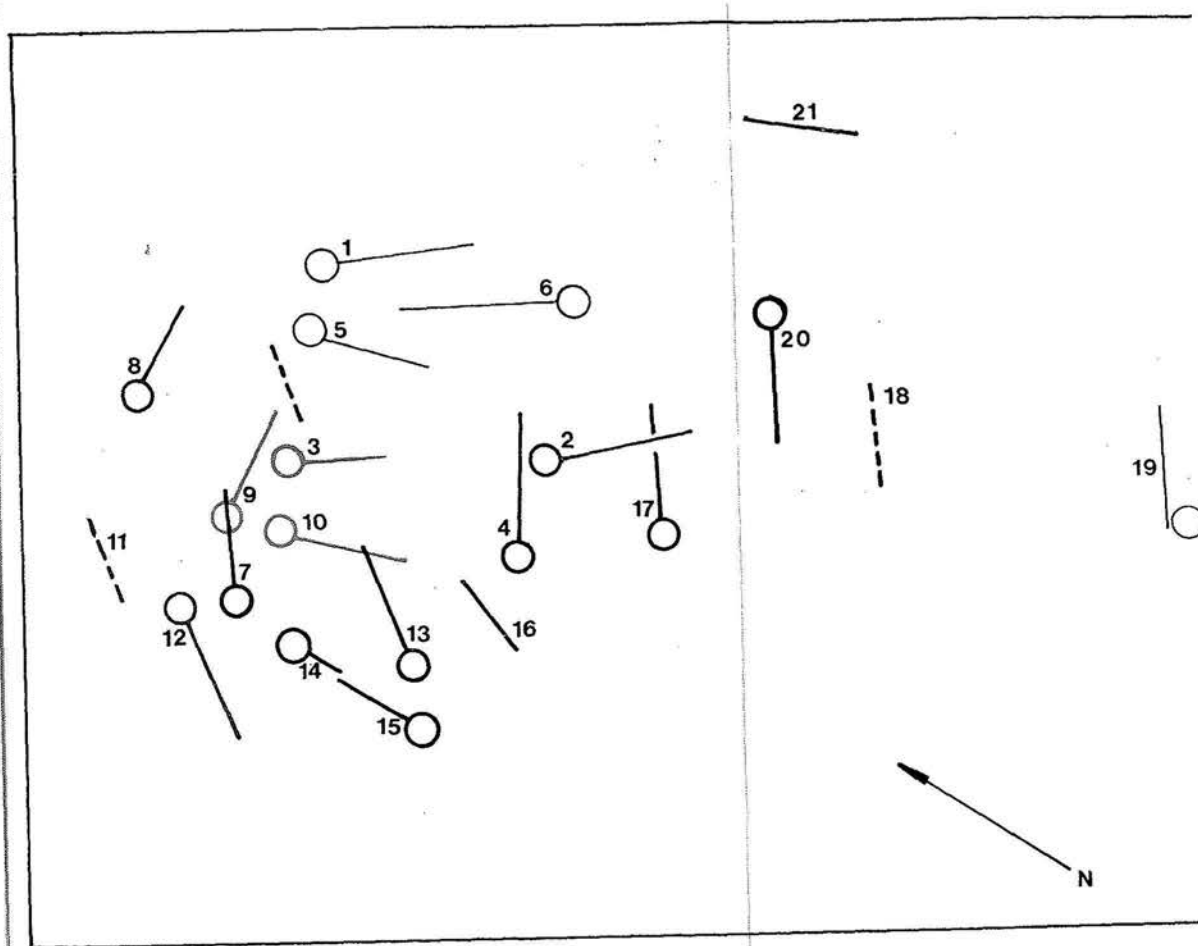
Volčje njive

Gomila sodi v krog vzhodnodolenjskih gomil, ki so sorazmerno majhne.¹⁷⁹ Ker je gomila delno uničena, zlasti v jugovzhodnem predelu, je vrednost njene kronološke predstavitev okrnjena.

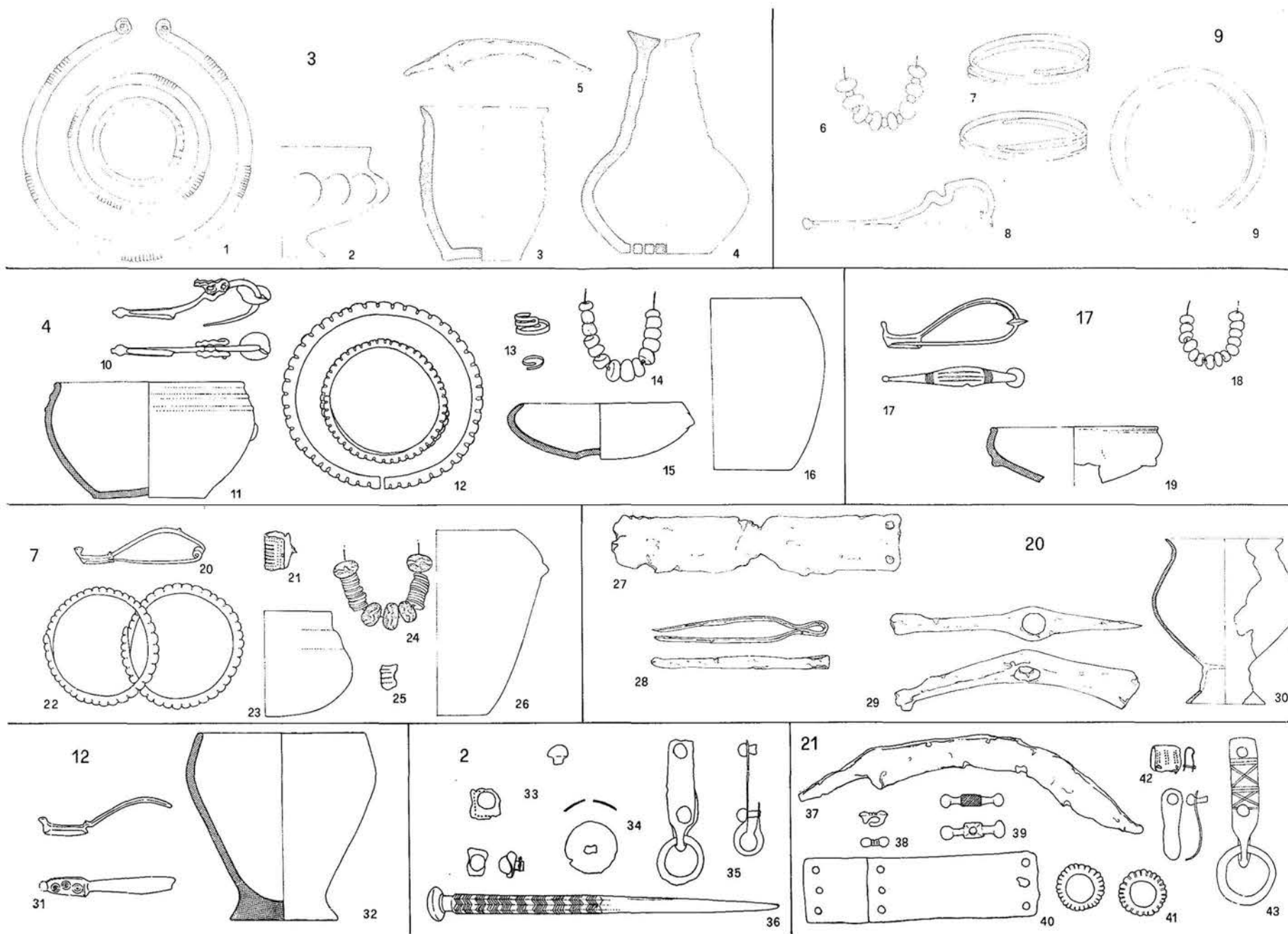
Osrednjo skupino v gomili tvorijo grobovi 3, 9 in 10 (sl. 53). Glede grobne konstrukcije se zdi, da je grob 3 centralni grob, ki pa je z ozirom na globino precej sočasen z grobom 9. Kačasta fibula iz groba 9 (sl. 54: 8) je enaka fibuli iz groba VII/39 z Magdalenske gore. Ta je značilni predstavnik horizonta kačastih fibul,¹⁸⁰ hkrati pa še navezan na horizont Stične 2, kar izpričuje poleg ležeči ženski grob VII/40.¹⁸¹ Tako opredeljuje časovno mesto groba 9 kačasta fibula, ki je najpogostejša prav v horizontu kačastih fibul,¹⁸² saj so starejše — v času Stične 2 moderne kačaste fibule s pestiči.¹⁸³ Isti čas izpričuje tudi obročast nakit tako iz groba 9 kot iz groba 3 (sl. 54: 7, 9, 1).¹⁸⁴ Izmed skupine osrednjih grobov je glede na globino najmlajši grob grob 10,¹⁸⁵ in predstavlja vezni člen h grobu 4. Zdi se, da je s tem ženskim grobom neposredno povezan otroški grob 17, ki pa je verjetno sočasen z grobovoma 14 in 15, za kar govori enotnost načina njihovega pokopa v gomilo (sl. 53, 54: 10—19). V časovni razpon med grobovoma 10 in 17 pa utegnejo soditi še grobovi 5, 6 in 1, ki so brez izrazitih grobnih pridatkov. Lasni obroček iz groba 4 (sl. 54: 13) zamenja v ženski noši starejše obročke, znane iz groba 9 (sl. 54: 7). Običajno ga najdemo skupaj s kačastimi fibulami mlajših variant (sl. 54: 10), ki prav tako dokazujejo postopne modne spremembe v okviru horizonta kačastih fibul,¹⁸⁶ in pa s certoškimi fibulami II. in V. vrste.¹⁸⁷ Da je ta skupina že bližja certoškemu horizontu kot osrednji grobovi, nakazuje še fibula iz groba 17 (sl. 54: 17).¹⁸⁸

Grobovi 16, 13 in 7 predstavljajo naslednji horizont grobov, saj so zakopani že v nasutje gomile. S pridatki groba 7 se uvrščajo v čas zgodnjih certoških fibul (sl. 54: 20).¹⁸⁹ Zelo verjetno sodijo v ta čas še najdbe iz razmetanega groba s točke 2, saj so bronaste pločevinaste cevčice po načinu izdelave sorodne lasnim obročkom groba 7 (sl. 54: 21, 25). Keramika pa je podobna keramiki iz grobov 18 in 21 (sl. 54: 30), ki sta bila pokopana približno v istem obdobju kot naštetih grobovi. Lasni obroček iz groba 18 je namreč soroden obročkom iz groba 4 (sl. 54: 13) in ne more biti mlajši od certoškega horizonta. Pridatki groba 20 (sl. 54: 29) pa nakazujejo prisotnost skitskih elementov, ki so ravno tako značilni za omenjeni horizont.¹⁹⁰

Glede na lego je nekoliko nejasno mesto groba 2 (sl. 53). Ker je nedvomno mlajši kot grob 17, se uvršča v časovni razpon med skupino, ki jo predstavlja grob 7 in najmlajšo skupino grobov zunanjega kroga. Okrašen bronast klin (sl. 54: 36) povezuje ta grob z grobovoma II/13 in XIII/55 z Magdalenske gore.¹⁹¹ Pasna spona izdelana v estenskem slogu opredeljuje grob II/13 v 5. st. Tako je tudi uporaba dvogrebenaste čelade nedvomno izpričana za ta čas, kar je potrjeno še z grobom z dvogrebenasto čelado z Vač, v katerem je pasna spona, ki sodi v isti krog in čas kot magdalenska,¹⁹² ter z najdbo iz Šmarjete, kjer je čelada v kombinaciji z dvema situlama.¹⁹³ Na isti horizont veže grob 2 še bronasta ploščica (sl. 54: 34), ki je sorodna falerci iz groba II/38 z Magdalenske gore.¹⁹⁴ Le-ta se z okrasnima svastikama uvršča v skupino grobov s sorodnimi »skitskimi« elementi, znanimi še iz drugih grobov tega najdišča ter groba V/33 iz Dolenjskih Toplic (T. 38: 2, 3).¹⁹⁵ Ker so ti predmeti iz svinčene oz. cinaste zlitine in tako izdelek domačih rokodelcev, so nedvomno mlajši kot bronasti primerki iz groba I/99 iz Stične, ki so tudi ikonografsko dru-



53 Volčje njive: stratigrafija gomile — *Stratigraphie des Grabhügels*



54 Volčje njive: značilni grobovi — Charakteristische Gräber (cf. GABROVEC 1956)

gačni.¹⁹⁶ Ta grob, v katerem sta tudi certoški fibuli enaki kot v grobu 7 iz Volčjih njiv (V. vrsta), potrjuje sočasnost »rdeče generacije« grobov iz Volčjih njiv (sl. 53, 54: 7–30). V stiški gomili pa se uvršča v krog grobov, v katerem je ležal znameniti grob 104 z negovsko čelado italške variante.¹⁹⁷ Tako je z njima določen pojav skitskih vplivov v jugovzhodnoalpskem prostoru, hkrati pa je dana možnost absolutne datacije začetka horizonta certoške fibule.

Grobove zunanjega kroga gomile v Volčjih njivah — 12, 11, 8 in 21 opredeljujejo certoška fibula iz groba 12 (sl. 54: 31) in pasna garnitura ter dvoglavi gumbek iz groba 21 (sl. 54: 38–43), ki jih uvrščajo v čas poznega certoškega horizonta.¹⁹⁸ Njihov relativni odnos v okviru tega horizonta pa je že nakazan z lego v gomili (sl. 53).

Prikazani grobni — »generacijski« horizonti gomile z Volčjih njiv (sl. 53, 54) kažejo na kontinuiran razvoj s postopnimi spremembami v noši, pri čemer se opaznejša zamenjava (kačasta fibula : certoška fibula, lasni obroček s pregibom : valjasti uhan, domača konjska oprema : skitska oprema¹⁹⁹ itd.) dejansko vrši v času groba 104 iz Stične. S tem je ponovno utemeljena ločitev med horizontoma kačastih in certoških fibul, hkrati pa nakazana možnost spoznavanja posameznih rodov v njunem okviru.

Dolenjske Toplice

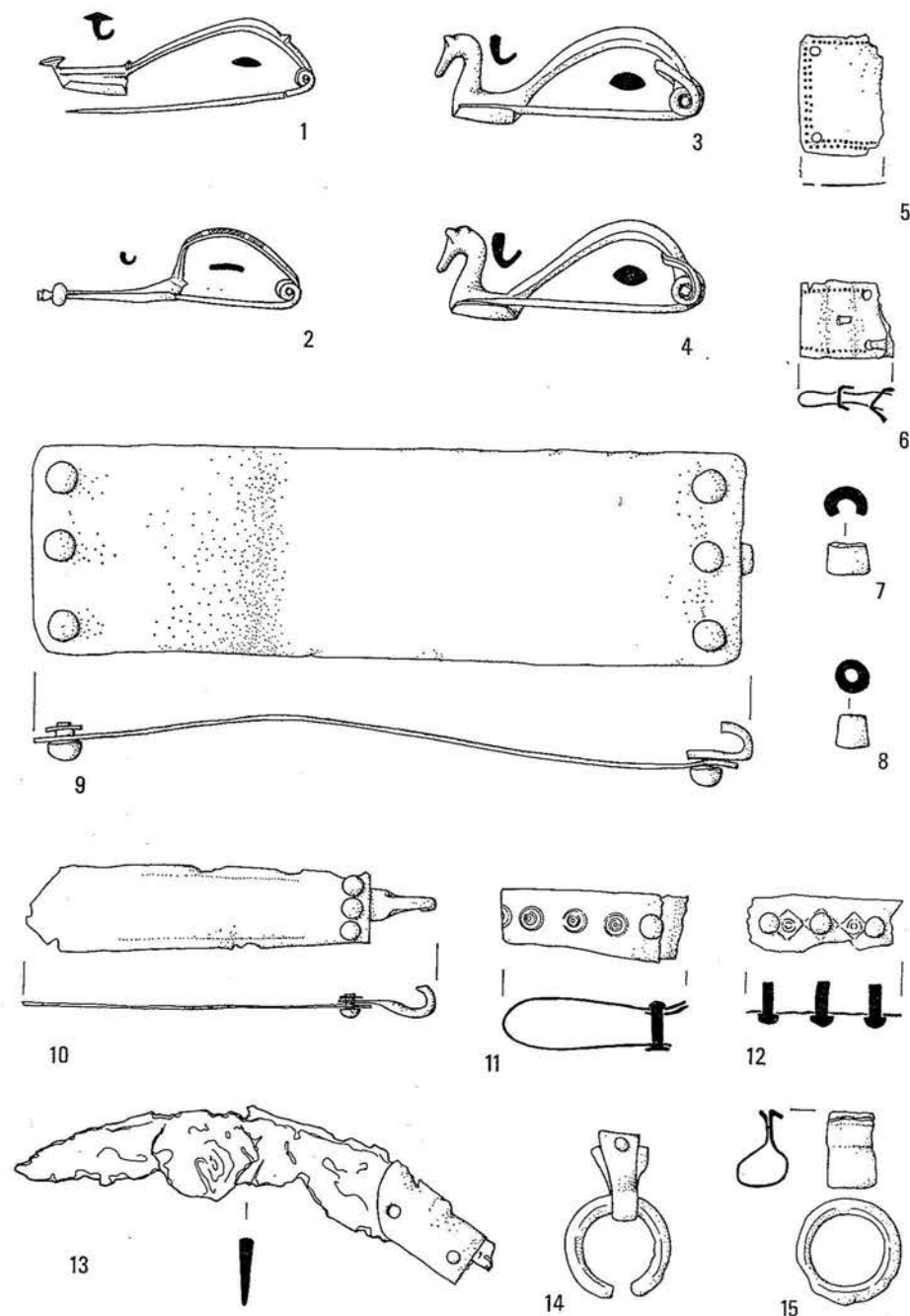
Kljub temu da o gomilah iz Dolenjskih Toplic nimamo tako dobrih podatkov kot o gomili iz Volčjih njiv, saj nam je ohranjeno le golo gradivo in globine posameznih grobov,²⁰⁰ pa nam dajejo zanimive namige o kronoloških in družbenih odnosih v mladohalštatskem obdobju.

V primerjavi z gomilo iz Volčjih njiv začenja topliška nekropola šele v času, ko se v Volčjih njivah vrši zakopavanje poslednjih grobov.

Najboljši predstavnici prvega horizonta grobov v Dolenjskih Toplicah sta gomili VI in VII. V obeh gomilah so bile certoške fibule VII. a, XIII. in V. vrste. Moške grobove teh gomil označujejo fibule VII. a in XIII. vrste, kar dokazujejo grobovi VI/5, VI/6, VII/14 in II/23 (T. 44: 8, 9; 45: 3, 4; 51: 4; 11: 1, 2). Z grobovi kot so VI/4, VI/15 in VII/19 (T. 44: 5; 47: 2; 52: 4) pa se nam predstavlja ženska noša, kateri so lastne fibule V. vrste. S temi grobovi je tako izpričan čas čistega certoškega horizonta. Le najstarejši (najgloblji) grobovi teh gomil — VI/10 in VII/17, h katerim lahko pritegnemo še grobova 8 in 15 gomile XI, kažejo bolj raznolike sestavine.

V grobu VI/10 (T. 46: 1–3) omenjena »nenavadna fibula« — očalarka in čolničasta fibula, z že skoraj trakastim lokom, iz groba VII/17 (T. 52: 16), ki jima na Dolenjskem ne poznamo ustreznih primerjav, izhajata iz nekega konzervativnega okolja mladohalštatskega časa.²⁰¹ Iz takšne sredine nedvomno izvira obesek v obliki konjička iz groba XI/8 (T. 63: 5), ki je na japonskem področju pogost v grobovih časa Ha D 1–2.²⁰² Vendar celoten sestav tega groba z votlimi zapestnicami, valjastimi uhani ter trikotnimi obeski (T. 63: 1–22)²⁰³ kaže, da sodi v čas certoškega horizonta. Isto velja za grob VII/17, saj se nahajajo sorodne zapestnice v grobovih VIII/21 in XIII/18 (T. 52: 15; 53: 10, 11; 81: 9, 10). V grobu XI/15 pa se nahaja enozankasta ločna fibula z »glasinaško« nogo (T. 65: 12), ki kot tip prav tako izhaja iz starejšega obdobja.²⁰⁴ Vendar je v tem grobu tudi certoška fibula (T. 65: 13), ki ga uvršča v certoški horizont. Da to ni izjema, pa dokazuje grob XIII/5 iz Dobrnič, kjer je takšna fibula skupaj s trakasto fibulo (cfr. sl. 10: 4 ali 12: 8).²⁰⁵ Tako je za to vrsto enozankastih fibul prav tako nakazan čas uporabe v poznem horizontu kačastih fibul in zgodnjem certoških fibul.

Kljub raznovrstnosti pridatkov v teh grobovih je nakazan čas nastajanja XI., VII. in VI. gomile v certoškem horizontu. Ker v gomilah VI in VII ni certoških fibul X. vrste,



55 Magdalenska gora: grob (Grab) II/11. 7, 8 kost (Knochen), 13 železo, bron (Eisen, Bronze), ostalo bron (sonst Bronze); vse (alles) 1/2

ki so značilne v negovskem horizontu, domnevamo, da sta zamrli. Pač pa so pogoste v teh gomilah samostrelne certoške fibule XIII. vrste (T. 45: 4; 49: 2; 50: 5; 51: 4), kar ponovno dokazuje, da se pojavijo v času pred negovskim horizontom.²⁰⁶

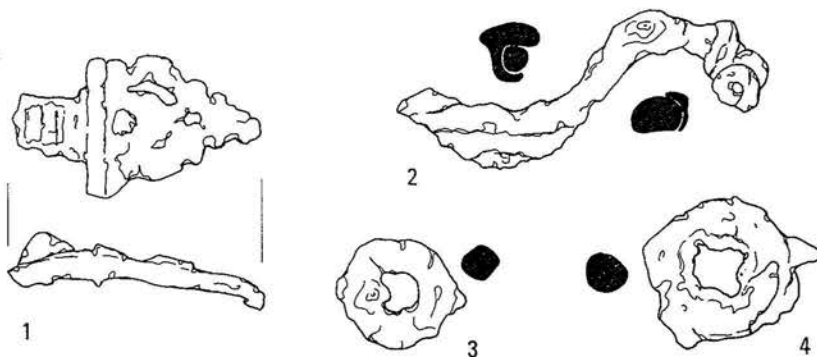
Sočasno s temi fibulami se uveljavi tudi moda samostrelnih fibul z naprej gledajočo živalsko glavico (T. 69: 4, 5).²⁰⁷ Sestav groba XI/21 (T. 69) je podoben celoti groba II/23 s fibulama VII. a vrste (T. 11, 12). Oba grobova pripadata skupini bogatih grobov z dvogrebenasto čelado, zlasti sta blizu grobu XIII/55 z Magdalenske gore.²⁰⁸ V isti čas se uvrščata še grobova II/11 z Magdalenske gore (sl. 55) in XIII/49 iz Brezij. Slednjega opredeljujejo trirobo puščične osti, ki jih v grobovih negovskega horizonta več ne zasledimo,²⁰⁹ ostroga pa ga povezuje z grobom II/23 iz Toplic (T. 11: 8). Tudi ornament motiva »bežečega psa« na pasni sponi iz groba XI/21 (T. 69: 6) je pogost v času certoškega horizonta.²¹⁰

Podoba negovskega horizonta v celotnem časovnem razponu nam kaže zlasti gomila V. Nastala je na njegovem začetku, tako da z vsemi številnimi grobovi dokumentira to obdobje. Najstarejši — najglobji grob gomile — grob 9 (T. 24—26) je zgledni predstavnik negovskega časa s še klasično halštatsko oborožitvijo — tulasto sekiro in dvema sulicama. V tej obliki jo zasledimo še v grobovih 33, 34 in 17 (T. 29: 3; 31: 1, 12; 37: 1—3; 38: 9; 39: 1, 2), ki so stratigrafsko višji, vendar še vedno sodijo v prvi »knežji« horizont te gomile. V grobu 17 se nahajajo tudi obroči za spenjanje²¹¹ (T. 31: 3—5), katerih pomen za časovni odnos med temi grobovi pa je zaradi morebitnega naključja manjši, čeprav jih ne smemo spregledati. Ti grobovi tvorijo enotno skupino, zlasti v primerjavi z višje ležečimi grobovi kot so 14, 23, 36, 2 itd. (T. 22: 1—10; 27: 1—7; 33: 4—10; 36: 1—8), tako da so v okviru negovskega horizonta nedvomno starejši. To skupino pomnožujejo še grobovi iz drugih gomil — XII/12, XIII/2, I/7, III/8 (T. 76; 77; 2: 5—9; 20), ki so v posameznih gomilah tudi v podobnem odnosu do ostalih grobov.

V Dolenjskih Toplicah je opaziti, da izpodriva tulasto sekiro enoplavutasta, ki pride v mlajšem času v splošno rabo, kar se kaže zlasti v sklopu gomile V. Že od grobov 14 in 45 (T. 27: 5; 41: 4) dalje, ki sta sicer še na globini 2 m, se javlja le nova oblika sekire — v grobovih 23, 6, 36 in 2 (T. 22: 9; 28: 1; 33: 8; 36: 6). Enak odnos je opaziti tudi v gomili II, kjer sodi grob 22, v katerem je edina plavutasta sekira te gomile (T. 10: 1), že med poslednje, saj v mlajšem času negovskega horizonta v njo niso več pokopavali. V enakem smislu moramo razumeti še grob 3 v primerjavi z grobom 8 v sklopu gomile III (T. 19: 2; 20: 1), grobove 9, 11, 23 in 26 v gomili XI (T. 64: 9; 67: 3; 70: 2; 71: 10), grobove 1, 4, 12 v gomili XIII (T. 75: 2; 78: 10; 80: 2) ter grobova XII/1 ter VIII/20 (T. 74: 8; 55: 6). Grobovi gomil I in X (T. 1: 12; 59: 6) pa nam dokazujejo, da zamenjava v uporabi sekir ni bila nenadna.

Izredno zanimivo je, da v Toplicah ni niti ene uhate sekire, ki je npr. na Magdalenski gori značilna v mlajših grobovih negovskega horizonta (sl. 37: 5).²¹² Na Magdalenski gori pa je enoplavutasta sekira redkost.²¹³ Tako se z uhato sekiro na Magdalenski gori in enoplavutasto v Dolenjskih Toplicah predstavlja dvoje izdelovalnih središč, ki pa se v proizvodnji posameznih dobrin razlikujeta, kar se zdi nenavadno za tako bližnji, sorodni najdišči istega časa.

Vzporedno z uveljavljanjem enoplavutaste sekire zasledimo v teh grobovih še nož s ploščatim nastavkom za ročaj (T. 22: 8; 27: 2 itd.), ki je prav tako novost v primerjavi s starejšim nožem s trnastim nastavkom (T. 74: 7). Vendar ga zasledimo že v zgodnejših grobovih kot npr. v XI/5 in VII/8 (T. 65: 16; 49: 6), ki kažeta, da je bil znan že v certoškem horizontu. V splošni rabi pa je dejansko šele v času razvitega negovskega horizonta (T. 78: 11 itd.), kar dokazujejo tudi grobovi z Magdalenske gore.²¹⁴



56 Este: železni predmeti iz groba Capadoglio 34 — *Eisenfunde aus dem Grab Capadoglio 34*; vse (alles) 1/2

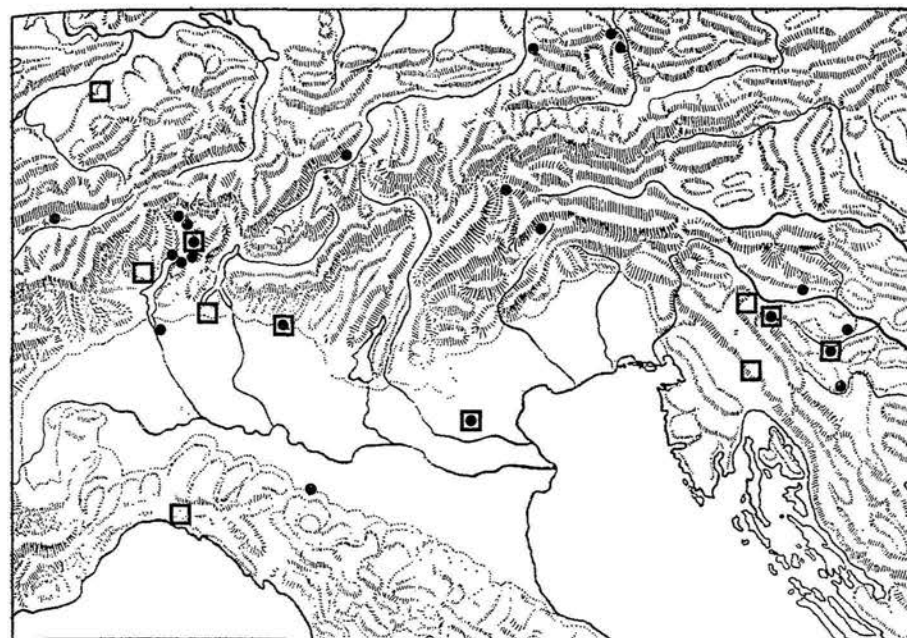
Če se v tem času vrši tudi sprememba v oborožitvi glede na število sulic, je še dvomno. Dejstvo je, da primerjava grobov kot so II/23, XI/21, V/9, V/17, V/33, XII/12, XIII/2 itd. (T. 11: 11, 12; 26: 4, 5; 29: 3; 31: 12; 39: 1, 2; 69: 2, 3; 76: 1, 2; 77: 1, 2) z mlajšimi grobovi V/2, V/23, V/24, XIII/12, IX/26, III/1, III/4 itd. (T. 22: 10; 33: 10; 34: 7; 75: 1; 80: 1; 71: 9; 18: 11; 19: 1, 8) kaže, da so v mlajšem razdobju negovskega horizonta v grobovih pogostejše nahaja le ena sulična ost. Predvidevam, da ta sprememba odseva način oborožitve, ki je v tem času domača prostoru zgodnjelatske kulture.²¹⁵

Podoben problem se odpira tudi v zvezi z nošo. V moških grobovih v Dürrenbergu in Auu²¹⁶ se nahaja le po ena velika certoška fibula (X. vrste), kar je že neko »pravilo« tamkajšnje noše. Ravno tako pa srečamo po eno fibulo tudi v mlajših moških grobovih v Toplicah (T. 78: 3; 72: 1; 66: 13; 22: 2; 2: 5) in Magdalenski gori (sl. 37: 1).²¹⁷ Zdi se, da gre tudi v tem primeru za enako modo kot v zgodnjelatskem alpskem svetu.

Zgodnjelatski vpliv je na Dolenjskem vsekakor prisoten. Opazen je v zgodnjelatskih mečih, obročkih za spenjanje (T. 31: 3–5) ter predrtih pasnih sponah (T. 78: 5; 74: 6).²¹⁸ V tem smislu lahko razumemo topliško samostrelno fibulo z dvema živalskima glavicama iz groba XIII/16 (T. 81: 3), ki pa je po slogu in motiviki domača, saj ni na njej zaslediti potez značilne keltske stilizacije.²¹⁹ Sad te pobude se verjetno kaže še v spenjanju drobno narebrenih zapestnic in nanožnic z zakovico²²⁰ (T. 81: 4, 5, 9, 11 itd.), ki so na Dolenjskem ravno tako značilne šele v času negovskega horizonta.

V topliških grobovih se kaže še ena novost poznohalštatskega časa — izdelava nakitnih predmetov iz železa²²¹ (T. 38: 4, 5; 60: 1, 2; 74: 3; 14: 10). Železna certoška fibula X. vrste (T. 38: 4, 5) in železna predrta pasna spona (T. 74: 6) nas preko Est (sl. 56) popeljeta do zgodnjelatskega sveta (sl. 57), za katerega je značilen pojav železnega nakita že v času Lt A.²²² Tako je ideja zopet zgodnjelatska, poti širjenja pobude v jugovzhodno-predalpski prostor pa so zapletenejši problem.

Grob V/33 (T. 38; 39: 1, 2) dokazuje, da se železne fibule pojavijo že na začetku negovskega horizonta. V gomili sodi med grobove prvega »knežjega« horizonta, z okrasnima živalskima svastikama (T. 38: 2, 3) pa se navezuje na starejše grobove certoškega horizonta.²²³ V isti čas se uvršča tudi železna fibula s trakastim lokom. V grobu II/30 je glede na globino in spremstvo valjastih uhanov z jelenčki (T. 14: 1–11) opredeljena med zgodnejše grobove negovskega horizonta.²²⁴ V grobu XIII/6, ki se zdi nekoliko mlajši, pa je skupaj z železno predrto pasno spono (T. 74: 1–7). Železne so tudi pasne spones s prečko po sredi (T. 49: 5; 71: 1). Njihov pojav je nakazan z grobom 8 gomile VII iz Toplic (T.



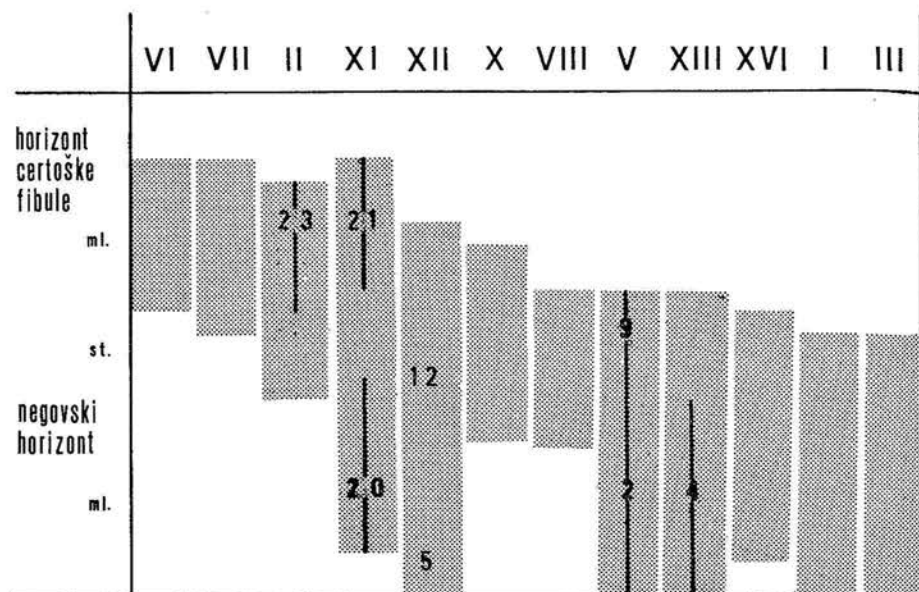
57 Karta razprostranjenosti železnih certoških fibul X. vrste □ in predrtih pasnih spon ● — *Verbreitungskarte der eisernen Certosafibeln des X. Typs □ und der durchbrochenen Gürtelhaken ●* (cfr. O. H. Frey 1974)

49), v katero so nehali pokopavati najpozneje v zgodnjem negovskem horizontu. Kot značilna nova oblika so te spones²²⁵ v uporabi zlasti v mlajšem času, za kar govori npr. grob XI/26 (T. 71) z enoplavutasto sekuro, eno sulično ostjo in z obročki za spenjanje.

Železne pasne spones s prečko, obročki s trnom in železne fibule pa so znane tudi v južnopanonskem — severozahodnobosanskem prostoru.²²⁶ Z grobiščema v Szentlőrincu in Sanskem mostu, kjer se te najdbe nahajajo v grobovih poslednjega halštatskega horizonta, je prikazano, da je tudi tod nastopila moda »železa« približno v istem času kot na Dolenjskem.

Tako je nakazana povezava Dolenjske tudi z južnopanonskim prostorom, s katerim ima skupne drugačne elemente²²⁷ kot z italiskim. Ker se je uveljavila izdelava železnega nakita v celotnem področju od Pade do Donave precej sočasno, gre očitno za enotno smer v razvoju, ki jo je narekoval nastajajoči zgodnjelatski ustvarjalni potencial. V Slovenijo pa je verjetno prišla prvotna pobuda le iz zahoda (— severozahoda), za kar govori zlasti prostorski stik zgodnjelatske in poznohalštatske kulture tega področja (sl. 57).²²⁸

Medtem ko smo prikazali ločitev med starejšim in mlajšim časom v okviru negovskega horizonta s pomočjo moških grobov, pa jo je z ženskimi grobovi težje predstaviti. V gomilah II, X in XI, katerih začetek sodi v certoški horizont, saj ga predstavljajo grobovi II/23, II/35, XI/21 (T. 11, 12, 16, 69), se obdržijo certoške fibule V. vrste še v negovskodobnih grobovih kot npr. v II/16, II/19, X/6, XI/12 (T. 8: 3; 9: 9; 58: 3; 66: 12), kar pa glede na naravo ženske noše ni posebna izjema.²²⁹ Poleg že omenjenih železnih fibul (T. 14: 10) so v času zgodnjega negovskega horizonta v uporabi še manjše fibule X. in XI. vrste (T. 5: 2, 3; 15: 6, 7).



58 Prikaz trajanja gomil v Dolenjskih Toplicah — *Darstellung der Lebensdauer der Grabhügel in Dolenjske Toplice*

V izrazito negovskodobnih gomilah V, XIII, VIII in I starejših certoških fibul ni več. V ženskih grobovih so običajne fibule s samostrelno peresovino — tako certoške XIII. vrste kot jugovzhodnoalpske živalske fibule (T. 28: 3, 4, 6; 32: 4, 7; 35: 6; 81: 7). Zanimivo je, da se samostrelne certoške fibule v prednegovskem času nahajajo pretežno v moških grobovih (T. 49; 51), medtem ko v negovskem le izjemoma (T. 3: 4—15). Sorazmerno pozno v okviru negovskega horizonta se v Toplicah pojavijo jugovzhodnoalpske živalske fibule. V gomilah se nahajajo v višje ležečih grobovih, pa tudi spremne najdbe kažejo mlajše značilnosti (T. 81: 6—11; 58: 4—8).

Razlikovanje med moškimi in ženskimi grobovi sloni le na grobnih pridatkih, tako nam moške označuje orožje, ženske pa nakit kot so ogrlice, uhani in zapestnice. Kljub temu da zelo malo vemo o noši tega časa, pa se v Dolenjskih Toplicah kaže neko »pravilo« v uporabi fibul. Od 59 grobov s fibulami je 29 ženskih in 30 moških. V ženskih grobovih je običajno le po ena fibula, saj sta le v 3 grobovih po dve (T. 15: 6, 7; 32: 4, 7; 66: 3, 12). V certoškem horizontu so v modi certoške fibule V. vrste (T. 47: 2; 52: 4; 9: 9), v ta čas sodita še čolničasta in kačasta fibula (T. 52: 16; 7: 3). V negovskem prevladajo fibule s samostrelno peresovino (T. 1: 9; 28: 6; 32: 4, 7; 35: 6; 53: 6; 58: 1, 4; 81: 3, 7 itd.), v ženski uporabi pa so tudi fibule X. c, XI. in VII. b vrste (T. 15: 6, 7; 6: 6; 88: 5; 17: 5). Podoba, ki jo kažejo moški grobovi, je drugačna. Od 30 grobov ima 16 po dve fibuli, eden po tri (T. 25: 2—5), in 13 po eno fibulo. V certoškem horizontu so v moških grobovih značilne certoške fibule VII. a in XIII. vrste ter samostrelne fibule z naprej gledajočo živalsko glavico, ki so vedno v paru (T. 11: 1, 2; 44: 8, 9; 45: 3, 4; 69: 4, 5 itd.). V negovskem horizontu jih zamenja par certoških fibul X. e variante (T. 25: 4, 5; 38: 4, 5; 70: 3, 4; 76: 3, 11 itd.). V mlajšem razdobju tega horizonta pa se noša fibul spremeni, saj se v grobovih običajno nahaja le po ena fibula. Še vedno so v rabi fibule X. vrste, pojavijo

se tudi fibule VII. b, VIII., XI., XII. in XIII. vrste (T. 77: 3; 2: 5; 3: 4; 18: 9; 22: 2; 66: 13; 72: 1; 78: 3).

Življenjski krog gomilnega grobišča Dolenjskih Toplic, ki se začne nekje v času certoškega horizonta in se zaključuje v času še dokaj nejasnega konca halštatske ob vzniku latenske kulture, izpričuje tri razvojne faze (sl. 58).

Prvi horizont je predstavljen z gomilami VI, VII, II in XI, pri čemer je sam začetek še meglen. Zanj je zanimiva sestavina, ki kaže nek priliv oblik iz prostora jugozahodno od Toplic (grobovi VI/10, VII/17, XI/8). Vendar je njihova vrednost preveč neznatna in nejasna, tako da ne morejo služiti niti za hipotezo o konkretnem stiku s tem prostorom. V sklopu tega horizonta je opaziti prve »knežje« grobove v Toplicah, ki jih zasledimo v gomili II (T. 11, 12, 16) in v gomili XI (T. 63: 1—22; 69). Zdi se, da predstavlja gomila II in ob njej morda še gomila XI prve mogočne topliške družine. V negovskem horizontu prevzame prvenstvo družina gomile V (T. 24—26, 29—31, 37, 38), ob kateri je bogata še gomila XIII (T. 77, 78). Tako se s prehodom v drugo fazo ne pojavijo le nove oblike materialne kulture kot npr. negovske čelade, certoške fibule X. in XI. vrste itd., temveč pride tudi do zamenjave »knežjih« družin (sl. 58). V tretji fazi sta še vedno vodilni gomili V in XIII (T. 22, 78), bogata pa je zopet družina gomile XI (T. 64; 66: 13—23). Na splošno so grobovi revnejši, v posamezne gomile pa so prenehali pokopavati (sl. 58). Za ta čas je značilna še uvedba »latenske« noše ene fibule in ene sulice ter v orožju enopjavutaste sekire.

Pregled dognanj

Vključitev spoznanj življenjskih krogov gomil iz Volčjih njiv in Dolenjskih Toplic, ki odsevajo sodobne razmere jugovzhodnopredalpskega prostora, v kronološko shemo Dolenjske²³⁰ prinaša novosti v vrednotenju mladohalštatskega obdobja.

V certoškem horizontu Dolenjske ločimo dve časovni fazi. Starejšo predstavlja tretja »generacija« grobov gomile iz Volčjih njiv, s katero je nakazan tako odnos do starejšega — horizonta kačastih fibul (1. in 2. generacija) kot do mlajše faze certoškega horizonta (4. rod, sl. 53). Da ta členitev ni le dozdevna, nam pričajo gomile iz Kosmatca pri Preski, Dolenjega Boštjanja in Brusnic. Te so značilne predstavnice horizonta kačastih fibul, z začetkom certoškega pa so v nje prenehali pokopavati.²³¹ V Stični je ta faza certoškega horizonta označena z novim krogom grobov gomile I, v katerem se nahajata tudi groba 104 in 99.²³² Podobno sliko kažejo tudi gomile v Novem mestu. Z grobom 16, v katerem je certoška fibula V. vrste, je predstavljen notranji — starejši krog grobov gomile I. Nastanek gomile II sodi na začetek certoškega horizonta, saj leži grob 8 v notranjosti; prav tako pa tudi nekoliko mlajša grobova 5 in 19.²³³ Spremembe pa niso opazne le v okviru posameznih gomil, ko ene zamirajo, druge začnajo, v tretjih pa nastajajo novi sloji grobov, temveč tudi v materialni kulturi. Značilna novost, ki prihaja iz vzhoda, je »skitska« bojna in konjska oprema.²³⁴ Drugi priliv novih oblik predstavljajo fibule tim. »zahodnohalštatskega« tipa,²³⁵ ki se nahajajo v grobovih predvsem tega časa. Povezave z italiskim prostorom nakazujejo certoške fibule (sl. 8, 18, 13), sled katerih je tudi negovska čelada italске variante iz Stične in posamezni primerki importirane keramike.²³⁶ Podoba oblikovnega zaklada na Dolenjskem je tako enaka kot v lucijsko-estenskem krogu, kjer se certoške fibule prav tako šele uveljavljajo (cfr. I. a, II., III., IV. in V. vrsto), kar kaže na sočasnost prve faze certoškega horizonta s Sv. Lucijo II b 1 in stopnjo Este III srednje.²³⁷

V mlajši fazi certoškega horizonta zaživijo Dolenjske Toplice, kar dokazuje, da se tudi ta delitev ne odraža le na materialni kulturi, ampak ima globlje družbene vzroke.²³⁸ Blago stanje tega časa izraža razcvet situlske umetnosti, za zgled katerega nam je grob XIII/55 z Magdalenske gore s situlo — »sestro« vaške situle.²³⁹ Zaledje pa tvori vrsta bogatih gro-

	ESTE Frey	DOLENJSKA Gabrovce	
500	III ZGODNJE	DVOGREBENASTE ČELADE	KAČASTE FIBULE
	III SREDNJE	CERTOŠKE FIBULE	st. --- ml.
400	III KASNO	NEGOVSKI HORIZONT	st. --- ml.

59 Kronologija mladohalštatskega obdobja — *Chronologie der jung-hallstattischen Periode*

bov z Magdalenske gore, Novega mesta, Brezij, Vintarjevca in Toplic.²⁴⁰ Med pogostejše dodatke v teh grobovih se uvrščajo kovinske posode, med novosti pa sodijo samostrelne certoške fibule XIII. vrste in samostrelne fibule z naprej gledajočo živalsko glavico. V splošni uporabi so certoške fibule I. b, V. in VII. vrste.²⁴¹ Takšna moda sovpadla s podobnim stanjem v svetolucijski skupini, kar kaže na sočasnost razvitega certoškega horizonta s Sv. Lucijo II b 2.²⁴²

V negovskem horizontu se prav tako kažejo razlike med starejšim in mlajšim obdobjem. Pojav horizonta je v Dolenjskih Toplicah predstavljen z grobom V/9 (T. 24–26), ki je »knežji« začetnik nove gomile — novega časa. V ta čas se uvršča še niz grobov, ki smo jih označili kot drugo razvojno fazo tega najdišča.²⁴³ Podobno mesto kot grob V/9 v Toplicah ima grob IV/3 v Novem mestu. V gomili leži v notranjosti južne skupine grobov, kar kaže, da je med zgodnejšimi v okviru negovskega horizonta.²⁴⁴ Podoba časa dopolnjujejo še preostali grobovi gomil I–IV.²⁴⁵ Enake razmere nakazujejo grobovi z Magdalenske gore in grobišče v Valični vasi,²⁴⁶ katerega začetek sodi v zgodnjo fazo negovskega horizonta. Tako je nakazan nek vzpon družbenih skupin in razgibanost tega časa.

V materialni kulturi Dolenjske je starejša faza negovskega horizonta opredeljena z negovskimi čeladami, certoškimi fibulami X. in XI. vrste in predmeti zgodnjelatskih oblik. V severni Italiji je značilni »vojaški« horizont grobov, v katerih se prav tako naha-

jajo negovske čelade, predrtne pasne spone, obroči za spenjanje in zgodnjelatski meči, datiran v 2. pol. 5. st.²⁴⁷ Nanj se veže tudi horizont Sv. Lucije II c, saj je na področju zahodne Slovenije novost tega časa — orožje v grobovih.²⁴⁸ V grobovih z orožjem pa so običajne certoške fibule X. vrste, ki znova dokazujejo sočasnost tega horizonta s stopnjo Este III pozno. V ta sklop sodi tudi pojav certoških fibul X. vrste, negovskih čelad in zgodnjelatskih prvin na Dolenjskem (sl. 57), kar govori za prostorsko širino »vojaškega« horizonta tega časa. Severno italiski-slovenski svet pa povezujejo obravnavani elementi s področjem zgodnjelatske kulture severnoalpskega prostora. Zgodnjelatsko orožje in predrtne pasne spone, katere je latenska kultura posredovala jugu, so v Alpah v uporabi že v Lt A. Certoške fibule X. vrste (sl. 31), ki so jih prevzeli z juga, pa so v modi šele v času okrog 400 pr. n. š.²⁴⁹ Tako tudi ta odnos recipročnosti »zgodnjelatskega« in »pозnohalštatskega« sveta dokazuje pričetek negovskega horizonta v času 2. pol. 5. st.

V zgodnjem negovskem horizontu se pojavijo zgodnjelatske oblike, sčasoma pa se uveljavijo tudi »latenske« navade, ki pa le ne postanejo pravilo. V grobovih so pogosti obročki za pripenjanje mečev in le ena sulica, vendar je bojna sekira še vedno sestavni del oborožitve. Pri noži je poleg običajne ene fibule ponekod v uporabi še par fibul. Vendar označujejo mlajšo fazo negovskega horizonta tudi nove oblike. Tulasto sekuro izpodrivata uhata in plavutasta sekira. Med fibulami se pojavijo nove certoške fibule VIII., XII. in VII. e, f vrste. Značilne so tudi svinčene zapestnice, ki so običajne v moških grobovih. Ta oblikovni zaklad in navade predstavljajo poslednji grobovi grobišča v Dolenjskih Toplicah, ki so sorazmerno revni. Grobovi I/23, II/2 in IV/28 iz Novega mesta prav tako sodijo v zadnji krog grobov posameznih gomil.²⁵⁰ Na Magdalenski gori pa se v sklopu grobov tega časa pojavijo posamezni predmeti latenskega izvora, o prisotnosti katerih pričajo tudi grobovi iz Šmihela.²⁵¹ S temi grobovi je nakazan čas poslednjega utripa slovenske halštatske kulture, ki ga lahko vzporejamo z Lt B konca 3. st.²⁵²

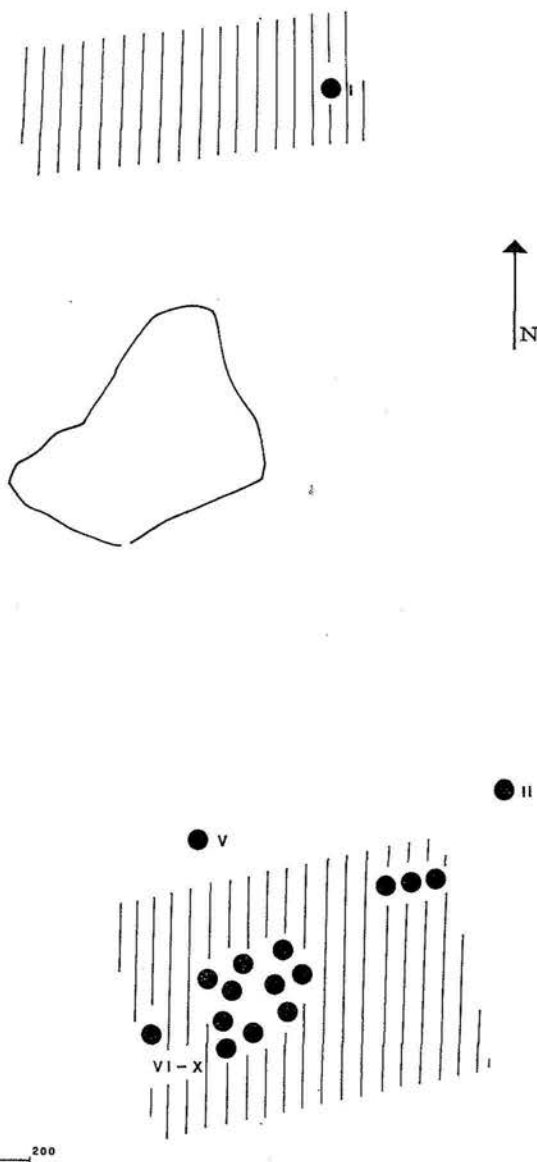
Katalog Dolenjskih Toplic

V gričevnatem kraškem svetu, kjer Novomeška kotlina prehaja v Rog in kjer se črmoš-njiška dolina stika z dolino Krke, ležijo Dolenjske Toplice.

Prazgodovinska utrjena naselbina z dobro ohranjenimi nasipi se nahaja na vzpetini Cvinger, ki se dviga med potokoma Radešco in Sušico ter Krko. Gomile ležijo večinoma južno od gradišča — na pobočju, ki se rahlo spušča proti današnjemu zaselku Sela pri Dolenjskih Toplicah. Skupino gomil oz. grobove omenja J. Pečnik tudi severno od naselbine, ob cesti iz Meniške vasi v Toplice (sl. 60).²⁵³ Precej nejasno piše Pečnik o planih grobovih in o majhnih gomilcah, na katere je naletel tako v severni kot v južni nekropoli.²⁵⁴

Zaradi razgibanega vrtačastega sveta, zakrasedlosti in pa zanemarjenosti gozda nam ni uspela identifikacija severne skupine gomil in majhnih gomilic.²⁵⁵ Med ostalimi pa lahko le posameznim gomilam pripišemo številko Pečnikovega oštevilčenja gomil.²⁵⁶ Pod vrhom pobočja ležita osamljeno veliki gomili II in V. Nekoliko nižje — nad vznožjem vzpetine je okoli manjše vrtače razvrščena glavna skupina gomil, ki so nižje in manjše.

Po današnji ohranjenosti lahko sodimo, da se topliške gomile v sklopu dolenjskega halštatskega kroga uvrščajo med srednje velike, za kar govori tudi število grobov v posameznih gomilah. Iz Pečnikovih poročil ni mogoče razbrati, ali gre za gomile s centralnim pokopom, ali pa so po zgradbi podobne novomeškim,²⁵⁷ kar se zdi verjetneje. Zanimiva je omemba, da je bil običajno nad glavo umrlega položen kamen. Posamezni, zlasti boga-



60 Dolenjske Toplice: skica naselbine in gomil — Skizze der Ansiedlung und der Grabhügel

tejši grobovi pa so bili obloženi s kamni, tako je bil grob V/9 pokrit s kamni kar za tri voze.²⁵⁸

Odkrivanje prazgodovinskih ostalin z Dolenjskih Toplic je, kakor mnoga druga, povezano z znamenitim dolenjskim iskalcem starin — Jernejem Pečnikom. Z izkopavanji topljskih gomil je pričel 15. maja 1898 in je do decembra tega leta izkopal devet gomil

in načel deseto, ki jo je skupaj s preostalimi sedmimi prekopal v naslednjem letu.²⁵⁹ Vse najdbe je pošiljal v (takratni Dvorni) Prirodoslovni muzej na Dunaju. V Arheoloških najdiščih Slovenije je omenjeno, da je v Dolenjskih Toplicah kopala tudi vojvodinja Mecklenburška, vendar ni o tem nobenih poročil.

L. 1899 je J. Pečnik kopal tudi na naselbini, kjer je naredil tri »sonde« preko obzidja. V svojih pismih J. Szombathyju je opisoval, da je zid zgrajen iz velikih skal, med katerimi je črna zemlja pomešana z žlindro. Velike količine žlindre so se nahajale predvsem v nasipu na zunanji strani (200 kg), medtem ko je bilo na notranji strani zidu manj žlindre, zato pa več ostalin hišnega ometa, črepinj in kosti. V tretji »sondi« je naletel celo na »stanovanjski prostor«.²⁶⁰ Kljub vestnemu poročanju o tem delu, pa je J. Pečnik poslal na Dunaj le manjši izbor naselbinskih najdb (T. 91: C).

Na naselbini je kopal l. 1935 tudi W. Schmid. O njegovih izkopavanjih pa je le malo podatkov. Iz kratke notice v KLDB in inventarne knjige Narodnega muzeja v Ljubljani²⁶¹ se da razbrati, da je Schmid kopal v notranjosti gradišča. Odkril je štiri prazgodovinske hiše, med katerimi je imela največja podkvasto oblikovano ognjišče ter z naloženimi kamni oddeljen prostor za ležišče. Najdbe teh izkopavanj hrani Narodni muzej v Ljubljani (T. 92, 93).

Vse podatke, ki jih o posameznih gomilah in grobovih navajamo v katalogu, črpamo iz pisem, ki jih je J. Pečnik pisal J. Szombathyju, kustosu dunajskega Dvornega muzeja, seznamov najdb posameznih grobov, katere je Szombathy zahteval, da jih Pečnik piše, in iz popisov, ki jih je prilagal posameznim pošiljkam izkopanin na Dunaj.²⁶² Ker se v nekaterih primerih seznami pridakov grobov ne ujemajo s popisom poslanih predmetov, smo se v takšnih primerih odločili za varianto grobne celote, ki jo daje inventarna knjiga Naturhistorisches Museuma na Dunaju.

Ker je keramika v zelo slabem stanju,²⁶³ so vse posode, ki jih je le bilo mogoče, risarsko rekonstruirane. Keramika, razen vijčkov, in kovinske posode so v merilu 1 : 5, tabele s čeladami so v merilu 1 : 4, ostale najdbe pa v merilu 2 : 5.

Gomila I

Pr. gomile 8 m, v. 2,50 m.

Grob 1

Gl. 1 m, glava — J.
Posoda.

Grob 2 (T. 1: 1, 2)

Gl. 1 m, glava — S.
Fragm. posoda iz črnorjave gline (1). Fragn. dno posode iz temnorjave gline (2). NHMW 56680.

Grob 3 (T. 1: 4—10)

Gl. 1,20 m, glava — V.
Fragm. skledica iz rdeče rjave gline (4). Lonček z ročajem ter dulcem iz rjave gline (5). Br. obroček s šestimi (fragm.) izrastki (6). Vijček iz temno rjave gline (7). Ogrlica iz 4 modrih steklenih jagod z belo valovnico, 4 večjih, 2 manjših ter 2 obročkastih modrih steklenih jagod in 7 jantarjevih jagod (8). Br. samostrelna certoška fibula s čepkom na loku (9). Br. votla zapestnica, okrašena s skupinami prečnih vrezov in izpolnjena s svinčeno žico (10). 4 rumene steklene jagode z izrastki ter belo modrimi očesci in

velika temno modra steklena jagoda. NHMW 56681 — 56691.

Grob 4 (T. 1: 3)

Gl. 1,30 m, glava — V.
Fragm. skodela iz temno rjave gline, okrašena z vrezanimi črtami. NHMW 56692.

Grob 5

Gl. 0,70, glava — Z.
Posoda.

Grob 6 (T. 2: 1—4)

Gl. 2 m, glava — V.
Fragm. skodela iz temno rjave gline (1). Fragn. dno posode iz temno rjave gline (2). Br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrez (3). Fragn. dno posode iz temno rjave gline (4). Fragn. (človeških) kosti. NHMW 56694 — 56696.

Grob 7 (T. 2: 5 — 9)

Gl. 2 m, glava — Z.
Br. certoška fibula (5). Kernos s tremi čašicami iz rdeče gline. Obod ima razčlenjen s polkroglastimi izboklinami, vrat pa je okrašen z vrez

in pikami (6). Žel. tulasta sekira z ušescem (7). Fragn. posoda z ročajem iz rjave gline (8). Fragn. vratu posode iz temno rjave gline (9). Pečnik omenja še 1 sulično ost in majhno za-
pešnico. NHMW 56693, 56697 — 56699.²⁶⁴

Grob 8 (T. 3: 1—3)

Gl. 2 m, glava — J.
Fragn. skodela z nagubanim obodom iz temno rjave gline (1). Lonec s tremi ročajčki iz rjavo črne gline (2). Žel. sulična ost (3). NHMW 56700—56702.

Grob 9 (T. 3: 18)

Gl. 2 m, glava — S.
Fragn. skleda iz temno rjave gline. Pečnik omenja še zašestnice. NHMW 56703.

Grob 10 (T. 3: 16, 17)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz temno rjave gline. Vrat je okrašen z dvema vzporednima žlebovoma (17). Fragn. noge posode iz svetlo rjave boljše gline, okrašene z vodoravnima žlebovoma (16). NHMW 56704—56705.

Grob 11 (T. 3: 4—15)

Gl. 1, 80 m, glava — V.
Br. samostrelna certoška fibula s porjavelo peresovino (4). Br. obročki (5—7). Fragn. br. obročka iz pločevine (8). Fragn. br. žice (9, 10). Br. bikonična jagoda (11). Žel. sulična ost (12). Vijček iz rjave gline (13). Fragn. skodela iz rdeče rjave gline (14). Fragn. posoda iz temno rjave gline (15). Človeški zobje. NHMW 56706—56714.

Grob 12 (T. 1: 11—13)

Gl. 2,20 m, glava — S.
Skodela iz temno rjave gline, na obodu okrašena z 9 skupinami kanelur, na vratu pa z dvema žlebovoma (11). Žel. plavutasta, sekira (12). Žel. nož s trnastim ročajem z ostanki koščene obloge (13). NHMW 56715—56717.

Gomila II

Pr. gomile 16 m, v. 3 m.

Grob 1

Gl. 2 m, glava — Z.
Posoda in žel. sulična ost.

Grob 2 (T. 4: 1—13)²⁶⁵

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Fragn. skodela na nogi iz črne gline, okrašena na ramenu s skupinami vrezov (1). Fragn. skodela iz temno rjave gline, okrašena s poševnimi žlebovi (2). Fragn. dna posode iz temno rjave gline (3). Fragn. posode na nogi iz rjave gline (4). Fragn. dna posode iz rjave gline (5). Fragn. br. igle fibule (6). Vijček iz črne gline, okrašen z vrezi in pikami (7). Rumena steklena

jagoda z rjavimi očesci (8). Fragn. br. valjast uhan okrašen z vtolčenimi pikicami ter z veri-
žico s trikotnimi obeski (9). Fragn. br. votle zašestnice okrašene z vrezi (10). Fragn. br. valjastega uhana, okrašenega z vtolčenimi piki-
cami v motivu meandra (11). Fragn. br. valjast uhan, okrašen z motivom zajčkov z vtolčenimi pikicami (12). Ogrlica iz jantarevih jagod (13). Človeški zobje. NHMW 56718—56724.

Grob 3 (T. 4: 17, 18)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Lonček iz črne rjave gline (17). Vijček iz rjave gline (18). NHMW 56725—56726.

Grob 4 (T. 4: 14—16)

Gl. 2 m.
Posoda s cilindričnim vratom z rebrom, ki je omejeno z vrezoma, iz rumeno rdeče gline (14). Skodelica iz rjave gline (15). Fragn. posoda na nogi iz temno rjave gline (16). NHMW 56727—56729.

Grob 5 (T. 5: 1—3)

Gl. 1,50 m.
Fragn. skodela iz rjave gline (1). Br. certoški fibuli (2, 3). NHMW 56730—56731.

Grob 6 (T. 5: 4—12)

Gl. 2 m, glava — Z.
Žel. tulasta sekira z ušescem (4). Žel. sulična ost (5). Fragn. posoda na nogi iz rjave gline. Na ramenu je okrašena s pikami in žlebovi (6). Fragn. dna posode iz rjave gline (7). Fragn. posoda iz rjave gline, okrašena z vrezi (8). Fragn. ustja posode z odebeljenim robom iz črne sive gline (9). Fragn. noge posode iz temno rjave gline (10). Fragn. dna posode iz črne gline (11). Fragn. dna posode iz rjave gline (12). Pečnik omenja še popolnoma uničeno fibulo. NHMW 56732—56735.

Grob 7

Gl. 2 m, glava — Z.
Posoda in vijček.

Grob 8 (T. 6: 9—14)

Gl. 2 m, glava — V.
Fragn. skodela iz rjave gline (9). Fragn. pekve iz rjavo sive gline (10). Br. prstan iz spiralno uvite žice (11). 3 rumene steklene jagode z modrobilimi očesci, 1 bela steklena jagoda (12). Ogrlica iz modrih steklenih jagod (13). Ogrlica iz jantarevih jagod (14). Fragn. človeških kosti. NHMW 56736—56741.

Grob 9 (T. 6: 1—8)

Gl. 1 m, glava — J.
Skodela s presegajočim ročajem iz rjave gline. Največji obod posode je naguban, ročaj pa je okrašen z rogljičema (1). Ogrlica iz jantarevih jagod (2). Ogrlica iz modrih steklenih jagod,

rumene steklene jagode z modrobilimi očesci, rumene jagode z rjavimi očesci in modrih jagod z belo valovnico (3). Fragn. skodela z ročajema iz črne gline (4). 6 drobnih jagod iz svetlo modre steklovine (5). Br. certoška fibula (6). Br. jago-
dasto narebrena zašestnica (7). Br. votla zašestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (8). NHMW 56742—56751.

Grob 10 (T. 9: 1, 2)

Gl. 1 m, glava — Z.
Fragn. posoda iz temno rjave gline (1). Fragn. skodelica iz rjave gline (2). NHMW 56752.

Grob 11 (T. 6: 15—17)

Gl. 1,50 m, glava — V.
Lonec s štirimi ročajčki iz rumene gline (15). Skodelica iz temno rjave gline (16). Skodela na nogi s presegajočim ročajem iz črne gline. Naj-
večji obod je naguban, ročaj pa ima fragn. rogljiča (17). NHMW 56753—56755.

Grob 12 (T. 7: 1—8)

Glava — J.
Lonec iz rjave gline s štirimi bradavicami in rebrom (1). Trinožna skodelica iz rjave gline (2). Br. noga fibule z vazastim zaključkom (3). Fragn. br. votla zašestnica, okrašena z vrezi (4). Ogrlica iz svetlo modrih, temno modrih in svetlo zelenih steklenih jagod (5). 3 rumene steklene jagode z modro belimi očesci (6). Ogrlica iz belih steklenih jagod (7). Ogrlica iz jantarevih jagod (8). Fragn. človeških kosti. NHMW 56756—56764.

Grob 13 (T. 8: 12—16)

Gl. 1 m, glava — V.
Fragn. posoda iz rjave gline. Na ramenu je okrašena z vrezi in pikami (12). Fragn. posode iz svetlo rjave gline (13). Fragn. posode iz temno rjave gline (14). Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi in pikami (15). Fragn. posoda iz črne gline, okrašena z ozkimi rebri in kanelurami (16). NHMW 56765—56767.

Grob 14 (T. 7: 14—18)

Gl. 2 m, glava — J.
Fragn. br. situla. Ustje navzven ovija svinčeno žico, ataše so okrašene s punciranimi krožci (14). Fragn. br. pločevinaste ataše ? z zakovi-
co (15). Fragn. br. pločevinaste ataše (16). Lonček iz rjave gline (17). Fragn. skleda iz temno rjave gline (18). Ostanki usnja. Pečnik omenja še dve fibuli. NHMW 56768—56771.

Grob 15 (T. 7: 9—13)

Gl. 1 m, glava — J.
Posoda iz svetlo rjavo rumene gline (9). Fragn. posode z nagubano površino iz rjave gline (10). Fragn. skodela iz temno rjave gline (11). Vijčka iz rjave gline. Eden je okrašen s tremi pikami

(12, 13). Pečnik omenja še dve votli br. zašest-
nici. NHMW 56772—56774.

Grob 16 (T. 8: 1—11)

Gl. 1 m, glava — Z.
Fragn. lonec iz rjave gline (1). Fragn. posode iz rdeče gline (2). Fragn. br. certoška fibula okrašena s punciranimi krožci na nogi (3). Fragn. br. valjasti uhan, okrašen z motivom jelenčkov, ki so iztolčeni, ter drobnimi vtolče-
nimi pikicami (4—6). Fragn. br. valjast uhan, okrašen z vtolčenim motivom zajčkov (7, 8). Fragn. br. obročka z izrastki (9). Br. profilirana palčka (10). Ogrlica iz jantarevih jagod (11). Pečnik omenja še popolnoma uničene br. votle zašestnice. NHMW 56775—56779.

Grob 17 (T. 9: 12—16)

Gl. 0,50 m, glava — Z.
Fragn. posode iz temno rjave gline (12). Fragn. posode iz rjave gline (13). Fragn. ustja posode iz svetlo rjave gline (14). Vijček iz temno rjave gline (15). Fragn. posoda na nogi z nagubano površino iz rjave gline (16). NHMW 56780—56781.

Grob 18 (T. 9: 3)

Gl. 0,50 m, glava — Z.
Fragn. posoda iz sivo črne gline, na ramenu je okrašena z vrezi. NHMW 56782.

Grob 19 (T. 9: 4—11)

Gl. 1 m, glava — S.
Dve br. votli zašestnici z vdetima koncema, okrašeni z vrezi (4, 5). Ogrlica iz jantarevih jagod (6). Svetlo modra prozorna steklena jagoda z belo valovnico (7). Br. obroček s štirimi iz-
rastki (8). Br. certoška fibula (9). Temno modra steklena jagoda (10). Br. votla zašestnica z vde-
tima koncema, okrašena z vrezi in punciranimi krožci (11). Fragn. človeških kosti. NHMW 56783—56791.

Grob 20 (T. 10: 4—11)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Br. votla zašestnica z vdetima koncema, okra-
šena s pasovi vrezov (4). Pečnik omenja še eno zašestnico. Vijček iz svetlo rjave gline (5). Fragn. posode iz črne gline z nagubanim obo-
dom (6). Fragn. posoda iz rjavo črne gline (7, 10). Fragn. ustja posode iz rjave gline (8). Fragn. posode iz črne gline, okrašene z rebri in kanelurami (9). Fragn. ustja skleda iz rjave gline (11). NHMW 56792—56794.

Grob 21 (T. 10: 13)

Gl. 2, 50 m, glava — V.
Fragn. posoda iz temno rjave gline. Pečnik omenja še 2 popolnoma uničeni zašestnici, uhane in jagode. NHMW 56795.

Grob 22 (T. 10: 1—3)

Gl. 1 m, glava — Z.
 Žel. plavutasta sekira (1). Žel. sulična ost (2).
 Fragm. lonec iz rjave gline z bradavicami na obodu (3). NHMW 56796—56798.

Grob 23 (T. 11, 12)

Gl. 2 m, glava — J.²⁶⁶
 Br. certoški fibuli (1, 2). Pet br. pasnih jezičkov (eden popolnoma zdrobljen) z obročki (3—6).
 Fragm. večja posoda iz temno rjave gline, okrašena je bila s skupinami treh bradavic (7). Br. ostroga z luknjicami na vsaki strani (8). Prozorna steklena jagoda (9). Fragm. žel. noža (10). Žel. sulični osti (11, 12). Br. situla okrašena s tremi figuralnimi frizi. Opis cfr. W. LUCKE, O. H. FREY, *Die Situla in Providence*, RGF 26 (1962) 77 s, T. 46; 72.²⁶⁷ (T. 12, priloga 3). Situla je ležala na koncu groba ob nogah. Ostanke usnja iz situle. Fragm. človeških kosti (mandibuli) in zob. Pečnik omenja še figuralno okrašeno pasno spono. NHMW 56799—56808.
 K. KROMER, S. GABROVEC, *Inv. Arch. Y 5* (1962) Y 46 (1, 2).

Grob 24 (T. 10: 12)

Gl. 1 m, glava — V.
 Skodela na nogi z nagubano površino iz črne gline. Vrat posode je okrašen z vrezanimi šrafranami trikotniki, na ramenu pa so vtisnjene pike (12). NHMW 56809.

Grob 25 (T. 13: 1—4)

Gl. 0,80 m, glava — J.
 Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi in pikami (1). Lonec iz temno rjave gline s tremi bradavicami (2). Skledica iz rjave gline z bradavicami na obodu (3). Vijček iz črne gline, okrašen s skupinami vrezov (4). NHMW 56810—56812.

Grob 26 (T. 10: 14)

Gl. 2 m.
 Fragm. posoda iz temno rjave gline, okrašena s horizontalnimi vrezi na vratu in vrezanimi šrafranami trikotniki na ramenu. NHMW 56813.

Grob 27 (T. 13: 5—10)

Gl. 2,50 m, žgan grob.
 Fragm. posoda na nogi iz svetlo rjave gline (5). Fragm. ustja skode iz rjave gline. Na zunanji strani je okrašena s temno barvanimi rebri (6). Fragm. posode na nogi z nagubano površino iz rjave gline (7, 8). Frag. ustja posode z odebeljenim robom iz rjave gline (9). Fragm. posoda iz rjavo črne gline (10). NHMW 56814—56815.

Grob 28 (T. 13: 11, 12)

Gl. 3 m, glava — Z.
 Fragm. posoda iz črne gline, okrašena z žlebljenjem in podolgovato bradavico (11). Vijček

iz črne gline, okrašen z vrezi in pikami (12). NHMW 56816—56817.

Grob 29 (T. 17: 11)

Gl. 1 m, glava — Z.
 Fragm. lonec iz rjave gline. NHMW 56818.

Grob 30 (T. 14: 1—11)

Gl. 1 m, glava — V.
 Fragm. posoda iz rjave gline (1). 6 temno modrih steklenih jagod s svetlo modro belimi očesci (2). 4 temno modre steklene jagode s svetlo modrimi očesci in rumenimi izrastki (3). 3 svetlo modre steklene jagode s temno modro belimi očesci (4). 3 rumene steklene jagode s temno modro belimi očesci (5). Fragm. br. valjasti uhan, okrašen z iztolčenimi motivi jelenčkov ter vtolčenimi pikicami na robu (6—9). Fragm. noge žel. fibule z nazaj obrnjenim zaključkom noge (10). Ogrlica iz 2 temno modrih steklenih jagod s temno modro belimi očesci, 1 temno modre steklene jagode z belo valovnico, rumene obročkaste steklene jagode, 6 temno modrih steklenih jagod in 2 jantarjevih jagod (11). NHMW 56819—56826.

Grob 31 (T. 14: 16, 17)

Gl. 0,30 m, glava — Z.
 Žel. sulična ost (16). Fragm. lonec iz rjave gline (17). Fragm. človeških lobanjskih kosti. NHMW 56827—56829.

Grob 32 (T. 14: 12—15)

Gl. 1 m, glava — Z.
 Fragm. posoda iz rjave gline (12). Fragm. skodele iz rjave gline, okrašene z vrezanimi šrafranami trikotniki (13). Žel. sulična ost (14). Fragm. lonec iz rjave gline (15). NHMW 56830—56832.

Grob 33 (T. 15: 1—8)

Gl. 2 m, glava — V.
 Fragm. br. valjastih uhanov, okrašenih z vtolčenimi pikicami v motivu meandra (1). Ogrlica iz rumenih steklenih jagod (2). Ogrlica iz 14 temno modrih steklenih jagod in svetlo zelene steklene jagode (3). Ogrlica iz steklenih temno modrih jagod (4). Ogrlica iz 4 jantarjevih jagod, temno modre steklene jagode z belo valovnico, rumene steklene jagode z modro belimi očesci (5). Br. certoški fibuli (6, 7). Fragm. lonec iz temno rjave gline (8). NHMW 56833—56839.

Grob 34 (T. 13: 13)

Lonec iz rjave gline s tremi bradavicami na obodu. NHMW 56840.

Grob 35 (T. 16)

Gl. 2 m, glava — Z.
 V grobu dvojni pokop, eden skelet brez dodatkov. Skodela iz črne gline (1). Skodela s presegajočim ročajem iz črne gline. Na ročaju sta dve shematizirani živalski glavici, posoda

pa je okrašena z vtisnjenimi pikami in vrezi (2). Fragm. lonec iz rjave gline, z dvojnimi bradavicami na obodu (3). Kernos s tremi čašicami iz temno rdeče gline, okrašen z vrezi in vtisnjenimi pikami (4). Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi (5). Žel. sulični osti (6, 7). Žel. tulasta sekira (8). Pečnik omenja še 2 fibuli. NHMW 56841—56847.

Grob 36 (T. 15: 9—11)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
 Fragm. posoda iz temno rjave gline (9). Fragm. skodela na nogi iz rjave gline, z nagubanim obodom in z ornamentom vrezanih trikotnikov na vratu (10). Fragm. skodela na nogi z nagubanim obodom iz temno rjave gline (11). NHMW 56748—56849.

Grob 37 (T. 17: 1)

Gl. 2 m, glava — Z.
 Žel. sulična ost. Tulec je okrašen z vodoravnimi žlebiči. Pečnik omenja še dve posodi. NHMW 56850.

Grob 38

Gl. 2 m, žgan grob.

Grob 39 (T. 17: 2—7)

Gl. 2 m, glava — Z.
 Br. votli zapestnici z vdetima koncema, okrašeni s pasovi vrezov (2, 3). Fragm. br. votla zapestnica z vrezanim ornamentom (4). Br. certoška fibula (5). Fragm. br. valjastih uhanov, okrašenih z vtolčenimi pikicami v motivu meandrov (6, 7). NHMW 56851—56853.

Grob 40 (T. 17: 8—10)

Gl. 2 m, glava — Z.
 Lonček z ročajem iz črne gline (8). Fragm. lonec iz rjave gline z bradavicami (9). Vijček iz temno rjave gline (10). NHMW 56854—56856.

Grob 41

Gl. 0,50 m, glava — Z.
 Dve posodi.

Grob 42 (T. 18: 1, 2)

Gl. 1 m, glava — V.
 Lonec iz rjave gline s štirimi bradavicami pod ustjem (1). Trinožna skodelica z duncem iz rjave gline (2). NHMW 56857—56858.

Grob 43 (T. 18: 6, 7)

Gl. 2 m, glava — Z.
 Fragm. lonec iz rjave gline z bradavico na ramenu (6). Vijček iz temno rjave gline, okrašen z vrezi in vtisnjenimi pikami (7). Pečnik omenja še fibulo in sulično ost. NHMW 56859—56860.

Grob 44 (T. 18: 3—5)

Fragm. ustja skodele iz sivo črne gline (3). Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi (4). Fragm. skodela iz temno rjave gline (5). NHMW 56861—56862.

Gomila III

Pr. gomile 8 m, v. 2 m.

Grob 1 (T. 18: 8—11)

Gl. 1 m, glava — V.
 Lonec iz svetlo rjave grobe gline (8). Fragm. loka br. (samostrelne certoške) fibule (9). Fragm. br. zapestnica (10). Žel. sulična ost z ostanke lesa v tulcu (11). NHMW 56863—56866.

Grob 2

Gl. 1,50 m, glava — S.
 Posoda.

Grob 3 (T. 19: 1—3)

Gl. 1,30 m, glava — V.
 Žel. sulična ost (1). Žel. plavutasta sekira (2). Fragm. posoda iz rjavo sive gline, okrašena s skupinami bradavic (3). NHMW 56867—56869.

Grob 4 (T. 19: 6—9)

Gl. 1,70 m, glava — S.
 Br. zapestnica s presegajočima se koncema (6). Br. samostrelna fibula (7). Žel. sulična ost (8). Br. certoška fibula (9). Pečnik ne omenja fibul. NHMW 56870—56873.

Grob 5 (T. 21: 1—10)

Gl. 1,20 m, glava — V.
 Fragm. skodele iz črne gline s predrtjo bradavico pod ustjem (1). Fragm. žel. nož (2). Fragm. posode na nogi iz temno rjave gline (3, 4). Fragm. noge posode iz rjave gline (5). Vijček iz črne gline, okrašen z vrezi (6). Fragm. žel. palčke (7). Fragm. žel. obroča (8). Kamnit brus z ostanke rje v luknji (9). Žel. kavelj (10). NHMW 56874—56880.

Grob 6 (T. 23: 2)

Gl. 1,80 m, glava — S.
 Fragm. posode na nogi iz črne gline. NHMW 56881.

Grob 7 (T. 19: 4, 5)

Gl. 1,20 m, glava — J.
 Fragm. ustja in fragm. dna posod iz temno rjave gline (4). Fragm. posode iz rjave gline, z žlebovom na ramenu (5). NHMW 56882—56883.

Grob 8 (T. 20)

Gl. 1,80 m, glava — V.
 Žel. tulasta sekira (1). Žel. sulični osti (2, 3). Lonček iz temno rjave gline z bradavicami na obodu (4). Fragm. lonec iz rjave gline, okrašen s po eno oz. s skupinami po tri bradavice (5). NHMW 56884—56888.

Grob 9

Gl. 0,80 m, glava — S.
 Posoda.

Gomila IV

Pr. gomile 8 m, v. 2 m.

Grob 1 (T. 21: 14, 15)

Gl. 1 m, glava — J, pokop otroka.
Br. majhna zapestnica s presegajočima koncema (14). Fragn. lonec iz rjavo črne gline z dvema ročajema (15). NHMW 56889—56890.

Grob 2 (T. 21: 11—13)

Gl. 1,40 m, glava — S.
Fragn. dno posode iz črne gline (11). Žel. sulična konica (12). Fragn. posoda z nagubanim obodom iz temno rjave gline (13). NHMW 56891—56892.

Grob 3

Gl. 1,30 m, glava — S, brez pridakov.
Fragn. človeških kosti čeljusti in zobje. NHMW 56893.

Gomila V

Dol. gomile 20 m, šir. 12 m, v. 3 m.

Grob 1 (T. 23: 1)

Gl. 1,20 m.
Žel. sulična ost. Pečnik omenja še veliko posodo. NHMW 56894.

Grob 2 (T. 22: 1—10)

Gl. 1, 20 m, glava — Z.
Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz rjave gline. Vrat posode je okrašen z vrezanimi trikotniki (1). Br. certoška fibula (2). Fragn. ročaja iz rjave gline z dvema stiliziranimi živalskima glavicama (3). Fragn. posode z nagubanim obodom iz rjavo črne gline (4). Fragn. ustja posode iz rjavo črne gline (5). Fragn. žel. nož (6). Fragn. žel. žice (7). Žel. nož s tremi zakovicami na ploščatem držaju (8). Žel. plavutasta sekira (9). Žel. sulična ost z ostanki lesa v tulcu (10). NHMW 56895—56901.

Grob 3 (T. 23: 3)

Gl. 1,40 m, glava — V.
Trinožna skodelica iz rjave gline. Pečnik omenja še fibulo. NHMW 56902.

Grob 4 (T. 23: 4, 5)

Gl. 0,70 m, glava — S.
Fragn. skodela z nagubanim obodom iz temno rjave gline. Vrat prode je okrašen z vrezano cikcak črto (4). Fragn. ustja posode iz črne gline (5). NHMW 56903.

Grob 5 (T. 23: 6—8)

Gl. 1,30 m, glava — V.
Fragn. ustja posode iz rjave gline (6). Fragn. lonec iz rjave gline (7). Fragn. skleda iz rjavo črne gline (8). NHMW 56904.

Grob 6 (T. 28: 1, 2)

Gl. 1,40 m, glava — S.
Žel. plavutasta sekira (1). Žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju (2). NHMW 56905—56906.

Grob 7 (T. 22: 11—14)

Gl. 1,20 m, glava — V.
Fragn. lonec iz rjave gline z dvema kanelurama pod ustjem in bradavico na obodu (11). Vijček iz rjave gline (12). Skodelica iz rjave gline (13). Fragn. skleda iz črne gline (14). NHMW 56907—56909.

Grob 8 (T. 23: 9—13)

Gl. 1 m, glava — Z.
Fragn. ustja posode iz črne gline (9). Fragn. noge posode iz črne gline (10). Fragn. ustja skleda iz temno rjave gline (11). Fragn. noga posode iz temno rjave gline (12). Fragn. posoda iz temno rjave gline (13). NHMW 56910.

Grob 9 (T. 24—26)

Gl. 3 m, glava — J. Grob je bil v sredini gomile.²⁶⁸
T. 24: Br. negovska čelada, okrašena s punciranimi krožci in pravokotnički. T. 25: Fragn. br. cista z dvema različno tordiranimi ročajema. Opis cfr. B. STERNQUIST, *Ciste a cordoni II* (1967) 50 s, T. 20: 1 (1). Fragn. br. certoška fibula (2). Br. narebren gumb fibule? (3). Br. certoški fibuli (4, 5). Fragn. br. pasni jeziček z obročkoma, ki je na eni strani zarjavel (6). Br. zanki spona z zoženima zakovičastima nastavkoma (7, 8). Fragn. br. pasni plošči z zakovicami in br. obroček (9, 10). T. 26: Fragn. posoda iz rjavo črne gline, okrašena s skupinami vrezov (1). Fragn. skleda iz rjavo črne gline (2). Fragn. žel. nož (3). Fragn. žel. sulični osti (4, 5). Žel. zagozdi? (6, 7). Fragn. žel. tulasta sekira (8). Ostanke lesa in kosti. NHMW 56911—56924.

Grob 10 (T. 27: 8)

Gl. 1,40 m, glava — V.
Fragn. posoda iz temno rjave gline s plastičnim rebrom na vratu. NHMW 56925.

Grob 11 (T. 27: 9)

Gl. 1,40 m, glava — V.
Fragn. lonec iz rjave gline. Obod ima okrašen s plastično valovnico, pod ustjem pa ima horizontalni ročajček. NHMW 56926.

Grob 12 (T. 28: 5—10)

Gl. 2 m, glava — V.
Fragn. posoda iz rdeče rjave gline s konično bradavico na ramenu (5). Fragn. loka s peresovino žel. samostrelne fibule (6). Br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (7). Skodelica iz črne gline (8). Fragn. br.

valjasta uhana, okrašena z iztolčenimi rebri in pikami ter ob robu z vtolčenimi pikicami (9, 10). NHMW 56927—56931.

Grob 13

Gl. 1 m, glava — Z.
Posoda.

Grob 14 (T. 27: 1—7)

Gl. 2 m, glava — J.
Fragn. dna posode iz črne gline (1). Žel. nož z dvema zakovicama na držaju in z ostanki koščene obloge (2). Fragn. skodela z nagubanim obodom iz črne gline (3). Fragn. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (4). Žel. plavutasta sekira (5). Fragn. skleda iz rjavo sive gline, okrašena s skupinami navpičnih reber (6). Fragn. posode iz temno rjave gline (7). Fragn. človeških kosti. NHMW 56932—56938.

Grob 15 (T. 32: 11)

Gl. 1,50 m, glava — V.
Lonc iz rjave gline, okrašen s tremi podkvastimi aplikami. NHMW 56939.

Grob 16 (T. 32: 12)

Gl. 0,80 m, glava — Z.
Skledica na nizki nogi iz temno rjave gline s štirimi ročajčki. NHMW 36940.

Grob 17 (T. 29—31)

Gl. 1 m, dol. 2,50 m, šir. 1,40 m. Dvojni pokop — moža in žene, glavi — J. Pridatki žene: br. votli zapestnici z vdetima koncema, okrašeni z vrezi (30: 2, 3). Tri ogrlice iz jantarjevih jagod (30: 4—6). Pečnik omenja še br. jagode, uhane in dve fibuli. Pridatki moža: T. 29: br. negovska čelada, okrašena s punciranimi drobnimi črticami v motivu zvezdic in enojnega oz. dvojnega (na spodnjem delu krajev) ležečega V motiva. Čelada je ležala ob nogah moža (4). Dva žel. ražnja (1, 2). Dve žel. sulični osti (3; 31: 12). T. 30: Fragn. br. situla. Br. pločevina ustja, ki ovija svinčeno žico, je z zakovicami na ramenu pripeta na plašč situle. Situla (1) je skupaj s kotličkom (10) ležala na koncu groba pri nogah moža. Temno modra steklena jagoda (7). Fragn. br. trakaste žice (8). Br. narebrena zapestnica (9). Fragn. br. kotliček z dvojno-križnimi atashami (10). Fragn. žel. palčke — peresovine fibule? (11). Br. z vrezi okrašena palčka (12). T. 31: Žel. tulasta sekira z ušescem (1). Fragn. žel. noža s sledovi lesenega držaja (2). Trije žel. obročki za spenjanje (3—5). Fragn. žel. noža (6). Dve žel. zagozdi? (7, 8). Br. zanki spona z zoženima zakovičastima nastavkoma, okrašeni z vrezi in odebelitvami, ter 4 gumbaste zakovice spona (9—11). Človeški zobje. Pečnik omenja še svinčen obroček (cfr. T. 90: A). NHMW 56941—56959.

Grob 18 (T. 32: 4—10)

Gl. 1 m, glava — V.
Br. samostrelna certoška fibula (4). Ogrlica iz jantarjevih jagod (5). Br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (6). Br. vzhodnoalpska živalska fibula z vrezi okrašenim lokom (7). Fragn. posode na nogi iz rjavo rdeče gline (8—10). NHMW 56960—56964.

Grob 19 (T. 28: 11—13)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Br. narebreni zapestnici (11, 12). Lonček iz rjave gline (13). Pečnik omenja še vijček. NHMW 56965—56966.

Grob 20 (T. 32: 1—3)

Gl. 1,40 m, glava — V.
Fragn. lonc iz rjave gline, okrašen s podkvastimi aplikami in bradavicami (1). Fragn. posoda iz rjave gline, okrašena na vratu z vrezanimi trikotniki. Ni rekonstr. (2, 3). NHMW 56967—56968.

Grob 21 (T. 32: 13)

Gl. 2 m, glava — Z.
Skleda iz temno rjave gline z bradavico pod ustjem. NHMW 56969.

Grob 22 (T. 34: 9)

Gl. 2,50 m, glava — S.
Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz temno rjave gline. Vrat posode je okrašen z vrezanimi šrafranimi trikotniki. Pečnik omenja še vijček. NHMW 56970.

Grob 23 (T. 33: 4—10)

Gl. 1,50 m, glava — V.
Fragn. br. pasnih jezičkov in obročka (4—7). Žel. plavutasta sekira (8). Fragn. žel. nož (9). Žel. sulična ost z ostanki lesa v tulcu (10). NHMW 56971—56974.

Grob 24 (T. 34: 7, 8)

Gl. 1,80 m, glava — Z.
Fragn. žel. sulična ost (7). Lonc iz rjave gline. Pod ustjem so razporejene tri okrogle aplikacije z vdolbljeno sredino (8). NHMW 56975—56976.

Grob 25 (T. 28: 3, 4)

Gl. 1,40 m, glava — V.
Br. fragn. samostrelni certoški fibuli z ostanki br. verižice na peresovini. Pečnik omenja še posodo. NHMW 56977.

Grob 26 (T. 35: 1, 2)

Gl. 2 m, glava — Z.
Br. igla fibule (1). Kernos s tremi čašicami iz rjavo rdeče gline (2). NHMW 56978—56979

Grob 27 (T. 33: 1—3)

Gl. 1 m, glava — S.

Žel. sulični osti (1, 2). Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz rjavo črne gline (3). NHMW 56980—56981.

Grob 28 (T. 34: 1—6)

Gl. 1,20 m, glava — Z.

Trije vijčki iz temno rjave gline, okrašeni z vrezji oz. vtisnjenimi pikami (1—3). Fragn. lonec iz svetlo rjave gline, okrašen s skupinami po dve oz. po eno bradavico (4). Fragn. ustja posode iz temno rjave gline (5). Lonček iz rjave gline, okrašen z vrezanimi trikotniki (6). NHMW 56982—56984.

Grob 29 (T. 35: 3—5)

Gl. 1 m, glava — S.

Skodelica iz rjave gline (3). Lonec s tremi ročaji iz temno rjave gline (4). Žel. sulična ost (5). NHMW 56985—56987.

Grob 30 (T. 41: 1, 2)

Gl. 2,50 m, glava — Z.

Fragn. vrč s presegajočim ročajem iz fine rumeno sive gline s sledovi rdečega premaza, izdelan na lončarskem vretenu (1). Skodela iz črne gline, okrašena z vrezanimi trikotniki in vtisnjenimi pikami ter horizontalnimi vrezji (2). Pečnik omenja še vijček. NHMW 56988—56989.²⁶⁹

Grob 31 (T. 35: 6—8)

Gl. 1 m, glava — V.

Br. samostrelna certoška fibula (6). Br. drobno narebrena zapestnica (7). Br. zapestnica s presegajočima koncema (8). NHMW 56990—56992.

Grob 32 (T. 36: 9—12)

Gl. 1,80 m, glava — Z.

Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz temno rjave gline (9). Fragn. br. zapestnica, okrašena s pasom drobnih vrezov (10). Fragn. br. certoška fibula, okrašena z vrezji (11). Fragn. sklede iz črne gline, ki je pod ustjem okrašena z vrezji (12). NHMW 56993—56995.

Grob 33 (T. 38; 39: 1, 2)

Gl. 2,20 m, glava — Z.

Fragn. br. kotliček z dvojno-križnimi atašami. Dno je pritrjeno z zakovicami na plašč posode. Okrašen je z vrezanim motivom trikotnikov in pasov poševnih črtic (1) — cfr. še G. v. MERTHART, *Hallstatt und Italien* (1969) T. 30: 8. Svinčena aplika v obliki živalske svastike z odprtino v sredini (2) — cfr. še K. KROMER, *Situla* 1, 1960, 113 s, Abb. 1: 5. Fragn. svinčena aplika v obliki živalske svastike z zanko na spodnji strani (3). Žel. certoški fibuli (4, 5). Fragn. žel. nož (6). Fragn. lonec iz rjavo črne gline (7). Fragn. dna posode iz rjave gline (8).

Žel. tulasta sekira z ušescem (9). Fragn. žel. sulični osti. Ena ima okrašen tulec z vodoravnimi vrezji (39: 1, 2). NHMW 56996—57003.

Grob 34 (T. 37)

Gl. 2 m, glava — V.

Žel. sulični osti (1, 2). Žel. tulasta sekira (3). Fragn. br. situla, ustje navzven ovija svinčeno žico (4). Fragn. br. ciste (5). Fragn. skodela na nogi z nagubanim obodom iz rjavo črne gline. Rekonstr. ni mogoča (6, 7). NHMW 57004—57007.

Grob 35 (T. 40: 1, 2)

Gl. 2 m, glava — V.

Žel. tulasti sekiri. Ena ima ob strani ušesce in v tulu ostanke lesa. NHMW 57008—57009.

Grob 36 (T. 36: 1—8)

Gl. 1,40 m, glava — Z.

Fragn. br. situla. Rob ustja, ki ovija svinčeno žico, je zavrt navznoter. Situla je večkrat popravljen s pločevinastimi trakovi, ki so pripeti na plašč s sploščenimi zakovicami (1). Žel. nož (2). Skodelica iz temno rjave gline (3). Fragn. br. obroček (4). Fragn. lonec iz rjave gline, okrašen z razčlenjenim rebrom (5). Žel. plavutasta sekira (6). Žel. sulični osti (7, 8). NHMW 57010—57016.

Grob 37 (T. 40: 6, 7)

Gl. 0,70 m.

Posoda iz rjave gline z rebrom na prehodu vratu v rame (6). Skleda iz rjave gline (7). NHMW 57017—57018.

Grob 38 (T. 40: 3—5)

Gl. 1,10 m.

Fragn. posode na nogi iz rjavo rdeče gline (3, 4). Fragn. posoda iz rjavo rdeče gline s podolgovatimi bradavicami na obodu (5). NHMW 57019.

Grob 39 (T. 42: 5)

Gl. 1,10 m.

Lonec iz rjave gline. Pod ustjem ima po tri skupine treh bradavic in po tri ročajčke. NHMW 57020.

Grob 40 (T. 42: 1, 2)

Gl. 1,50 m.

Skodelica iz rjave gline s štirimi bradavicami na obodu (1). Fragn. lonec iz rjave gline, okrašen z razčlenjenimi podkvastimi aplikami in bradavicami (2). NHMW 57021—57022.

Grob 41 (T. 42: 6, 7)

Gl. 1,40 m.

Fragn. lonec iz svetlo rjave gline (6). Fragn. posoda iz temno rjave gline, okrašena z razčlenjenimi podkvastimi aplikami (7). Pečnik omenja še nož, sulično ost in vijček. NHMW 57023—57024.

Grob 42 (T. 42: 3, 4)

Gl. 1,30 m, glava — V.

Skodelica iz temno rjave gline (3). Lonec iz rjave gline, okrašen z enojno, dvojno in trojno plastično valovnico (4). NHMW 57025—57026.

Grob 43 (T. 43: 1—3)

Gl. 1,60 m, glava — V.

Fragn. skodela iz črne gline. Okrašena je z vtisnjenimi pikami in vrezji. Verjetno je imela presegajoč ročaj, okrašen z govejima glavica (1). Lonec iz temno rjave gline s štirimi bradavicami na obodu (2). Fragn. vaza na nogi iz rdeče gline s sledovi črnih grafitiranih in rdečih pasov. Na ramenu in nogi je okrašena z rebri, sicer pa z vrezji (3). NHMW 57027—57029.

Grob 44 (T. 43: 4)

Gl. 1,45 m

Fragn. lonec iz temno rjave gline, okrašen z okroglimi aplikami z jamico v sredi, ter z dvema horizontalnima ročajčkoma na ramenu. NHMW 57030.

Grob 45 (T. 41: 3—6)

Gl. 2 m, glava — V.

Skodelica iz temno rjave gline (3). Žel. plavutasta sekira (4). Fragn. žel. sulični osti. Tulec ene je okrašen z vodoravnimi žlebiči (5, 6). NHMW 57031—57034.

Grob 46 (T. 43: 5)

Gl. 1,80 m, glava — V.

Lonec iz rjave gline s štirimi vertikalnimi ročajčki. NHMW 57035.

Gomila VI

Dol. gomile 15 m, šir. 12 m, v. 3 m

Grob 1 (T. 44: 1—3)

Gl. 1 m, glava — V.

Žel. sulična ost (1). Fragn. lonca iz rjave gline (2). Fragn. posoda na nogi iz črne gline (3). NHMW 57036—57037.

Grob 2 (T. 45: 9)

Gl. 0,80 m, glava — Z.

Skodela na nogi iz rjavo črne gline, okrašena na vratu s kanelurami in s skupinami navpičnih vrezov na obodu. NHMW 57038.

Grob 3 (T. 44: 7)

Gl. 0,60 m, glava — V.

Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod. Človeški zobje. NHMW 57039—57040.

Grob 4 (T. 44: 4—6)

Gl. 0,80 m, glava — Z.

Fragn. br. narebrena zapestnica (4). Br. certoška fibula (5). Fragn. lonec iz rjave gline (6). NHMW 57041—57043.

Grob 5 (T. 44: 8—10)

Gl. 1,20 m, glava — Z.

Br. certoški fibuli (8, 9). Fragn. skodela na nogi iz črne gline (10). NHMW 57044—57045.

Grob 6 (T. 45: 1—5)

Gl. 1,30 m, glava — J.

Fragn. skodela iz rjavo črne gline, okrašena z žlebovi (1). Br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezji ter na enem koncu s punciranimi krožci (2). Fragn. br. certoška fibula (3). Br. samostrelna certoška fibula s čepkom na loku (4). Kremenova puščična ost (5). NHMW 57046—57050.

Grob 7

Gl. 1,70 m, glava — Z.

Uhani, jagode.

Grob 8 (T. 45: 6—8)

Gl. 1,40 m, glava — Z.

Fragn. lonec iz temno rjave gline, okrašen s plastično valovnico (6). Fragn. ustja posode iz rjave gline, okrašene z vrezji (7). Žel. sulična ost (8). Pečnik omenja še pasne jezičke. NHMW 57051—57052.

Grob 9 (T. 46: 5)

Gl. 1,30 m, glava — Z.

Fragn. trinožni lonček iz rjave gline. NHMW 57053.

Grob 10 (T. 46: 1—3)

Gl. 2 m, glava — Z.

Dvoročajna skodela iz rjave gline, okrašena na obodu s skupinami poševnih vrezov (1). Fragn. vrč z ročajem iz rjave gline (2). Posoda na nogi iz temno rjave gline, okrašena z vrezanimi šrafranimi trikotniki in horizontalnimi vrezji (3). Pečnik omenja še »nenavadno« fibulo — očalarko in vijček.²⁷⁰ NHMW 57054—57056.

Grob 11 (T. 46: 4)

Gl. 1 m, glava — Z.

Fragn. skleda iz črne gline. NHMW 57057.

Grob 12 (T. 46: 6—8)

Gl. 1,50 m, glava — Z.

Fragn. lonec iz temno rjave gline s parom bradavic pod ustjem (6). Vijček iz rjave gline (7). Fragn. dna posode iz rjave gline (8). NHMW 57058—57059.

Grob 13

Gl. 0,50 m, glava — J, brez pridakov.

Grob 14 (T. 46: 9)

Gl. 1 m, glava — V.

Fragn. posoda na nogi iz temno rjave gline, okrašena z vrezanimi šrafranimi trikotniki. NHMW 57060.

Grob 15 (T. 47: 1—6)

Gl. 0,80 m, glava — V.
Fragm. skodela iz rjave gline z nagubanim obodom (1). Br. certoška fibula (2). Vijček iz rjave gline (3). Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod (4). Ogrlica iz rumenih jagod (5). Br. zapestnica (6). NHMW 57061—57066.

Grob 16

Gl. 0,60 m, glava — V.
Posoda.

Grob 17 (T. 47: 7)

Gl. 0,50 m, glava — Z.
Fragm. skodela iz rjavo črne gline z nagubanim obodom. NHMW 57067.

Gomila VII

Pr. gomile 12 m.

Grob 1

Gl. 1,40 m, glava — V.
Dve zapestnici, uhani.

Grob 2 (T. 47: 8—11)

Gl. 1,20 m, glava — V.
Žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju, na katerem so ostanki lesenih oplat (8). Fragn. posode na nogi iz temno rjave gline (9). Žel. tulasta sekira z ušescem (10). Žel. sulična ost (11). Pečnik omenja še žel. obroč. NHMW 57068—57071.

Grob 3 (T. 48: 2)

Gl. 1 m, glava — Z.
Fragm. lonca iz rjave gline, okrašen na vratu s kanelurami, na ramenu pa s skupinami treh bradavic. NHMW 57072.

Grob 4 (T. 48: 3)

Gl. 1,40 m, glava — Z.
Fragm. skodela na nogi iz temno rjave gline z nagubanim obodom. NHMW 57073.

Grob 5 (T. 39: 3)

Gl. 0,80 m, glava — Z.
Fragm. br. dvogrebenasta čelada. Sestavljena je iz dveh delov, ki sta speta tako dobro, da na levi strani ni videti šiva. Ohranjena je le ena zanka za pritrnitev traku. Pečnik omenja le posodo.²⁷¹ NHMW 57074.
S. GABROVEC, *AV* 13—14 (1962-63) 309, T. 21: 3.²⁷²

Grob 6 (T. 51: 14)

Gl. 0,60 m, glava — V.
Fragm. posode iz rdeče gline s sledovi črnega premaza. Rekonstr. ni mogoča. NHMW 57075.

Grob 7 (T. 48: 4, 5)

Gl. 1 m, glava — J.
Fragm. posoda iz črne gline, okrašena s tremi koničnimi bradavicami in navpičnimi žlebovi (4). Fragn. dna lonca iz rjave gline (5). NHMW 57076.

Grob 8 (T. 49)

Gl. 1,20 m, glava — V.
Br. pasna jezička (1, 3). Br. samostrelna certoška fibula z žel. iglo (2). Fragn. žel. pasna spona z zakovicami na obeh koncih (4). Žel. pasna spona z rebrom po sredi (5). Fragn. žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju (6). Žel. sulični osti (7, 8). Posoda iz rjave gline (9). NHMW 57077—57084.

Grob 9 (T. 50: 1—6)

Gl. 0,80 m, glava — Z.
Lonca iz temno rjave gline s tremi podkvastimi aplikami na obodu (1). Skodelica iz rjave gline z nagubanim obodom (2). Br. trakasti zapestnici s presegajočima koncema, okrašeni s punciranimi krožci in črticami (3, 4). Br. samostrelna certoška fibula (5). Vijček iz črne gline, okrašen z vrezi in vtisnjenimi pikami (6). NHMW 57085—57089.

Grob 10 (T. 48: 1)

Gl. 1,10 m, glava — J.
Fragm. lonca iz rjave gline, okrašen s tremi skupinami po tri bradavice. Pečnik omenja še dva uhana. NHMW 57090.

Grob 11 (T. 48: 6—12)

Gl. 0,60 m, glava — V.
Fragm. ustja posode iz črne gline, okrašen z vrezi (6). Fragn. ustja posode iz temno rjave gline (7). Fragn. oboda posode iz temno rjave gline z nagubano površino (8). Fragn. oboda posode iz rjave gline, okrašene z vrezi (9). Fragn. dna posode iz črne gline (10). Fragn. noge posode iz temno rjave gline (11). Fragn. noge posode iz temno rjave gline (12). NHMW 57091.

Grob 12 (T. 50: 7—12)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Skodelica iz rjave gline, okrašena z bradavicami (7). Fragn. ustja posode iz rdeče rjave gline (8). Fragn. posode na nogi iz rjave gline (9). Fragn. ustja posode iz rjave gline (10). Fragn. noge posode iz črne gline (11). Fragn. dna posode na nogi iz rjave gline (12). Pečnik omenja še vijček. NHMW 57092.

Grob 13 (T. 50: 13—16)

Gl. 2 m, glava — J.
Fragm. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena s skupinami vrezov (13). Vijčka iz rjave gline (14, 15). Ogrlica iz jantarevih jagod (16). NHMW 57093—57096.

Grob 14 (T. 51: 1—13)

Gl. 0,90 m, glava — V.
Trije br. obročki od pasnih jezičkov (1—3). Br. samostrelna certoška fibula (4). Fragn. br. pasnih jezičkov (5—10). Žel. sulični osti (11, 12). Fragn. br. pasna spona, katere robovi so okrašeni z vrezom (13). NHMW 57097—57102.

Grob 15

Gl. 1 m, glava — J. Brez pridakov.

Grob 16 (T. 50: 17, 18)

Gl. 0,60 m, glava — Z.
Lonček iz rjave gline (17). Fragn. skleda iz rjavo rdeče gline (18). NHMW 57103—57104.

Grob 17 (T. 52: 14—16)

Gl. 2 m, glava — V.
Ogrlica iz jantarevih jagod (14). Br. zapestnica, okrašena z vrezi ter skupinami rebr (15). Br. čolničasta fibula, okrašena z vrezi. Peresovina je pritrjena na lok z zakovico (16). NHMW 57105—57107.

Grob 18

Gl. 1,50 m, glava — S. Brez pridakov.

Grob 19 (T. 52: 1—6)

Gl. 0,80 m.
Fragm. posoda iz svetlo rjave gline (1). Fragn. ustja posode iz črne gline (2). Skledica iz rjave gline (3). Fragn. br. certoške fibule (4). Vijček iz rjave gline (5). Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod, ena z belo valovnico (6). NHMW 57108—57112.

Gomila VIII

Pr. gomile 15 m, v. 4 m.

Grob 1 (T. 52: 13)

Gl. 1 m, glava — V.
Fragm. posoda iz rjave gline, okrašena z vodoravnimi rebri. NHMW 57113.

Grob 2

Gl. 1,30 m, glava — V. Brez pridakov.

Grob 3 (T. 56: 12)

Gl. 1,20 m, glava — J.
Fragm. posoda iz temno rjave gline, okrašena z rebri. NHMW 57114.

Grob 4 (T. 50: 19, 20)

Gl. 1 m, glava — V.
Fragm. lonca iz temno rjave gline, okrašen pod ustjem s trikotnim razvejanim plastičnim okrasom (19). Vijček iz rjave gline (20). NHMW 57115—57116.

Grob 5 (T. 53: 1—5)

Gl. 1,70 m, glava — Z.
Lonca iz rjave gline, na vratu okrašen s tremi žlebovi, na obodu s štirimi plastičnimi valov-

nicami (1). Lonček iz rjave gline, okrašen z dvema plastičnima valovnicama (2). Fragn. kamnit brus (3). Fragn. posoda iz rjave gline (4). Fragn. posoda iz temno rjave gline (5). NHMW 57117—57120.

Grob 6 (T. 48: 13)

Gl. 1 m, glava — V.
Lonček iz temno rjave gline (13). NHMW 57121.

Grob 7 (T. 52: 7—12)

Gl. 0,90 m, glava — Z.
Fragm. skodela iz rjave gline (7). Fragn. posode iz temno rjave gline z nagubanim obodom (8). Fragn. lonca iz rjave gline z bradavicami na obodu (9). Ogrlica iz temno modrih jagod (10). Ogrlica iz jantarevih jagod (11). Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi (12). NHMW 57122—57125.

Grob 8

Gl. 1,40 m, glava — V. Brez pridakov.

Grob 9

Gl. 1,30 m, glava — V. Brez pridakov.

Grob 10 (T. 54: 1—4)

Gl. 0,90 m, glava — V.
Vijček iz rjavo črne gline (1). Lonček iz temno rjave gline s tremi ročajčki (2). Skleda iz rjave gline s tremi podolgovatimi bradavicami na obodu (3). Žel. sulična ost (4). NHMW 57126—57129.

Grob 11

Gl. 0,95 m, glava — J. Skelet je bil pod kamni — zmetan na kup.²⁷³

Grob 12 (T. 54: 10)

Gl. 0,80 m, glava — J.
Fragm. skodela iz črne gline z nagubanim obodom. NHMW 57130.

Grob 13 (T. 54: 5—8)

Gl. 2,20 m, glava — S. Pod kamni.
Posoda iz temno rjave gline, okrašena na ramenu z vrezanimi trikotniki (5). Fragn. skleda iz temno rjave gline (6). Fragn. ustja posode iz rdeče rjave gline (7). Fragn. skleda iz temno rjave gline (8). NHMW 57131—57132.

Grob 14

Gl. 1,20 m.

Grob 15 (T. 55: 3, 4)

Gl. 1 m, glava — S.
Fragm. lonca iz rjave gline, okrašen z navpičnimi rebri (3). Fragn. posoda na nogi iz rdeče rjave gline, okrašena z vrezanimi šrafranimi trikotniki (4). NHMW 56133—56134.

Grob 16 (T. 56: 6, 7)

Gl. 0,80 m, glava — V.
Fragm. posoda iz sivorjave gline, z bradavicami na obodu (6). Fragn. lonca iz temno rjave gline, z dvojnimi bradavicami na obodu (7). NHMW 57135.

Grob 17 (T. 55: 1)

Gl. 1,40 m, glava — S.
Žel. sulična ost. Pečnik omenja še veliko posodo. NHMW 57136.

Grob 18 (T. 54: 9)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Fragm. skodela na nogi iz rdeče gline s sledovi črnega premaza. Pečnik omenja še sulično ost. NHMW 57137.

Grob 19 (T. 56: 8—11)

Gl. 1,20 m, glava — S.
Fragm. ustja posode iz rdeče gline (8). Fragn. posoda iz rdeče gline, okrašena s plastičnim rebrom (9—11). NHMW 57138.

Grob 20 (T. 55: 6, 7)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Žel. plavutasta sekira (6). Fragn. žel. noža (7). NHMW 57139—57140.

Grob 21 (T. 53: 6—16)

Gl. 1,80 m, glava — Z.
Fragm. br. samostrelna fibula (6). Fragn. ustja posode iz rdeče rjave gline (7). Fragn. ustja posode iz rjave gline (8). Fragn. skodela iz rjave gline z nagubanim obodom (9). Br. zapestnici s presegajočima koncema, okrašeni z vrezi in narebrenimi skupinami (10, 11). Ogrlica iz modrih steklenih jagod z rumenimi izrastki (12). Ogrlica iz jantarevih jagod (13). Fragn. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (14). Fragn. skodelica iz rjave gline, okrašena z vrezanimi trikotniki (15). Fragn. posoda iz rdeče gline (16). Pečnik omenja dve votli zapestnici na rokah, polne pa na prsih. NHMW 57141—57147.

Grob 22

Gl. 1 m, glava — V. Brez pridakov.

Grob 23

Gl. 1 m, glava — V. Brez pridakov.

Grob 24 (T. 55: 5)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Žel. kavelj. NHMW 57148.

Grob 25 (T. 56: 5)

Gl. 1,20 m, glava — Z.
Lonca iz rjave gline s tremi bradavicami na obodu. NHMW 57149.

Gomila IX

Pr. gomile 6 m, v. 1,50 m

Grob 1 (T. 56: 1—4)

Gl. 1 m, glava — V.
Br. samostrelna certoška fibula (1). Fragn. br. pločevine pasnih jezičkov z železnima zakovicama (2, 3). Štirinožna skodelica z ročajem iz črne gline (4). NHMW 57150—57152.

Grob 2

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Posoda.

Grob 3 (T. 55: 2)

Gl. 1,20 m, glava — Z.
Žel. sulična ost. Pečnik omenja še posodo. NHMW 57153.

Grob 4

Gl. 1,50 m, glava — S.
Posoda.

Gomila X

Pr. gomile 10 m, v. 2 m.

Grob 1 (T. 57: 12)

Gl. 1 m, glava — S.
Fragm. posoda iz temno rjave gline z bradavicami na ramenu. NHMW 57154.

Grob 2 (T. 57: 5—10)

Gl. 2 m, glava — V.
Fragm. skodelica iz rjave gline, okrašena z vrezi in bradavicami (5). Jantarjeva drobno narebrena jagoda (6). Ogrlica iz modrih steklenih jagod z modro belimi očesci in rumenimi izrastki (7). Fragn. br. valjastega uhana, ki je okrašen z vtolčenimi pikicami (8). Fragn. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (9). Ogrlica iz jantarevih jagod (10). NHMW 57155—57159.

Grob 3 (T. 57: 11)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Skleda iz temno rjave gline s predrtjo bradavico na obodu. NHMW 57160.

Grob 4 (T. 72: 4)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Fragm. lonca iz svetlo rjave gline s pari bradavic na obodu. NHMW 57161.

Grob 5 (T. 57: 1—4)

Gl. 1 m, glava — S.
Žel. sulična ost (1). Žel. tulasta sekira (2). Žel. kavelj (3). Fragn. skodela iz rjavosive gline, okrašena z vrezi in vtisnjenimi pikami (4). NHMW 57162—57165.

Grob 6 (T. 58: 3)

Gl. 0,80 m, glava — J.
Br. certoška fibula. Pečnik omenja še nož, sulično ost, vijček in posodo. NHMW 57166.

Grob 7 (T. 58: 1, 2)

Gl. 1,20 m, glava — S.
Br. vzhodnoalpska živalska fibula, z vrezi okrašenim lokom. Peresovina je porjavela, ker je osrednja palčka železna (1). Skodelica z ročajem iz rjave gline (2). NHMW 57167—57168.

Grob 8 (T. 58: 4—8)

Gl. 1 m, glava — S.
Fragm. br. vzhodnoalpska živalska fibula, katere lok je okrašen z vrezi (4). Fragn. skodela z odlomljenim presegajočim ročajem iz temno rjave gline z nagubanim obodom (5). Br. votli zapestnici z vdetima koncema, okrašeni z vrezi in iztolčenimi bunčicami (6, 7). Ogrlica iz jantarevih jagod (8). Fragn. človeških kosti. NHMW 57169—57173.

Grob 9 (T. 59: 1—9)

Gl. 1,50 m, glava — S.
Fragm. skodela na nogi iz rdeče gline (1). Trije br. obročki (2—4). Žel. kladivo z dvema luknjama za nasajanje (5). Žel. plavutasta sekira (6). Žel. sulična ost (7). Fragn. br. pasna spona z žel. kavljem (8). Fragn. br. pasni jeziček (9). NHMW 57174—57179.

Grob 10 (T. 60: 4—6)

Gl. 1,50 m, glava — V.
Br. certoška fibula (4). Fragn. lonca iz svetlo rjave gline (5). Žel. sulična ost (6). NHMW 57180—57182.

Grob 11

Gl. 1 m, žgan grob. Brez pridakov.

Gomila XI²⁷⁴**Grob 1 (T. 58: 9—12)**

Fragm. skleda iz rdeče gline z bradavico pod ustjem (9). Lonca iz temno rjave gline, okrašen s tremi plastičnimi svastikami (10). Fragn. posoda na nogi iz rjavo rdeče gline, okrašena z vrezi (11). Fragn. dna posode iz temno rjave gline (12). NHMW 57183—57184.

Grob 2 (T. 60: 1—3)

Žel. samostrelni certoški fibuli z dvojno okrasno peresovino in ostanki žel. verižice, s katero sta bili fibuli povezani (1, 2). Žel. nož (3). Pečnik omenja še vijček. NHMW 57185—57186.

Grob 3 (T. 61: 1, 2)

Žel. sulični osti. NHMW 57187.

Grob 4 (T. 61: 3, 4)

Žel. sulični osti. Pečnik omenja še konico (Spitze). NHMW 57188—57189.

Grob 5 (T. 51: 15)

Skodelica iz temno rjave gline. NHMW 57190.

Grob 6 (T. 62: 1—7)

Fragm. posoda na nogi iz svetlo rjave gline (1). Br. narebren prstan (2). Vijček iz rjave gline (3). Br. obroček z dvema izrastkoma (4). Žel. nož (5). Žel. sulična ost (6). Žel. tulasta sekira z ušescem (7). NHMW 57191—57196.

Grob 7 (T. 62: 8—10)

Fragm. posoda iz svetlo rjave gline, z rebrom na prehodu vratu v rame posode (8). Vijček iz sivo rjave gline, okrašen z vrezi (9). Fragn. lonca iz temno rjave gline z bradavico na obodu (10). NHMW 57197—57198.

Grob 8 (T. 63: 1—22)

Fragm. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena z vrezi (1). Fragn. br. votla narebrena zapestnica (2). Fragn. br. valjastega uhana, okrašena z vtolčenimi pikicami v obliki rombičnih polj z iztolčeno bunčico v sredi (3, 4). Br. obsek v obliki konjička (5). Br. košarast obsek (6). Trije br. trikotni obeski z zanko, okrašeni s punciranimi krožci. Na spodnjem robu imajo luknjice (7—9). Ogrlica iz dveh temno modrih steklenih jagod z belo valovnico, dveh rumenih steklenih jagod z modro belimi očesci, dveh turkizno zelenih steklenih jagod s temno modrimi očesci in rumene steklene jagode (10). Ogrlica iz jantarevih jagod (11). Ogrlica iz svetlo modrih steklenih jagod (12). Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod (13). Fragn. br. pločevinasta plošča — ogledalo? (14). Fragn. br. falera (15). Br. profiliran gumbast predmet (16). Steklina prozorna svetlo zelena jagoda (17). Fragn. br. obročka z izrastki (18). Fragn. br. spiralno uvit prstan (19). Br. saltaleoni iz ožje in širše žice oz. traku (20, 21). Fragn. br. votle zapestnice (22). NHMW 57199—57212.

Grob 9 (T. 64: 1—12)

Fragm. br. pasnih jezičkov. Na enem je na spodnji strani rja (1—8). Žel. plavutasta sekira (9). Br. obroček (10). Fragn. žel. nož (11). Žel. sulična ost z ostanki lesa v tulcu (12). Pečnik omenja še dve veliki certoški fibuli. NHMW 57213—57216.

Grob 10 (T. 65: 1, 2)

Žel. sulična ost (1). Žel. tulasta sekira (2). NHMW 57217—57218.

Grob 11 (T. 67: 1—4)

Žel. sulična ost (1). Žel. tulasta sekira z ušescem (2). Žel. plavutasta sekira (3). Žel. nož (4). NHMW 57219—57222.

Grob 12 (T. 66: 1—12)

Lonca iz rjave gline, s tremi bradavicami na obodu (1). Fragn. lonca iz rdeče rjave gline z

bradavicami na obodu (2). Br. certoška fibula (3). Fragm. br. valjasta uhana, okrašena z vtolčenimi pikicami v motivu zajčka ter iztolčenimi bunčicami na robovih (4, 5). Fragm. br. pločevine (6, 7). Tri temno modre steklene jagode (8). Pet turkizno zelenih steklenih jagod z modro belimi očesci (9). Pet rumenih steklenih jagod z modro belimi očesci (10). Pet jantarjevih jagod (11). Br. certoška fibula, okrašena na hrbtni noge s punciranimi krožci (12). NHMW 57223—57229.

Grob 13 (T. 68: 5—7)

Žel. sulična ost (5). Žel. tulasta sekira (6). Žel. sulična ost (7). NHMW 57230—57232.

Grob 14 (T. 65: 3—9)

Br. narebreni zapestnici s presegajočima koncema (3, 4). Fragm. br. votla zapestnica z vdetima koncema, okrašena s pasovi vrezov (5). Vijček iz rjave gline (6). Skodelica iz rjave gline (7). Vijček iz rjave gline (8). Fragm. lonec iz temno rjave gline (9). NHMW 57233—57238.

Grob 15 (T. 65: 10—16)

Fragm. posoda na nogi iz temno rjave gline, okrašena z vtisnjenimi pikami in šrafiranimi trikotniki (10). Skodelica iz rjave gline (11). Br. ločna fibula z »glasinaško« nogo, okrašena na vsaki strani loka z vrezi in odebelitvami. Odlomljena peresovina in igla sta bili železni (12). Fragm. br. certoške fibule (13). Br. obroček iz žice (14). Vijček iz svetlo rjave gline (15). Fragm. žel. nož z eno zakovico in sledovi lesene oplate na ploščatem držaju (16). NHMW 57239—57244.

Grob 19 (T. 63: 23, 24)

Fragm. posoda iz svetlo rjavosive gline, s kratkim rebrom na ramenu (23). Lonec iz temno rjave gline, s petimi pari bradavic na obodu (24). NHMW 57245—57246.

Grob 20 (T. 66: 13—23)

Br. certoška fibula (13). Svinčena profilirana zapestnica (14). Br. obročka (15, 16). Br. zakovica (17). Štirje br. pasni jezički z obročki (18—21). Br. pasni jeziček z železno porjavelo zakovico (22). Fragm. br. pasnega jezička (23). Pečnik omenja še sekiro, sulično ost, več železnih obročev, nenavaden železen predmet (1 Eisenstück ungewöhnlich). NHMW 57247—57249.

Grob 21 (T. 69)

Žel. tulasta sekira z ušescem (1). Žel. sulični osti (2, 3). Br. samostrelni fibuli z nogo, ki se konča z naprej gledajočo konjsko glavico (4, 5). Fragm. br. pasna spona, figuralno okrašena s konjičkoma z vtolčenimi pikicami, medtem ko sta robova okrašena z iztolčenimi pikicami in

bunčicami (6). Fragm. žel. noža (7). Fragm. ustja posode iz rjave gline (8). Fragm. skodela iz temno rjave gline z nagubanim obodom (9). Br. obročka (10, 11). Fragm. br. pasnih jezičkov (12—17). NHMW 57250—57257.

Grob 22 (T. 70: 7)

Fragm. skleda iz črno rjave gline. NHMW 57258.

Grob 23 (T. 70: 1—6)

Žel. sulična ost (1). Žel. plavutasta sekira (2). Br. certoški fibuli (3, 4). Fragm. posoda iz rjave gline, s podolgovatimi bradavicami na obodu (5). Fragm. dna posode iz rjavo sive gline (6). Pečnik omenja še pasno spono (ploščo). NHMW 57259—57262.

Grob 24 (T. 72: 1, 2)

Br. certoška fibula. Peresovina naknadno popravljena in pritrjena na gumb fibule (1). Fragm. žel. sulična ost (2). NHMW 57263—57265.

Grob 25 (T. 67: 8, 9)

Fragm. lonec iz rjavo rdeče gline, okrašen s plastičnimi valovnicami (8). Fragm. posode iz rdeče gline (9). NHMW 57266—57267.

Grob 26 (T. 71)

Fragm. žel. pasna spona z rebrom (1). Fragm. žel. spenjalni obročki (2—6). Fragm. žel. nož z zakovico na ploščatem držaju (7). Br. obroček (8). Žel. sulična ost (9). Žel. plavutasta sekira (10). Fragm. posoda iz temno rjave gline, okrašena z rebrom (11). Fragm. posoda iz rjavo črne gline, okrašena s poševnimi žlebovi (12, 13). NHMW 57268—57275.

Grob 27 (T. 68: 1—4)

Skodela iz črne gline, okrašena s šrafiranimi trikotniki in vodoravnimi vrezi (1). Žel. sulični osti (2, 3). Žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju (4). NHMW 57276—57278.

Grob 28 (T. 60: 7)

Žel. sulična ost. Pečnik omenja še fibulo. NHMW 57279.

Gomila XII

Grob 1 (T. 74: 8, 9)

Žel. plavutasta sekira (8). Posoda iz rjavo črne gline, okrašena s cikcak vrezi (9). NHMW 57280—57281.

Grob 3 (T. 61: 5, 6)

Br. pasna spona, speta z zakovicami iz dveh kosov pločevine (5). Fragm. br. pasni jeziček (6). Pečnik omenja še nož. NHMW 57282.

Grob 4 (T. 64: 13—16)

Skodelica iz rjave gline, okrašena z vrezanim ornamentom trikotnikov, vodoravnih črt in valovnice (13). Lonček iz rjave gline s tremi ročajčki (14). Fragm. br. certoške fibule (15). Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod in svetlo zelenih turkiznih steklenih jagod (16). NHMW 57283—57286.

Grob 5 (T. 72: 5—12)

Fragm. br. fibule (5). Ogrlica iz temno modrih steklenih jagod, dve z belo valovnico (6). Fragm. loka br. certoške fibule s krilci (7). Br. samostrelna peresovina fibule z br. palčko (8). Fragm. ustja posode iz rdeče gline (9). Fragm. dna posode iz rjave gline (10). Skodelica iz temno rjave gline (11). Fragm. noga posode iz temno rjave gline (12). NHMW 57287—57290.

Grob 6 (T. 75: 3, 4)

Fragm. žel. sulična ost (3). Skodela iz temno rjave gline (4). NHMW 57291—57292.

Grob 7 (T. 73: 1, 2)

Žel. tulasta sekira z ušescem (1). Posoda iz črne gline z nagubanim obodom (2). NHMW 57293—57294.

Grob 8 (T. 72: 3)

Fragm. lonec iz sivo rjave gline. NHMW 57295.

Grob 9 (T. 73: 9, 10)

Trinožna skodelica iz črne gline, okrašena z bradavicami (9). Fragm. posoda iz svetlo rjave gline (10). NHMW 57296—57297.

Grob 10 (T. 73: 5)

Fragm. posoda iz sivo črne gline. Rekonstr. ni možna. NHMW 57298.

Grob 11 (T. 75: 5)

Fragm. skodela s presegajočim ročajem iz temno rjave gline. NHMW 57299.

Grob 12 (T. 76)

Žel. sulični osti z ostanki lesa v tulcih. Rob tulca ene je okrašen z žlebiči (1, 2). Br. certoški fibuli (3, 11). Fragm. žel. obročka (4). Fragm. br. pasnega jezička (5). Ogrlica iz treh belih steklenih jagod, šestih rumenih steklenih jagod in temno modre steklene jagode (6). Br. obročka (7, 8). Žel. tulasta sekira (9). Skleda iz rjave gline, okrašena s tremi plastičnimi valovnicami (10). Posoda na nogi iz rjavo črne gline, okrašena s šrafiranimi trikotniki (12). NHMW 57300—57308.

Grob 13 (T. 73: 3, 4)

Br. certoški fibuli. Peresovina ene je antično popravljena tako, da je z zakovico pripeta na lok, kateremu je na vrhu odbrušena odebelitev. NHMW 57309.

Grob 14 (T. 74: 10—12)

Br. samostrelna certoška fibula (10). Fragm. ustja posode iz rjave gline (11). Fragm. posoda iz rjavo rdeče gline z nagubanim obodom. Rekonstr. ni možna (12). NHMW 57310—57311.

Gomila XIII²⁷⁵

Grob 1 (T. 75: 1, 2)

Žel. sulična ost (1). Žel. plavutasta sekira (2). NHMW 57312—57313.

Grob 2 (T. 77)

Žel. sulični osti (1, 2). Br. certoška fibula (3). Lonec iz rjave gline, okrašen s plastičnimi aplikami v obliki rok in svastik, ki so v paru diametralno nasproti (4). Fragm. ustja posode iz rdeče gline (5). Fragm. skodela iz sive gline s sledovi črno barvanih pasov (6). Žel. tulasta sekira z ušescem ter ostanki lesa v poškodovanem tulu (7). Fragm. posoda iz rdeče rjave gline (8). NHMW 57314—57320.

Grob 3 (T. 70: 8)

Lonček iz rjave gline. NHMW 57321.

Grob 4 (T. 78: 1—11)

Žel. sulični osti (1, 2). Br. certoška fibula (3). Br. uhan iz spiralno zavite žice (4). Br. pasna spona izdelana v predrti tehniki (5). Br. falerca z zakovico (6). Br. pasni jeziček (7). Lonček z ročajčkom iz rjavo črne gline (8). Br. obroček (9). Žel. plavutasta sekira (10). Žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju (11). NHMW 57325—57330. O. H. FREY, *Situla* 14—15 (1974) 135, Abb. 4.

Grob 5 (T. 79: 1, 2)

Žel. sulična ost (1). Fragm. posoda iz temno rjave gline, z bradavico na ramenu (2). NHMW 57331—57332.

Grob 6 (T. 74: 1—7)

Žel. sulična ost (1). Žel. tulasta sekira z ušescem (2). Žel. fibula z nazaj obrnjenim zaključkom noge v obliki živalske glave ? (3). Tri temno modre steklene jagode in ena temno modra steklena jagoda s temno modro belimi očesci in rumenimi izrastki (4). Ogrlica iz jantarjevih jagod (5). Fragm. žel. pasna spona, izdelana v predrti tehniki (6). Žel. nož (7). NHMW 57333—57339.

Grob 7 (T. 73: 6—8)

Fragm. posoda na nogi iz sivo rjave gline, okrašena s skupinami žlebov (6). Fragm. lonec iz temno rjave gline, okrašen s podkvasto plastično aplikom (7). Fragm. dna posode iz rjave gline (8). NHMW 57340—57341.

Grob 8 (T. 80: 7)

Fragm. posoda na nogi iz rjavo črne gline. NHMW 57342.

Grob 9 (T. 78: 12)

Fragm. skodela s presegajočim ročajem iz črne rjave gline, okrašena z bradavicami, ročaj pa s stiliziranimi živalskimi glavica. NHMW 57343.

Grob 10 (T. 75: 6)

Fragm. skodela iz temno rjave gline, okrašena s skupinami navpičnih vrezov. NHMW 57344.

Grob 11 (T. 79: 3—5)

Fragm. posoda iz sivo rjave gline, okrašena z bradavicami (3). Vijček iz črne gline, okrašen z vtisnjenimi pikami in vrezi (4). Žel. nož z dvema zakovicama na ploščatem držaju (5). NHMW 57345—57347.

Grob 12 (T. 80: 1—4)

Žel. sulična ost (1). Žel. plavutasta sekira (2). Fragn. posoda iz temno rjave gline (3). Fragn. dno posode iz temno rjave gline (4). NHMW 57348—57350.

Grob 14 (T. 80: 8)

Skodelica iz temno rjave gline. NHMW 57351.

Grob 15 (T. 80: 5)

Lonec iz rjave gline, okrašen z bradavicama. V loncu so bili fragn. žganih človeških ? kosti — žgan grob ?. NHMW 57352.

Grob 16 (T. 81: 1—5)

Fragm. lonec iz rdeče rjave gline (1). Fragn. ustja posode iz rjave gline (2). Br. samostrelna fibula z dvema živalskimi glavica (3). Br. narebreni zapestnici, katerih konca sta speta z zakovico (ena je razklenjena — deformirana, vendar iste vrste) (4, 5). Pečnik omenja še uhan in vijček. NHMW 57353—57356. O. H. FREY, *Situla* 14—15 (1974) 130, Abb. 1.

Grob 17 (T. 81: 12)

Fragm. skleda iz rdeče gline. NHMW 57357.

Grob 18 (T. 81: 6—11)

Skleda iz temno rjave gline (6). Br. vzhodno-alpska živalska fibula, okrašena na loku z vrezi (7). Br. trakast spiralno uvit prstan (8). Br. zapestnici, katerih konca sta speta z zakovico (9, 11). Obroček iz br. žice (10). NHMW 57358—57362.

Grob 19 (T. 82: 7—9)

Skodelica iz temno rjave gline, okrašena s cikcak vrezi (7). Fragn. skodela iz rdeče rjave gline (8). Fragn. posoda iz temno rjave gline, okrašena s skupinami bradavic (9). NHMW 57363—57365.

Grob 21 (T. 83: 11)

Skodelica iz rjavo črne gline. NHMW 57366.

Grob 22 (T. 78: 13)

Skleda iz temno rjave gline. NHMW 57367.

Grob 23 (T. 82: 4—6)

Žel. sulični osti (4, 5). Fragn. lonec iz rjave gline, okrašen z bradavicami (6). NHMW 57368—57370.

Grob 24 (T. 82: 1—3)

Posoda iz temno rjave gline s štirimi ročaji, okrašena z razčlenjenim rebrom (1). Vijček iz rjave gline (2). Skledica iz temno rjave gline (3). NHMW 57371—57373.

Grob 25 (T. 80: 6)

Fragm. posoda iz rjavo rdeče gline, okrašena z rebri. NHMW 57374.

Gomila XIV**Grob 1 (T. 83: 1—3)**

Fragm. posoda iz rjavo sive gline (1). Vijček iz svetlo rjave gline (2). Fragn. skleda iz rjave gline. Rekonstr. ni možna (3). NHMW 57375—57376.

Grob 2 (T. 81: 13)

Fragm. posoda iz rjavo rdeče gline. NHMW 57377.

Grob 3 (T. 83: 5)

Fragm. noge posode iz rdeče rjave gline. NHMW 57378.

Grob 4 (T. 83: 4)

Fragm. skodela iz sive gline z nagubanim obodom. NHMW 57379.

Grob 5 (T. 83: 6)

Fragm. skodela iz rdeče rjave gline z nagubanim obodom in z vrezi okrašenim vratom. NHMW 57380.

Grob 6 (T. 83: 12, 13)

Fragm. posoda na nogi iz črne gline (12). Fragn. skodela na nogi iz rdeče rjave gline z nagubanim obodom (13). NHMW 57381.

Gomila XV

Pr. gomile 12 m, v. 3 m.

Grob 1 (T. 83: 7—9)

Gl. 1 m, glava — S. Fragn. skleda iz temno sive gline (7). Skledica iz rjavo sive gline (8). Fragn. dno posode iz črne gline (9). NHMW 57382—57383.

Grob 2 (T. 83: 10)

Gl. 1,20 m, glava — Z.

Fragm. skodela na nogi iz rjavo sive gline z nagubanim obodom. Rekonstr. ni možna. Pečnik omenja še fibulo in vijček. NHMW 57384.

Grob 3 (T. 84: 1—3)

Gl. 0,80 m, glava — V.

Fragm. skodela na nogi iz rdeče rjave gline (1). Fragn. noge posode iz rdeče gline (2). Fragn. lonec iz rjave gline (3). NHMW 57385—57386.

Grob 4 (T. 84: 4—7)

Gl. 1,40 m, glava — V.

Lonec iz rjave gline, okrašen z razčlenjenim rebrom (4). Fragn. posoda iz rjave gline (5, 6). Brusni kamen (7). NHMW 57387—57388.

Grob 5 (T. 79: 6)

Gl. 1,30 m, glava — Z.

Žel. sulična ost z ostanki lesa v tulcu. NHMW 57389.

Grob 6 (T. 84: 8, 9)

Gl. 1 m, glava — V.

Lonec iz rjave gline, okrašen s tremi skupinami navpičnih reber (8). Vijček iz črne gline, okrašen z vrezi in vtisnjenimi pikami (9). NHMW 57390—57391.

Grob 7 (T. 59: 10, 11)

Gl. 0,80 m, glava — V.

Skleda iz temno rjave gline (10). Fragn. žel. nož (11). NHMW 57392—57393.

Grob 8 (T. 67: 5—7)

Gl. 2 m, glava — V.

Br. jagoda (5). Fragn. žel. sulična ost (6). Fragn. žel. nož (7). NHMW 57394—57395.

Grob 9 (T. 85: 7)

Gl. 1 m, glava — Z.

Fragm. lonec iz rjave gline, okrašen s skupinami reber. NHMW 57396.

Grob 10 (T. 85: 8)

Gl. 1,60 m, glava — Z.

Fragm. posoda iz rjavo črne gline, okrašena s skupinami bradavic. NHMW 57397.

Grob 11 (T. 88: 9)

Gl. 1,30 m, glava — S.

Skodela na nogi iz rjavo črne gline, okrašena z rebri. Pečnik omenja še dve zapestnici, fibulo in ogrlico. NHMW 57398.

Grob 12 (T. 86: 3, 4)

Gl. 1,20 m, glava — V.

Posoda s tremi ročaji iz temno rjave gline (3). Lonec iz rjave gline, okrašen z vrezano valovnico (4). NHMW 57399—57400.

Grob 13 (T. 90: 9)

Gl. 0,80 m, glava — V.

Lonček iz svetlo rjave gline, okrašen s štirimi bradavicami. NHMW 57401.

Grob 14

Gl. 1 m, glava — J.

Brusni kamen, posoda.

Grob 15

Gl. 1 m, glava — Z.

Dve fibuli.

Grob 16

Gl. 1 m, glava — Z. Brez pridakov.

Gomila XVI

Dol. gomile 30 m, šir. 12 m, v. 3 m.

Grob 1 (T. 84: 10)

Gl. 1,50 m, glava — Z.

Žel. plavutasta sekira. Pečnik omenja še sulično ost in posodo. NHMW 57402.

Grob 2 (T. 85: 1—6)

Gl. 2 m, glava — Z.

Štiri žel. sulične osti. Tul ene (5) je okrašen z vrezi (1—5). Žel. plavutasta sekira, z ostanki lesa in rje v tulu (6). Pečnik omenja še posodo in vijček. NHMW 57403—57405.

Grob 3 (T. 84: 11)

Gl. 1,50 m, glava — Z.

Žel. tulasta sekira z ušescem, z ostanki lesa v tulu. Pečnik omenja še dve sulični osti, eno zapestnico, pasno ploščo in več pasnih obročkov, dve fibuli — vse zaradi slabe zemlje zelo poškodovano. NHMW 57406.

Grob 4 (T. 87: 1—4)

Gl. 1,50 m, glava — V.

Žel. sulični osti (1, 2). Skodela na nogi iz temno rjave gline (3). Posoda na nogi iz temno rjave gline, okrašena z vtisnjenimi pikami in vrezi (4). Pečnik omenja še veliko pasno spono (popolnoma uničeno). NHMW 57407—57409.

Grob 5

Gl. 1,60 m, glava — Z.

Več jagod, dve votli zapestnici.

Grob 6

Gl. 2 m, glava — V.

Posoda.

Grob 7 (T. 86: 1, 2)

Gl. 1,50 m, glava — J.

Žel. fragn. sulična ost (1). Žel. plavutasta sekira (2). NHMW 57410—57411.

Grob 8

Gl. 1,60 m, glava — Z.
Sekira.

Grob 9 (T. 89: 1)

Gl. 1,40 m, glava — Z.
Žel. sulična ost z ostankom toporišča v tulu.
Pečnik omenja še fibulo. NHMW 57412.

Grob 10 (T. 91: 7)

Gl. 1 m, glava — Z.
Skodela iz rjave gline, okrašena z vrezi. NHMW 57413.

Grob 11 (T. 91: 11)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Posoda iz rjave gline, okrašena s šrafiranimi trikotniki. Pečnik omenja še manjši lonček in vijček. NHMW 57414.

Grob 12 (T. 86: 5—9)

Gl. 1,70 m, glava — Z.
Fragm. skleda iz rdeče rjave gline (5). Fragn. posoda na nogi iz sivo rjave gline, okrašena s šrafiranimi trikotniki (6). Lonec iz rjave gline, okrašen z rebri (7). Vijček iz rjave gline (8). Fragn. posoda iz rjave gline (9). NHMW 57415—57418.

Grob 13 (T. 88: 5—8)

Gl. 2 m, glava — V.
Br. certoška fibula (5). Fragn. skodela na nogi iz rdeče rjave gline (6). Vijček iz sivo rjave gline (7). Fragn. skodela na nogi iz temno rjave gline (8). NHMW 57419—57421.

Grob 14 (T. 89: 2)²⁷⁶

Gl. 0,80 m, glava — J.
Žel. tulasta sekira z ušescem. Pečnik omenja še fibulo in dve posodi. NHMW 57422.

Grob 15 (T. 87: 5—10)

Gl. 2 m, glava — V.
Posoda iz rjave gline, okrašena s plastičnimi aplikami v obliki spirale (5). Fragn. posode iz rdeče rjave gline (6, 7). Fragn. ustja posode iz rdeče rjave gline (8). Trinožna skodelica z dulcem iz temno rjave gline (9). Posoda iz temno rjave gline, okrašena s plastičnimi aplikami v obliki svastike (10). NHMW 57423—57426.

Grob 16 (T. 90: 10)

Gl. 2 m, glava — J.
Fragn. posoda iz rjavo rdeče gline z nagubanim obodom. NHMW 57427.

Grob 17 (T. 88: 1—4)

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Fragn. žel. nož (1). Fragn. žel. sulični osti (2, 3). Žel. plavutasta sekira s spojenima plavutma z odprtino tudi na spodnji strani. V tulcu so še ostanki lesa (4). NHMW 57428—57429.

Grob 18 (T. 91: 1—6)

Gl. 1 m, glava — Z.
Fragn. skodela s presegajočim ročajem iz temno rjave gline (1). Fragn. lonček iz rjave gline (2). Fragn. posoda iz temnorjave gline. Rekonstr. ni možna (3, 5). Fragn. ustja posode iz rjave gline (4). Fragn. posoda iz svetlo rjave gline, okrašena s horizontalnima vrezoma na vratu ter skupinami navpičnih vrezov na ramenu posode (6). NHMW 57430—57431.

Grob 19 (T. 89: 3—9)

Gl. 2,50 m, glava — J.
Fragn. skodela na nogi iz rdeče rjave gline z nagubanim obodom (3). Fragn. posode na nogi iz temno rjave gline (4, 5). Fragn. noga posode iz rdeče rjave gline (6). Lonec s štirimi ročaji iz rjave gline (7). Lonec iz temno rjave gline, okrašen z dvema večjima in dvema manjšima plastičnima razčlenjenima podkvastima aplikama (8). Fragn. žel. sulična ost (9). NHMW 57432—57435.

Grob 20

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Sulična ost in posoda.

Grob 21

Gl. 1,50 m, glava — Z.
Sekira.

Grob 22

Gl. 0,80 m, glava — J.
Posoda.

Grob 23

Gl. 1 m, glava — V.
Posoda.

Gomila XVII

Pr. gomile 10 m, v. 2 m.

Grob 1 (T. 90: 3—5)

Fragn. posoda iz temno rjave gline (3). Fragn. ustja skleda iz rjavo rdeče gline (4). Fragn. posoda iz rjavo črne gline, okrašena z bradavicami (5). Pečnik omenja še nekaj jagod in železen predmet. NHMW 57436—57437.

Grob 2

Gl. 0,50 m, glava — V.
Dve posodi.

Grob 3 (T. 91: 9, 10)

Gl. 1,50 m, glava — V.
Skodela na nogi iz temno rjave gline z nagubanim obodom (9). Vijček iz temno rjave gline (10). NHMW 57438—57439.

Grob 4 (T. 90: 1, 2)

Gl. 1 m, glava — V.
Fragn. posoda iz sivo rjave gline (1). Fragn. skleda iz črne gline, z bradavico pod ustjem in okrašena s poševnim žlebljenjem (2). NHMW 57440—57441.

Grob 5 (T. 90: 6)

Gl. 0,80 m, glava — S.
Fragn. posode na nogi iz rdeče rjave gline. Rekonstr. ni možna. NHMW 57442.

Grob 6 (T. 90: 7)

Gl. 1 m, glava — V.
Fragn. lonec iz temno rjave gline, okrašen s skupinami reber. NHMW 57443.

Grob 7 (T. 90: 8)

Gl. 0,50 m, glava — J.
Fragn. posoda iz temno rjave gline. NHMW 57444.

Grob 8

Gl. 0,80 m, glava — V.
Posoda.

Grob 9 (T. 91: 8)

Gl. 0,50 m, glava — S.
Fragn. skodela iz rdeče rjave gline. NHMW 57445.

Najdbe brez grobnih podatkov.
Fragn. svinčena zapestnica (T. 90: 11). Žel. sulična ost (T. 91: 12).

Naselbina

Najdbe iz l. 1899 (T. 91: 13—19).
Fragn. posoda na nogi iz rjavo rdeče gline (13). Vijček iz sive gline (14). Svitki iz rjave gline (15—19). 60 kosov žlindre. NHMW br. inv. št.

Najdbe iz l. 1935

Hiša 1 (T. 92: 1—14)

Fragn. svitki iz rjave gline (1—3). Fragn. motek ? iz rjave gline, s horizontalno predrtino na eni strani (4). Vijček iz rjave gline, okrašen z vrezi (5). Fragn. ročaja peke iz svetlo rjave gline (6). Uteži iz rjave gline (7, 8). Fragn. ustij posod iz rjave gline (9, 10). Dno lončka iz rjave gline (11). Fragn. dna posod iz rjave gline (12, 14). Fragn. ročaja peke iz rjave gline (13). Ohranjenih je še več fragn. ročajev pekev, dnov posod in kosov hišnega ometa. Nm Ljubljana 12865—12873.

Hiša 2 (T. 92: 15—31)

Fragn. svitki iz rdeče rjave gline (15, 16). Fragn. ročaji pekev iz rjave gline (17, 18). Vijček iz svetlo rjave gline, okrašen z vrezi in vtisnjenimi pikami (19). Vijček iz rjave gline (20). Fragn. ročaja peke iz rjave gline (21). Fragn. utež iz rjave gline s predrtino (22). Fragn. posode z veliko bradavico iz rjave gline (23). Fragn. posode z navpičnim rebrom iz rjave gline (24). Fragn. posode z bradavico iz svetlo rjave gline (25). Fragn. posoda iz svetlo rjave gline (26, 29). Fragn. posode iz sivo črne gline, okrašene z visečimi polkrožnimi rebri (27). Fragn. dna posod iz sivo rjave gline (28, 30). Fragn. posode iz svetlo rjave gline, okrašene z vodoravno podolgovato bradavico (31). Ohranjenih je še več fragn. ročajev pekev, svitkov, hišnega ometa in 2 kosa žlindre. Nm Ljubljana 12874—12887.

Hiša 3 (T. 93)

Fragn. svitka iz rdeče rjave gline (1, 2). Fragn. vijček iz svetlo rjave gline (3). Vijček iz rjavo črne gline (4). Vijček iz sivo rjave gline, okrašen z vtisnjenimi pikami (5). Trije vijčki iz rjave gline, okrašeni z vrezi (6—8). Fragn. uteži iz rdeče sive gline (9, 10). Fragn. posode z bradavico iz rjave gline (11). Fragn. lonec iz svetlo rjave gline, z apliciranim držajem (12, 28). Fragn. posode iz sivo rjave gline, z apliciranim držajem (13). Fragn. podstavka za posodo s podkvastim držajem iz rjave gline (14). Fragn. posod z bradavico iz rjavo sive gline (15—17). Fragn. posode z vodoravnim masivnim ročajem iz črno rjave gline (18). Fragn. posode iz rjave gline s podolgovato bradavico (19). Fragn. posod z razčlenjenim rebrom iz rjavo sive gline (20—27). Fragn. dna posod iz rdeče sive gline (29, 30). Ohranjenih je še nekaj fragn. svitkov, kosov hišnega ometa in 2 kosa rude. Nm Ljubljana 12888—12897.

Hiša 4 (T. 92: 32—44)

Fragn. svitka iz rjave gline (32). Vijčka iz rjavo rdeče gline (33, 34). Fragn. ustja skleda iz temno rjave gline (35). Fragn. dna posode iz temno rjave gline (36). Fragn. posode iz rjave gline, okrašene z razčlenjenim rebrom (37). Kremenov odbitek (38). Fragn. ročaja peke iz sive gline (39). Fragn. ročaja peke iz rjave gline (40). Brusni kamen (41). Fragn. dna posod iz rjave gline (42, 43). Fragn. ročaja peke iz rjave gline (44). Ohranjenih je še nekaj fragn. svitkov, kosov hišnega ometa in tlaka, in 3 kosi žlindre. Nm Ljubljana 12898—12905.

Kratice

Muzeji	
AM I Pula	Arheološki muzej Istre, Pula
Am Zagreb	Arheološki muzej, Zagreb
Gm Nova Gorica	Goriški muzej, Nova Gorica
MA Genova	Museo Archeol. Genova-Pegli
MAC Milano	Museo Archeol. Civico, Milano
MC Adria	Museo Civico, Adria
MC Bergamo	Museo Civico, Bergamo
MC Bologna	Museo Civico, Bologna
MC Bolzano	Museo Civico, Bolzano
MC Como	Museo Civico Giovo, Como
MC Reggio Emilia	Museo Civico, Reggio Emilia
MC Trst	Museo Civico di Storia e d'Arte, Trieste
MNA Este	Museo Nazionale Atestino, Este
MN Trento	Museo Nazionale del Castello del Buonconsiglio, Trento
Nm Ljubljana	Narodni muzej, Ljubljana
NHM Wien	Naturhistorisches Museum, Wien.
Zm Sarajevo	Zemaljski muzej, Sarajevo

Revije

<i>Acta Arch Hung</i>	<i>Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae.</i>
<i>AJA</i>	<i>American Journal of Archaeology.</i>
<i>Arch Iug</i>	<i>Archaeologia Jugoslavica.</i>
<i>Atti Mem Istr</i>	<i>Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria.</i>
<i>AV</i>	<i>Arheološki vestnik.</i>
<i>Boll Soc Adr</i>	<i>Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali in Trieste.</i>
<i>BRGK</i>	<i>Bericht der Römisch-Germanischen Kommission.</i>
<i>Glasnik Sarajevo</i>	<i>Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu.</i>
<i>GMDs</i>	<i>Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo.</i>
<i>HBA</i>	<i>Hamburger Beiträge zur Archäologie.</i>
<i>Jb ZK</i>	<i>Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission.</i>
<i>Jb RGZM</i>	<i>Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz.</i>
<i>MAGW</i>	<i>Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.</i>
<i>MPK</i>	<i>Mittheilungen der Prähistorischen Kommission, Wien.</i>
<i>MZK</i>	<i>Mittheilungen der k. k. Zentral Kommission, Wien.</i>
<i>Not Sc</i>	<i>Notizie degli Scavi di Antichità, Accademia Nazionale dei Lincei.</i>
<i>PZ</i>	<i>Prähistorische Zeitschrift.</i>
<i>RAC</i>	<i>Rivista Archeologica dell'antica Provincia e Diocesi di Como.</i>
<i>RGF</i>	<i>Römisch Germanische Forschungen.</i>
<i>St Etr</i>	<i>Studi Etruschi</i>
<i>Vjesnik Split</i>	<i>Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku.</i>
<i>Vjesnik Zagreb</i>	<i>Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, Vjesnik Arheološkoga muzeja u Zagrebu.</i>
<i>WMBH</i>	<i>Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina.</i>
<i>WPZ</i>	<i>Wiener Prähistorische Zeitschrift.</i>
<i>VS</i>	<i>Varstvo spomenikov</i>

Skrajšano citirana literatura

<i>Actes du VIII^e Congres</i>	<i>Actes du VIII^e Congres international des sciences prehistoriques et protohistoriques.</i>
ANELLI F. (1954—57)	Bronzi preromani del Friuli, <i>Atti dell'Accad. d. Sc. Lett. e Arti di Udine</i> 6—13, 1 ss.
BARTH F. E. (1969)	Die hallstattzeitlichen Grabhügel im Bereiche des Kutscher bei Podsemel, <i>Antiquitas</i> 3/5.
BATOVIĆ Š. (1965)	Die Eisenzeit auf dem Gebiet des illirischen Stammes der Liburnen, <i>Arch Iug</i> 6, 55 ss.
BEAZLEY J. D. (1963)	<i>Attic Red-figure Vase Painters.</i>

BENAC A., ČOVIĆ B. (1957)
CHIECO BIANCHI A. M. (1976)

DRESCHLER BIŽIĆ R. (1958)
— (1961)
— (1966)
— (1972-73)

FIALA F. (1899)

FREY O. H. (1969)
— (1971)

— (1974)

FREY O. H., GABROVEC S. (1971)

GABROVEC S. (1956)
— (1962-63)

— (1964-65)

— (1965)

— (1966)
— (1974)

GABROVEC S., FREY O. H.,
FOLTINY S. (1969)

GUŠTIN M. (1973)
— (1974)

GUŠTIN M., TERŽAN B. (1975)

GUZZO P. G. (1972)
HENCKEN H. (1974)

HODSON F. R. (1968)

JEREM E. (1968)

— (1973)

KNEZ T. (1971)
KOSSACK G. (1959)
KROMER K. (1959)
KROMER K., GABROVEC S. (1962)

Glasinac.

CALZAVARA L., DE MIN M., TOMBOLANI M., *Proposta per una tipologia della fibule d'Este. Bibbl. St. Etr.* 9.
Naselje i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu, *Vjesnik Zagreb* 3/1, 35 ss.
Rezultati istraživanja japodske nekropole u Kompolju 1955—1956. godine, *Vjesnik Zagreb* 3/2, 67 ss.
Les tombes des lapodes prehistoriques a Kompolje, *Inv. Arch Jugoslavija* 9.
Nekropola prahistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca, *Vjesnik Zagreb* 3/6—7, 1 ss.
Flachgräberfeld und die prähistorische Ansiedlung in Sanski most, *WMBH* 6, 62 ss.
Die Entstehung der Situlenkunst, RGF 31.
Fibeln vom westhallstattischen Typus aus dem Gebiet südlich der Alpen, *Oblatio, Raccolta di studi di Antichità ed Arte in onore del Prof. Aristide Calderini*, 355 ss.
Durchbrochene Frühlatènegürtelhaken aus Slowenien, *Situla* 14—15, 131 ss.
Zur Chronologie der Hallstattzeit im Ostalpenraum, *Actes du VIII^e Congres* 1, 193 ss.
Ilirska gomila v Volčjih njivah, *AV* 7, 62 ss.
Halštatske čelade jugovzhodnoalpskega kroga, *AV* 13—14, 305 ss.
Halštatska kultura v Sloveniji, *AV* 15—16, 21 ss = Zur Hallstattzeit in Slowenien, *Germania* 44, 1966, 1 ss.
Kronologija čelad negovskega tipa, *Situla* 8, 177 ss = *Atti del VI Congresso internazionale delle Scienze preistoriche e protostoriche* 3 (1966) 114 ss.
Zagorje v prazgodovini, *AV* 17, 19 ss.
Die Ausgrabungen in Stična und ihre Bedeutung für die südostalpine Hallstattkultur, *Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa* (Smolenice 1970) 163 ss.
Prvo poročilo o naselbinskih izkopavanjih v Stični, *AV* 20, 177 ss = Erster Vorbericht über die Ausgrabungen im Ringwall von Stična, *Germania* 48, 1970, 12 ss.
Kronologija notranjske skupine, *AV* 24, 461 ss.
Gomile starejše železne dobe iz okolice Boštjanja, *Varia arch. Posavski muzej Brežice* 1, 87 ss.
Katalog Notranjske (v pripravi za tisk).
Malenškova gomila v Novem mestu, *AV* 26, 188 ss. = Beiträge zu den vorgeschichtlichen Beziehungen zwischen dem nord-westlichen Balkan und Pannonien im 5. Jahrhundert, *Zbornik H. Henckena* (1975) 000 ss.
Le fibule in Etruria dal VI al I secolo.
Bracelets of Lead-Tin Alloy from Magdalenska gora, *Situla* 14—15, 119 ss.
The Late Tene Cemetery at Münsingen — Rain. Acta Bernensia 5.
The Late Iron Age Cemetery of Szentlőrinc, *Acta Arch Hung* 20, 159 ss.
Zur Geschichte der späten Eisenzeit in Transdanubien. Späteisenzeitliche Grabfunde von Beremend, *Acta Arch Hung* 25, 65 ss.
Prazgodovina Novega mesta.
Südbayern während der Hallstattzeit, RGF 24.
Brezje. Arheološki katalogi Slovenije 2.
L'art des situles dans les sépultures hallstattien en Slovénie, *Inv Arch Jugoslavija* 5.

- LUCKE W., FREY O. H. (1962)
LUNZ R. (1974)
- MARCHESETTI C. (1893)
- DE MARINIS R. (1973)
- DE MARINIS R., PREMOLI SILVA D. (1968-69)
- MONTELIUS O. (1895-1904)
Mostra (1960)
- MÜLLNER A. (1909)
- NEBEHAY S. (1973)
- PENNINGER E. (1972)
- PRIMAS M. (1967)
- (1970)
- RADIMSKY W. (1895)
- LO SCHIAVO F. (1970)
- STARE V. (1962-63)
- (1973)
- TERŽAN B. (1973)
- (1974)
- TERŽAN B., TRAMPUŽ N. (1973)
- TODOROVIĆ J. (1971)
ToC (1934)
- VIOLIER D. (1916)
- VONWILLER RITTATORE F. (1966)
- ULRICH R. (1914)
- ZANNONI A. (1876-84)

¹ Želim se zahvaliti vsem, ki so mi omogočili študij certoških fibul in mi dovolili objavo tukaj predstavljenega gradiva. Zato se najprej zahvaljujem za gradivo z Dolenjskih Toplic in za dobre možnosti dela direktorju prazgodovinskega oddelka Naturhistorisches Museuma W. Angeliju ter njegovim sodelavcem, zlasti E. Ruttkayevi in F. E. Barthu, ter Inštitutu za arheologijo SAZU, ki je z denarno podporo omogočil delo na Dunaju. Zahvalim naj se še profesorju dr. S. Gabrovcu, ki je temo spremljal in vodil, ter G. Bermond Montanari (Ravenna), M. Bertonecelj (Ljubljana), B. Chieco (Padova), B. Čović (Sarajevo), U. Dallemulle (Adria), M. Fekete (Szombathely), B. Govedarica (Sarajevo), T. Knez (Novo mesto), C. Morigi Govi (Bologna), R. De Marinis (Milano), D. Svoljšak (Nova Gorica), K. Vinski Gasparini (Zagreb), F. Zamfieri (Padova), L. Roaro Loseri (Trst), M. Tizzoni (Milano).

Prav posebej pa sem se dolžna zahvaliti za zrisavo gradiva Darji Grosman.

- Die Situla in Providence, RGF* 26.
Studien zur End-Bronzezeit und älteren Eisenzeit im Südalpenraum, Origines.
Scavi nella necropoli di S. Lucia presso Tolmino (1885-1892), *Boll Soc Adr* 15, 1 ss.
L'orizzonte degli elmi tipo Negau nell'Italia settentrionale, *Attes du VIII^e Congres* 3, 77 ss.
Revisione di vecchi scavi nella necropoli della Ca' Morta, *RAC* 150-151, 99 ss.
La civilisation primitive en Italie.
Mostra dell'Etruria Padana e della Citta di Spina.
Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien.
Das latenezeitliche Gräberfeld von der Kleinen Hutweide bei Au am Leithagebirge, *Arch Austriaca Beiheft* 11.
Der Dürrnberg bei Hallein I. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 16.
Zur Verbreitung und Zeitstellung der Certosa Fibeln, *Jb RGZM* 14, 99 ss.
Die südschweizerischen Grabfunde der älteren Eisenzeit und ihre Chronologie.
Die Nekropole von Jezerine in Pritoka bei Bihać, *WMBH* 3, 39 ss.
Il gruppo liburnico — japedico, *Atti d. Accad. Naz. d. Lincei* 367, 363 ss.
Prazgodovinske gomile iz Rovišča, *AV* 13-14, 435 ss.
Prazgodovina Šmarjete, *Katalogi in monografije* 10.
Valična vas, *AV* 24, 660 ss.
Halštatske gomile iz Brusnic na Dolenjskem, *Varia arch. Posavski muzej Brežice* 1, 31 ss.
Prispevek h kronologiji svetolucijske skupine, *AV* 24, 416 ss.
Katalog praistorijskih metalnih predmeta.
Treasures of Carniola
Les sépultures du second âge du fer sur le plateau Suisse.
La necropoli preromana della Ca Morta.
Die Gräberfelder in der Umgebung von Bellinzona, Kt. Tessin.
Gli scavi della Certosa di Bologna.

² O. H. FREY (1969) 9 ss., pos. 21 ss. S. GABROVEC (1964-65) 21 ss., pos. 35 s.

³ M. PRIMAS (1967) 99 ss.

⁴ S certoškimi fibulami v Italiji ter alpskem svetu se ukvarja M. DESSITERE (Gent, Belgija), tako da sem obdelala Italijo le po literaturi — zaradi splošne orientacije razširjenosti certoških fibul.

⁵ P. G. GUZZO (1972) pos. 109 ss.; cfr. še K. KILIAN, *Germania* 53 (1975) 224 ss.

⁶ Fibule z diskasto ploščico: II. vrsta se sicer navezujejo na trakaste fibule z diskasto ploščico (sl. 10: 4) oz. na kačaste fibule, vendar so v literaturi že imenovane kot certoške: cfr. M. PRIMAS (1967) 104; O. H. FREY (1969) 21, oz. certosoidne: G. MANSFELD, *Die Fibeln der Heuneburg, RGF* 33 (1973) 153, Fundliste 8. Zato smo jih tudi vključili v obravnavo, saj je drobljenje pri uvrščanju in kompliciranje pri poimenovanju nepotrebna obtežitev, zlasti če ne prinese bistveno novih rešitev.

⁷ Isto kot za fibule II. vrste velja tudi za fibule XIII. vrste — cfr. M. PRIMAS (1967) 119;

S. GABROVEC (1964-65) 36. Značilen T profil je vezan bolj na fibule svetolucijske skupine, na Dolenjskem pa je pogostejše v obliki širokega oglatega C oz. odebeljenega J.

⁸ Cfr. str. 344 s.

⁹ V seznamih, ki so urejeni abecedno, imenujemo najprej najdišče, pri manj znanih še občino (po: *Krajevni leksikon Slovenije* I [1968], II [1971]) kot npr. Brezje, Trebnje, ali večje mesto v bližini, kot npr. Bertipaglia, Padova, oz. pokrajino kot npr. Beremend, Baranja. Iz seznama je razvidno, ali so fibule v sklopu celot — grobov oz. depojev, kar je označeno s črko G, ali pa gre za posamezne najdbe oz. neohranjene celote, kar je označeno s črko B. Ponekod ni nobene oznake, kar pomeni, da so podatki nejasni, neznani ali jih ni. Če le mogoče, je navedeno tudi število primerkov (prim.) fibul na posameznih najdiščih. Vendar so ti podatki, zlasti za nekatera velika najdišča le okvirni. To še posebej velja za Most na Soči (Sv. Lucijo), ker mi ni bil mogoč dostop do depoja v MC v Trstu ter za japedska najdišča, katerih gradivo mi je bilo prav tako nedostopno v Am v Zagrebu. Tako se opiram na material iz MC in Am le na razstavljene kose in literaturo. Za kratice muzejev cfr. seznam kratik na str. 414.

¹⁰ Cfr. M. PRIMAS (1967) 131, Liste E, kjer našteje vse fibule s punciranimi krožci, ne glede na shemo fibul, tako da se uvrščajo razen v I b vrsto še v V., II. in VI. vrsto certoških fibul.

¹¹ Pod tem imenom je v Inventarni knjigi v Nm Ljubljana, vendar sode v kompleks najdb Gradišča nad Pijavo gorico.

¹² Vendar se zavedamo, da naštetih primerki ne predstavljajo popolnoma enotne vrste fibul, saj bi bilo mogoče ločiti vsaj dve oblikovalno-izdelovalni področji: cfr. sl. 38.

¹³ Tudi pri tej inačici obstajajo razlike med posameznimi primerki, kar je pogojeno tako prostorsko kot časovno. Ker pa za nadaljnjo delitev ni dovolj ustreznih podatkov, smo se odločili za takšno začasno rešitev.

¹⁴ V NHM na Dunaju je ta fibula neinventarizirana in je ob njej le listek z najdiščem Drenovo (Drenovec), tako da je naše lociranje dvomno, čeprav se iz Drenovca pri Zaloki omenjajo halštatske najdbe iz gomil.

¹⁵ Cfr. *Mostra* II (1960) 51 ss. s cit. lit., carta dei rinvenimenti vill. ed etr.; cfr. še W. LUCKE, O. H. FREY (1962) in O. H. FREY (1969).

Poskus kronološke razvrstitve bolonjskih fibul je v tem delu bolj študijski in služi le za oporo pri proučevanju fibul v prostoru severno od Pada. Le analiza celotnega gradiva, zlasti Certose z njeno keramiko bi lahko prinesla zadovoljive rezultate, ki pa je zame zaradi finančnih in tehničnih težav neizvedljiva, razen tega se s tem že ukvarja M. DESSITERE (Gent).

Žal se tudi grobni sestav, ki ga prinaša A. ZANNONI (1876-84) vedno ne ujema z današnjim stanjem v MC v Bologni.

¹⁶ Pri teh fibulah, zlasti pri varianti a je opaziti, da imajo večkrat J presek noge. Vzrok je verjetno ta, da pri dodelovanju ni bila prispajkana ploščica, ki je sicer zagozdena med gumbkom na nogi in gumbkom na loku (sl. 6: a).

¹⁷ A. ZANNONI (1876-84) T. 76.

¹⁸ *Ibid.* T. 28: 6; 90: 2; 116: 4. J. D. BEAZLEY (1963) 898, 373, 357; *Mostra* I (1960) 180 ss, 206; S. HOWARD, F. P. JOHNSON, *AJA* 58 (1954) 191 ss. Za najdišča cfr. še: *Preistoria dell'Emilia e Romagna* 2 (1963) 567, T. 8: 15 (Verruchio). J. J. HATT, *Bull. Soc. Prehist. Franc.* 57 (1960) 362 ss.

¹⁹ A. ZANNONI (1876-84) T. 43: 2, 5, 18, 19; 60. J. D. BEAZLEY (1963) 386, 780, 638, 716; *Mostra* I (1960) 171, 205.

²⁰ P. G. GUZZO (1972) 42, 114 ss, 36 ss, 109 ss, T. 9: I, II; 10: III; 7. Vendar je zaradi slabih risb primerjava otežkočena, razen tega Guzzo ne loči fibul glede na presek noge. Tako so najdišča fibul kartirana po Guzzu popolnoma nezanesljiva in služijo le za morebitno orientacijo. Na karti — sl. 7 so predstavljene fibule Guzzove skupine D, ki imajo domnevno J presek noge (glede na objavljene skice — cfr. GUZZO (1972) T. 7: I 1, 2, 5, II 3, 6, 7, III 2, 8: IV 2, —4, 9, V 1, 9: VII 2, 3; na karti — sl. 8 pa fibule Guzzove skupine D in DI, ki imajo domnevno T presek noge — seznam cfr. pri IV. vrsti fibul.

²¹ A. ZANNONI (1876-84) T. 29: 13, 2-6; 41: 11; 50: 5; *Mostra* I (1960) 170, 185 s, 191, 193, 190; J. D. BEAZLEY (1963) 225, 410, 339, 343, 599, 715; *Id., Etruscan Vase Painting* (1947) 266; G. POMMES, *St. Etr.* 25 (1957) 55; O. H. FREY (1969) 58, op. 77, 88 ss.

²² Pogoste so srebrne, vendar jim je za razliko od drobnih fibul dana celotna oblika z vlivanjem (T noga, gumb na nogi) in je le gumb na loku običajno nataknen v času dodelovanja.

²³ P. G. GUZZO (1972) 109 ss.

²⁴ A. ZANNONI (1876-84) T. 93; J. D. BEAZLEY (1963) 342, 375; *Mostra* I (1960) 181 s.

²⁵ A. ZANNONI (1876-84) T. 48: 12; M. PRIMAS (1967) 102 s.

²⁶ Cfr. TH. E. HAEVERNICK, *PZ* 47 (1972) 78 ss. Za jantarne jagode cfr. A. ZANNONI (1876-84) T. 116: 3, kjer sta v grobu 350 podobna jagoda in krater pripisana leningrajskemu slikarju: J. D. BEAZLEY (1963) 373. Cfr. še D. E. STRONG, *Catalogue of the Carved Amber in the Departement of Greek and Roman Antiquities* (1966) 28 ss; R. DRESCHLER Bižić (1961) T. 28, 29; DJ. MANO ZISI, L. POPOVIĆ, *Novi Pazar* (1969) T. 34.

²⁷ Popis fibul seveda ni popoln — O. MONTELIUS (1895—1904) T. 99: 5, 3; *Mostra I* (1960) 245 ss. V. FUSCO, A. M. TAMASSIA, *Sibrium* 8 (1964—66) 53 ss, Fig. 2, 3; M. PRIMAS (1967) 107 s; S. AURIGEMMA, *Le necropoli di Spina* (1960) T. 19, 38 itd.

²⁸ MC Bologna. Te fibule so v grobovih datirane z rdečo figuralno atiško keramiko v čas po 440 pr. n. št.: De Lucca 50, 30, Arnaldi B — cfr. *Mostra I* (1960) 171, 198. S. HOWARD, F. P. JOHNSON, *AJA* 58 (1954) 191 ss. V to skupino sodita še fibuli iz groba 294 iz Certose, ki je na podlagi keramike datiran v 1. pol. 5. stol.: cfr. M. PRIMAS (1967) 102, Abb. 1: E, kar pa je glede na fibuli manj verjetno, saj sta identični s citiranimi kosi. Pozlatega srečamo tudi na drugih fibulah tega časa kot npr. pri kačastih fibulah v »Tomba grande« z Giardini Margherita, ki sodi v 2. pol. 5. st.: cfr. *Mostra I* (1960) 153 ss; M. PRIMAS (1970) 73, Abb. 22: D 1.

²⁹ A. ZANNONI (1876—84) T. 19: 26, 27; 117: 4. Za kovinske posode cfr. še grob 108 iz Certose: *ibid.* T. 50: 21, op. 21; G. POMMES, *St. Etr.* 25 (1957) 46 s; *Mostra I* (1960) 261, T. 56. Za keramiko cfr. J. D. BEAZLEY (1963) 907; F. P. JOHNSON, *AJA* 59 (1955) 123; G. BERMOND MONTANARI, *Arch. Classica* 2 (1950) 194 ss; M. PRIMAS (1967) 102.

³⁰ J. D. BEAZLEY (1963) 590, 716; *Mostra I* (1960) 193; G. BERMOND MONTANARI, *Not. Sc.* 23 (1969) 20 ss, Fig. 35. Za fibule še *Ori e argenti dell'Italia antica* (1962) 16, T. 16 b; C. PEYRE, *Studi sulla città antica, Atti del Convegno di studi sulla città etrusca e italica preromana I* (1970) 253 ss, T. 44: d.

³¹ Cfr. P. G. GUZZO (1972) T. 10: VII; 11: II; G. BERMOND MONTANARI, *I. c.* Fig. 11 (a).

³² *Mostra I* (1960) 242 ss; G. BERMOND MONTANARI, *I. c.* Fig. 11, 16, 19, 21, 45.

³³ Cfr. Š. BATOVIĆ (1965) 55 ss, Abb. 16: 4—6; 19 b: 14, 15; Z. VINSKI, *Arch. Jug.* 2 (1956) 19 ss.

³⁴ G. BERMOND MONTANARI, *Not. Sc.* 23 (1969) 5 ss; R. DE MARINIS (1973) 77 s cit. lit.

³⁵ R. DE MARINIS, *I. c.* 77 ss; O. H. FREY (1969) T. 30: 1, 3; 31: 18, 19. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 434 ss, T. 13, 14; R. DRESCHLER BIŽIĆ (1972-73) T. 34: 3; 35: 1; F. FIALA (1899) 62 ss.

³⁶ M. GUŠTIN, T. KNIFIC, *AV* 24 (1973) 835 ss, karta 1.

³⁷ Cfr. P. G. GUZZO (1972) 25 ss, T. 3 B; K. KILIAN, *Germania* 53 (1975) 224 ss; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 422 ss, op. 33.

³⁸ Cfr. str. 381.

³⁹ O. H. FREY (1969) Abb. 6: 1. C. MARCHESETTI (1893) T. 15: 6; 18: 18. S. črko M pred številko grobov iz Mosta na Soči (Sv.

Lucije) bomo označevali grobove Marchesettijevih izkopavanj, s črko S pa Szombathyjevih.

⁴⁰ Cfr. seznam drobnih fibul s pestičastim gumbkom na str. 318.

⁴¹ K. KROMER (1959) T. 2: 9, 10. S san-guisugo npr. v grobu 22 z Vač, NHM Wien.

⁴² F. STARE, *AV* 4 (1953) T. 1: 2.

⁴³ O. H. FREY (1969) Abb. 8: 4. Za sponse cfr. O. H. FREY (1974) 131 ss.

⁴⁴ Cfr. op. 20.

⁴⁵ Cfr. seznam najdišč IV. vrste fibul na str. 323 in op. 20.

⁴⁶ MC Padova, v grobu 10 je še bodalo, železna plavutasta sekira, železen tul, več posod. Za kačasto fibulo cfr. O. H. FREY (1969) T. 26: 31. M. GUŠTIN (1973) 474 ss, karta 3. Za bodalo cfr. M. PRIMAS (1970) 63 Abb. 17: 18; O. H. FREY (1969) T. 27: 11, 12—13.

⁴⁷ F. STARE, *AV* 5 (1954) 112 ss, T. 3: 1; Cfr. op. 46; R. LUNZ (1974) 72 s, T. 9; 54: 4. S. GABROVEC (1962-63) T. 10: 1.

⁴⁸ Cfr. O. H. FREY (1971) 355 ss.

⁴⁹ O. H. FREY (1969) 19 ss; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 428 ss.

⁵⁰ R. DE MARINIS, M. GUŠTIN, *Preistoria Alpina* 11 (1975) 1 ss, Fig. 10. O. H. FREY (1971) 355 ss; Cfr. op. 46.

⁵¹ O. H. FREY (1969) 25.

⁵² M. PRIMAS (1967) 105.

⁵³ Grob je delno objavljen pri O. H. FREY (1971) 383 op. 32, Abb. 11: 1, 2.

⁵⁴ Podobne fibule so znane še iz Slepška in Špičastega hriba pri Mokronogu (Trebnje) — Nm Ljubljana, in Malenc — V. STARE, *AV* 11—12 (1960-61) 57, T. 10: 12.

⁵⁵ W. SCHÜLE, *Madrid. Mitt.* 2 (1961) 55 ss, Abb. 20: 4, 12; F. LO SCHIAVO, *Actes VIII^e Congres* 3 (1973) 93 T. 4: 1, 3, 2, 5; 4: 6, 7; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 14: 13, 15, 16; O. H. FREY (1971) 383 op. 32, Abb. 3, 4. Grobova z Magdalenske gore in Vač (sl. 15: 6—21) se hranita v NHM Wien, grob iz Kobarida (sl. 15: 1—5) pa v MC Trst.

⁵⁶ Cfr. str. 384 s.

⁵⁷ S. GABROVEC (1974) 163 ss.

⁵⁸ Cfr. O. H. FREY (1969) 22, op. 118.

⁵⁹ Cfr. seznam najdišč na str. 322.

⁶⁰ *ibid.* Cfr. še O. H. FREY (1971) 362.

⁶¹ Obstajajo tudi razlike med fibulami posameznih dežel, tako so npr. v Estah številnejše fibule, ki nimajo prečnega rebra na prehodu noge v lok. Ornament punciranih krožcev na nogah fibul te vrste je številnejši na Slovenskem (T. 8: 3; 66: 12). Prav tako veljajo določeni elementi razvoja, kot smo jih nakazali pri II. vrsti fibul, zlasti pri oblikovanju nog. Vendar mi ni uspelo izvršiti glade na te značilnosti ustrezne časovne, niti prostorske ločitve, čeprav ni izključena.

⁶² K. KROMER (1959) T. 47: 1, 3; C. MARCHESETTI (1893) T. 17: 12; B. TERŽAN, N.

TRAMPUŽ (1973) T. 17: 14—22. Stična I/121, Nm Ljubljana — cfr. S. GABROVEC (1974) 168 s, Plan 1.

⁶³ Cfr. str. 384 s.

⁶⁴ S. GABROVEC (1965) 180 s, sl. 1; ID. (1974) 163 ss, Plan 1, Abb. 4: 14, 15. Cfr. še M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.

⁶⁵ Cfr. še O. H. FREY (1969) 22 s, T. 31: 13; 33: 10, 13.

⁶⁶ S fibulami X. vrste zelo redko — le v grobu S 434 z Mosta na Soči. V Mostu je večkrat skupaj s fibulo VI. vrste — S 2325, S 1573, S 1548.

⁶⁷ Cfr. še S. GABROVEC (1964-65) T. 14: 15. Cfr. str. 389.

⁶⁸ S. GABROVEC (1964-65) 36, 38, T. 14: 3, 1.

⁶⁹ ID. (1966) 31 s. Cfr. še str. 387.

⁷⁰ M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss, karta 2. Cfr. še op. 64 ter M. DJUKNIĆ, B. JOVANOVIĆ, *Arch. Jug.* 6 (1965) 1 ss; DJ. MANO ZISI, L. POPOVIĆ, *Novi Pazar* (1969).

⁷¹ K. KROMER (1959) 23, T. 25: 8. Cfr. še M. GUŠTIN (1974) 95 ss, karta 2; O. H. FREY (1971) 355 ss. Seznam najdišč na str. 319 s — Magdalenska gora V/2, Rovišče I/2.

⁷² S. GABROVEC (1964-65) 36, 38, T. 14: 2.

⁷³ B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 430 ss, T. 15. Še grobovi S 73, S 725, S 1586.

⁷⁴ MNA Este. Cfr. še C. MARCHESETTI (1893) T. 19: 8. A. M. Chieco-Bianchi (1976) T. 22: 9.

⁷⁵ M. PRIMAS (1967) 110 Abb. 6: 6. Cfr. še O. H. FREY (1971) 362.

⁷⁶ Cfr. seznam najdišč na str. 330 in op. 13.

⁷⁷ Cfr. O. H. FREY (1969) T. 30: 8; 34: 25.

⁷⁸ *ibid.* T. 33: 8, 20, 18, 22, 31, 33.

⁷⁹ Grob iz Mosta: NHM Wien. J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) 301, Fig. 35; P. KOS, *AV* 24 (1973) T. 10: 7.

⁸⁰ B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 14: 17, 20, 21.

⁸¹ Most na Soči: S 1573, S 1548, S 2325 — NHM Wien.

⁸² Cfr. B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 434 ss, T. 18, 19.

⁸³ O. H. FREY (1969) 22 s, Abb. 10: 6; T. 33: 11.

⁸⁴ Cfr. str. 385.

⁸⁵ NHM Wien, cfr. še O. H. FREY (1974) 131 ss.

⁸⁶ MC Bologna: Certosa 405, De Lucca 89, cfr. še *Mostra I* (1960) 194; O. H. FREY (1969) T. 31: 14; 33: 14.

⁸⁷ Grobovi S 434, S 560 itd.

⁸⁸ Cfr. str. 390.

⁸⁹ Cfr. W. SCHÜLE, *Madrid. Mitt.* 2 (1961) 55 ss. G. MANSFELD, *Die Fibeln der Heuneburg*, *RGF* 33 (1973) 49 ss s cit. lit.

⁹⁰ M. GUŠTIN (1974) 95 ss, karta 2; O. H. FREY (1971) 355 ss; O. H. FREY, S. GABROVEC (1971) Abb. 12: 14.

⁹¹ O. H. FREY (1971) 355 ss; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 430 ss.

⁹² S. GABROVEC (1966) 30 ss.

⁹³ Cfr. op. 90.

⁹⁴ Cfr. seznam najdišč na str. 338 s.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ K. KROMER, S. GABROVEC (1962) Y 45/3: 3, 5; 45/1, 2; W. LUCKE, O. H. FREY (1962) 44 ss, pos. 56. S. GABROVEC (1964-65) 35 ss.

⁹⁷ Fibula z Magdalenske gore (NHM Wien) sodi med majhne fibule inačice a, fibula II. vrste med neokrašene manjše primerke inačice f; cfr. še O. H. FREY (1971) 355 ss; T. KNEZ (1971) Sl. 11, 39—42, 36, 37.

⁹⁸ Grobova iz Vintarjevca in Koritnice vzporeja še predrti pasna spona. F. STARE, *AV* 4 (1953) 264 ss, T. 1: 1, 2, 5; P. KOS, *AV* 24 (1973) T. 4: 1—3. M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss, T. 4.

⁹⁹ K. KROMER (1959) T. 37: 2; 36: 5; S. GABROVEC (1964-65) 36, 38; T. KNEZ (1971) Sl. 65, 66, 68—70.

¹⁰⁰ J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) 313 s, Fig. 81.

¹⁰¹ MNA Este.

¹⁰² V grobu Franchini 26 je gradivo zamešano — vsaj iz dveh grobov, zato ga ob vrednotenju ne upoštevamo: cfr. O. H. FREY (1969) 21 op. 112 a, Abb. 7; 23 ss, T. 31.

¹⁰³ *Ibid.* 25 s.

¹⁰⁴ Op. 34, 35.

¹⁰⁵ B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 434 ss, sl. 4: 3.

¹⁰⁶ R. LOŽAR, *GMDS* 25 (1934) 17, T. 3: 15, 16; K. KROMER (1959) T. 2: 1, 2; S. GABROVEC (1964-65) 36; O. H. FREY (1974) 129 ss.

¹⁰⁷ H. HENCKEN (1974) 119 ss, Fig. 3: a, b, d; 5: a, f, g, l, e.

¹⁰⁸ M. GUŠTIN (1973) 478 ss. Za Vinico cfr. *ToC* (1934) 89, 90 s, Pl. 13: 60; 14: 64 (v grobu 74 je tudi fragment loka latenske fibule). Srednjelatenske fibule se nahajajo skupaj s fibulami te vrste tudi v Estah: Benvenuti 123, Ricovero 231 — MNA Este.

¹⁰⁹ Grob je le delno objavljen: T. KNEZ (1971) Sl. 63—71. ID., *Novo mesto v davnini* (1972) sl. na str. 62, 64, 66. Načrt gomile: ID., *Dolenjski list* 25 (19. junij 1969) 65.

¹¹⁰ Grob hrani NHM Wien. Cfr. op. 108, 106.

¹¹¹ Cfr. B. TERŽAN (1973) 660 ss.

¹¹² Cfr. F. FIALA (1899) Fig. 112, 146.

¹¹³ Proti nogi pomaknjen najvišji del loka (sl. 39: 5—9) je značilen še za fibule X. g in VII. f variante. Tekoč prehod loka v nogo, katera je asimetrične oblike pa je lastnost fibul X. m in n vrste.

¹¹⁴ V grobu Capodaglio 37 je 5 fibul te vrste, fragm. loka fibule V. vrste, diskasti obe-sek, tri spiralno zavite bronaste zapestnice,

fragm. bronaste pasu, fragm. bronasta skodelica, rdeča keramika, fragm. železnega noža in palčke, jagode. V grobu Randi 37 pa so še fragm. železnega obroča, vijček, skleda iz fine rumene glin, posoda okrašena s horizontalnimi vrezji ter posoda okrašena z rebri.

¹¹⁶ J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) 295 ss, Fig. 10, 30.

¹¹⁷ MNA Este.

¹¹⁸ T. KNEZ (1971) Sl. 11, 17—20.

¹¹⁹ Cfr. še S. GABROVEC, *Germania* 44 (1966) 1 ss, Abb. 17: 6. Na Dolenjskem jih zasledimo še na Vinkovem vrhu: V. STARE, *AV* 15—16 (1964-65) T. 12: 8 in Šmarjeti: V. STARE (1973) T. 61: 5. V Mostu na Soči se pojavijo zapestnice s kačastimi konci že v času zgodnje Sv. Lucije II b — cfr. sl. 14: 6 in C. MARCHESETTI (1893) T. 1: 3; 2: 5; 8: 1; 24: 8; in so v rabi še v mlajšem času — sl. 23: 9. Svetolucijski primerki se razlikujejo od dolenskih, pač pa so sorodni z alpskimi zapestnicami, s katerimi so tudi precej sočasne — cfr. W. DRACK, *Jahrbuch Schweiz. Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte* 55 (1970) 23 ss, Abb. 32; A. LIPPERT, *Das Gräberfeld von Welzelach* (1972) T. 24: 9; 5: 5.

¹²⁰ M. GUŠTIN (1973) 478 ss, T. 14: 1—5.

¹²¹ J. SZOMBATHY, *MPK* 1 (1903) 301, Fig. 38.

¹²² *Ibid.* 344, Fig. 206, 207; K. MOSER, *Jb ZK NF* 1 (1903) 122, Fig. 143; *ToC* (1934) 90 s, Pl. 14: 64; cfr. še str. 382.

¹²³ L. PFANNER, *Riv. di Studi Liguri* 24 (1958) 106 ss, Fig. 6, 7; *Id.*, *Riv. di Studi Liguri* 23 (1957) 83 ss, Fig. 3, 5.

¹²⁴ M. PRIMAS (1967) 110 Abb. 6.

¹²⁵ EAD., *Germania* 50 (1972) 76 ss; O. H. FREY (1971) 362.

¹²⁶ R. WINKLER, *Schlern Schriften* 70 (1950) 7 ss, T. 8: 1, 7, 8.

¹²⁷ *Ibid.* T. 11: 1; 8: 2; M. PRIMAS (1967) Abb. 6: 8, 9; R. LUNZ (1974) T. 75: 5; O. H. FREY (1971) 355 ss.

¹²⁸ M. PRIMAS (1967) Abb. 6: 1; 8: A 4, 5, 6; F. RITTATORE VONWILLER (1966) T. 50, 78, 79, certoško fibulo je sicer pri opisu groba izpustil, vendar po podatkih, ki mi jih je posredoval R. DE MARINIS sodi k temu grobu še certoška fibula naše X. a vrste. Cfr. še R. DE MARINIS, D. PREMOLI SILVA (1968-69) 143 ss; M. PRIMAS (1970) 56 ss.

¹²⁹ M. PRIMAS (1970) T. 20: C 10.

¹³⁰ EAD. (1967) 112 Abb. 8: B; R. DE MARINIS (1973) 77 ss, Fig. 1; E. PENNINGER (1972) T. 49: B.

¹³¹ O. H. FREY (1971) 360 s, Abb. 7, 8.

¹³² *Ibid.*; cfr. še M. PRIMAS (1970) 58 ss, T. 32: E; 39: D.

¹³³ Cfr. seznam najdišč na str. 327.

¹³⁴ R. DE MARINIS, D. PREMOLI SILVA (1968-69) 142, T. 19—22. Cfr. še op. 128 in

M. PRIMAS, *Germania* 50 (1972) 76 ss; R. DE MARINIS (1973) 77 ss.

¹³⁵ E. PENNINGER (1972) T. 1: A-C; 67. Cfr. še F. R. HODSON (1968) 34 ss, Pl. 123.

¹³⁶ E. PENNINGER (1972) T. 29 A; 62 B; 82; 93; G. KOSSACK (1959) 204, T. 73: 9—10.

¹³⁷ E. PENNINGER (1972) T. 37 Cl. 2; H. P. UENZE, *Bayer. Vorgeschichtsb.* 29 (1964) 77 ss, Abb. 2, 7, 8; W. TORBRÜGGE, *Beilngries, Kataloge der prähist. Staatssammlung* 8 (1964) T. 15: 2; cfr. še L. PAULI, *HBA* 2 (1972) 66 ss.

¹³⁸ E. PENNINGER (1972) T. 42: A; 43—48; 90, 91; cfr. še J. V. S. MEGAW, *Art of the European Iron Age* (1970) 63 s; L. PAULI, *HBA* 2 (1972) 98 ss.

¹³⁹ E. PENNINGER (1972) T. 42: 2; 8: A1; 72; cfr. še L. PAULI, *HBA* 2 (1972) 151 op. 56; F. R. HODSON (1968) Pl. 123.

¹⁴⁰ W. LUCKE, O. H. FREY (1962) 44 ss, Abb. 18, 19; O. H. FREY, *Die Situla von Kuffarn, Veröffentl. aus. d. Naturhist. Museum Wien NF* 4 (1962); S. NEBEHAY (1973) T. 2: 12—15; 3.

¹⁴¹ O. H. FREY (1971) 369 Abb. 8; M. PRIMAS (1967) 109 ss; EAD. (1970) T. 21: B; 29: A, B; 30: A; EAD., *Zeitschrift f. Schweiz. Arch. und Kunstgesch.* 24 (1965-66) 193 ss, Abb. 1: A; 5; 6; R. DE MARINIS, D. PREMOLI SILVA (1968-69) T. 26: B; 27; L. PAULI, E. PENNINGER, *Arch. Korrespondenzbl.* 2 (1973) 287.

¹⁴² F. R. HODSON (1968) Pl. 13: 706—708; 21: 628—631; 24: 123. D. VIOLLIER, *Les sépultures du second âge du fer sur le plateau Suisse* (1916) Pl. 1: 3, 37; 2: 54; U. SCHAAFF, *Jb RGZM* 13 (1966) 49 ss.

¹⁴³ W. STÖCKLI, *Arch. Korrespondenzbl.* 3 (1973) 203 ss; cfr. še M. PRIMAS (1967) 114 ss.

¹⁴⁴ B. ČOVIĆ, *Inv. Arch.* Y 28: 3, 4; cfr. še B. TERŽAN (1974) 43 ss, Sl. 7.

¹⁴⁵ Cfr. E. JEREM (1973) Abb. 3—7. M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss, karta 2; M. DJUKNIĆ, B. JOVANOVIĆ, *Arch. Jug.* 6 (1965) 1 ss, T. 15: 13; 16: 19 a, 10, 12 itd.; D. J. MANO ZISI, L. POPOVIĆ, *Novi Pazar* (1969) T. 13, 14, 27, 29. Čelada iz groba I/1—2 iz Talin ima rob okrašen z ornamentom, ki imitira starejše primerke z zakovicami ob robovih, zato cfr. čelade: Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 14 (1959) 87 ss, T. 1; sl. 1.

¹⁴⁶ A. BENAC, B. ČOVIĆ (1957) T. 46: 2, 3—4; Z. MARIĆ, *I. c.* T. 2: 6.

¹⁴⁷ Cfr. Z. MARIĆ, *I. c.* 87 ss.

¹⁴⁸ Nekoliko dvoma zasaja le dejstvo, da so fibule I. b vrste le redke v panonskem svetu (sl. 20), vendar so brez dvoma služile za vzor drugim fibulam zahodnobalkanskega področja — I c in d. Prav tako sodijo v čas snovanja in uveljavljanja certoških fibul fibule III. vrste, tako da je njihov pomen kljub maloštevilnosti razumljiv tudi v tem prostoru.

¹⁴⁹ A. BENAC, B. ČOVIĆ (1957) 48 ss, 58.

¹⁵⁰ *Ibid.* Cfr. E. JEREM (1973) Abb. 5; M. HOERNES, *MPK* 1 (1903) 282, Fig. 54; J. TODOROVIĆ, *Arch. Jug.* 5 (1964) 45 ss; M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.

¹⁵¹ F. FIALA (1899) Fig. 39, 40, 90—94, 20—23, 68, 69, 35.

¹⁵² *Ibid.*, Fig. 14, 71, 72 in 2.

¹⁵³ *Ibid.*, Fig. 52, 111, 147. Okrasna peresovina se v jugovzhodnoalpskem svetu pojavi hkrati s pojavom samostrelne peresovine na fibulah — cfr. O. H. FREY, S. GABROVEC (1971) Abb. 12—14; J. WALDHAUSER, *Archéol. rozhledy* 20 (1968) 430 ss.

¹⁵⁴ Cfr. V. ZIRRA, *Dacia* NS 15 (1971) 171 ss, Abb. 2: 1; 1; *Eastern Celtic Art* (1974) Fig. 106; M. SZABÓ, *Folia arch.* 25 (1974) 71 ss.

¹⁵⁵ F. FIALA (1899) 96 s, Fig. 128, 76 (grob 46), Fig. 2.

¹⁵⁶ E. JEREM (1968) 159 ss. Cfr. op. 154 ter N. MAJNARIĆ PANDŽIĆ, *Keltsko latenska kultura u Slavoniji i Srijemu* (1970) 17 s, 39, T. 3: 5; 22: 1; 25: 1, 2.

V ta »predlatinski« horizont se uvrščajo še grobovi iz Čarakova in Donje doline: B. ČOVIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 11 (1956) 187 ss; Č. TRUHELKA, *WMBH* 9 (1904) T. 43: 2—4; 44: 12—24; 53: 10—13; 59: 9—15.

¹⁵⁷ R. DRESCHLER BIŽIĆ (1972-73) 15 s. Cfr. še op. 36, 37.

¹⁵⁸ EAD. (1966) Y 87: 2, 3, 5.

¹⁵⁹ Cfr. op. 33.

¹⁶⁰ P. E. ARIAS, *Not. Sc.* 7 (1953) 218 ss, Fig. 2; P. G. GUZZO (1972) 47, T. 12: VII.

¹⁶¹ R. DRESCHLER BIŽIĆ (1972-73) 16.

¹⁶² Am Zagreb. Lokalni — mlajši posnetki so pogostejši in imajo večkrat okrašen lok z vrezji, cfr. R. DRESCHLER BIŽIĆ (1958) T. 11: 86.

¹⁶³ EAD. (1966) Y 87: 6.

¹⁶⁴ W. RADIMSKY (1895) 93 s, Fig. 169, 112; 85 s, Fig. 147, 148. Cfr. še Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) 5 ss, vendar ne povzamamo Maričeve delitve, ker se nam ne zdi povsem upravičena, saj npr. njegova II. faza nima izrazitih elementov, ki bi opravičili tako zgodnjo datacijo. Ker celotna analiza Jezerin presega okvir te naloge, se bomo omejili le na vrednotenje certoških fibul ne glede na Maričevo kronološko shemo.

¹⁶⁵ Cfr. lego grobov na planu — W. RADIMSKY (1895) T. II.

¹⁶⁶ Cfr. Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) 13 ss, T. 2.

¹⁶⁷ V. VEJVODA, *Vjesnik Zagreb* 3/2 (1961) 115 ss, T. 3: 8; F. LO SCHIAVO (1970) 363 ss, T. 6: 11; 14: 4.

¹⁶⁸ W. RADIMSKY (1895) T. II; Z. MARIĆ, *Glasnik Sarajevo* NS 23 (1968) T. 3: 35, 36; 9: 1, 2.

¹⁶⁹ Š. BATOVIĆ, *Radovi JAZU* 18 (1971) 9 ss, T. 13.

¹⁷⁰ J. BRUNŠMID, *Vjesnik Zagreb* NS 2 (1896-97) 42 ss, T. 16: 7; K. KURZ, *Situla* 14—15 (1974) 155 ss.

¹⁷¹ Cfr. seznam najdišč na str. 320.

¹⁷² Cfr. W. KIMMIG, *HBA* 4 (1974) 33 ss, pos. Abb. 4.

¹⁷³ S. GABROVEC (1964-65) 21 ss.

¹⁷⁴ O. H. FREY, S. GABROVEC (1971) 193 ss.

¹⁷⁵ S. GABROVEC (1964-65) 35.

¹⁷⁶ Cfr. M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.

¹⁷⁷ Cfr. K. KROMER (1959) T. 30: 4; 33: 3 itd.; M. GUŠTIN (1974) T. 2: 5; 7: 11; B. TERŽAN (1974) T. 16: 6—9.

¹⁷⁸ S. GABROVEC (1962-63) 305 ss, T. 17—19, 9: 2—6. Namesto horizont dvogrebenaste čelade uporabljamo izraz horizont »kačastih« fibul, kar se zdi upravičeno, saj so mlajše značilne jugovzhodnoalpske variante kačastih fibul vodilni tip sredine in 2. pol. 6. st.

¹⁷⁹ S. GABROVEC (1956) 62 ss. Cfr. še V. STARE (1962-63) 435 ss; EAD. (1973) 17 ss; O. H. FREY, *MAGW* 103 (1973) 133; M. GUŠTIN (1974) 87 ss; B. TERŽAN (1974) 31 ss.

¹⁸⁰ S. GABROVEC (1962-63) 305 ss, T. 17: 3; O. H. FREY, S. GABROVEC (1971) 199 s.

¹⁸¹ *ToC* (1934) 40 s, 82, Pl. 5: 33.

¹⁸² K. KROMER (1959) T. 1: 2; 25: 13; F. STARE, *AV* 6 (1955) 287 ss, T. 1: 5; M. GUŠTIN (1974) T. 3: 22, 23; 12: 2; B. TERŽAN (1974) T. 16: 8, 9.

¹⁸³ S. GABROVEC (1964-65) T. 10: 9; T. KNEZ, S. ŠKALER, *AV* 19 (1968) 239 ss, T. 4: 2; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) T. 9: 7, 9, 10; 10: 1, 7.

¹⁸⁴ Za zapestnice in lasna obročka cfr. K. KROMER (1959) T. 4: 4, 6; 12: 2; 15: 1, 6; 51: 6; B. TERŽAN (1974) T. 16: 2—5. Za ovratnice B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 422 ss, sl. 2: 2; B. TERŽAN (1973) 683.

¹⁸⁵ V grobu je rombična pasna spona, ki je Kossackov tip Ha D 1 — cfr. G. KOSSACK (1959) 32, T. 14; 154: C; I. KILIAN DIRLMEIER, 50 *BRGK* (1971) 97 ss, Abb. 2. V Sloveniji jo najdemo v zelo enotnih grobovih — cfr. K. KROMER (1959) T. 13: 4; 27: 10; 42: 5; T. KNEZ, S. ŠKALER, *AV* 19 (1968) T. 1: 8; S. GABROVEC, O. H. FREY, S. FOLTINY (1969) Sl. 8: 3 (v tem grobu pomembna za datacijo keramika — cfr. še W. KIMMIG in O. H. FREY, *HBA* 4 [1974] 33 ss in 97 ss), ki sodijo v 1. pol. in sredo 6. st.

¹⁸⁶ K. KROMER (1959) T. 33: 4; 47: 4.

¹⁸⁷ *Ibid.*, Magdalenska gora XIII/49, NHM Wien.

¹⁸⁸ Cfr. str. 349 s.

¹⁸⁹ Cfr. str. 353.

¹⁹⁰ M. PÁRDUSZ, *Acta Arch. Hung.* 17 (1965) 180 ss. *Id.*, *Acta Arch. Hung.* 25 (1973) 27 ss, pos. 31, Karte 2; M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.

- ¹⁹¹ K. KROMER, S. GABROVEC (1962) Y 43/4: 29; 45/3: 3.
- ¹⁹² *Ibid.*, Y 43/1: 1; O. H. FREY (1969) 57 ss, T. 82. Za grob z Vač cfr. S. RUTAR, *Letopis Matice Slov.* (1890) 120; F. STARE, *Vače* (1955) T. 18; 44: 1.
- ¹⁹³ S. GABROVEC (1962-63) 309, T. 10: 8; V. STARE (1973) T. 62: 2-4; M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.
- ¹⁹⁴ S. GABROVEC (1962-63) T. 13: 12.
- ¹⁹⁵ K. KROMER, *Situla* 1 (1960) 111 ss.
- ¹⁹⁶ *Ibid.*; cfr. še H. HENCKEN (1974) 119 ss, pos. 126 s. Stiški primerki še niso bili kemično analizirani, vendar že sam zunanji izgled kaže, da so iz drugačne zlitine kot ostale, kjer je osnova svinec. S. GABROVEC (1974) Abb. 4: 7, 8, 10, 12.
- ¹⁹⁷ S. GABROVEC (1965) 180 s, sl. 1; Id. (1974) Plan I.
- ¹⁹⁸ Dvoglavi gumb je iz cinaste zlitine (S. GABROVEC (1956) 89, T. 19: 8), kar ga veže na že omenjene okrasne predmete — cfr. op. 195, 196. Pasna spona, ki je na notranji strani ornamentirana s pasovi vrezov, je iz pločevine v drugotni uporabi, ki ima primerjave v enako okrašenih votlih zapestnicah — cfr. T. 17: 2, 3; 65: 5.
- ¹⁹⁹ Cfr. op. 176.
- ²⁰⁰ Cfr. katalog — str. 393 ss, vendar pa lahko služijo ti podatki o globinah le kot pomožna orientacija, saj je njihova zanesljivost zaradi starih izkopavanj dvomna.
- ²⁰¹ Fibulo očalarko omenja J. PEČNIK v pismu J. Szombathyu iz dne 23. 7. 1898, kjer jo skicira in pravi, da sta mu podobna kosa znana le iz Tržišča pri Cerknici — cfr. K. DESCHMAN, *MAGW* 8 (1879) 137 ss, Fig. 16; M. GUŠTIN, *Notranjska*, T. 17: 14. Tudi čolnčasta fibula je glede na lok bližja fibulam notranjskega prostora, za katere je značilen le rahlo usločen lok — cfr. K. DESCHMAN, l. c. Fig. 4; M. GUŠTIN (1973) T. 9: 2, 7. Na Dolenjskem nam je znana podobna fibula le iz Šmarjete — NHM Wien.
- ²⁰² Takšni obeski so prav pogosti na japonskem področju — cfr. F. LO SCHIAVO (1970) 465, T. 37: 11; 15: 12; R. DRESCHLER — Brižič (1972-73) 17, T. 13: 4; 29: 2. Podobni so znani tudi iz Istre: A. ŠONJE, *Jadranski zbornik* 6 (1966) 321, T. 6: 8; A. PUSCHI, *Atti Mem. Istr.* 21 (1905) Fig. 102, in z zahodne obale Jadrana: I. DALL OSSO, *Guida illustrata del Museo Nazionale di Ancona* (1915) 187, 193, 301; O. MONTELIUS (1895-1904) Pl. 364: 15.
- ²⁰³ Cfr. K. KROMER (1959) T. 3: 4; 35: 7; B. TERŽAN (1973) 682 ss.
- ²⁰⁴ Cfr. S. GABROVEC, *Godišnjak* 8 (Sarajevo 1970) 5 ss, karta 11.
- ²⁰⁵ V grobu so še ovratnica, dve bronasti narebreni zapestnici, igla z uvito glavico in ogrlica — NHM Wien.
- ²⁰⁶ Cfr. str. 359.
- ²⁰⁷ S. GABROVEC (1966) 30 ss, karta 3.
- ²⁰⁸ Cfr. op. 191-193.
- ²⁰⁹ K. KROMER (1959) T. 43: 4, 2, 9. Id., *MAGW* 92 (1962) 192 ss; M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 190 s, op. 37.
- ²¹⁰ *Ibid.*
- ²¹¹ Cfr. O. H. FREY (1974) 131 ss.
- ²¹² Cfr. še S. GABROVEC (1964-65) T. 17: 2; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 434 ss, sl. 4: 3.
- ²¹³ H. HENCKEN (1974) Fig. 5: 1.
- ²¹⁴ *Ibid.* Fig. 3: e; 4: i; 5: h.
- ²¹⁵ F. R. HODSON (1968) Pl. 26: 710; 32: 557; 35: 554, 531 itd.; E. PENNINGER (1972) T. 7: 10; 9: 8; 13: 10; 15: 8 itd.; S. NEBEHAY (1973) T. 2: 15; 5: 6; 20: 1.
- ²¹⁶ E. PENNINGER (1972) T. 8: A 1; 25: A 1 itd.; S. NEBEHAY (1973) T. 3: 1; W. LUCKE, O. H. FREY (1962) Abb. 19: 3. Cfr. še S. MARTIN KILCHER, *Zeitschrift f. Schweiz. Arch. und Kunstgesch.* 30 (1973) 32 ss.
- ²¹⁷ H. HENCKEN (1974) Fig. 5 f.
- ²¹⁸ S. GABROVEC, *Germania* 44 (1966) 29, Abb. 16: 1; 18: 1, 2; O. H. FREY (1974) 131 ss.
- ²¹⁹ Cfr. W. DEHN, *Helvetia Antiqua* (1966) 137 ss.
- ²²⁰ Cfr. npr. E. PENNINGER (1972) T. 41: A 6; 29: A 3; H. P. UENZE, *Bayer. Vorgesichtsbl.* 29 (1964) 83 Abb. 1: 5; W. DRACK, *Jb. d. Schweiz. Gesellschaft f. Ur- und Frühgesch.* 55 (1970) 74 ss, Abb. 70.
- ²²¹ Železni nakit se v Sloveniji prvič pojavi v času Ha C I v obliki železnih dvozankastih fibul, zapestnic in ovratnic, nato pa izgineta, saj poznamo le nekaj čolnčastih in kačastih iz železa, ki pa niso mlajše od Ha D I.
- ²²² Cfr. seznam najdišč X. k vrste fibul — str. 335, ter npr. L. PAULI, *HBA* 2 (1972) 26 ss; F. R. HODSON (1968) Pl. 123; S. MARTIN KILCHER, l. c. 26 ss, Abb. 2, 12.
- ²²³ Cfr. op. 195.
- ²²⁴ Podoben sestav najdb je v grobu II/16 (T. 8: 1-11), v katerem je še fibula V. vrste.
- ²²⁵ Poznamo jih še z Magdalenske gore (Nm Ljubljana), Novega mesta (Dolenjski muzej Novo mesto), Podzemlja (Nm Ljubljana), Šmarjete (V. STARE [1973] T. 16: 3), Vinkovega vrha (V. STARE, *AV* 15-16 [1964-65] 215 ss, T. 3: 6) in pa Donje doline (Z. MARIČ, *Glasnik Sarajevo* NS 19 [1964] T. 15: 1), Sanskega mostu (F. FIALA [1899] Fig. 14, 72), Szentlőrinc (E. JEREM [1968] Fig. 19: 6/2; 24: 31/3), Crvenice pri Duvnu (B. ČOVIĆ, *Vjesnik Split* 63-64 [1961-62] 35, Sl. 9).
- ²²⁶ Cfr. op. 225. F. FIALA (1899) Fig. 146; E. JEREM (1968) Fig. 21: 15/3, 4; 23: 29/4, 28/4; 24: 31/2, 33/2-4 itd.
- ²²⁷ *Ibid.*
- ²²⁸ Cfr. O. H. FREY (1971) 335 ss.
- ²²⁹ Cfr. L. PAULI, *HBA* 2 (1972) 34, kar pa lahko služi zaradi oddaljenosti le kot primer.

- ²³⁰ Cfr. op. 173, 174.
- ²³¹ M. GUŠTIN (1974) 87 ss, T. 12-19, 7; najmlajši grob iz Kosmatca je grob 10 z drobno trortasto fibulo (cfr. sl. 15: 16), iz Boštanj pa grob IV. B. TERŽAN (1974) 45, Sl. 8.
- ²³² S. GABROVEC (1974) 178 ss, Plan 1.
- ²³³ T. KNEZ, *Novo mesto 1365-1965* (1969) 41, sl. 27; Id. (1971) Sl. 11, 25-27, 23, 36-37, 39-42.
- ²³⁴ M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) 188 ss.
- ²³⁵ O. H. FREY (1971) 355 ss.
- ²³⁶ S. GABROVEC (1965) 177 ss. Za keramiko cfr. O. H. FREY (1969) 84 op. 420; Id. (1971) 364 s.
- ²³⁷ *Ibid.* 355 ss; Id. (1969) 21 ss; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 430 ss.
- ²³⁸ V tem času zamira gomila v Volčjih njivah — sl. 53, 54, gomila XXI v Brusnicah (B. TERŽAN [1974] 45, sl. 8, T. 18).
- ²³⁹ W. LUCKE, O. H. FREY (1962) pos. 44 ss.
- ²⁴⁰ K. KROMER, S. GABROVEC (1962) Y 43-45; S. GABROVEC (1962-63) T. 12, 13; M. GUŠTIN, B. TERŽAN (1975) T. 4; K. KROMER (1959) T. 17: 1-10; 43: 1-11; F. STARE, *AV* 4 (1953) 264 ss, T. 1-5.
- ²⁴¹ Cfr. str. 353 ss.
- ²⁴² B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 430 ss.
- ²⁴³ Cfr. str. 387 ss.
- ²⁴⁴ Cfr. op. 110.
- ²⁴⁵ T. KNEZ (1971).
- ²⁴⁶ S. GABROVEC, *Germania* 44 (1966) 1 ss, Abb. 15-20; H. HENCKEN (1974) Fig. 1, 3; B. TERŽAN (1973) 660 ss.
- ²⁴⁷ R. DE MARINIS (1973) 77 ss.
- ²⁴⁸ O. H. FREY (1969) 22 ss; Id. (1974) 131 ss; B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ (1973) 434 ss, T. 20.
- ²⁴⁹ Cfr. str. 373 s.
- ²⁵⁰ T. KNEZ, *Novo mesto 1365-1965* (1969) 41 Sl. 27; Id. (1971) Sl. 15, 11, 17-20, 78, 79; Id. *Dolenjski list* 25 (19. junij 1969) 65.
- ²⁵¹ H. HENCKEN (1974) Fig. 5: e. Grobovi npr. II/5, 12, NHM Wien; M. GUŠTIN (1973) 478 ss, T. 14: 1-5.
- ²⁵² V Lt B 2 se na Dolenjskem pojavijo latensko-keltska grobišča — cfr. S. GABROVEC, *AV* 17 (1966) 169 ss, pos. 192 s.
- ²⁵³ J. PEČNIK, pisma J. Szombathyu: 4. 6. 98 — »... von Dorfe Mönchdorf, dort sind in ganzen Weiden zu sehen kleine lange Erhöhungen, eine diese Erhöhung habe ich anfangen zum graben, und gleich auf Gräber gekommen, Gräber waren alle Skelettgräber...«. 9. 6. 98 — »... aufgedeckt 12 in den ersten Hügel auf der Hutweide des Dorfes Mönchdorf...«. Danes žal ni na tem terenu ničesar ohranjenega. Tako je gomila 1 vrisana le s pomočjo znane parc. številke. Raster na sl. 60 pa označuje prostor domnevnih planih grobov.
- ²⁵⁴ Cfr. op. 253. J. PEČNIK, »... werden wir gewiss noch andere Plätze finden wo Gräber

drin sind, ... finde ich noch Gräber auf mehreren Orten, ...«. 23. 8. 99 — »... und ein anderen Punkt wo Flachgräber sind muss ich noch kaufen ...«. 29. 8. 99 — »ein gekauftes punkt von Flachgräber zum graben ...«. 31. 8. 99 — »... ein Platz von Flachgräber, und kleine Punkte noch Erhöhungen zum probieren...«.

²⁵⁵ Cfr. op. 253. *Arheološka najdišča Slovenije* (1975) 211 ss omenja tri gomile ob cesti Meniška vas—Dolenjske Toplice.

²⁵⁶ J. PEČNIK omenja posamezne lastnike zemlje, na kateri ležijo gomile. Žal tudi to nedosledno. Nedvomno II. je gomila, ki leži v gozdu Sušteršiča s parc. št. 351. Pri gomili V Pečnik omenja v pismu iz 3. 7. 1898, da jo je kupil od Antona Turka, v popisu gomil pa pravi, da je lastnik Janez Krese. Vendar je velika gomila, ki leži na terasastem robu pod grebenom pobočja (sl. 60) verjetno le gomila V. Prav tako ne moremo podrobneje oštevilčiti gomile VI—X, saj vemo le, da se nahajajo na travniku in v gozdu lastnikov Marije Pirc in Martina Senice.

²⁵⁷ Cfr. O. H. FREY, *MAGW* 103 (1973) 133 in S. RUTAR, *Izvest. Muz. društva za Kranjsko* 8 (1898) 102 s, kjer pa ne govori direktno o centralnem grobu, temveč le da je ležal »proti sredini«. Cfr. še T. KNEZ (1971) Sl. 11; Id. *Novo mesto 1365-1965* (1969) 41 Sl. 27.

²⁵⁸ S. RUTAR, l. c. 102 s.

²⁵⁹ *Ibid.*, Id., *Izvest. Muz. društva za Kranjsko* 9 (1899) 36.

²⁶⁰ J. PEČNIK, pismi J. Szombathyu z 18. 8. 1899 in 23. 8. 1899: »... das wir heute den oberen Punkt über den Umwahl übergraben haben, war 2 Metter hoch und 8 Metter lang, der Graben war voll Eisenschlacken, gewiss über 4 Zentner oder über 200 Killo, haben wir in dieser Uebergrabung gefunden, und immer vermisch mit Knochen, und Tonscherben, aber nur Eisenschlacken das war ganz voll besonders auf äusseren Seite der Umwahl, ..., in inneren Seite von Verschanzung findet mann wenig Stücke von Schlacken, aber es war sehr viel ganze Haufen vom Lehm abwürfe, mit welchen Zaum abgeworfen war. ..., in der mitten stehen erschaffene grosse Steine Felsen, und zwischen Felsen ist schwarze Erde und verschüttet mit Eisenschlacken...«. ... diese Übergrabung ist der schönste, weil zwischen grossen Felsen, welche stehen in der mitte der Umwahl, waren gewiss auch die Wohnplätze, weil bei 2 Metter tief viele Schlacken, zwischen Eisenschlacken auch Knochen, und Tonscherben, und Lehm abwürfe gefunden haben, der obere ist das schön zu sehen ...«. Cfr. A. MÜLLNER (1909) 71, Fig. 75, 76.

²⁶¹ *Krajevni leksikon dravske banovine* (1937) 491, kjer pa se topliška naselbina omenja pod geslom Meniške vasi, ki leži ob zahodnem vznožju Cvingerja. Pod tem imenom so in-

ventarizirane tudi najdbe v Narodnem muzeju v Ljubljani.

²⁶² Vsa pisma hranita Prirodoslovni muzej na Dunaju in v prepisu Narodni muzej v Ljubljani — zato cfr. Arhiv Nm v Ljubljani, fascikel Toplice.

²⁶³ Slabo kvaliteto topliške keramike je opazil že J. PEČNIK: pismo 17. 7. 1898 — »Ich sage sind die Gefässe in Töplitz aus schlechten Ton, und schlecht gebrannt, so muss ich mit grössten Sorge handeln, das ich diese ganze erhalte, die Gefässe von St. Marein (Magdalenska gora) diese waren aus guten Ton, gut gebrannt, waren so stark wie Eisen, die Gefässe von Bresje auch so gut erhalten, und auch von Brunnitz waren Gefässe aus guten Ton und gut gebrannt, aber von Dobrava war der schlechte Ton...«.

Pri opisu ne mislimo, da je posoda iz rdeče ali črne glin, ampak da je pečena oz. žgana do te barvne stopnje, zato je beseda »pečena« zavestno izpuščena.

²⁶⁴ Kernos je v NHM na Dunaju inventariziran v sklopu groba 6, vendar je iz Pečnikovega pisma z dne 28. 5. 1898 jasno, da sodi v grob 7 — »... 1 Gefäss haben wir gefunden ungewöhnliche, der Gefäss war ziemlich gross auf Fuss ... und auswendig am runde 3 kleine Töpförl ... ein neues Gattung Gefäss, der war bei einem Mann, welcher hat gehabt ein Kelt, 1 Lanze und 1 Certosa Fibula...«.

²⁶⁵ V Pečnikovem seznamu je ta grob opisan kot grob 3, tako da gre očitno le za zamenjavo v oštevilčenju med obema grobovoma.

²⁶⁶ J. PEČNIK, pismo 12. 6. 1898 — »... Ich habe ganz gewiss erwartet eine Helme auch, aber leider am Ende der Kopf war ein Brandgrab, ...« — Verjetno je to grob 27.

²⁶⁷ Revizijo rekonstrukcije situle in njen popravek (cfr. W. LUCKE, O. H. FREY [1962] T. 46: 32 in našo prilogo 2) sta izvršila D. GROSCHMAN in F. E. BARTH.

²⁶⁸ J. PEČNIK, 7. 7. 1898 — »bei Kopfe hat gestanden 1 grosses Tongefäss, dan an Füssen oben von Knien hat gestanden Bronze Situla (s situlo imenuje vse kovinske posode, tudi kotličke — npr. v grobu 17), und unten der Knien komme ich auf ein Bronze Helme... bei Helme auf die linke Seite war Gürtelblech ...

am Ende der Füsse 2 Lanzen, 1 Kelt, 2 Certosa Fibeln, die waren schön, waren noch mehrere Bronzesachen...«.

²⁶⁹ ID., 17. 7. 1898 — »Ich habe Hoffnung gehabt, wieder was besonderes zu finden, aber leider war sonst nichts drin als 2 Tongefässe, 1 Topf griechische sistem und ein Schlüssel...«.

²⁷⁰ Cfr. op. 201.

²⁷¹ Pečnik nikjer izrecno ne omenja te čelade, zato obstaja možnost, da je to čelada, ki sodi v grob VII/5 iz Dobrnica — cfr. MAGW 28 (1898) (28 s); MZK 24 (1898) 72. Tako je možno, da je prišlo do zamenjave pri inventariziranju. F. E. BARTH mi je sporočil, da so se najdbe iz Toplice in Dobrnica istočasno pripravile in da so bile Toplice inventarizirane 1932, Dobrnica pa 1934. Zato tudi on meni, da je zamenjava verjetna. Razen tega omenja PEČNIK v pismu 17. 7. 1898, da je poslal na Dunaj tudi predmete iz Dobrnica, čeprav v tem pismu ne govori o čeladi.

²⁷² S. GABROVEC (1962-63) 309 pa navaja sploh napačno najdišče za to čelado — Toplice pri Šmarjeti.

²⁷³ J. PEČNIK, 13. 8. 1898 — »... gegraben haben wir Hügel Nro 8 ..., aber leider nichts werth an den Funden... aber so schönes Hügel, und so nichts werth habe noch ni getroffen, es waren begraben die zum Todte beurtheilten und ermordeten, weil jeden Kopf sammt Skelet war unter einen Stein, bedeckt mit Steinen unter den Stein sind gelegen Skelete so zusammen gehakte Köpfe, Knochen von Händen von Füssen alles auf ein Haufen und wie zu sehen ist waren nur Weiber begraben...«.

²⁷⁴ ID., 23. 3. 1899 — »... der Hügel war nichts zu sehen das ein Hügel ist, war ganz ebener Platz und habe bis jetzt gefunden 28 Gräber...«.

²⁷⁵ ID., 9. 7. 1899 — »... Hügel Nro 13 welcher von oben gar nichts zu kennen ist, das ein Hügel ist, und sind schöne Skelettgräber drin...«.

²⁷⁶ Glede na Pečnikov opis je verjetno, da sodi v ta grob še fibula iz groba 13, ki v letem ni omenjena.

²⁷⁷ Ker je bil rokopis zaključen v aprilu 1975, ni upoštevana novejša literatura.

DIE CERTOSAFIBEL

Zusammenfassung

Einleitung¹

Mit der Certosafibel, deren zeitliche Einordnung in der Literatur bereits festgelegt ist, wünschen wir nur abermals die jung-hallstattische Periode in Slowenien zu beleuchten sowie Stellung und Verhältnis des slowenischen Raumes zu den benachbarten Kulturgruppen und zur übrigen Welt darzustellen.

Zu diesem Zweck haben wir in die Abhandlung noch den Grabhügel aus Volčje njive und die Grabhügel-Nekropole aus Dolenjske Toplice mit einbezogen; mit dem ersten werden wir versuchen, das relative Verhältnis des Vorcertosahorizonts zum Horizont der Certosafibel darzustellen, mit der zweiten die Möglichkeit einer Aufgliederung der Horizonte zur Zeit anzudeuten, als die Certosafibel im Gebrauch war.

Die Trennung der älteren von den jüngeren Typen der Certosafibeln haben schon einzelne Autoren mit Hilfe der Auswertung des Fundguts bestimmter Gebiete durchgeführt. Um nicht zu weit in die Vergangenheit der Forschungen zurückzugreifen, wollen wir nur O. H. Frey mit seiner Chronologie über Este und S. Gabrovec mit seiner Darstellung des hallstattischen Sloweniens erwähnen.² Die letzte Gesamtdarstellung der Certosafibel und all ihrer räumlichen und zeitlichen Ausdehnung hat aber M. Primas vorgelegt.³

Ihre Liste des Verbreitungsgebiets und der zeitlichen Einordnung können wir nicht wesentlich ergänzen, ausser für Slowenien und Jugoslawien.⁴ Doch ist es wegen des andersartigen typologischen Vorgehens, worauf wir bei der Erörterung der einzelnen Fibeltypen noch aufmerksam machen werden, zu einem Unterschied in der räumlichen Bewertung und Interpretation der chronologischen Probleme gekommen.

Zu erwähnen ist noch die Synthese von P. G. Guzzo über die Fibeln Etruriens,⁵ die unter anderem auch das Problem der Certosafibel südlich des Po von einer neuen Seite beleuchtet und so neue Möglichkeiten zum Studium der Frage der Entstehung und des eigenartigen Entwicklungs der Fibeln in diesem Teil der Welt eröffnet.

Kennzeichnung und Fundstättenverzeichnisse der Certosafibeln

Die Certosafibel war längere Zeit in einem sich weit erstreckenden Gebiet in Gebrauch, deshalb ist es verständlich, dass sich mehrere Fibeltypen mit lokalen Varianten entwickelten.

Das charakteristische Merkmal und die Neuheit, die sie am Ende des 6. Jh. unter die Fibeln einführt, ist in der Ausgestaltung des Fusses zu sehen: T-Querschnitt des Fusses und aufgebogener, mehr oder weniger ausgeprägt gestalteter Knopf am Fussende. Der entweder halbrunde oder langgestreckte Fibelbügel hat einen linsenförmig ovalen, segmentalen oder rhombischen Querschnitt, kann aber auch bandförmig sein. Bezüglich der Federung gliedern sich die Certosafibeln in Fibeln mit Federung mit zwei Schleifen, Fibeln mit kleiner Diskusscheibe am Übergang des Bügels in den Nadelschaft⁶ und in Armbrustfibeln.⁷ Die ständigen Kombinationen der einzelnen Merkmale der Fibelgestaltung vereinen die Fibeln zu charakteristischen Typen, die wir mit den Ziffern von I bis XIII bezeichnet haben. Innerhalb ihres Rahmens gibt es noch unterschiedliche Varianten, die mit den Buchstaben von a bis o bezeichnet sind (S. 2—45).

Die kleinen Bogenfibeln mit winzigem Stempelknopf am Fuss haben wir trotz gewisser verwandter Züge nicht in die Familie der Certosafibeln eingereiht (Abb. 7), doch stellen wir sie wegen der zu vermutenden genetischen Verbindungen mit den Certosafibeln trotzdem vor.⁸

Geographisch werden vier grössere Gebiete unterschieden, in denen die Certosafibel vorherrschend war: der Raum südlich des Po mit Bologna als Mittelpunkt und der süd-östliche Voralpenraum von Este bis Dolenjsko (Unterkrain), an den sich einerseits die verschiedenen Gemeinschaften der westlichen Balkanhalbinsel und des südlichen Pannoniens binden, andererseits die längs und innerhalb der Alpenbereiche liegenden Länder anschliessen.

Chronologie der Certosafibeln

Südlich des Po

Zwischen den Apenninen und dem Po hat Bologna einen eigenen Kulturstil geschaffen, der drei kompatible Schaffenskomponenten in sich vereinte — die etruskische, die autochthone und die »vorgeschichtlich-europäische«, was sich alles auch in den Certosafibeln widerspiegelt.⁹

Die kleinen Fibeln — Abb. 6: a, b, c, die meistens aus Silber sind, sind ein charakteristisches Merkmal des Bologneser Kunstgewerbes im etruskischen Sinn.¹⁰ In den Gräbern kommen diese Fibeln häufig gemeinsam vor, so dass ihr gleichzeitiger Gebrauch nicht strittig ist. Sie treten um das J. 500 v. u. Z. in Erscheinung¹¹ und sind die vorherrschende Fibelform der 1. Hälfte und Mitte dieses Jahrhunderts.¹² Die Fibeln mit kleinem Knopf am Bügel (Abb. 6: c) scheinen erst um die Mitte des Jahrhunderts häufiger im Gebrauch zu sein und halten sich bis in die 2. Hälfte des 5. Jahrhunderts.¹³

Zu den üblichen Fibeln der Bologneser Nekropolen gehören auch zwei Typen von Bronze-fibeln — Abb. 6 d, e. Die ersten — Abb. 6 d — gliedern sich in den IV. Typ der Certosafibeln ein,

die zweiten — Abb. 6 e — stellen dagegen nur eine lokale Ausführung der Bogenfibeln mit Stempelknopf vor. Für beide finden sich Analogien in der etruskischen Welt unter den Fibeln der Guzzo-Typen D,²⁰ zugleich aber repräsentieren sie das Bindeglied zwischen den Bologneser Fibeln und den Fibeln nördlich des Po (Abb. 7, 8). Getragen wurden sie namentlich in der 1. Hälfte des 5. Jh., einzelne erhalten sich jedoch bis Ende des Jahrhunderts.²¹

Mitte des Jahrhunderts gesellen sich zu den bereits vorgestellten Fibeln die »klassischen« Certosafibeln mit Knopf am Bügel (Abb. 6 f).²² Mit dieser Fibel, die zwar vielleicht an vereinzelte etruskische Vorbilder anknüpft,²³ hat Bologna eine Form geliefert, die im Raum nördlich des Po nicht nur nachgeahmt, sondern übernommen und als eigenes Kulturgut weiter gestaltet wurde (z. B. Abb. 31). In Bologna erscheinen diese Fibeln häufig in den Gräbern aus der Zeit des Firenze- und Leningrad-Malers sowie der Gruppe der Cook-Vasen.²⁴ Mit Grab 100 aus Certosa wird zwar eine frühere Zeit ihres Erscheinens angezeigt,²⁵ allein einzelne Beigaben, wie z. B. die bunte Glasperle (»compound-eye-bead«) und die figuralen Bernsteinperlen sprechen vielleicht dennoch zugunsten der Annahme,²⁶ dass auch dieses Grab in die Zeit des massenhaften Auftretens dieses Fibeltyps in Bologna gehört — ins 2. Viertel des Jahrhunderts. Grosse Ausbreitung dieser Tracht ist in der 2. Hälfte des 5. und am Beginn des neuen Jahrhunderts zu beobachten, da sie in grösserer Anzahl auch an anderen Fundorten Emilias auftauchen.²⁷

Die grossen Certosafibeln ohne Bügelknopf (Abb. 6 g) sind gleichfalls charakteristisch für die 2. Hälfte des 5. Jh., was ausser den Grabeinheiten auch die Tatsache beweist, dass sie oft vergoldet sind.²⁸

Unter die Certosafibeln dieser Region reihen wir noch einen Fibeltyp ein — Abb. 6 h, 20 ○, solche Fibeln, die in der Regel aus Edelmetall verfertigt sind. An den Anfang ihrer Entwicklung sind die Fibeln aus den Gräbern 27 und 351 aus Certosa zu setzen, die mit den Fibeln auf Abb. 6 b verwandt sind, sich jedoch von ihnen durch kleine Zäpfchen am Bügel unterscheiden. Sowohl Grab 351 als auch Grab 27 können aufgrund der Metallgefässe und der Oinochoe in die Zeit gegen die Mitte des 5. Jh. datiert werden.²⁹ Charakteristische Exemplare dieses Fibeltyps, gekennzeichnet durch die Verzierung mit Einstichen und die wulstartige Verdickung am Bügelscheitel, sind vergesellschaftet mit Gefässen der Maler Splanchnopt und Zannoni; im reichen Kriegergrab 10 aus San Martino befinden sich aber eine dem Pentesilea-Maler zugeschriebene Kylix und ein in die Zeit zwischen 430 und 420 v. u. Z. datierter Askos.³⁰

Der Fundort San Martino in Gattara legt uns auch lokale Ausführungen von Certosafibeln vor. Ihrer Form nach binden sie sich an die Certosafibeln der Typen IV (Abb. 6 d) und V, vereinzelte zeigen dagegen verwandte Züge mit Exemplaren aus dem etruskischen Raum.³¹ Der Fuss dieser Fibeln weist nicht selten ein C-Profil auf, was in diesem Raum auch für die Zweiknopffibeln des »Typus Malatesta« charakteristisch ist.³² Diese Eigentümlichkeit verknüpft sie zugleich mit den Koinen der adriatischen Küste, wo dieses Fussprofil aufgekommen ist und sich auch hin bis zu den Fibeln des »Typus Baška« erhalten hat.³³

San Martino in Gattara gehört zur besonderen Kulturgruppe des nord-östlichen Randgebiets der Apenninen, für welche reiche Männergräber mit Waffenbeigaben bezeichnend sind.³⁴ Dieser Brauch der Waffenbeigabe kommt im weiteren Hinterland des Caput Adriae im Rahmen des 5. Jh. auf, und ist von Este über die Sveta-Lucija-Gruppe und Notranjsko (Innerkrain) bis zu Sanski most erwiesen.³⁵

Este — Slowenien

Die drei Zentren — Este, das obere Sočagebiet und Dolenjsko, die das Kulturbild und die Mode des weiteren vorgeschichtlichen Alpenraums gestalteten, kennen die Certosafibel zur selben Zeit wie Bologna. Deswegen ist es noch immer nicht ergründet, welchem von diesen Zentren sie ihren Ursprung zu verdanken hat, denn sie ist ja nur eines der Elemente, die die gegenseitige Verflechtung der neuerungsfreudigen Anregungen dieser Regionen zum Ausdruck bringen. Zur Zeit ihres Aufkommens sind die Varianten dieser Fibeln zahlreicher, um sich allmählich zu einigen »klassischen« Formen zu vereinheitlichen, an deren Stelle dann erst im Laufe des Verfalls der jung-hallstattischen Kulturen wieder zahlreichere lokale Ausführungen der Certosafibeln treten (Beilage 1, 2).

Einzelne für die Certosafibeln charakteristische Details sind für die Fibeln der südlich-vor-alpinen Länder bereits in der Vorcertosazeit erwiesen. Den senkrecht dem Fuss aufgesetzten Knopf kennt schon die sog. Proto-Certosafibel bzw. die Fibel mit langem Fuss und Stempelknopf.³⁶ Diese Fibel führt auch eine Neuheit in der Fussgestaltung ein — den C-Querschnitt. Beide diese Eigentümlichkeiten binden sie an den Kreis der Fibeln, die um das J. 600 v. u. Z. dem weiteren Raum der an der Adria liegenden Gegenden entspringen.³⁷ Da man den Entwicklungsgang dieser Fibeln in die jüngere Zeit verfolgen kann,³⁸ können sie nicht mit dem Entstehungsprozess der Certosa-

fibeln in Zusammenhang gebracht werden, infolgedessen ist ihr Name — »Protocertosa«-Fibel — nicht berechtigt.

Ein anderer Fibeltyp mit bestimmten, den Certosafibeln ähnlichen Elementen sind kleine Fibeln mit stempelähnlichem Knopf am Fuss (Abb. 12: 7; 15: 11). Für sie ist der J-Fussquerschnitt charakteristisch, wodurch sie einerseits von den »Protocertosa«-, andererseits auch von den Certosafibeln abweichen. Auch diese Fibeln gehören in den Vorcertosahorizont: in die Zeit Este III-früh, sie erscheinen nämlich in Gräbern wie z. B. Alfonsi 13 und Randi 31 sowie in Most na Soči (Sv. Lucija) in den Gräbern des entsprechenden Horizonts — M 1028 und S 860.³⁹ Es ist noch fraglich, ob sie auch in Dolenjsko so früh auftreten, denn leider sind die Grabeinheiten der den oben angeführten zunächst stehenden Beispiele aus Volčje njive und Rovišče nicht erhalten.⁴⁰ Häufig sind sie jedoch mit den Certosafibeln des II. Typs, der kleinen Dreiknopffibel und der Sanguisugafibel vergesellschaftet⁴¹ (cfr. Abb. 15: 3, 16), so dass kein Zweifel über ihre Verwendung am Beginn des Horizonts der Certosafibeln bestehen kann. In Dolenjsko und im Sočagebiet sind diese Fibeln nur eine kurze Zeitspanne in Gebrauch, so dass sich das Exemplar im Grab aus Vintarjevec in einer bereits verhältnismässig jungen Umgebung befindet.⁴² In Este sind diese Fibeln kein so empfindlicher zeitlicher Hinweis, sie sind ja im Gebrauch von den bereits oben angeführten Gräbern weiter über die Gräber Benvenuti 98 und Pela 13 (Abb. 12: 7) bis zu Gräbern wie z. B. Benvenuti 110, dessen Beigaben auch einen durchbrochenen eisernen Gürtelhaken einbeziehen.⁴³

Diesen Fibeln sind die etruskischen Fibeln der Gruppen D nach Guzzo verwandt. Zu einer Berührung dieser zwei Kreise von geistig gleichen und gleichzeitigen Fibeln kommt es im Este — Bologna — Raum, die im Grab 108 in Certosa aufgefundene Fibel entstammt ja dem Bereich nördlich des Po, während sich manche Exemplare aus den Gräbern in Este, wie z. B. im Grab Muletti 260, an die etruskisch-bolognesische Welt binden (Abb. 7).⁴⁴ Die ideelle Anregung zu diesem Fibeltyp musste aber vielleicht doch irgendwo in Etrurien gesucht werden, worauf einige zeitliche Einordnungen von Guzzo hinweisen.

Ein ähnliches Verbreitungsbild wie die kleinen Bogenfibeln mit stempelförmigem Knopf (Abb. 7) bietet der IV. Typ der Certosafibeln (Abb. 8), den man von Etrurien bis nach Donja dolina verfolgen kann.⁴⁵

In Padua erscheinen im Gräberfeld San Massimo in den Gräbern 9 und 10 zwei kleine Certosafibeln (Abb. 9: 1, 3). Der Beigabenbestand dieser zwei Gräber ist in bezug auf die zwei Certosafibeln verhältnismässig archaisch. Die massive Schlangenfibel (Abb. 9: 2) ist charakteristisch für die Zeit Este III-früh. An die gleiche Zeit knüpft sich auch der Dolch aus Grab 10 und ebenso ist auch die Sanguisugafibel nicht unter die jüngeren ihres Typs zu zählen (Abb. 9: 4).⁴⁶ Demnach stellen lediglich die zwei Certosafibeln jüngere Elemente dar, und deuten an, dass diese Gräber in die Zeit der ersten Certosafibeln zu datieren sind — in die frühe Periode des Horizonts Este III-Mitte.

Von den übrigen Fibeln des IV. Typs stechen diese zwei dadurch ab, dass sie von massivem Guss sind, was in Este auch bei manchen Certosafibeln anderer Typen zu bemerken ist (Abb. 21: 4, 7). Zweifellos gehören diese zwei Fibeln zu jenen, die ganz am Beginn nicht nur dieses Typs, sondern sogar des breiteren Spektrums der Certosafibeln stehen, was noch durch die Tatsache untermauert wird, dass sie einem Raum entstammen, der den Berührungspunkt zweier Welten bildet (Abb. 8).

Die charakteristischen Fibeln des IV. Typs gehören bereits zu den Leitformen der Zeit Sv. Lucija II b bzw. Este III-Mitte, sie tauchen ja in ständigen Kombinationen mit der Fibel mit bandförmigem Bügel (Abb. 10: 4), mit der Schlangenfibel u. ä. auf. Dass sie sich in dieser Zeit ostwärts verbreiteten, bezeugt das Grab aus Kranj, wo auch das eiserne Lappenbeil ein Element darstellt, das dem Westen verbunden ist, in Dolenjsko ist es ja unter den Funden aus dieser Periode seltener.⁴⁷ In Čužnja vas ist eine solche Fibel vergesellschaftet mit einer Paukenfibel und einer Certosafibel des II. Typs, woraus man schliessen kann, dass sie in Dolenjsko gleichzeitig wie im Lucija — Este-Bereich getragen wurde.⁴⁸ Doch halten sich in Este vereinzelte Exemplare auch noch im jüngeren Horizont.

Das Konzept der Certosafibel machte sich im Este — Sv. Lucija-Raum auch noch mit anderen Fibeln geltend — den Fibeln der Typen Ia und IIIa (Abb. 13).

Die Fibeln des Ia-Typs knüpfen in bezug auf Schema und Grösse an die kleinen Fibeln mit Stempelknopf an, sie haben nämlich einen ähnlich geformten und verzierten Bügel und oft auch Knöpfe am Fuss (Abb. 12: 6), nur vereinzelte Fibeln dieser Variante weisen keinen Knopfabschluss des Fusses auf (Abb. 11: 2, 5). Doch ist dieser Unterschied in der Ausführung der Fibelfüsse (Abb. 11: 2, 5 im Vergleich mit Abb. 12: 2, 6) im Rahmen der Variante an keinerlei Zeitunterschied gebunden. Die einen wie die anderen finden sich in Gräbern, die einen einheitlichen Horizont repräsentieren. Die Begleitfunde, wie z. B. die Sanguisuga-, die Schlangen- und Fibel die mit bandartigem Bügel (Abb. 11; 12) sowie die Keramik der Gräber Rebato 1 und Ricovero 205 knüpfen sich an

den Formenschatz der Zeit Este III-früh.⁴⁹ Auch das Depot aus Parre di Sotto ist für die Certosafibel »archaisch«. Die Armbrustfibel aus dem Grab Benvenuti 98 und die Dolchsheide aus Grab S 543 aus Most na Soči⁵⁰ sind aber doch ein Hinweis darauf, dass die Gräber mit Certosafibeln der Variante I a in die frühe Zeit von Este III-Mitte bzw. Sv. Lucija II b 1 einzuordnen sind. Diese Zeit wird auch durch die importierte griechische Keramik bestätigt, die mit einem Exemplar unter den Beigaben des Grabes Pela 13 vertreten ist (Abb. 12).⁵¹

Als charakteristische südostvorpaline Certosafibel stellt M. Primas⁵² die kleine Fibel mit gestrecktem Bügel und Knopf mit Zäpfchen am Fussende vor, die wir als Variante a des III. Fibeltyps bezeichnet haben. Von dieser Fibel sind nur wenige Beispiele bekannt (Abb. 13 ▲), was leicht zu verstehen ist, denn sie fällt in die Zeit, als die Tracht der Certosafibeln erst eingeführt wurde. Man findet sie von Este über Most na Soči bis Dolenjsko, so dass sie wiederum die bereits mit den Certosafibeln der Typen I a und IV vorgestellte Gestaltungsweise demonstriert. Dass sie zur selben Zeit Mode war, wie die oben angeführten Fibeltypen, ist ersichtlich aus dem Grab von Brezje mit der charakteristischen Schlangenfibel des Schlangenfibel-Horizonts, und aus Grab S 729 aus Most na Soči mit seiner Paukenfibel.⁵³

Den II. Certosafibel-Typ (Abb. 2, 43) hat der Dolenjsko — Sv. Lucija-Kreis hervorgebracht. So stellt er im Ausgestalten und Durchsetzen der Mode der Certosafibeln gegen die Fibeln der Typen I a und IV ein Gegengewicht dieses Raumes zum Bereich Este — Sv. Lucija dar.

In Most na Soči tauchen in den Gräbern des Horizonts Sv. Lucija II a Fibeln auf, die mit den Fibeln mit bandförmigem Bügel und Diskusscheibchen verwandt sind, nur dass sie einen massiveren Bügel und aufgebogenen Stempelabschluss des Fusses aufweisen (Abb. 14: 3, 8). Der gleicht jenem bei den kleinen Fibeln mit Stempelknopf, so dass es sich offensichtlich um eine einheitliche Tendenz der Fuss-Ausgestaltung in dieser Zeit handelt. Diese Fibeln sind zweifellos als Ausgangsform⁵⁴ für die Entwicklung der Certosafibel des II. Typs anzusehen.

Bei manchen frühen Fibeln des II. Typs, wie z. B. in Volčje njive (Abb. 54: 17), Boštanj und in Grab XIII/49 von Magdalenska gora stossen wir noch auf den J-Fussquerschnitt und einen verhältnismässig kleinen stempelartigen Fussabschluss. Bei den meisten Fibeln dieses Typs ist dagegen bloss der T-Fussquerschnitt üblich (Abb. 15: 3, 9, 18). Allgemein getragen werden sie zur Zeit der Mode der Pauken- und der Fusszierfibel, der kleinen Dreiknopf-, der Schlangenfibel und der Fibeln mit bandförmigem Bügel (Abb. 15).⁵⁵ die alle den Horizont Sv. Lucija II b 1 kennzeichnen. Das Einsetzen ihrer Tracht zeigt auch die Analyse des Grabhügels aus Volčje njive an (Abb. 53, 54).⁵⁶

Im Rahmen des II. Typs sind jünger die Fibeln, deren Fussrücken mit kleinen punzierten Kreisen verziert, der Fussabschluss aber häufig kegelförmig ist, was im Vergleich zu dem stempelförmig-kugelförmigen Fussknöpfchen von jüngerer Herkunft ist. Obwohl sie oft mit den einfacheren Fibeln dieses Typs vergesellschaftet sind, stellen ihr Zeitverhältnis die Gräber des Grabhügels in Stična dar. Diese liegen in einem höheren Grabhorizont als die Gräber 99 und 104,⁵⁷ und reihen sich somit in die Zeit der »zweiten Generation« der Tracht der Certosafibeln ein. Die gleiche Zeit bezeugt auch Grab Costa Martini 43 aus Este, das im Rahmen der Stufe Este III-Mitte jünger ist.⁵⁸

Ebenso stehen die übrigen Varianten des II. Fibeltyps in der angeführten Zeitspanne von Sv. Lucija II b in Gebrauch. Die unornamentierten Fibeln der Variante II f sind in diesen Zeitrahmen Früh-,⁵⁹ der Variante II g aber Spätformen, wofür die Fibeln des Depots aus Arbedo Cerinasca und aus Grab XIII/18 von Magdalenska gora den Beweis erbringen.⁶⁰ Dagegen können die Fibeln der Varianten II d und e wegen des Fehlens von Grabeinheiten nicht genauer eingegliedert werden. Interessant ist jedoch ihre Verbreitung, weil sie verrät, dass sie vorwiegend dem westslowenischen Raum eigentümlich sind. Am zahlreichsten sind sie in Most na Soči, bekannt sind sie aber auch noch aus vereinzelter Fundstätten des Sv. Lucija-Kreises und aus nördlicher liegenden Ortschaften in Dolenjsko.

Der slowenische Raum strahlte die Certosafibeln des II. Typs in die benachbarten Länder aus. Wir stossen auf sie weit im Osten — von Velem St. Vid, Gyulay bis Donja dolina. Noch ausgeprägter ist ihr Vordringen in die südalpiner Täler hin bis zu Arbedo (Abb. 43).

Während bei den ersten Typen der Certosafibeln wahrzunehmen ist, dass die Anregung einerseits vom Este — Lucija — Kreis (Typen I a und IV), andererseits vom Dolenjsko — Lucija — Kreis (II. Typ) ausgeht, wobei die Schaffenskraft des oberen Sočagebietes ausserordentlich stark beteiligt ist, verwischen sich mit dem V. Fibeltyp die lokalen Eigenheiten, sie sind nämlich dem Gesamtgebiet zwischen Po und Donau gemeinsam (Abb. 18).⁶¹

Die häufige Kombination dieses Fibeltyps mit der Schlangen-, der kleinen Dreiknopf- und der Sanguisugafibel spricht dafür,⁶² dass sie schon recht früh in Gebrauch kamen — in der Zeit der bereits vorgestellten Certosafibeln. Vielleicht erscheinen sie etwas später, was nur flüchtig durch den Zeitunterschied zwischen den Gräbern 17 und 7 aus Volčje njive angedeutet wird (Abb. 53).⁶³

Doch sind sie nicht jünger, als die durch Grab 104 aus Stična bezeichnete Zeit, zwei Fibeln dieses Typs sind nämlich im daneben liegenden Grab 99 vorhanden.⁶⁴

Die Dauer des Gebrauchs dieser Fibeln ist dagegen beträchtlich länger als bei den bisher erörterten. In Este sind sie oft mit den Fibeln des VI., VIII. und X. Typs (Abb. 32: 3; 21: 1, 4—6; 23: 3)⁶⁵ vergesellschaftet, so dass ihr Gebrauch trotz des Erscheinens neuer Fibeln im Horizont Este III-spät nicht aufgegeben wird, obwohl diese Fibel nicht mehr so häufig als in der I. Hälfte des 5. Jh. auftritt. Ein etwas anderes Bild bietet sich im Dolenjsko — Sv. Lucija-Kreis. Die Gräber mit solchen Fibeln sind verhältnismässig »rein«, denn in ihnen tauchen nur selten Fibeln der jüngeren Typen auf.⁶⁶ Doch bedeutet dies keineswegs, dass sie nicht auch in jüngerer Zeit getragen worden wären, so wie in Este. Die Fibeln des V. Typs gehörten vor allem zur Frauentracht, in den Männergräbern sind sie nämlich selten (Abb. 17).⁶⁷ So wurden sie von den Frauen noch getragen (T. 66: 12), als sich in der Männertracht bereits die Fibeln des Typs X durchgesetzt hatten (T. 25: 4, 5), was namentlich in Dolenjske Toplice wahrzunehmen ist.⁶⁸ Ihre Verwendung in jüngerer Zeit beweisen auch einzelne Gräber von Magdalenska gora. In Grab V/6—7 ist sie kombiniert mit einer Situla, die in den Kreis der jüngeren Situlendenkmäler zu setzen ist,⁶⁹ in Grab II/11 aber mit zwei Armbrustfibeln mit nach vorn blickendem Pferdekopf am Fussende (Abb. 55: 1, 3, 4), das übrigens auch in die Vornegauer Zeit gehören kann.⁷⁰

Von den drei grossen Zentren dieses Fibeltyps hatte Dolenjsko die stärkste Ausstrahlungskraft (Abb. 18), denn diese Fibeln trifft man in zahlreichen Exemplaren in den östlichen Ländern an, sowohl auf Glasinac als auch in der pannonischen Welt. In diesem Gebiet bietet sich aufgrund der Fibeln mit viereckiger Fussplatte (Abb. 45: 10) die Möglichkeit eines Vergleichs des »griechischen und des italischen« chronologischen Konzepts, das, einerseits mit Funden aus Atenica und aus Novi Pazar, andererseits aus Stična, doch als Entstehungszeit der Fibeln des V. Typs den Beginn des 5. Jh. bestätigt.⁷¹

Die Fibeln der Variante I b binden sich formal an die Fibeln der Variante I a (Abb. 11; 12), nur ahmen sie mit dem bikonischen Knopf nebst Zäpfchen am Fuss den III. Fibeltyp nach, zugleich kann man ihnen jedoch auch eine gewisse Ähnlichkeit mit manchen Bologneser Fibeln nicht absprechen (Abb. 6: a). So vereinigen sie in sich zwei oder vielleicht sogar drei unterschiedliche Konzepte der Certosafibeln. Dies deutet auch ihr Zeitverhältnis zu den oben erwähnten Fibeln an, denn sie gehören zur »zweiten Generation« der Certosafibeln.

In Dolenjsko sind sie vergesellschaftet mit der Fusszier- und der Tierfibel (Abb. 19: 1—3), aber auch mit den kleinen Fibeln mit stempelartigen Knopf,⁷² was darauf hinweist, dass sie im Komplex des Horizontes der Certosafibeln eigentlich früh auftreten. Hingegen trifft man sie nie an in Verbindung mit Schlangenfibeln und den übrigen Fundgegenständen des Vorcertosahorizonts, die sich häufig unter den Beifunden der bereits oben vorgestellten Typen der Certosafibeln befinden (I a — V). Am besten wird die Zeit dieser Fibelmode durch zwei Gräber von Magdalenska gora angezeigt, wo Grab XIII/153 (Abb. 19) an den Beginn, Grab V/6—7 dagegen ans Ende ihrer Verwendung fällt.⁷³

In Most na Soči erscheinen sie im Komplex der Gräber, die eine verhältnismässig reine, für die Zeit Sv. Lucija II b 2 charakteristische Gruppe bilden.⁷⁴ Ähnlich verhält es sich in Este. Grab Carceri 3 stellt das Aufkommen dieser Fibeln in die Zeit Este III-Mitte. Die Armbrust-Federung an der Fibel aus diesem Grab, wie wir sie auch noch an der gleichen Fibel aus dem Grab Benvenuti 105 sehen können, verbindet aber die Este-Beispiele mit jenen aus Sv. Lucija, den Certosafibeln des Este-Kreises ist nämlich die Armbrust-Konstruktion fremd.⁷⁵ Sie wurden zur selben Zeit getragen (Abb. 23: 1—5) wie in Slowenien, wofür auch der Depotfund aus dem nordwestlichen Randgebiet der Po-Ebene Zeugnis ablegt — aus Arbedo Carinasca,⁷⁶ bis wohin das Verbreitungsgebiet dieser Variante des I. Typs der Certosafibeln reichte (Abb. 20 ●).

Die Fibeln der Typen IX a, VI und VII a präsentieren uns drei Spangengruppen, nur dass jede von ihnen häufiger und als Charakteristikum in einem der drei kulturellen Brennpunkte auftritt — IX a in Este, VI in der Sv. Lucija-Gruppe und VII a in Dolenjsko.

Eine Art Verwandtschaft mit den Fibeln aus Padua (Abb. 9: 1, 3) zeigen die Este-Fibeln der Variante IX a (Abb. 21: 4, 7), die eben für Este charakteristisch sind. Erst die jüngeren, grösseren, schlankeren und gestreckteren Exemplare dieser Variante erscheinen anderswo (Abb. 22).⁷⁷

Mit den Gräbern Benvenuti 111 und Canavedo 270 (Abb. 21) ist die Erscheinung dieser Fibeln in der Zeitspanne des Horizontes Este III-Mitte erwiesen, was durch charakteristische Begleitfunde, wie z. B. Fibeln mit bandförmigem Bügel, Schlangenfibeln, Certosafibeln des Typs V und Armringe mit profilierten Enden bezeugt wird.⁷⁸ Häufig sind sie namentlich in jüngerer Zeit, was die Gräber dokumentieren, wo sie mit kleinen Drahtohrringen mit Spirale (cfr. Abb. 32: 5), durchbrochenen Gürtelhaken und Fibeln des X. Typs vergesellschaftet sind.⁷⁹

Wegen des Fehlens von Grabeinheiten ist es unmöglich, ein klares chronologisches Bild der Fibeln dieser Variante für Slowenien zu geben. Nur als Stützpunkt kann das in die Zeit Sv. Lucija II b 2/c gehörende Grab S 1323 aus Most na Soči dienen. Die einzelnen Fibeln dieser Variante sind jedoch vergleichsweise spät sowie von reichlich lokaler Ausführung und werden durch die Gräber aus Idrija bei Bača und aus Koritnica in die Zeit des Übergangs aus der Späthallstatt- in die frühe Latènezeit eingeordnet.⁸⁰

Den VI. Typ der Certosafibeln hat die Sveta-Lucija-Gruppe ausgebildet. Die Entwicklung dieses Typs setzt mit den zwei Fibeln aus Grab S 1561 aus Most na Soči ein.⁸¹ Ihr Aufkommen knüpft sich also an die Zeit Sv. Lucija II b (2),⁸² getragen werden sie jedoch auch noch im folgenden Horizont. Unter den Beifunden sind südostalpine Tierfibeln, Waffen, Gürtelhaken und unornamentierte Situlen zu nennen (Abb. 23: 6—11; 24), alles charakteristische Formen des jüngsten Horizonts der Sveta-Lucija-Gruppe.⁸³

Auch in Este ist dieser Fibeltyp zahlreich vertreten (Abb. 23: 4, 5) und erscheint zur selben Zeit wie im Lucija-Raum. Dies kündigen Funde wie z. B. die Fibeln mit bandförmigem Bügel und Fibeln des Typs V und I b (Abb. 23: 1—3), doch sind sie üblicher in der Zeit Este III-spät.⁸⁴

Die Verbreitung der Fibeln des VI. Typs im übrigen südöstlichen Voralpenraum zeigt den Ausstrahlungsradius des Lucija — Este — Kreises (Abb. 25). Die Verwendung der Armbrust-Konstruktion bei diesen Fibeln (*Variante b*) hat aber keinen chronologischen, sondern einen räumlichen Beiklang, denn ausser bei der Lucija-Gruppe kommt sie an Exemplaren aus Dolenjsko und aus Donja dolina vor (Abb. 25 ▲).

Den Certosafibeln des VII. Typs mit ihren Varianten begegnen wir im Raum von Bologna bis Bosnien (Abb. 26, 44, 42). Für die Kennzeichnung ihres Erscheinens sind bedeutsam die Fibeln der Variante a, vor allem in Dolenjsko.

In dieser Region treten sie in Erscheinung als modische Neuheit in der Männertracht im Rahmen des Horizonts der Certosafibel, wie namentlich die Gräber aus Dolenjske Toplice beweisen (T. 11; 60: 4—6).⁸⁵ Ihre Verwendung dehnt sich noch bis in den Negauer Horizont aus, was Grab II/60 von Magdalenska gora verrät, dessen Beigaben auch die charakteristischen Koppellringe einschliessen.⁸⁶

Dieselbe Zeit findet sie auch in Bologna (Abb. 27) und Este, wo sie ebenso zahlreich noch in den jüngeren Gräbern des Horizonts Este III-spät vertreten sind.⁸⁷

In den Lucija-Fundorten stösst man auf diesen Fibeltyp seltener. Erwiesen sind vorwiegend kleinere Fibeln der Varianten b und c. Die sind jünger, sie sind ja in den Gräbern mit den Fibeln des Typs X vergesellschaftet und datieren in die Zeit Sv. Lucija II c.⁸⁸ Dasselbe Bild bietet einerseits das Fundmaterial aus Este (Abb. 33), andererseits aus Dolenjsko (T. 22: 2; 66: 3),⁸⁹ was den Beweis dafür erbringt, dass die Fibeln dieser zwei Varianten erst Mitte des 5. Jh. erscheinen und noch in jüngerer Zeit in Gebrauch bleiben.

Die Armbrust-Federung⁹⁰ ist eine Besonderheit der Certosafibeln des slowenischen Raums, sie tritt nämlich sporadisch an verschiedenen Fibeltypen auf — I, II, VI und X, und ist das basische Merkmal der Fibeln des XIII. Typs (Abb. 5). Die Armbrust-Federung an den Certosafibeln dieses Typs wurde in etwas abgewandelter Form von älteren Fibeln übernommen, wie z. B. den Tier-, Pauken- und Fusszierfibeln, den einzelnen Fibeln des II. Typs und den ihnen ähnlichen mit profiliertem Bügel und Fusszier.⁹¹ Alle diese sind kennzeichnend für die Zeit des Aufkommens der Fibeln mit Armbrust-Konstruktion im breiteren südostalpinen Raum, bezeichnet als Este III-Mitte bzw. Sv. Lucija II b 1.⁹² Bei diesen Fibeln ist der Armbrustbügel in der Regel halbkreisförmig über die Federungsschleifen unter den Fibelbügel geleitet (Abb. 19: 1). Dadurch unterscheiden sie sich von der Federung der jüngeren Fibeln nicht nur des XIII. Typs (Abb. 29: 3, T. 3: 4; 49: 2; 51: 4; 56: 1), sondern auch von den Tierfibeln mit nach vorn blickendem Pferdekopf (Abb. 55: 3, 4, T. 69: 4, 5) und den südostalpinen Tierkopffibeln (T. 58: 1, 4),⁹³ deren Armbrustbügel ein rechteckiges Schema hat.

Das Konzept der Fibel des XIII. Typs ist höchstwahrscheinlich von den Fusszierfibeln des westhallstattischen Kreises übernommen.⁹⁴ Den Beweis dafür liefert das Grundschema dieser Fibeln, das im übrigen durch Elemente der Certosafibel umgewandelt und bereichert ist.

Bei den Fibeln des XIII. Typs sind Form, Grösse und auch die quergestellte Verzierung am Bügel standardisiert, dennoch zerfallen sie wegen der unterschiedlichen Ausgestaltung bestimmter Details in mehrere Varianten. Die Gruppe von Sv. Lucija kennt zwei Varianten dieses Fibeltyps: die grösseren haben einen grossen kugelförmigen Fussknopf (*Variante b*), die kleineren hingegen einen platten Knopf von Barreiform (*Variante a*, Abb. 29: 3). Beide Varianten sind oft am Bügel mit Längsleisten ornamentiert.⁹⁵ In Dolenjsko sind ausser den kleinen, den Fibeln von Sv. Lucija ähnlichen, nur dass sie einen kugelförmigen Knopf haben und unornamentiert sind (*Variante a*, T. 74: 10),⁹⁶ zwei Fibelvarianten üblich: c und d. Da die ersten in Vače, die zweiten auf Magdalenska

gora zahlreicher sind, repräsentieren sie die einzelnen Verfertigungszentren. So bringen diese Fibelvarianten die räumlichen Eigenheiten der einzelnen slowenischen Fazies zum Ausdruck, innerhalb ihres Rahmens aber sind sie noch ein Hinweis auf die Gestaltungs- und Verfertigungszentren (Abb. 28).

Die Fibeln des XIII. Typs kommen in der Zeit auf, die Grab XIII/55 von Magdalenska gora mit der figural verzierten Situla der klassischen Situlenkunst von Dolenjsko repräsentiert.⁹⁷ Für dieselbe Zeit spricht noch eine Reihe von Gräbern, die zeigen, dass dieser Fibeltyp im Rahmen des Horizonts der Certosafibeln jünger ist. Zu den ältesten Gräbern mit dieser Fibel gehört das Grab aus dem Grabhügel Kocijan von Magdalenska gora, das auch noch Certosafibeln des II. und V. Typs sowie eine Paukenfibel enthält. In Novo mesto deutet auf diese Zeit das im inneren (älteren) Gräberkreis des Grabhügels aus Ha D2/3 liegende Grab II/19 hin. Ein ähnliches Bild bieten auch die Grabhügel VI und VII aus Dolenjske Toplice.⁹⁸ In den Komplex der Gräber dieses Horizonts reihen sich noch die Einheiten aus dem Malenšek-Grabhügel aus Novo mesto, aus Vintarjevec und aus Koritnica ein.⁹⁹ Ebenso finden sich in Most na Soči derartige Fibeln in den für die Zeit Sv. Lucija II b 2 charakteristischen Gräbern (Abb. 29).

Sie bleiben noch im Negauer Horizont in Gebrauch, was durch Beifunde bezeugt wird, wie z. B. die südostalpine Tierkopffibel (T. 32: 4, 7), mehrere Torques, und in Grab XIII/8, aus Brezje der reparierte Gürtelhaken, ausgeführt im Stil der Situlen von Magdalenska gora-Valična vas-Novo mesto.¹⁰⁰ Einzelbeispiele, wie z. B. in Idrija bei Bača¹⁰¹ dauern auch noch in die Latènezeit hinein.

Aus dem slowenischen Raum haben sich die Fibeln des XIII. Typs auch in die Nachbarländer verbreitet. So hat die Gruppe von Sveta Lucija aufs Alpengebiet eingewirkt, während die Ausstrahlung von Dolenjsko ostwärts gerichtet war, von woher auch lokale Ausführungen dieser Fibeln bekannt sind (Abb. 30).

Mit dem Massenvorkommen der Certosafibeln des X. Typs äussert sich zum letztenmal in der Hallstattzeit eine breitere Gemeinschaft der längs und im Innenbereich der Alpen liegenden Länder (Abb. 31), deren eigenen Ausdruck die lokalen Adaptierungen dieses Fibeltyps wiedergeben.

Aus Este sind im Rahmen dieses Typs verhältnismässig kleine Fibeln mit winzigem Knöpfchen am Bügel bekannt, wodurch sie mit den bolognischen verwandt sind (Abb. 6: c), mit denen sie auch gleichzeitig sind. Das beweisen Gräber, wie z. B. Franchini 21, Muletti Prodocimi 257 oder Benvenuti 115, unter deren Beigaben sich kleine Fibeln mit Stempelknopf, Certosafibeln des I., IV., V. und VIII. Typs, Dreipass- und Körbchenanhänger befinden.¹⁰²

In ihrer klassischen Ausführung, welche den grossen (Abb. 32: 1, 2) wie auch den etwas kleineren (Abb. 33: 3) Certosafibeln des X. Typs gemeinsam ist, sind sie charakteristisch für den Horizont Este III-spät. Die Dauer ihrer Verwendung kündigen die Gräber Capodaglio 38 und Boldo Dolfin 52/53, vereinzelte Exemplare halten sich aber auch in die Latènezeit hinein.¹⁰³

Ein ähnliches Bild bietet der Sv. Lucija — Dolenjsko — Kreis. Im oberen Sočagebiet bilden die Gräber mit Fibeln des X. Typs eine sehr reine, einheitliche Gruppe, weshalb nur die seltenen Beifunde ihre zeitliche Einordnung ermöglichen. Die zwei massiven Schlangenfibeln aus Grab S 2318 aus Most na Soči (Abb. 34) schalten sich in den Zeithorizont der breiteren Po-Raum der späten Hallstattzeit ein.¹⁰⁴ Mit demselben Kreis und derselben Zeit verknüpfen die Fibeln auch die Waffen, eine Neuheit in den Gräbern von Sv. Lucija II c. Ausser in der Gruppe von Sv. Lucija erscheinen Waffen in den Gräbern des weiteren Raumes von Caput Adriae, ja, man stösst darauf sowohl im nahen innerkainischen — karstischen Gebiet, als auch jenseits der Adria, wo diese Erscheinung durch die attische Keramik datiert wird.¹⁰⁵ Andererseits verknüpfen sie die Waffen auch mit Dolenjsko, denn neben dem Tüllenbeil (cfr. Abb. 24: 4) ist in den Gräbern von Sv. Lucija auch das Lochbeil häufig, ein Kennzeichen des slowenischen Gebiets der späten Hallstattzeit.¹⁰⁶

Die Fibeln des X. Typs sind in Dolenjsko die Leitform des Negauer Horizonts (T. 25: 2—5 usw.). Doch erscheinen sie allem Anschein nach gleichzeitig wie im Sočagebiet und in Este, es gibt nämlich keinen Beweis für ihre Retardierung in der Mode, da die Gräber in allen drei Bereichen ähnliche, ja sogar gleiche Beifunde aufweisen.¹⁰⁷ Wie in Este werden sie längere Zeit allgemein getragen, denn sie kommen gemeinsam mit profilierten bleiernen Armringen, grossen Lanzenspitzen und Lappenbeilen vor (T. 66: 14; 70: 1—4; 29: 3),¹⁰⁸ also jüngeren Elementen im Rahmen des Negauer Horizonts. Einige Fibeln des X. Typs begegnen sich in Form der Varianten g bzw. h auch mit latènezeitlichen Funden, wie einige Gräber aus innerkainischen Fundorten und aus Vinica erweisen.¹⁰⁹

Die Mannigfaltigkeit des Verbreitungsgebiets der Certosafibeln des X. Typs manifestiert sich durch eine Variantenreihe. Die Fibeln der Variante a gehören der Po-Ebene an und ihre Ausbreitung ist auf den Raum der Golasecca-Kultur gerichtet (Abb. 35 ◇). Die grossen Fibeln der Vari-

ante e sind Gemeingut des breiteren Raumes von Bologna bis Lika (Abb. 31 Δ). Die Unterschiede zwischen den kleineren Fibeln widerstrahlen aber die unterschiedlichen Herstellungszentren. So trifft man auf die Fibeln der Variante b vorwiegend im Kreis von Sv. Lucija — Istrien, auf jene der Variante c dagegen im östlichen Teil Sloweniens (Abb. 35). Die Varianten g und h sind kennzeichnend für den südwestlichen Teil des slowenischen Raumes und für die benachbarten japodischen Regionen (Abb. 52).

Die Certosafibeln des XI. Typs widerstrahlen ebenfalls den Gestaltungsstil der einzelnen Bereiche. So sind in Dolenjsko massivere Fibelformen (Abb. 37: 1, T. 6: 6; 88: 5), im Westen Sloweniens und in Lika hingegen schlankere und gestrecktere Schemen charakteristisch (T. 5: 2, 3; Abb. 36).

Der Fibeltyp XI tritt in der Frühperiode des Negauer Horizonts in Erscheinung, was am besten Grab IV/3 aus Novo mesto zeigt.¹¹⁰ Dieses Grab, sein klassischer Repräsentant, liegt im inneren Kreis der Südgruppe der Grabhügel-Gräber, woran sich noch zwei Gräberreihen der äusseren Kreise dieser Gruppe anschliessen, welche die Zeitdauer des Negauer Horizonts bezeichnen. Das Grab XIII/37 von Magdalenska gora mit Beigaben von ausgeprägt junger Herkunft (Abb. 37)¹¹¹ illustriert die Dauer der Tracht dieser Fibeln durch die ganze Späthallstattzeit.

In dieselbe Zeit gehören die unzähligen Certosafibeln des VIII. Typs (Abb. 38). Ihre Einordnung ist lediglich auf den Grabeinheiten aus Dolenjske Toplice und auf dem Fundekomplex aus Valična vas begründet.¹¹² Im Grab XI/20 sind sie vergesellschaftet mit einem Arming aus Blei und runden Gürtelbeschlägen (T. 66: 13—23), in Grab III/4 mit einer latènoide Fibel (T. 19: 9, 7),¹¹³ was sie im Rahmen des Negauer Horizonts als verhältnismässig späte Erscheinung ausweist.

Unter die Spätvarianten der Certosafibeln gliedern sich noch die kleinen Fibeln (b und c-Variante) des IX. Typs ein. Auf ihre Entstehungszeit deutet schon das Grundschema beider Varianten hin, das ein Gestaltungsmerkmal der späten Certosafibeln ist.¹¹⁴

Von den Begleitfunden der ziemlich bescheidenen Gräber ist in Este die grobe Keramik charakteristisch. Sie besteht aus Töpfen und Schüsseln sowie aus mit waagerechten Rillen verzierten Gefässen. Das ist, verglichen mit der »feinen«, gewöhnlich ins Grab beigelegten Este-Keramik ungewöhnlich, weswegen diese Gräber eine Sondergruppe darstellen. Dreipass- (Abb. 39: 4) und Bulla-Anhänger binden diese Gräber an die Zeit des Horizonts Este III-spät, während die mittel-latènozeitliche Fibel (Abb. 39: 3) zugunsten einer jüngeren Zeit spricht. So wird mit den Gräbern Capodaglio 37 und Randi 37 (Abb. 39: 1—8) die Zeitdauer der Mode dieser Fibeln bezeichnet.¹¹⁵ Auch die Gräber mit derartigen Fibeln aus Idrija bei Bača gehören derselben Zeit an. Ihr Fundbestand ist, ähnlich wie in Este, noch überwiegend hallstattisch,¹¹⁶ doch verschieden von jenem im benachbarten Most na Soči, was den Beweis dafür erbringt, dass sie wahrscheinlich jünger als der Zeithorizont Sv. Lucija II c sind. Einzelexemplare dieser Fibel haben sich noch in die frühe Römerzeit hinein gehalten, wie Grab Rebato 32 aus Este mit seiner Tiberiusmünze bezeugt.¹¹⁷

Beinahe barock muten die Verzierungen der Fibeln der Typen XII und VII an (e, f), die letzte hallstattische Ausführungsform der Certosafibeln. Beide Typen wurden noch in der Tracht der Latènezeit beibehalten.

Die Lage des Grabes II/2 aus Novo mesto am äussersten Rand des äusseren Grabkreises des Grabhügels¹¹⁸ ist der beste Verkünder der Mode des XII. Fibeltyps, denn sie bezeichnet die Abschlussphase des Negauer Horizonts, was auch die Beifunde, wie z. B. die zwei Armringe mit Schlangenenenden bestätigen.¹¹⁹ Zur gleichen Zeit ist zu zählen noch das Grab aus Dolenjske Toplice (T. 78: 1—11), seine Fibel ist nämlich ganz gleich wie die beiden aus Novo mesto, wie auch das Lappenbeil (T. 78: 10) ein charakteristischer Typ der jüngeren Gräber im Gräberkomplex dieses Fundortes ist. Grab 117 aus Šmihel¹²⁰ beweist, dass die südostalpinen Länder in dieser Zeit bereits Fibeln nach Latène-Schemen kennen.

Das Verbreitungsgebiet der Fibeln des XII. Typs bietet einen Hinweis dafür, dass sie ein ausgeprägtes Kulturgut des südslowenischen Raumes und der Nachbarregionen von Lika bis Sana sind (Abb. 41). In der westslowenisch-alpinen Welt sind aber mit ihnen die verwandten Fibeln der Variante VII e gleichzeitig (Abb. 42).

Da die Grabeinheiten mit dem Fibeltyp VII der Variante e nicht erhalten sind, ist ihre zeitliche Einstufung erschwert. Doch wird mit Grab 30 aus Idrija bei Bača, dessen Fundbestand eine Fibel des frühlatènezeitlichen Schemas der Zeit Lt B einschliesst,¹²¹ die Zeit ihrer Tracht dargestellt.

Die Fibeln des Typs VII f bringen die lokalen Merkmale der einzelnen Bereiche zum Ausdruck. Die seltenen Grabeinheiten des slowenischen Raumes aus Idrija bei Bača, Socerb und Vinica bieten eben wegen ihrer lokalen Eigentümlichkeiten nicht gerade die besten Stützpunkte für deren chronologische Bestimmung. Doch wird ihre zeitliche Position durch die Kulturwelt dokumentiert,

aus der sie hervorgegangen sind, die Fundorte mit diesen Fibeln reihen sich ja in den Horizont der Gräberfelder zwischen Soča und Una ein (Abb. 42), der am besten in Jezerine datiert ist, wo die Fibelvariante f des VII. Typs am häufigsten in der Zeit Lt B2 — C ist.¹²²

Dass die Entwicklung der Certosafibeln diese Gestaltungsstufe tatsächlich erst um das J. 300 v. u. Z. erreicht hat, beweisen die verwandten, obwohl wieder völlig lokalen Fibeln des ligurischen Bereichs, wo sie mit der charakteristischen Keramik, die auch eine etruskisch-campagnische Kylix in sich schliesst, in das 3. Jh. datiert sind.¹²³ (sl. 42 $\diamond$.)

Die Alpen

Im nördlichen Randgebiet der Po-Ebene und in südalpiner Täler beginnt die Certosafibel zur Zeit des Depots-Horizonts — aus Romallo und Dercolo sowie Arbedo Cerinasca und Obervintl — zur Geltung zu kommen.

Die meisten Typen von Certosafibeln stellt das Depot aus Arbedo Cerinasca vor. Darin sind dem südostalpin-estischen Bereich entstammende (II und I b — Abb. 43, 20), wie auch für diesen Raum kennzeichnende Fibeln enthalten (X a und VII c — Abb. 35 $\diamond$, 44 Δ).¹²⁴ Das der Mitte des 5. Jh. zugehörige Depot¹²⁵ datiert zugleich die Einführung der Mode der Certosafibeln in diesen Gegenden. Diese Tatsache wird auch durch die Fibeln des II. Typs aus Romallo und Castel Telvana bestätigt, denn zusammen mit der Fibel aus Arbedo sind sie lediglich als Beweis der Ausstrahlung des slowenischen Raumes anzusehen (Abb. 43), wo sie früher in Erscheinung treten. Für dieselbe Zeit deuten eine solche Verbindung auch die Mitte des 5. Jh. in den Stammzentren (Abb. 25) allgemein verwendeten Fibeln des VI. Typs aus dem Depot in Obervintl.¹²⁶ Dieses Depot verknüpfen mit dem Fund aus Arbedo noch zahlreiche Fibeln der Variante VII c und vereinzelte Schlangen- und Paukenfibeln, die alle zugunsten der Gleichzeitigkeit des oben erwähnten Depots-Horizonts sprechen.¹²⁷

Der Fibel der Variante X a aus dem Arbedo-Depot gleichen die zwei Fibeln aus den Gräbern 141 aus Ca Morta und 25 aus Pianezzo, unter deren Beifunden sich kleinere Schlangenfibel und Keramik befinden, wie sie für die Zeit der Golasecca-Stufe III-früh bzw. Tessin C charakteristisch sind.¹²⁸ (sl. 35 $\diamond$.) Zu den späten, auch formal entwickelteren Fibeln dieser Variante zählen die Fibeln aus Grab 56 in Arbedo Cerinasca, wo auch noch eine jüngere Fibel der Variante X m ist.¹²⁹ (sl. 52 $\diamond$.) Diese ist in Grab 21 aus Pianezzo mit einer grossen Fibel der Variante X f und einer kleinen des XI. Typs vergesellschaftet (Abb. 36). Grab 6 aus Brembate Sotto mit einer Fibel der Variante XI c und Grab 49 aus Dürrnberg mit einer Fibel der Variante X m stufen jedoch diese Gräbergruppe deutlicher in die Zeit des späten 5. Jh. ein.¹³⁰ Mit der stratigraphischen Lage des Grabes 87 aus dem Gräberfeld Cerinasca d'Arbedo wird aber auch das relative Verhältnis der vorgestellten Certosafibel-Typen zum jüngeren Horizont mit den klassischen »Tessiner« Fibeln des X. Typs angegeben.¹³¹ (Abb. 22).

Aus der Nekropole Cerinasca d'Arbedo stammt noch eine Fibel des Typs IX a, gefunden im selben Teil des Gräberfeldes wie die bereits erwähnte Fibel des Typs XI c und folglich aus derselben Zeit stammend. Dies beweisen noch verwandte Exemplare aus Gudo und Dalpe, entdeckt in Gräbern, die in die späte Zeit der Stufe Tessin C datiert werden.¹³²

Die Depots Dercolo, Obervintl und Cerinasca d'Arbedo werden auf die gleiche Stufe noch durch die in dieser Gebieten am zahlreichsten vertretenen Certosafibeln des Typs VII c gestellt (Abb. 44 Δ).¹³³ Für ihre Datierung ist ausserdem das reiche Grab mit Negauer Helm aus Ca Morta wichtig. Dieses Grab verknüpfen mit den oben angeführten Gräbern 25 aus Pianezzo und 141 aus Ca Morta eine kleine Schlangenfibel und eine Bronzestipe, mit dem Arbedo-Depot aber eine Stammos-Situla, demnach gehört es in dieselbe Zeit — in den Horizont Golasecca III-früh.¹³⁴ Damit ist die Gleichzeitigkeit des Gebrauches dieser Fibeln im Alpen- und im Voralpenraum erwiesen.

Dass diese Fibelvariante gleichzeitig in der gesamten Alpenwelt aufkommt, bezeugen trotz der schlecht erhaltenen Grabeinheiten im Etschtal die Gräber aus Dürrnberg bei Hallein. Grab 1/2 ist jünger als Grab 1/3 und ziemlich gleichzeitig mit Grab 1/1, das zwei Fibeln des Marzabotto-Typs Lt A aufweist.¹³⁵ Ungefähr in dieselbe Zeit reihen sich noch andere Gräber aus diesem Fundort ein, wie z. B. 32/2, 55/2 und das Grab mit einer Fibel dieser Variante aus Wildenroth-Grafrath.¹³⁶

Grab 39/3 aus Dürrnberg enthält eine etwas jüngere Fibel des VII. Typs, gekennzeichnet durch grössere Federungswindungen und gestrecktere Form, was sie unter die verwandten, gelegentlich schon ziemlich degenerierten Exemplare dieses Typs im Raum nördlich der Alpen einreihet (Abb. 44 $\square$). Dieses Grab ist verhältnismässig gleichzeitig mit den Gräbern 2 und 4 und gehört also in die späte Lt A, möglicherweise bereits in die Übergangszeit in Lt B1. Ähnliche Fibeln sind noch im Gräberkomplex aus Richterskeller und aus Grab 12 aus Dürrnberg bekannt, die ebenfalls der späten Lt A (2) zuzuzählen sind, manchenorts aber erhalten sie sich noch in die Zeit Lt B1.¹³⁷

Die grossen Certosafibeln des X. Typs kommen in der Alpenwelt in zwei unterschiedlichen Ausführungen vor: westlich der Linie Etsch — Inn in der Form der sog. Tessiner Fibeln (*Variante n*), östlich mit Fibeln der *Variante l*, die ihrer Form nach näher den Este — slowenischen Beispielen dieses Typs als ihren westlichen Nachbarinnen stehen. So wird mit diesen Certosafibel auch der kulturgeschichtliche Charakter dieser Gebiete umrissen (Abb. 31).

Der Datierung der Fibeln der *Variante XI* dienen vornehmlich die Gräber aus Dürrnberg, denn bei den Tiroler Exemplaren sind die Grabeinheiten fast nicht erhalten. Für die relative, wie auch absolute Zeiteinstufung dieser Fibeln ist Grab 44/1 wichtig, jünger als Grab 44/2, das zu den klassischen Vertretern der Lt A gehört.¹³⁸ Ausserdem enthält Grab 44/1 noch eine Fibel des frühlatènezeitlichen Schemas mit massivem Bügel, die bereits in die Zeit Lt B1 gehören könnte. Dieselbe Zeit bekundet auch Grab 10/1 mit einer Fibel des Marzabotto-Typs unter den Beigaben, die in dieser Form noch in der frühen Lt B vorkommt. Zugleich ist dieses Grab auch mit Grab 10/2 gleichzeitig, wo sich eine ähnliche Fibel wie in Grab 44/1 befindet.¹³⁹ Ihren Gebrauch im frühen 4. Jh. beweisen auch noch zwei Gräber aus Kuffarn und Au im Leithagebirge.¹⁴⁰

Im zentralen und westlichen Alpenbereich war ungefähr in derselben Zeit — in der Stufe Tessin D bzw. Golasecca III-mittel — die Mode der charakteristischen »Tessiner« Certosafibeln vorherrschend (Abb. 31 $\diamond$). In den Fundorten der Südalpentäler, wie z. B. in Arbedo, Castaneda, Brembate Sotto und Ca Morta, stellen sie den ausgeprägt späthallstattischen Horizont dar, worin schon vereinzelt Latène-Elemente erscheinen,¹⁴¹ während diese Fibel im inneralpinen Bereich, wie z. B. in Münsingen oder Spiez bereits im Komplex des frühlatènezeitlichen Horizonts Lt Ib bzw. Lt B1 sind.¹⁴² Doch reicht auch dort ihre Verwendung in die Zeit Lt B2 hinein,¹⁴³ was eigentlich die gleiche Erscheinung ist wie im Gesamtgebiet südlich der Alpen vom Po bis zur Sava und Sana.

Das südwestliche Pannonien und der westliche Balkan

Dieses Gebiet zerfällt mit seinen Kulturgruppen in mehrere lokale Fazies des südpannonisch — balkanischen Hallstattkreises, die durch die Certosafibel mit dem südostvoralpinen Raum verknüpft sind. Von dort haben sie sie übernommen und sie dann auf eigene Weise umgewandelt.

Nur mit vereinzelt Fibeln des II. und IV. Typs drangen die frühen Certosafibeln auch in den Westen der Balkanhalbinsel vor (Abb. 8, 43), wo namentlich Donja dolina als Vermittlerin zwischen Slowenien, Pannonien und Bosnien eine gewichtige Rolle spielt. In diesem Fundort ist die Gleichzeitigkeit des Zustroms neuer Formen der Certosafibeln erwiesen, denn in Grab 9 des M. Petrović jun. begegnen einander Fibeln des II. und V. Typs. Beide wurden in Gräbern entdeckt, die einen einheitlichen Horizont bilden, der in bezug auf sein gesamtes Fundgut mit dem Horizont der Certosafibel in Dolenjsko gleichgestellt werden kann.¹⁴⁴

Mit dem V. Typ gelangte die Certosafibel zum Durchbruch im ausgedehnten Gebiet von Velem St. Vid bis Glasinac (Abb. 18), wo sie sich zu einer der Leitformen des 5. Jh. aufschwang. Für die zeitliche Einstufung dieser Fibeln sind die Gräber aus Beremend und Crvena Lokva wichtig, wo sie mit Bogenfibeln mit viereckiger Fussplatte vergesellschaftet sind (Abb. 45: 9, 10), sowie die Gräber in Zagradje und Taline, wo sich unter den Beigaben profilierte Bernsteinperlen, Anhänger und ein illyrisch-griechischer Helm der jüngeren Variante befinden (Abb. 45: 2, 4). Dies sind nämlich die kennzeichnenden Formen dieser Region, enthalten in den gut datierten Grabeinheiten von Atenica, Novi Pazar und Kačanj.¹⁴⁵

Im Glasinac-Bereich sind auch lokale Adaptationen dieses Fibeltyps bekannt. Sie sind etwas jünger und gehören zu den Beifunden der ebenso nach »westlichen« Vorbildern (Abb. 47: 1, 2)¹⁴⁶ entstandenen Bogenfibeln mit langem Fuss sowie Bogenfibeln mit hohem viereckigem Fuss ohne Knöpfchen (Abb. 46: 2, 1; 3; 47: 1—5), die im Rahmen der Stufe Glasinac V a jünger sind. Dasselbe bezeugt auch die Kombination mit der Fibel des III. Typs in einheimischer Ausführung und mit der Armbrustfibel des XIII. Typs (cfr. Abb. 48).¹⁴⁷

Neben Fibeln des V. Typs kommen in Bosnien noch Certosafibeln vor, die eine Hybridform, entstanden nach dem Muster der Fibeln des III. und des I. b-Typs darstellen (Abb. 45: 7).¹⁴⁸ Sie erscheinen in der jüngeren Zeit von Glasinac V a, wofür die Gräber, unter deren Beigaben Bogenfibeln mit viereckiger Fussplatte und Certosafibeln des XIII. Typs sind, den Beweis erbringen (Abb. 48: 2, 3).¹⁴⁹ So stützt der Zeitunterschied zwischen dem Erscheinen der Varianten dieser Fibeln im südostvoralpinen und im bosnischen Raum die Vermutung, dass die Fibeln auf ein slowenisches Vorbild zurückzuführen sind (Abb. 20 $\blacksquare$).

Die starke südöstlich-voralpine Beeinflussung der pannonisch-balkanischen Sphäre kommt auch mit den Certosafibeln des XIII. Typs zum Ausdruck, die in jüngerer Zeit in abgewandelter Form zur Leitform dieses Gebiets werden (Abb. 30). Ihr Auftauchen in diesem Raum bestätigt die bereits festgestellte Zeit ihrer Einführung im Vor-Negauer Horizont Sloweniens, und zugleich beweisen sie die Gleichzeitigkeit dieser Mode in beiden Regionen. Sowohl in Beremend, als auch

auf Glasinac sind sie mit Funden vergesellschaftet, wie z. B. Astralgürteln, Doppelnadeln (Abb. 48), Fibeln mit viereckiger Fussplatte, Fibeln mit bandförmigem Bügel und Certosafibeln des Typs III b, die alle für den späten Horizont von Glasinac V a bezeichnend sind.¹⁵⁰ Das relative Verhältnis dieser Fibeln zum jüngeren Horizont mit Fibeln der *Variante XIII h* manifestieren aber die Gräberfelder in Sanski most und in Szentlőrinc.

Die ersten Certosafibeln von Sanski most erscheinen in Form von Varianten der Typen III, V und VII. Denen gesellen sich noch Armbrustfibeln mit Tierköpfchen am Fussende und Certosafibeln des XIII. (a und c) Typs zu (Abb. 49: 2, 3).¹⁵¹ Sie reihen sich in den noch durch Doppelnadeln, eiserne Gürtelhaken und Haumesser charakterisierten Horizont ein.¹⁵² Den zweiten Grabhorizont bestimmen hingegen lokalverfertigte Fibeln des XIII. Typs, südostalpine Tierfibeln (Abb. 50: 1—3) sowie Fibeln mit kahnförmigem Bügel. Die einen wie die anderen weisen häufig noch eine zusätzliche ornamentale Federung mit Schleifen auf, die offensichtlich ein Wesenszug der derzeitigen Fibeln in Sanski most ist.¹⁵³ Die Kombination der Certosafibel der *Variante XIII h* mit Fibeln mit kahnförmigem Bügel und zurückgebogenem Fuss, die sich ideell an das frühlatènezeitliche Schema der pannonischen Fibeln Lt B annähern, stufen sie in die Mitte und 2. Hälfte des 4. Jh. ein.¹⁵⁴

Aufgrund ihrer Lage im Gräberfeld von Sanski most reihen sich in den angeführten Zeithorizont noch die zwei Gräber mit je einer Certosafibel des XII. Typs ein,¹⁵⁵ und bestätigen hiermit doch die Datierung dieser Fibeln im weiteren Raum zwischen Krka und Sana (Abb. 41).

In Szentlőrinc, dessen Fundgut ziemlich mit dem aus Sanski most verwandt ist, erscheinen die Certosafibeln des XIII. Typs grösstenteils bereits in Form der *Variante h*. Ihre Zeiteinordnung wird durch die horizontale Stratigraphie bestimmt, sie gehören ja in einen Gräberhorizont, der älter ist als die allerdings spärlichen Gräber der späten Lt B 1 (Abb. 51).¹⁵⁶ So repräsentieren Szentlőrinc und Sanski most die Zeit der Tracht dieser Variante des XIII. Typs der Certosafibeln während des 4. Jahrhunderts.

Im japidischen Bereich in Lika, das sich gegen fremde Einflüsse verhältnismässig abriegelte und eine ausgeprägt eigenständige Entwicklung durchmachte, kamen andere Typen der Certosafibel zur Geltung als im bosnisch-pannonischen Raum.

Dieser Umwelt ist die Bogenfibel mit langem Fuss und Fusszier eigen (Proto-Certosafibel).¹⁵⁷ Ihre Entwicklungsvarianten kann man von ungefähr 600 v. u. Z., als sie in Erscheinung tritt, weiter verfolgen, so dass man sie auch mit der Certosafibel des X. Typs zusammen findet.¹⁵⁸ Doch ebenso kann man sie als Prototyp der Fibeln der hellenistischen Periode auffassen, wie sie in Baška oder Asseria festgestellt sind.¹⁵⁹ Das Grundschema des Bügels und Fusses bleibt sich im wesentlichen gleich, nur die Grösse wandelt sich und der erhobene Stempel-Knopf erfährt eine Veränderung, in jüngerer Zeit wird es nämlich durch einen dem Fuss zugewendeten zungenförmigen Abschluss ersetzt. Eine ähnliche Entwicklung dieses Fibeltyps ist auch jenseits der Adria — in der italischen Umwelt — wahrzunehmen.¹⁶⁰

Die Abgeschlossenheit des japidischen Raumes, die sowohl den Qualitätsübergang der Vortosafibel in die Certosafibel, als auch die Möglichkeit der Vermittlung und Expansion in Nachbarländer ausschliesst, sowie ihr allgemeines Vorkommen spricht gegen die Berechtigung, die »Protocertosafibel« als Prototyp der Certosafibeln auf diesem Boden darzustellen.¹⁶¹

Die Certosafibel erscheint im japidischen Gebiet erst mit den Fibeltypen VII, X und XI. Die in Lika nur mit seltenen Exemplaren vertretene Fibelvariante VII a datiert Grab 266 aus Kompolje.¹⁶² Üblich sind jedoch die Fibeln des Typs X, in dieser Region durch einen mehr bandförmigen, oft »kahnförmig« geschweiften Bügel gekennzeichnet,¹⁶³ sowie die Fibeln des XI. Typs. Beide charakterisieren den späthallstattischen Horizont dieses Raumes. Ihren Beginn kann man aufgrund des Vergleichs mit der südöstlich-voralpinen Welt bestimmen, von woher die Anregung für sie gelangte (Abb. 31, 36). Ausser Gebrauch kamen sie zur Zeit des Aufkommens der Certosafibeln des Typs VII b, was vor allem das Gräberfeld in Jezerine ausweist.

Die Gräber 121 a, 216 und 95 präsentieren die frühesten Certosafibeln der Nekropole Jezerine und reihen sich zugleich in den ersten Horizont der jungeneolithischen Gräber dieser Nekropole ein.¹⁶⁴ Die zwei Fibeln des Typs X ordnen sich ihrem Schema nach in die *Variante g* ein (Abb. 52), so dass sie wegen ihrer jüngeren Gestaltungstendenzen von den üblichen Lika-Beispielen abweichen. Im Komplex der Nekropole befinden sie sich, besonders noch Grab 216, im Bereich, das schon an den latènezeitlichen Nekropolenteil grenzt.¹⁶⁵ Dadurch wird ihr Gebrauch in derselben Zeit angezeigt wie im südwestlichen Teil Sloweniens, wo diese Fibeln für den »Kriegerhorizont« der Gräber der späten Hallstattperiode bezeichnend sind. Demnach wird mit ihnen auch der erste junghallstattische Horizont der Gräber in Jezerine datiert, dessen Anfang nicht vor der Mitte des 4. Jh. liegen kann.¹⁶⁶

Grab 95 aus Jezerine bezeugt jedoch dieselbe Zeit auch für die Fibel des XII. Typs. Diese Fibeln findet man ziemlich häufig in den japidischen Nekropolen (Abb. 41). Vereinzelt Exemplare mit noch nicht ausgeprägt gestalteten flügelartigen Verbreiterungen sind ein Hinweis dafür, dass von hier sogar ihre Formgebung ausgegangen sein könnte.¹⁶⁷ Die Zeit ihrer Tracht kann aber auch in Lika nicht eine andere gewesen sein, denn sie sind in Slowenien wie auch in Jezerine und in Sanski most in den vorlatènezeitlichen Horizont des 4. Jh. datiert.

Die Fibeln des Typs VII f sind die Leitform des folgenden — jüngeren Horizonts der Gräber in Jezerine. Sie kommen in den Gräbern jenes Nekropolenbereichs zutage, wo auch die Fibeln des mittellatènezeitlichen Schemas zahlreich sind. Mit latènezeitlichen Fibeln erscheinen sie zusammen jedoch auch im Fundbestand der einzelnen Gräber, folglich ist ihr Gebrauch in Lt B2 und C nicht strittig.¹⁶⁸ Diese Zeiteinordnung wird noch durch zwei Depots aus dem japidisch — liburnischen Gebiet ergänzt. Mit dem Fund aus Gradina in Jagodnja gornja ist die Anwesenheit dieser Fibel inmitten eines liburnisch — hellenistischen Schmucks erwiesen, und dies ergibt als Zeit ante que non das späte 4. bzw. das 3. Jahrhundert.¹⁶⁹ Das Depot von Mazin datieren aber seine Münzen in die Zeit um die Wende des 2. zum 1. Jh. v. u. Z.,¹⁷⁰ was den Beweis für die Dauer dieser Fibeln durch die ganze Mittel-Latèneperiode beibringt.

Die japidisch — liburnische Umwelt hat noch einen Certosafibel-Typ umgewandelt (Abb. 20). Für die Fibelformen der Varianten c und d des I. Typs dürften als Vorbild die älteren Fibeln der Variante b dieses Typs gedient haben, wofür das im wesentlichen gleichgebliebene Fibelschema spricht. Ihre Verwendungszeit stellen die Grabeinheiten in Jagodnja gornja, Asseria, Nin und Baška mit Fundmaterial von spätliburnisch-hellenistischem Charakter dar, in Ribič dagegen mit einer Fibel des mittellatènezeitlichen Schemas. Sie waren also gleichzeitig mit den Certosafibeln des Typs VII f im bereits vorgestellten Zeitabschnitt in Mode.¹⁷¹

Schlusswort

Der Gestaltungsentwurf, der als neuen Typ die Certosafibel hervorgebracht hat, ist aus dem weiteren Raum zwischen Tiber und Sava hervorgegangen, wobei die Anregung doch vielleicht italisch war, was namentlich die Fibeln des Typs IV stützen (Abb. 8). Doch äussert sich dieses Schaffen zur Zeit ihres Durchbruchs auch mit gänzlich süd-östlich-voralpinen und verhältnismässig zahlreichen Fibeltypen (I. bis III. Typ). Sie bezeugen einerseits die Anregung aus Este, andererseits aus Dolenjsko, wobei die Gruppe von Sveta Lucija insofern eine Sonderstellung einnimmt, als sie bei der schöpferischen Tätigkeit beider Bereiche immer als Bindeglied mitbeteiligt ist. Aus dem Este — slowenischen Raum kann dann die Verbreitung der Certosafibeln in die Alpen- und in die panonisch — balkanische Welt verfolgt werden.

Der südöstliche Voralpenraum hat die Fibeln der Typen II und I b vornehmlich in die Alpenländer vermittelt (Abb. 43, 20 ●). Mit seiner Variante I b hat er aber auch den Westbalkan beeinflusst, wo es zur Ausgestaltung mehrerer Lokalvarianten der Certosafibeln kam — I e, d und III b (Abb. 20 △, ■). Eine direktere Einwirkung auf die östlichen Länder bezeugen hingegen die Fibeln der Typen V und XIII (Abb. 18, 30), die als letzte Lebensregung der Hallstattkultur die Länder zwischen Soča und Donau sowie Drina verknüpfen.

Die Ausstrahlung des Este-Kreises war aufs Territorium der Südalpentäler gerichtet. Dorthin verbreiteten sich die Fibeln des IX. a und X. a Typs, die vor allem im Raum der Golasecca-Kultur erscheinen (Abb. 22, 35 ◇). Dagegen wurden die Fibeln des Typs VII von mehreren alpinen Gemeinschaften als Eigentum aufgenommen (Abb. 44).

Ein ausserordentlich grosses Verbreitungsgebiet findet der »klassische« X. Typ der Certosafibeln (Abb. 31). Sein Ursprungsort ist höchstwahrscheinlich Bologna, und von dort verbreitet er sich über den Este-Kreis in die vorgeschichtliche »europäische« Welt. Dort spalten sich diese Fibeln in eine Reihe von Varianten auf, die wir vom Rhein und der Donau bis zur Sava und Una verfolgen können. Ihre Bedeutung ist nicht nur darin zu sehen, dass sie zum letztenmal das »spezifisch Hallstattische« dieser Länder der Vor-Latènezeit bezeugen, sondern auch dass sie mit ihren reinen Varianten nur in geschlossenen geographischen Bereichen auftreten (Abb. 31) und so bestimmte Fazies bezeichnen, die wir aufgrund ihrer bereits »geschichtlichen« Zeit an einzelne ethnische Gruppen knüpfen können.¹⁷²

Die jüngsten Abwandlungen der Certosafibeln (VII e, f, h, IX b, c, XII, I c, d) verraten jedoch schon die Auflösung der Gemeinschaften zwischen Po und Sava sowie Una, denn diese Typen haben einen mehr lokalgebundenen Charakter, während sie in der Alpenwelt kaum noch aufzuspüren sind. Am ausgeprägtesten sind noch die den Raum zwischen Krka und Sava verknüpfenden Fibeln des XII. Typs (Abb. 41), wogegen die Fibeln des VII. (e, f, h) Typs die längs der Alpen liegende Gemeinschaft repräsentieren sowie eine andere, die sich räumlich zum Teil mit der ersten deckt, doch noch weiter bis zur Una bzw. Arno erstreckt (Abb. 42). So repräsentieren diese Fibeltypen

verengte Kulturkreise, deren Zentren in neuen geographischen Räumen entstehen. Dadurch ist die Kontinuität der hallstattischen Bevölkerung in die Latènezeit hinein erwiesen, die in diesem Raum zwar die Latène-Mode übernommen, doch sie auf eigene Art umgewandelt und zugleich ihren eigenen — nicht-latènemässigen Formenschatz weiterentwickelt hat.

Die Zeithorizonte der junghallstattischen Periode in Dolenjsko

In letzter Zeit wurde in Zusammenhang mit der intensiveren Erforschung der Hallstattkultur Sloweniens auch eine chronologische und kulturhistorische Bewertung der junghallstattischen Periode durchgeführt, so dass die Stellung der südost-voralpinen Gemeinschaft in der vorgeschichtlichen Welt dieses Teils von Europa so gut beleuchtet ist, dass es zu weiteren Studien und Erörterungen reizt.

In seiner Abhandlung »Halštatska kultura v Sloveniji« (Die Hallstattkultur in Slowenien) hat S. Gabrovec¹⁷³ überzeugend eine neue chronologische Einteilung in einzelne Zeithorizonte durchgeführt. Damit hat er auch die Kontinuität der Kulturentwicklung angedeutet und so die sonst traditionelle Trennung in eine alt- und eine junghallstattische Periode verwischt, denn er hat die so heikle Übergangszeit in die Zeitstufe Stična — Novo mesto einbezogen und sie in zwei Horizonte aufgliedert, so dass Stična 2 bereits die Zeit Ha D1 bezeichnet. Die folgenden zwei Stufen, die Gegenstand unserer Abhandlung sind, da wir sie aufgrund der Certosafibeln und der Analyse der Grabhügel aus Volčje njive und aus Dolenjske Toplice genauer einordnen wollen, hat er als skythische — Ha D2/3 und Negauer Ha D3-Stufe gekennzeichnet. Dass mit dieser Einteilung nicht das letzte Wort darüber ausgesprochen wurde, beweist das Referat »Zur Chronologie der Hallstattzeit im Ostalpenraum«,¹⁷⁴ in dem S. Gabrovec und O. H. Frey in gemeinsamer Arbeit mit einer abermaligen Auswertung des Fundmaterials auf breiterer Grundlage neue Aspekte eröffnet haben, die auch die chronologischen Aufgliederungen des oben erwähnten skythischen Horizonts betreffen. Der wird eingeteilt in zwei Horizonte — den Horizont des Doppelkammhels und den Horizont der Certosafibel. Wenn die Darstellung des Skythenhorizonts stimmt¹⁷⁵ und lediglich sein Beginn zeitlich ein wenig zu hoch angesetzt ist,¹⁷⁶ er entspricht ja fast in Gänze dem neu eingeführten Horizont der Certosafibel, bleibt hingegen der Horizont des Doppelkammhels unklar formuliert. Zweifellos gibt es einen Unterschied in der Fibeltracht, ist doch im ersten Horizont die Schlangenfibel mit ihren charakteristischen südostalpinen Varianten häufig vertreten,¹⁷⁷ während im zweiten Horizont hier eine Reihe von Certosafibeln zur Geltung gelangt. Die Trennung der beiden Horizonte aufgrund des Doppelkammhels ist aber schwieriger durchzuführen, dieser kommt nämlich zahlreicher in den Gräbern des jüngeren Horizonts vor, wo er vielfach mit Gegenständen vergesellschaftet ist, die skythischen Einfluss verraten, als im eponymen, wo er unter den Beigaben ziemlich selten ist.¹⁷⁸ Eine solche Benennung der Horizonte scheint nicht gerade eine glückliche zu sein, was jedoch die Berechtigung der angeführten Trennung nicht verringert.

Zur Erhellung der relativen Beziehungen dieser zwei Horizonte zueinander fügen wir den Versuch einer stratigraphisch-chronologischen Analyse des Grabhügels aus Volčje njive hinzu. Die Grabhügel-Nekropole in Dolenjske Toplice aber stellt uns aufs neue die zeitliche Aufgliederung im Rahmen des Horizonts der Certosafibel und des Horizonts des Negauerhels vor.

Volčje njive

Der Grabhügel zählt zum Kreis der verhältnismässig kleinen Grabhügel des östlichen Dolenjsko.¹⁷⁹ Da der Grabhügel zum Teil zerstört ist, besonders noch sein südöstlicher Bereich, ist der Wert seiner chronologischen Repräsentierung beeinträchtigt.

Die zentrale Gruppe im Grabhügel bilden die Gräber 3, 9 und 10 (Abb. 53). Nach der Grabkonstruktion zu schliessen, scheint Grab 3 das zentrale, in bezug auf die Tiefe aber mit Grab 9 gleichzeitig zu sein. Die Schlangenfibel aus Grab 9 (Abb. 54: 8) gleicht der Fibel aus Grab VII/39 von Magdalenska gora. Dieses ist der charakteristische Vertreter des Horizonts der Schlangenfibeln,¹⁸⁰ zugleich aber noch an den Horizont Stična 2 gebunden, wie das daneben liegende Frauengrab VII/40 bezeugt.¹⁸¹ So wird die Zeiteinordnung des Grabes 9 durch die Schlangenfibel bestimmt, die eben im Horizont der Schlangenfibeln am häufigsten auftritt,¹⁸² denn die in der Stufe Stična 2 modernen Dragofibeln sind älter.¹⁸³ Für dieselbe Zeit legt auch der reifenförmige Schmuck aus den Gräbern 9 und 3 (Abb. 54: 7, 9, 1)¹⁸⁴ Zeugnis ab. Von der zentralen Gräbergruppe ist, nach der Tiefe zu schliessen, Grab 10 am jüngsten¹⁸⁵ und stellt ein Bindeglied zu Grab 4 dar. Mit diesem Frauengrab scheint das Kindergrab 17 unmittelbar verknüpft zu sein, das aber wahrscheinlich mit den Gräbern 14 und 15 gleichzeitig ist, was wir aus der einheitlichen Beerdigungsweise ins Grabhügel ableiten (Abb. 53, 54: 10—19). In die Zeitspanne zwischen die Gräber 10 und 17 dürften

noch die Gräber 5, 6 und 1 gehören, die keinerlei ausgeprägte Grabbeigaben enthalten. Der kleine Haarreifen aus Grab 4 (Abb. 54: 13) tritt in der Frauentracht an Stelle der älteren, aus Grab 9 bekannten Reifen (Abb. 54: 7). In der Regel ist er mit Schlangenfibern der jüngeren Varianten vergesellschaftet (Abb. 54: 10), die ebenfalls die graduellen Modewandlungen im Rahmen des Horizonts der Schlangenfibern beweisen,¹⁸⁶ sowie mit Certosafibern des II. und V. Typs.¹⁸⁷ Dass diese Gruppe schon dem Horizont der Certosafibel näher steht als die zentralen Gräber, bekundet noch die Fibel aus Grab 17 (Abb. 54: 17).¹⁸⁸

Die Gräber 16, 13 und 7 repräsentieren den folgenden Gräberhorizont, sie sind ja bereits in den Grabschutt eingegraben. Mit den Beigaben des Grabes 7 reihen sie sich in die Zeit der frühen Certosafibern ein (Abb. 54: 20).¹⁸⁹ Höchstwahrscheinlich gehören derselben Zeit noch die Funde aus dem durcheinandergeworfenen Grab aus Punkt 2 an, da die Röhrchen aus Bronzeblech ihrer Ausführungsweise nach den Haarreifen des Grabes 7 verwandt sind (Abb. 54: 21, 25). Die Keramik ähnelt jener aus den Gräbern 18 und 21 (Abb. 54: 30), wo die Beerdigung ungefähr zur selben Zeit erfolgte, wie in den aufgezählten Gräbern. Der kleine Haarreifen aus Grab 18 ist nämlich den Reifen aus Grab 4 verwandt (Abb. 54: 13) und kann nicht jünger sein als der Horizont der Certosafibel. Die Beigaben des Grabes 20 (Abb. 54: 29) zeigen aber die Anwesenheit skythischer Elemente an, die ebenso für den erwähnten Horizont bezeichnend sind.¹⁹⁰

Seiner Lage wegen ist die Einordnung des Grabes 2 etwas unklar (Abb. 53). Da es zweifellos jünger ist als Grab 17, gliedert es sich in die Zeitspanne zwischen der mit Grab 7 repräsentierten Gruppe und der jüngsten Gräbergruppe des Aussenkreises ein. Ein verzierter Bronzestift (Abb. 54: 36) knüpft dieses Grab an die Gräber II/31 und XIII/55 von Magdalenska gora,¹⁹¹ und ein im Este-Stil verfertigter Gürtelhaken ordnet Grab II/13 ins 5. Jh. ein. So ist auch der Gebrauch des Doppelkammhels für diese Zeit unzweifelhaft erwiesen, was noch das Grab mit Doppelkammhelm aus Vače bestätigt, das auch noch einen Gürtelhaken enthält, der in denselben Kreis und dieselbe Zeit wie jener von Magdalenska gora zu setzen ist,¹⁹² sowie der Fund aus Šmarjeta, wo ein mit zwei Situlen vergesellschafteter Helm gefunden wurde.¹⁹³ Mit demselben Horizont verbindet Grab 2 noch eine der Phalere aus Grab II/38 von Magdalenska gora¹⁹⁴ verwandte kleine Bronzescheibe (Abb. 54: 34). Mit ihren Schmuckswastiken reiht sich das Grab in die Gräbergruppe mit verwandten »skythischen« Elementen ein, bekannt noch aus anderen Gräbern dieses Fundortes und aus Grab V/33 aus Dolenjske Toplice (T. 38: 2, 3).¹⁹⁵ Da diese Objekte aus einer Blei- bzw. Zinnlegierung gefertigt und folglich Erzeugnisse einheimischer Handwerker sind, kann man die ohne Zweifel als jünger ansehen, als die Bronzebeispiele aus Grab I/99 aus Stična, die auch ikonographisch verschieden sind.¹⁹⁶ Dieses Grab enthält auch zwei Certosafibern, die denen aus Grab 7 aus Volčje njive (V. Typ) ähnlich sind, und bestätigt die Gleichzeitigkeit der »roten Generation« der Gräber aus Volčje njive (Abb. 53, 54: 7—30). Im Hügelgrab von Stična gliedert sich dieses Grab aber in den Gräberkreis ein, der das bemerkenswerte Grab 104 mit Negauer Helm der italischen Variante in sich schloss.¹⁹⁷ Folglich wird mit beiden das Auftauchen skythischer Einflüsse im südostalpinen Raum bestimmt, und zugleich ermöglichen sie die absolute Datierung des Einsetzens des Horizonts der Certosafibel.

Die Gräber des Aussenkreises des Grabhügels in Volčje njive — 12, 11, 8 und 21 datieren die Certosafibel aus Grab 12 (Abb. 54: 31) und die Gürtelgarnitur sowie das zweiköpfige Knöpfchen aus Grab 21 (Abb. 54: 38 — 43), die in die Spätphase des Horizonts der Certosafibel eingeordnet werden.¹⁹⁸ Ihr relatives Verhältnis im Rahmen dieses Horizonts ist aber so wie so durch ihre Lage im Grabhügel angezeigt (Abb. 53).

Die vorgestellten »Generations« — Gräberhorizonte des Grabhügels aus Volčje njive (Abb. 53, 54) weisen auf die kontinuierliche Entwicklung mit graduellen Wandlungen in der Tracht hin, wobei der mehr in die Augen fallende Austauschprozess (Schlangenfibel : Certosafibel, Ohrreifen mit Gelenk — zylinderförmiger Ohrring, einheimisches : skythisches Pferdegeschirr¹⁹⁹ usw.) tatsächlich zur Zeit des Grabes 104 aus Stična vor sich geht. Dadurch wird die Trennung des Horizonts der Schlangenfibel vom Horizont der Certosafibel abermals untermauert, parallel damit aber die Möglichkeit geboten, die einzelnen Generationen in ihrem Rahmen zu erkennen.

Dolenjske Toplice

Obwohl es über die Grabhügel aus Dolenjske Toplice keine so guten Angaben gibt wie über den Grabhügel aus Volčje njive, es sind ja lediglich das bare Material und die Tiefe der einzelnen Gräber erhalten geblieben,²⁰⁰ bieten sie uns doch interessante Fingerzeige für die chronologischen und gesellschaftlichen Verhältnisse in der jung-hallstattischen Periode.

Im Vergleich zum Grabhügel aus Volčje njive setzt die Nekropole von Dolenjske Toplice erst zur Zeit ein, als in Volčje njive die letzten Gräber belegt werden.

Die besten Vertreter des ersten Gräberhorizonts in Dolenjske Toplice sind die Grabhügel VI und VII. In beiden finden sich Certosafibern der Typen VII a, XIII und V. Die Männergräber dieser Grabhügel kennzeichnen Fibeln der Typen VII a und XIII, was die Gräber VI/5, VI/6, VII/14 und II/23 (T. 44: 8, 9; 45: 3, 4; 51: 4; 11: 1, 2) beweisen. Die Gräber VI/4, VI/15 und VII/19 (T. 44: 5; 47: 2; 52: 4) stellen dagegen die Frauentracht vor mit Fibeln des Typs V, wodurch die Zeit des reinen Horizonts der Certosafibel erwiesen ist. Nur die ältesten (tiefsten) Gräber dieser Grabhügel — VI/10 und VII/17, zu denen man noch die Gräber 8 und 15 des Grabhügels XI hinzuziehen kann, weisen mannigfaltigere Fundbestände auf.

Die in Grab VI/10 (T. 46: 1—3) entdeckte »ungewöhnliche« Fibel — Brillenfibel und die aus Grab VII/17 (T. 52: 16) stammende Kahnfibel mit fast bandförmigem Bügel, für die es in Dolenjske keine entsprechenden Analogien gibt, gingen aus einer konservativen Umwelt der jung-hallstattischen Periode hervor.²⁰¹ Aus solcher Umgebung kommt zweifellos der Anhänger in Form eines Pferdchens aus Grab XI/8 (T. 63: 5), wie er im japodischen Bereich häufig in Gräbern aus Ha D 1—2 auftritt.²⁰² Dennoch verrät das Gesamtmaterial dieses Grabes, bestehend aus hohlen Armringen, zylindrischen Ohrringen und Bronzeclapperblechen (T. 63: 1—22),²⁰³ dass es der Zeit des Horizonts der Certosafibel angehört. Dasselbe gilt für Grab VII/17, denn verwandte Armringe sind in den Gräbern VIII/21 und XIII/18 (T. 52: 15; 53: 10, 11; 81: 9, 10). Grab XI/15 aber enthält eine einschleifige Bogenfibeln mit »Glasinac«-Fuss (T. 65: 12), die als Typ gleichfalls aus der älteren Periode hervorgegangen ist.²⁰⁴ Doch ist in diesem Grab auch eine Certosafibel (T. 65: 13), die es in den Horizont der Certosafibel einstuft. Dass dies kein Ausnahmefall ist, beweist Grab XIII/5 aus Dobrnič, in dem eine derartige Fibel mit einer Fibel mit bandförmigem Bügel vergesellschaftet ist (cfr. Abb. 10: 4 oder 12: 8).²⁰⁵ Somit ist für diesen Typ der einschleifigen Bogenfibeln als Gebrauchszeit ebenfalls der späte Horizont der Schlangenfibel und der frühe Horizont der Certosafibern erwiesen.

Trotz der mannigfaltigen Beigaben dieser Gräber ist als Entstehungszeit der Grabhügel XI, VII und VI der Horizont der Certosafibern anzunehmen. Da in den Grabhügeln VI und VII keine für den Negauer Horizont charakteristischen Fibeln des X. Typs vorkommen, neigen wir zur Annahme, dass sie ausgestorben sind. Wohl sind aber in diesen Grabhügeln die Armbrustfibeln des XIII. Typs zahlreich (T. 45: 4; 49: 2; 50: 5; 51: 4), womit abermals bezeugt wird, dass sie in der Zeit vor dem Negauer Horizont auftreten.²⁰⁶

Gleichzeitig mit diesen Fibeln kommt auch die Mode der Armbrustfibeln mit nach vorn blickendem Tierkopf zum Durchbruch (T. 69: 4, 5).²⁰⁷ Das Fundgut des Grabes XI/21 (T. 69) ähnelt der Grabeinheit des Grabes II/23 mit zwei Fibeln des Typs VII a (T. 11: 12). Beide Gräber gehören zur Gruppe der reichen Gräber mit Doppelkammhelm, besonders nahe stehen sie dem Grab XIII/55 von Magdalenska gora.²⁰⁸ In dieselbe Zeit datieren noch die Gräber II/11 von Magdalenska gora (Abb. 55) und XIII/49 aus Brezje. Das letztangeführte bestimmen die dreiflügeligen Pfeilspitzen, die in den Gräbern des Negauer Horizonts nicht mehr vorkommen,²⁰⁹ der Sporn verknüpft es dagegen mit Grab II/23 aus Toplice (T. 11: 8). Auch das Ornamentmotiv des »laufenden Hunds« auf dem Gürtelhaken aus Grab XI/21 (T. 69: 6) tritt in der Zeit des Horizonts der Certosafibel oft auf.²¹⁰

Ein Bild des Negauer Horizonts in seiner gesamten Zeitausdehnung vermittelt namentlich der Grabhügel V. Er ist an dessen Beginn entstanden, so dass er mit all seinen zahlreichen Gräbern diese Periode dokumentiert. Das älteste — tiefste Grab des Grabhügels — Grab 9 (T. 24—26) ist ein vorbildlicher Vertreter der Negauer Zeit mit der noch klassischen hallstattischen Bewaffnung — dem Tüllenbeil und zwei Lanzen. In dieser Zusammensetzung treffen wir sie noch in den Gräbern 33, 34 und 17 (T. 29: 3; 31: 1, 12; 37: 1—3; 38: 9; 39: 1, 2), die zwar stratigraphisch höher liegen, doch noch immer in den ersten, den »Fürstenhorizont« dieses Grabhügels gehören. Grab 17 enthält auch Koppelringe²¹¹ (T. 31: 3—5), deren Bedeutung für die zeitlichen Beziehungen zwischen diesen Gräbern jedoch wegen ihrer etwaigen zufälligen Anwesenheit verringert ist, obwohl wir sie nicht übersehen dürfen. Diese Gräber bilden eine einheitliche Gruppe, vornehmlich im Vergleich zu den höher liegenden Gräbern, wie z. B. 14, 23, 36, 2 usw. (T. 22: 1—10; 27: 1—7; 33: 4—10; 36: 1—8), so dass sie im Rahmen des Negauer Horizonts zweifellos älter sind. Diese Gruppe erweitern noch Gräber aus anderen Grabhügeln — XII/12, XIII/2, I/7, III/8 (T. 76; 77; 2: 5—9; 20), die in den einzelnen Grabhügeln auch in ähnlichem Verhältnis zu den übrigen Gräbern stehen.

In Dolenjske Toplice ist zu bemerken, dass das Tüllenbeil durch das in der jüngeren Zeit in Allgemeingebrauch kommende Lappenbeil verdrängt wird, was besonders deutlich im Zusammenhang des Grabhügels V ersichtlich ist. Schon von den Gräbern 14 und 45 (T. 27: 5; 41: 4) weiter, die allerdings noch in einer Tiefe von 2 m liegen, erscheint nur die neue Beilform — in den Gräbern 23, 6, 36 und 2 (T. 22: 9; 28: 1; 33: 8; 36: 6). Ähnlich ist das Verhältnis auch im Grabhügel II,

wo das Grab 22 mit dem einzigen Lappenbeil dieses Grabhügels (T. 10: 1) schon zu den letzten gehört, in der jüngeren Zeit des Negauer Horizonts fanden nämlich im Grabhügel keine Bestattungen mehr statt. Im gleichen Sinn sind noch Grab 3 im Vergleich mit Grab 8 im Komplex des Grabhügels III (T. 19: 2; 20: 1), die Gräber 9, 11, 23 und 26 im Grabhügel XI (T. 64: 9; 67: 3; 70: 2; 71: 10), die Gräber 1, 4, 12 im Grabhügel XIII (T. 75: 2; 78: 10; 80: 2) sowie die Gräber XII/1 und VIII/20 (T. 74: 8; 55: 6) aufzufassen. Die Gräber der Grabhügel I und X (T. 1: 12; 59: 6) erbringen den Beweis dafür, dass der Austausch einer Beilgattung gegen die andere nicht plötzlich erfolgte.

Ausserordentlich interessant ist, dass in Toplice kein einziges Lochbeil vorkommt, das z. B. auf Magdalenska gora für die jüngeren Gräber des Negauer Horizonts kennzeichnend ist (Abb. 37: 7).²¹² Hingegen ist auf Magdalenska gora das Lappenbeil eine Seltenheit.²¹³ So stellen sich mit dem Lochbeil auf Magdalenska gora und dem Lappenbeil in Dolenjske Toplice zwei Herstellungszentren vor, die sich nach der Produktion einzelner Kulturgüter unterscheiden, was bei zwei so nahen, verwandten Fundorten derselben Zeit befremdet.

Parallel mit dem Lappenbeil stossen wir in diesen Gräbern noch aufs Plattenmesser (T. 22: 8; 27: 2 usw.), das, verglichen mit dem älteren Messer mit Dorn ebenfalls eine Novität ist (T. 74: 7). Doch kann man es schon in früheren Gräbern aufspüren, wie z. B. in XI/5 und VII/8 (T. 65: 16; 49: 6), die zeigen, dass es schon im Horizont der Certosafibel bekannt war. Allgemein verwendet wird es jedoch tatsächlich erst im entwickelten Negauer Horizont (T. 78: 11 usw.), was auch Gräber von Magdalenska gora manifestieren.²¹⁴

Es ist noch zweifelhaft, ob es in dieser Zeit auch zu einer Änderung der Bewaffnung in bezug auf die Lanzenzahl gekommen ist. Tatsächlich zeigt jedoch ein Vergleich von Gräbern, wie z. B. II/23, XI/21, V/9, V/17, V/33, XII/12, XIII/2 usw. (T. 11: 11, 12; 26: 4, 5; 29: 3; 31: 12; 39: 1, 2; 69: 2, 3; 76: 1, 2; 77: 1, 2) mit den jüngeren Gräbern V/2, V/23, V/24, XIII/12, IX/26, III/1, III/4 usw. (T. 22: 10; 33: 10; 34: 7; 75: 1; 80: 1; 71: 9; 18: 11; 19: 1, 8), dass sich in der jüngeren Phase des Negauer Horizonts häufiger nur eine Lanzenspitze in den Gräbern befindet. Es ist vorauszusetzen, dass diese Änderung die in dieser Zeit für den Raum der frühen Latène-Kultur übliche Ausrüstung widerspiegelt.²¹⁵

Ein ähnliches Problem taucht auch in Verbindung mit der Tracht auf. In den Männergräbern in Dürrenberg und in Au²¹⁶ ist nur je eine grosse Certosafibel vorhanden (Typ X I), bereits eine Art »Regel« der dortigen Tracht. Ebenso trifft man nur auf je eine Fibel in den jüngeren Männergräbern von Toplice (T. 78: 3; 72: 1; 66: 13; 22: 2; 2: 5) und Magdalenska gora (Abb. 37: 1).²¹⁷ Auch in diesem Fall scheint es sich um die gleiche Mode zu handeln, wie im frühlatènezeitlichen Alpenraum.

Ein frühlatènezeitlicher Einfluss ist in Dolenjsko jedenfalls anwesend. Sichtbar ist er bei den frühlatènezeitlichen Schwertern, Koppelringen (T. 31: 3—5) und durchbrochenen Gürtelhaken (T. 78: 5; 74: 6).²¹⁸ In solchem Sinn können wir die Doppeltierkopffibel aus Grab XIII/16 (T. 81: 3) von Toplice auffassen, die jedoch nach Still und Motivik einheimisch ist, sie zeigt ja keinerlei Züge der charakteristischen keltischen Stilisierung.²¹⁹ Eine Folge dieser Anregung ist wohl auch im Zusammenheften von dünngerillten Arm- und Fussringen mit Nieten zu sehen²²⁰ (T. 81: 4, 5, 9, 11 usw.), die in Dolenjsko gleichfalls erst im Negauer Horizont bezeichnend werden.

In den Gräbern von Dolenjske Toplice manifestiert sich noch eine Novität der späthallstattischen Periode — die Verfertigung von Schmuckgegenständen aus Eisen²²¹ (T. 38: 4, 5; 60: 1, 2; 74: 3; 14: 10). Die eiserne Certosafibel des X. Typs (T. 38: 4, 5) und der eiserne durchbrochene Gürtelhaken (T. 74: 6) leiten uns über Este (Abb. 56) in die frühlatènezeitliche Welt (Abb. 57), für die das Aufkommen von eisernem Schmuck bereits in der Zeit Lt A charakteristisch ist.²²² So ist also die Idee wieder frühlatènezeitlich, während die Verbreitungswege dieser Anregung in den südöstlichen Voralpenraum ein verwickelteres Problem darstellen.

Grab V/33 (T. 38; 39: 1, 2) ist ein Beweis dafür, dass die Eisenfibeln schon am Beginn des Negauer Horizonts in Erscheinung treten. Im Grabhügel zählt es zu den Gräbern des ersten, des »Fürstenhorizonts«, mit den ornamentalen Tierswastiken (T. 38: 2, 3) lehnt es sich jedoch an die älteren Gräber des Horizonts der Certosafibel an.²²³ In dieselbe Zeit gehört auch die Eisenfibeln mit bandförmigem Bügel. In Grab II/30 ist sie aufgrund der Tiefe und der sie begleitenden zylindrischen Ohrhinge mit kleinen Hirschen (T. 14: 1—11) unter die frühen Gräber des Negauer Horizonts zu setzen,²²⁴ während sie im anscheinend etwas jüngeren Grab XIII/6 mit einem eisernen durchbrochenen Gürtelhaken vergesellschaftet ist (T. 74: 1—7). Aus Eisen sind auch die Gürtelhaken mit Querleiste in der Mitte (T. 49: 5; 71: 1). Ihr Erscheinen zeigt Grab 8 des Grabhügels VII aus Toplice an (T. 49), wo spätestens im frühen Negauer Horizont die Bestattungen aufhörten. Als charakteristische neue Form werden diese Gürtelhaken²²⁵ vor allem in jüngerer Zeit verwendet, wofür z. B. Grab XI/26 (T. 71) mit Lappenbeil, einer Lanzenspitze und Koppelringen spricht.

Eiserne Gürtelhaken mit Querleiste, Koppelringe mit Dorn und Eisenfibeln sind jedoch auch im südpannonisch-nordwestbosnischen Raum bekannt.²²⁶ Die Nekropolen in Szentlőrinc und in Sanski most, wo solche Funde aus Gräbern des letzten hallstattischen Horizonts herrühren, weisen darauf hin, dass auch hier die Mode des »Eisens« ungefähr in derselben Zeit wie in Dolenjsko eingeführt wurde.

Demnach ist die Verbindung von Dolenjsko auch mit dem südpannonischen Raum angedeutet, mit dem es andere Elemente²²⁷ teilt als mit dem italischen. Da sich die Verfertigung von Eisen-schmuck im Gesamtgebiet vom Po bis zur Donau ziemlich gleichzeitig durchsetzte, handelt es sich offensichtlich um eine einheitliche Entwicklungstendenz, diktiert vom damals entstehenden frühlatènezeitlichen Schaffungspotential. Nach Slowenien gelangte die ursprüngliche Anregung wohl nur aus dem Westen (— Nord-westen), was namentlich der räumliche Kontakt der frühlatènezeitlichen und der späthallstattischen Kultur dieser Region untermauert (Abb. 57).²²⁸

Während wir die Trennung zwischen der älteren und der jüngeren Zeit im Rahmen des Negauer Horizonts mit Hilfe der Männergräber darstellten, ist dies aufgrund der Frauengräber schwieriger durchzuführen. In den an den Beginn des Horizontes der Certosafibel einzuordnenden Grabhügeln II, X und XI, er ist ja mit den Gräbern II/23, II/35, XI/21 (T. 11, 12, 16, 69) repräsentiert, halten sich die Certosafibeln des V. Typs noch bis in die negauerzeitlichen Gräber, wie z. B. II/16, II/19, X/6, XI/12 (T. 8: 3; 9: 9; 58: 3; 66: 12), was jedoch mit Hinsicht auf die Natur der Frauentracht kein besonderer Ausnahmefall ist.²²⁹ Neben den bereits erwähnten Eisenfibeln (T. 14: 10) werden in der Zeit des frühen Negauer Horizonts noch kleinere Fibeln der Typen X und XI getragen (T. 5: 2, 3; 15: 6, 7).

In den ausgeprägt negauerzeitlichen Grabhügeln V, XIII, VIII und I gibt es keine älteren Certosafibeln mehr. In den Frauengräbern sind Fibeln mit Armbrust-Federung üblich — sowohl Certosafibeln des XIII. Typs, als auch südostalpine Tierfibeln (T. 28: 3, 4, 6; 32: 4, 7; 35: 6; 81: 7). Interessant ist, dass in der Vor-Negauer Zeit Armbrustfibeln überwiegend in Männergräbern vorkommen (T. 49; 51), in der Negauer dagegen nur ausnahmsweise (T. 3: 4—15). Im Rahmen des Negauer Horizonts erscheinen in Toplice die südostalpinen Tierfibeln verhältnismässig spät. In den Grabhügeln trifft man sie in den höher liegenden Gräbern, und auch die Beifunde haben jüngere Charakteristika (T. 81: 6—11; 58: 4—8).

Das Unterscheiden von Männer- und Frauengräbern stützt sich nur auf die Grabbeigaben, indem die Männergräber durch Waffen, die Frauengräber durch Schmuck, wie z. B. Halsketten, Ohrhinge und Armringe gekennzeichnet sind. Obwohl wir sehr wenig von der Tracht dieser Zeit wissen, zeigt sich doch in Dolenjske Toplice eine Art »Regel« in der Fibeltracht. Von 59 Gräbern mit Fibeln sind 29 Frauen- und 30 Männergräber. In den Frauengräbern ist gewöhnlich je eine Fibel, nur in drei Gräbern sind je zwei (T. 15: 6, 7; 32: 4, 7; 66: 3, 12). Im Horizont der Certosafibel sind in Mode Certosafibeln des V. Typs (T. 47: 2; 52: 4; 9: 9) sowie die Kahn- und die Schlangenfibel (T. 52: 16; 7: 3). Im Negauer Horizont herrschen Fibeln mit Armbrust-Konstruktion vor (T. 1: 9; 28: 6; 32: 4, 7; 35: 6; 53: 6; 58: 1, 4; 81: 3, 7, usw.), doch tragen Frauen auch Fibeln der Typen X c, XI und VII b (T. 15: 6, 7; 6: 6; 88: 5; 17: 5). Die Männergräber bieten ein anderes Bild. Von 30 Gräbern enthalten 16 je zwei Fibeln, eines je drei (T. 25: 2—5) und 13 je eine Fibel. Im Horizont der Certosafibel sind für die Männergräber Certosafibeln der Typen VII a und XIII charakteristisch sowie Armbrustfibeln mit nach vorn blickendem Tierkopf, die stets paarweise auftreten (T. 11: 1, 2; 44: 8, 9; 45: 3, 4; 69: 4, 5 usw.). Im Negauer Horizont treten an ihre Stelle einige Certosafibeln des Typs X e (T. 25: 4, 5; 38: 4, 5; 70: 3, 4; 76: 3, 11 usw.). In der jüngeren Periode dieses Horizonts wandelt sich dann die Fibeltracht: in den Gräbern erscheint gewöhnlich nur eine Fibel. Noch immer stehen in Gebrauch Fibeln des X. Typs, daneben auch Fibeln der Typen VII b, VIII, XI, XII und XIII (T. 77: 3; 2: 5; 3: 4; 18: 9; 22: 2; 66: 13; 72: 1; 78: 3).

Die Belegungszeit der Grabhügel-Nekropole von Dolenjske Toplice, die irgendwann in der Zeit des Horizonts der Certosafibel einsetzt und ihren Abschluss in der Zeit des noch ziemlich unklaren Endes der Hallstattkultur anlässlich des Anfangs der Latènekultur findet, bezeugt drei Entwicklungsphasen (Abb. 58).

Den ersten Horizont repräsentieren die Grabhügel VI, VII, II und XI, doch ist deren Beginn selbst noch nebelhaft. Seine Zusammensetzung ist interessant, indem er einen Zustrom von Formen aus dem sich südwestlich von Toplice erstreckenden Bereich aufweist (Gräber VI/10, VII/17, XI/8). Doch ist das Fundgut dieser Gräber so unansehnlich und undefinierbar, dass sich darauf nicht einmal eine Hypothese über einen konkreten Kontakt mit diesem Raum aufbauen lässt. Im Komplex dieses Horizonts sind in Toplice die ersten »Fürsten«-Gräber zu finden, und zwar im Grabhügel II (T. 11, 12, 16) und im Grabhügel XI (T. 63: 1—22; 69). Es scheint, dass der Grabhügel II und vielleicht auch der Grabhügel XI die ersten mächtigen Sippen von Toplice repräsentieren. Im Negauer Horizont übernimmt die Führung die Sippe aus Grabhügel V (T. 24—26, 29—31, 37,

38), und ausser ihr ist noch Grabhügel XIII reich (T. 77, 78). So bringt der Übergang in die zweite Phase nicht nur neue Formen in die materielle Kultur, wir z. B. Negauer Helme, Certosafibeln der Typen X und XI usw., sondern auch einen Austausch der »fürstlichen« Familien (Abb. 58). In der dritten Phase sind noch immer die Grabhügel V und XIII führend (T. 22, 78), während wieder die Sippe des Grabhügels XI reich ist (T. 64; 66: 13—23). Im allgemeinen sind die Gräber ärmlicher ausgestattet, auch bricht die Bestattung in einzelne Grabhügel ab (Abb. 58). Ferner sind für diese Phase noch die Einführung der »latenemässigen« Tracht einer Fibel und einer Lanze typisch und von den Waffen die Lappenbeile.

Übersicht über die Feststellungen

Die Einbeziehung der gewonnenen Einsichten in die Lebenskreise der Grabhügel aus Volčje njive und aus Dolenjske Toplice, welche die zeitgenössischen Verhältnisse des südöstlichen Vor-alpenraumes widerspiegeln, führt ins chronologische Schema von Dolenjsko²³⁰ Neuerungen in der Bewertung der jung-hallstattischen Periode ein.

Im Horizont der Certosafibel von Dolenjsko unterscheiden wir zwei Zeitphasen. Die ältere stellt die dritte »Generation« der Gräber des Grabhügels aus Volčje njive dar, mit der das Verhältnis zum älteren Horizont — dem Horizont der Schlangenfibel (1. und 2. Generation), wie auch zur jüngeren Phase des Horizonts der Certosafibel angezeigt wird (4. Generation, Abb. 53). Dass diese Aufspaltung nicht nur anscheinend ist, bezeugen die Grabhügel aus Kosmatec bei Preska, Dolenji Boštanj und Brusnice. Sie sind charakteristische Vertreter des Horizonts der Schlangenfibel, seit dem Beginn des Horizonts der Certosafibel wurden sie jedoch nicht mehr belegt.²³¹ In Stična ist diese Phase des Horizonts der Certosafibel durch einen neuen Gräberkreis im Grabhügel I bezeichnet, der auch die Gräber 104 und 99 in sich schliesst.²³² Ähnlich steht es mit den Grabhügeln in Novo mesto. Grab 16 mit einer Certosafibel des V. Typs stellt den inneren — älteren Gräberkreis des Grabhügels I vor. Die Entstehung des Grabhügels II gehört an den Beginn des Horizonts der Certosafibel, Grab 8 liegt ja im Inneren, ebenso aber auch die etwas jüngeren Gräber 5 und 19.²³³ Wandlungen sind jedoch nicht nur im Rahmen der einzelnen Grabhügel ersichtlich, indem die einen absterben, die anderen einsetzen und in den dritten neue Gräberschichten entstehen, sondern auch in der materiellen Kultur. Die kennzeichnenden, aus dem Osten kommenden Novitäten sind die »skythische« Kampfausrüstung und das Pferdegeschirr.²³⁴ Der zweite Zustrom neuer Formen ist in den Fibeln des sog. »westhallstattischen« Typs zu sehen,²³⁵ die vornehmlich in Gräbern dieses Zeitabschnitts erscheinen. Verbindungen mit dem italischen Raum enthüllen die Certosafibeln (Abb. 8, 18, 13), sie sind aber auch im Negauer Helm der italischen Variante aus Stična und in vereinzelten Exemplaren der importierten Keramik sichtbar.²³⁶ So bietet der Formenschatz von Dolenjsko dasselbe Bild wie im Lucija — Este — Kreis, wo die Certosafibeln gleichfalls erst zur Geltung kommen (cfr. I. a, II., III., IV. und V. Typ), was ein Hinweis auf die Gleichzeitigkeit der ersten Phase des Horizonts der Certosafibel mit Sv. Lucija IIB 1 und der Stufe Este III-Mitte ist.²³⁷

In der jüngeren Phase des Horizonts der Certosafibel kommt es zur Blüte der Siedlung Dolenjske Toplice, was den Beweis dafür erbringt, dass sich auch diese Einteilung nicht nur in der materiellen Kultur spiegelt, sondern tiefere gesellschaftliche Ursachen hat.²³⁸ Den Wohlstand der Zeit bringt der Aufschwung der Situlenkunst zum Ausdruck, wofür ein Beispiel Grab XIII/55 von Magdalenska gora mit seiner Situla — der »Schwester« der Vače-Situla, ist.²³⁹ Den Hintergrund dazu bildet eine Reihe reicher Gräber von Magdalenska gora, Novo mesto, Brezje, Vintarjevec und Toplice.²⁴⁰ Geläufigere Grabbeigaben sind hier Metallgefässe, zu den Novitäten sind aber zu rechnen die Armbrust-Certosafibeln des XIII. Typs und Armbrustfibeln mit nach vorn blickendem Tierkopf. Allgemein getragen werden Certosafibeln der Typen I b, V und VII.²⁴¹ Diese Mode herrscht auch in der Gruppe von Sv. Lucija und bestätigt also die Gleichzeitigkeit des entwickelten Horizonts der Certosafibel mit Sv. Lucija II b 2.²⁴²

Im Negauer Horizont machen sich ebenso Unterschiede zwischen der älteren und der jüngeren Phase bemerkbar. Den Horizontansatz manifestiert in Dolenjske Toplice Grab V/9 (T. 24—26), der »fürstliche« Eröffner des neuen Grabhügels — der neuen Epoche. In diese Zeit schaltet sich noch eine Reihe von Gräbern ein, die wir als zweite Entwicklungsphase dieses Fundortes bezeichnet haben.²⁴³ Eine ähnliche Lage wie Grab V/9 in Toplice hat Grab IV/3 in Novo mesto. Im Grabhügel liegt es im Inneren der südlichen Gräbergruppe, gehört also im Rahmen des Negauer Horizonts zu den frühen.²⁴⁴ Das Bild dieser Zeit ergänzen noch die übrigen Gräber der Grabhügel I—IV.²⁴⁵ Gleiche Verhältnisse lassen die Gräber von Magdalenska gora und das Gräberfeld in Valična vas erkennen,²⁴⁶ dessen Beginn der frühen Phase des Negauer Horizonts angehört. Solcher-massen zeichnen sich eine Art von Aufstieg der gesellschaftlichen Gruppen und die Dynamik dieser Zeit ab.

In der materiellen Kultur von Dolenjsko ist die ältere Phase des Negauer Horizonts durch die Negauer Helme, Certosafibeln des X. und XI. Typs und Gegenstände von frühlatenezeitlichen Formen umrissen. In Norditalien wird der charakteristische »Krieger«-Horizont der Gräber, die gleichfalls Negauer Helme, durchbrochene Gürtelhaken, Koppelringe und frühlatenezeitliche Schwerter enthalten, in die 2. Hälfte des 5. Jh. datiert.²⁴⁷ Daran knüpft sich auch der Horizont Sv. Lucija II c, er weist ja im Bereich Westsloweniens das Novum dieser Zeit auf — Waffen als Grabbeigaben.²⁴⁸ In den Gräbern mit Waffen sind aber auch Certosafibeln des X. Typs geläufig, die wiederum die Gleichzeitigkeit dieses Horizonts mit der Stufe Este III-spät nachweisen. In diesen Komplex gehört ferner das Erscheinen der Certosafibeln des X. Typs, der Negauer Helme und frühlatenezeitlicher Elemente in Dolenjsko (Abb. 57), was die gewaltige Ausdehnung des »Kriegerhorizonts« dieser Zeit unterstreicht. Die angeführten Elemente aber verbinden die nördliche italisch-slowenische Welt mit dem Bereich der frühen Latenekultur des Nordalpenraumes. Frühlatenezeitliche Waffen und durchbrochene Gürtelhaken, welche die Latenekultur dem Süden vermittelt hat, sind in den Alpen bereits in Lt A in Gebrauch. Hingegen sind hier die vom Süden übernommenen Certosafibeln des X. Typs erst in der Zeit um 400 v. u. Z. Mode.²⁴⁹ So beweist also auch dieses reziproke Verhältnis der »frühlatenezeitlichen« und der »späthallstattischen« Welt, dass der Beginn des Negauer Horizonts in die 2. Hälfte des 5. Jh. zu setzen ist.

Im frühen Negauer Horizont erscheinen frühlatenezeitliche Formen, mit der Zeit setzen sich dann auch »latenemässige« Gewohnheiten durch, die allerdings nicht zur Regel werden. In den Gräbern sind häufig Koppelringe und nur eine Lanze, doch ist das Kampfbeil noch immer Bestandteil der Kriegerausrüstung. In der Tracht finden sich neben der üblichen einen Fibel manchenorts noch mehrere Fibeln. Ausserdem ist jedoch die jüngere Phase des Negauer Horizonts noch durch neue Formen gekennzeichnet. Das Tüllenbeil wird durch das Loch- und das Lappenbeil verdrängt. Unter den Fibeln erscheinen neue Certosafibeln der Typen VIII, XII und VII e, f. Typisch sind ferner die in Männergräbern geläufigen Armringe aus Blei. Diesen Formenschatz und diese Bräuche legen die letzten Gräber des Gräberfeldes in Dolenjske Toplice vor, die verhältnismässig ärmlich sind. Ebenso gehören zum letzten Gräberkreis der einzelnen Grabhügel die Gräber I/23, II/2 und IV/28 aus Novo mesto.²⁵⁰ Auf Magdalenska gora kommen im Gräberkomplex dieser Zeit vereinzelte Objekte von latenezeitlicher Herkunft vor, und dasselbe gilt für die Gräber aus Šmihel.²⁵¹ Alle diese Gräber bezeichnen die Zeit der letzten Lebensregung der slowenischen Hallstattkultur, die wir mit der Zeit Lt B des ausgehenden 3. Jh. gleichsetzen können.²⁵²

Katalog von Dolenjske Toplice

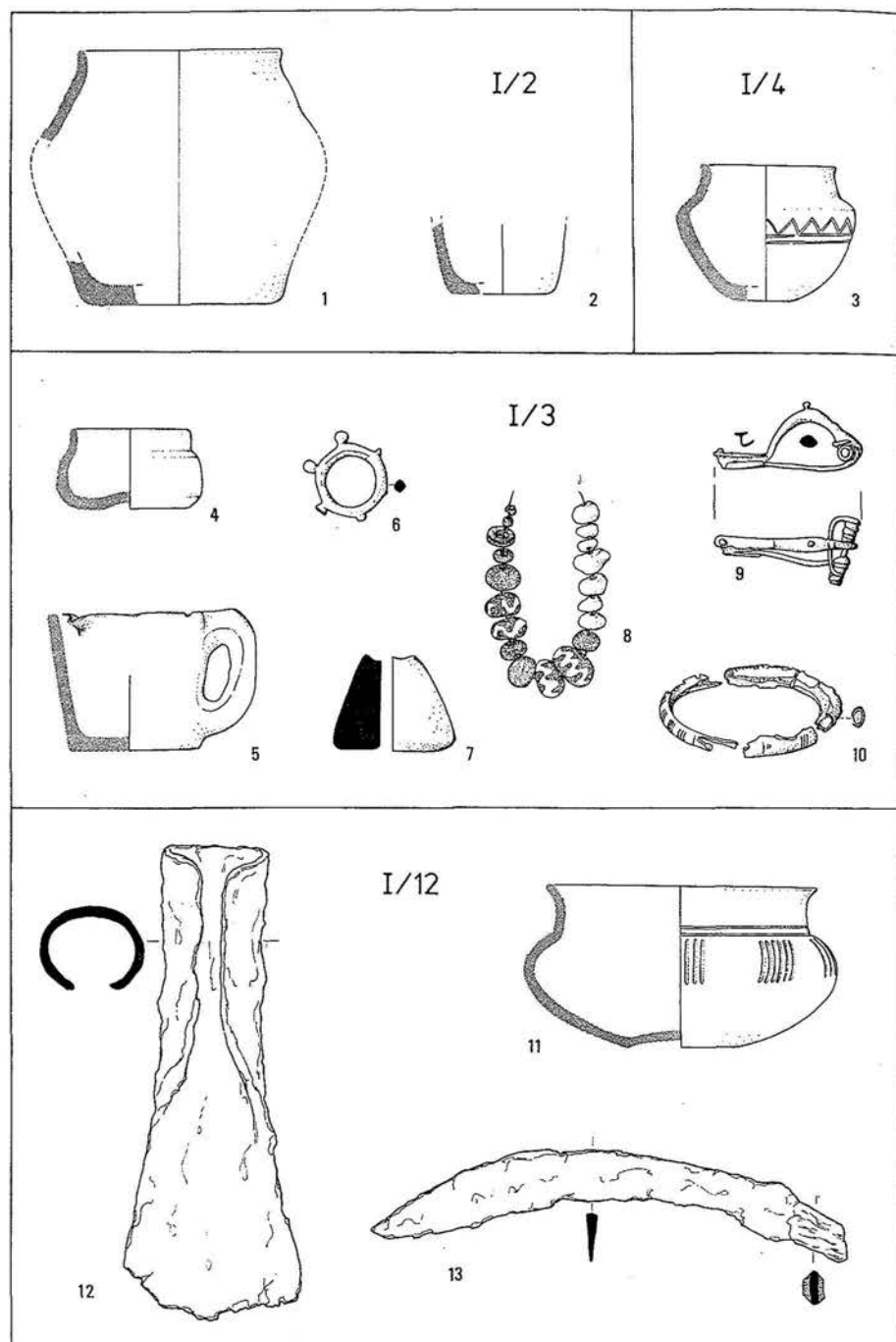
Die Ortschaft Dolenjske Toplice liegt in der hügeligen Karstregion, wo die Talmulde von Novo mesto in den Rog übergeht, am Berührungspunkt des Črmošnjicetales mit dem Krkatal.

Die vorgeschichtliche befestigte Siedlung mit guterhaltenen Wällen befindet sich auf der sich zwischen den Bächen Radešca und Sušica sowie dem Fluss Krka erhebenden Anhöhe Cvinger. Die Grabhügel liegen grösstenteils südlich vom Ringwall — auf dem sanft zum heutigen Weiler Sela bei Dolenjske Toplice abfallenden Abhang. Die zweite Gruppe soll sich nördlich von der Siedlung erstrecken, an der Strasse aus Meniška vas nach Toplice (Abb. 60).^{253, 255, 256} Pečnik schreibt ziemlich unklar von flachen Gräbern und kleinen Grabhügeln, auf die er sowohl in der nördlichen als auch in der südlichen Nekropole gestossen war.²⁵⁴

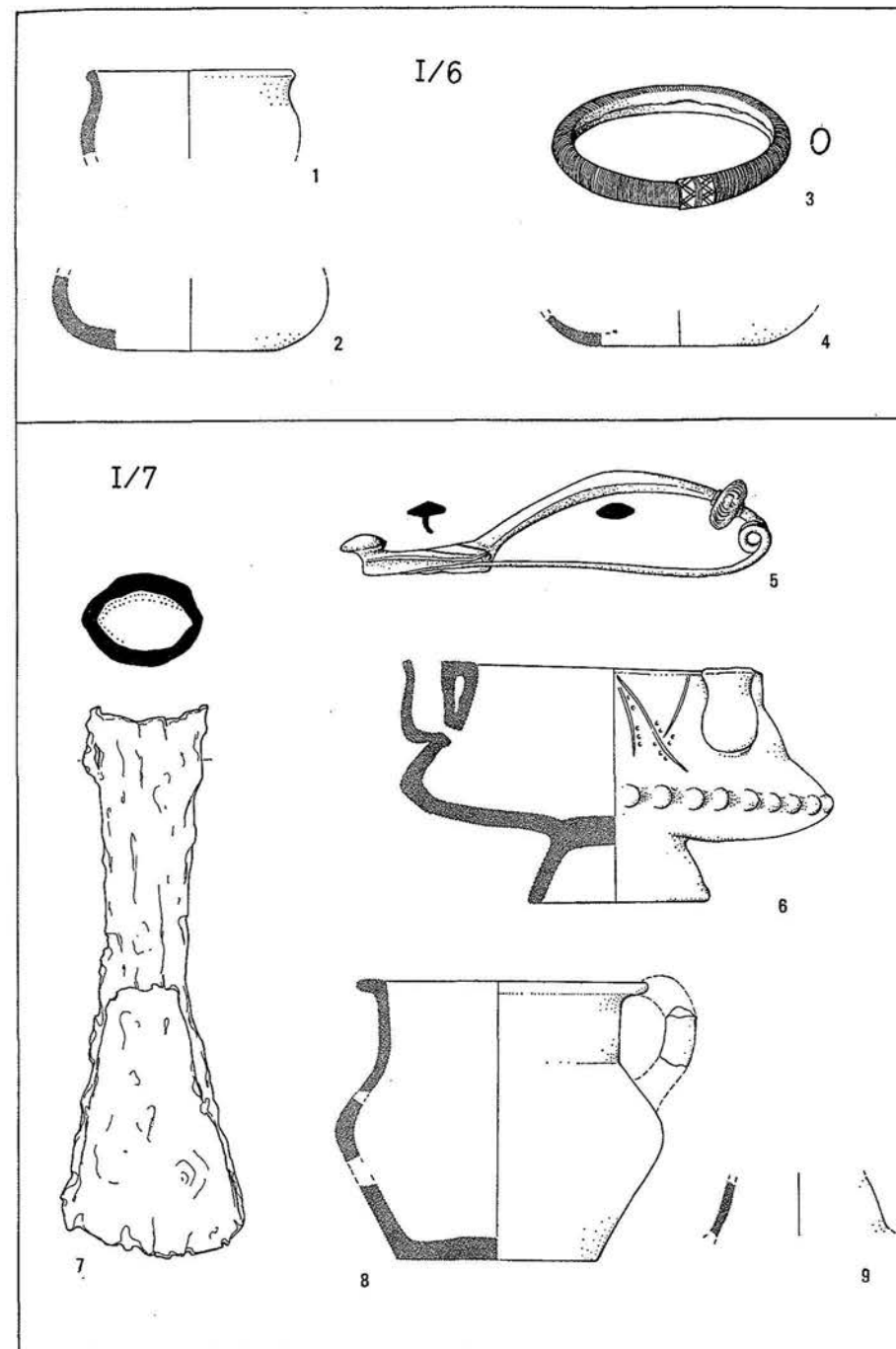
In Dolenjske Toplice führte der aus Dolenjsko gebürtige bekannte Altertumsforscher JERNEJ PEČNIK Ausgrabungen durch. Seine Grabungen fallen in die Jahre 1898 und 1899, wobei er 17 Grabhügel (T. 1—91) und drei »Sonden« in der Höhensiedlung aushub (T. 91 C).²⁶⁰ Das gesamte Fundgut sandte Pečnik dem (damaligen Hof-) Naturhistorischen Museum in Wien. In der Siedlung führte auch WALTER SCHMID im J. 1935 Grabungen durch und legte dabei 4 vorgeschichtliche Häuser frei.²⁶¹ Die Fundbestände dieser Grabungen werden im Narodni muzej von Ljubljana verwahrt (T. 92, 93).

Korrekturzusatz. Profile der Spinnwirtel auf den nachfolgenden Tafeln sind durch ein Versehen statt mit Raster in schwarzer Farbe aufgenommen.

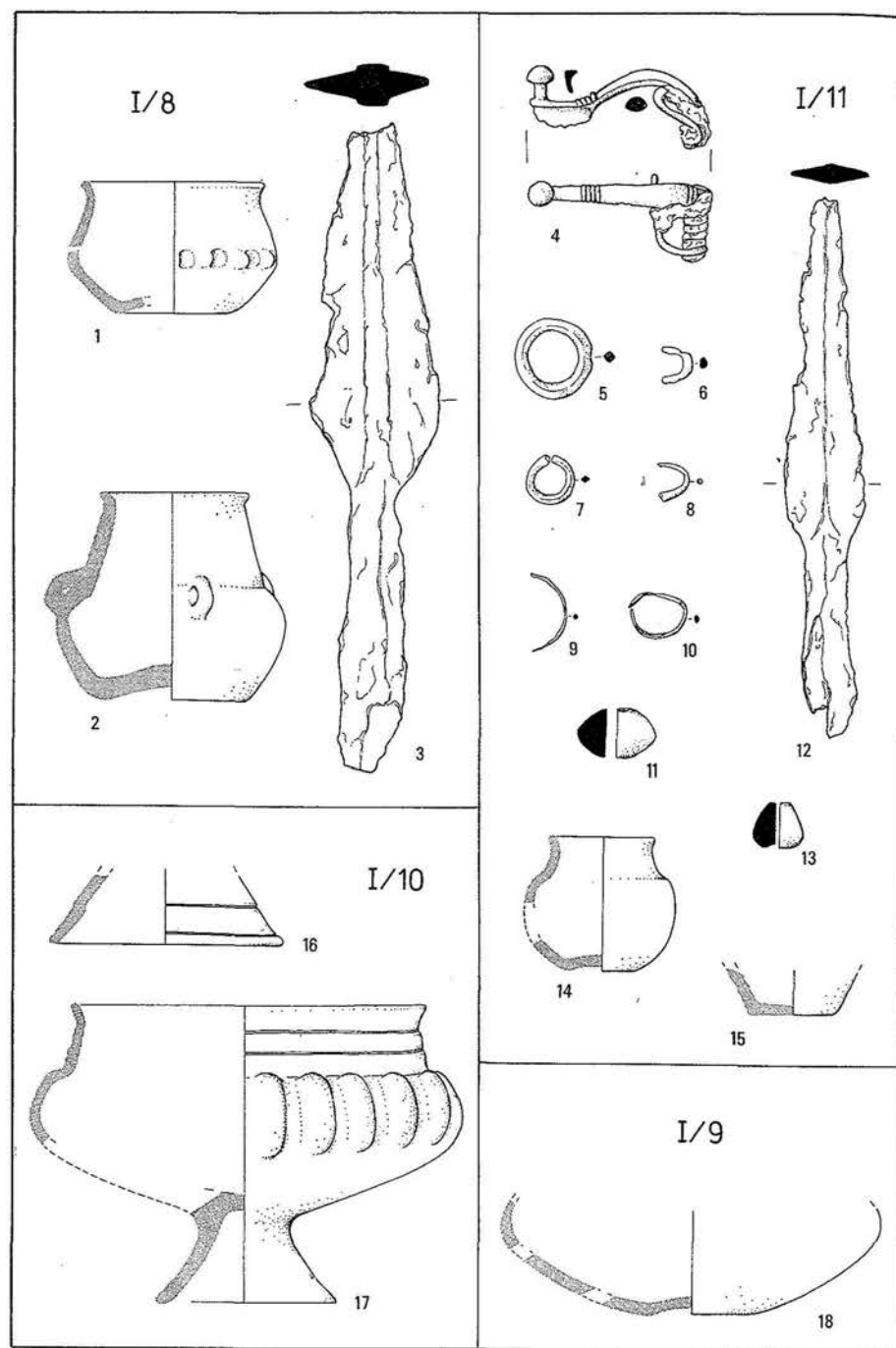
Opomba. Profili tkalskih vijčkov na tablah, ki sledijo, so pomotoma kliširani črno namesto v rastru.



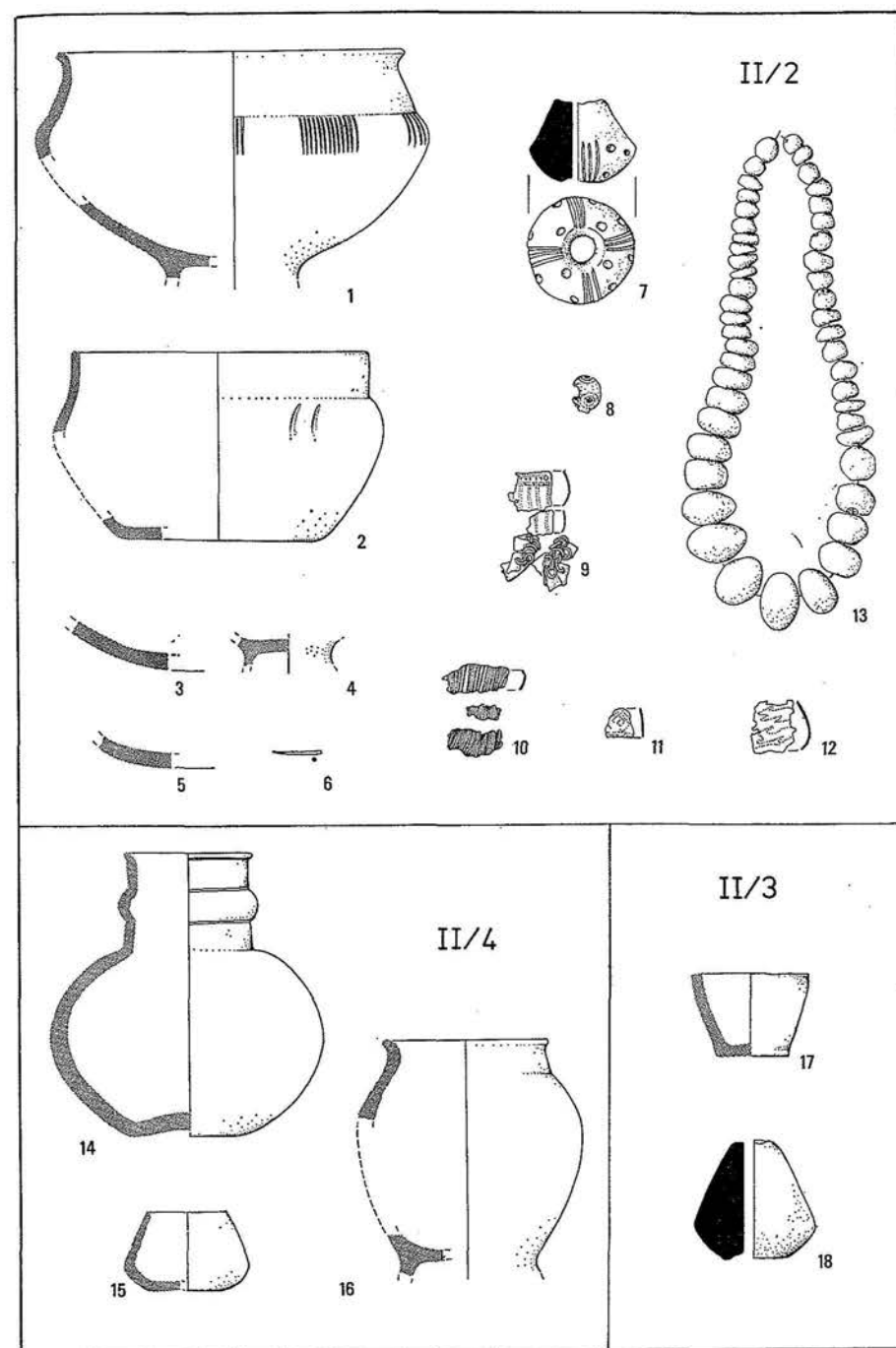
T. 1 Dolenjske Toplice. 1—5, 11: 1/5, ostalo 2/5



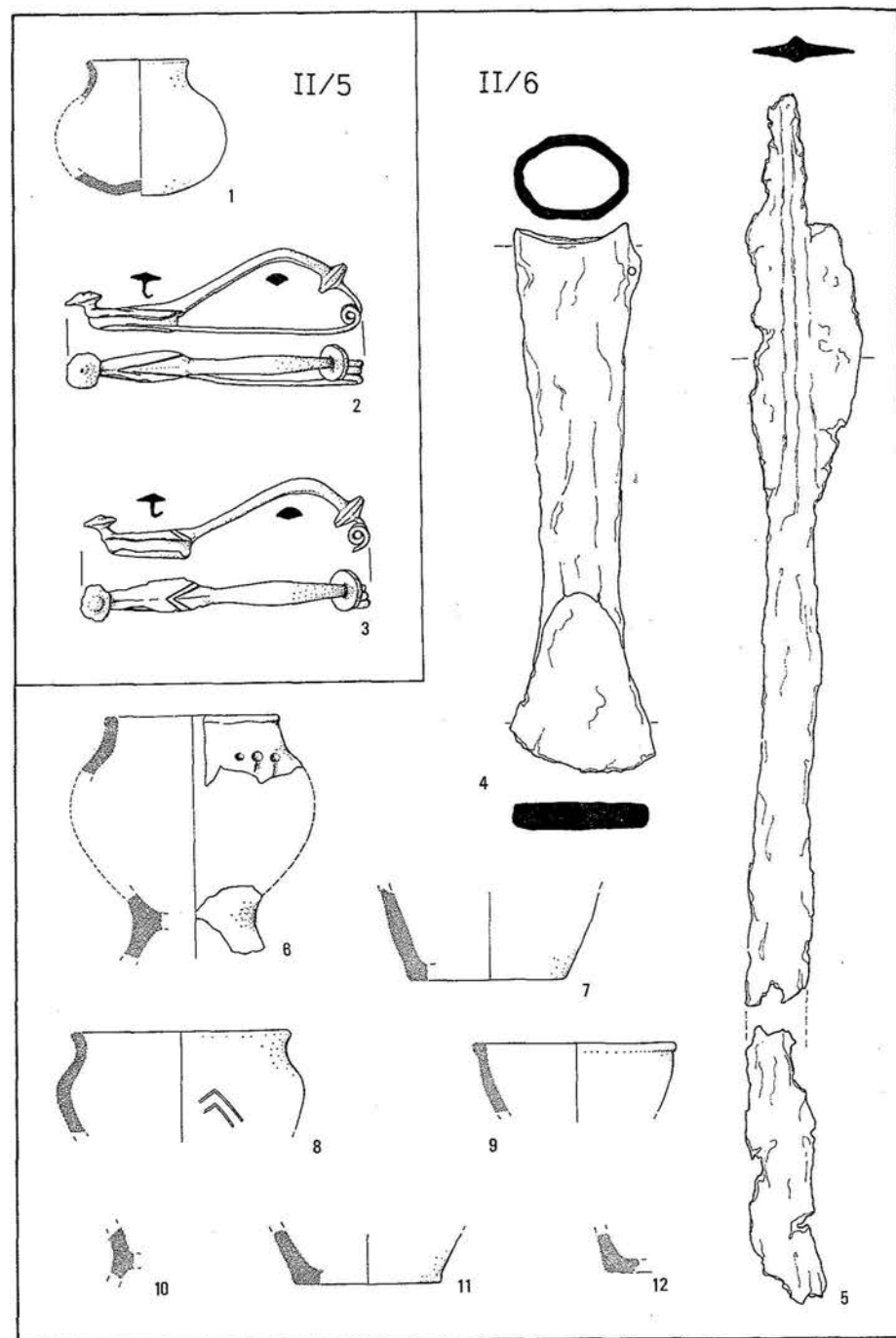
T. 2 Dolenjske Toplice. 3, 5, 7: 2/5, ostalo 1/5



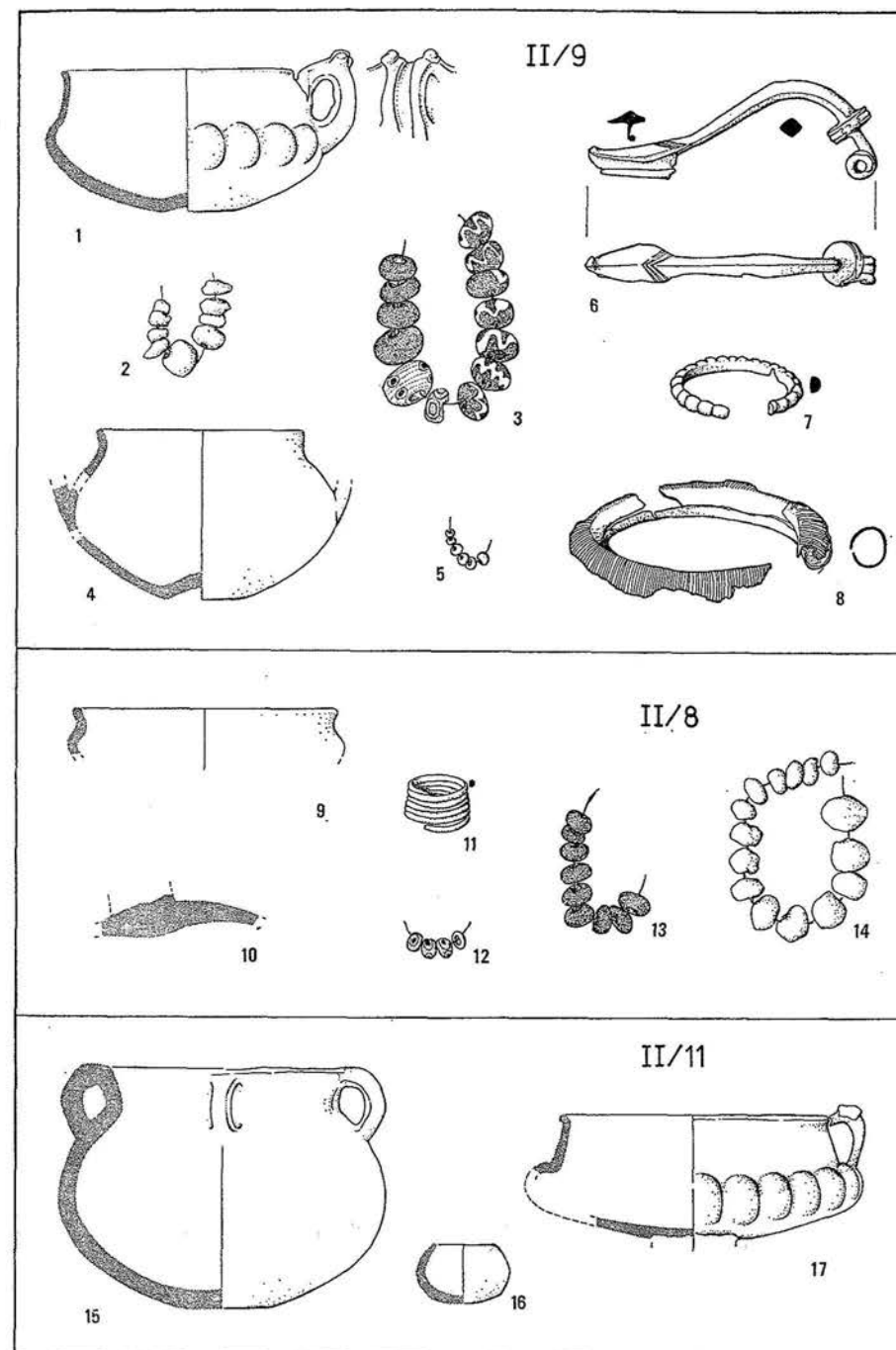
T. 3 Dolenjske Toplice. 3—13: 2/5, ostalo 1/5



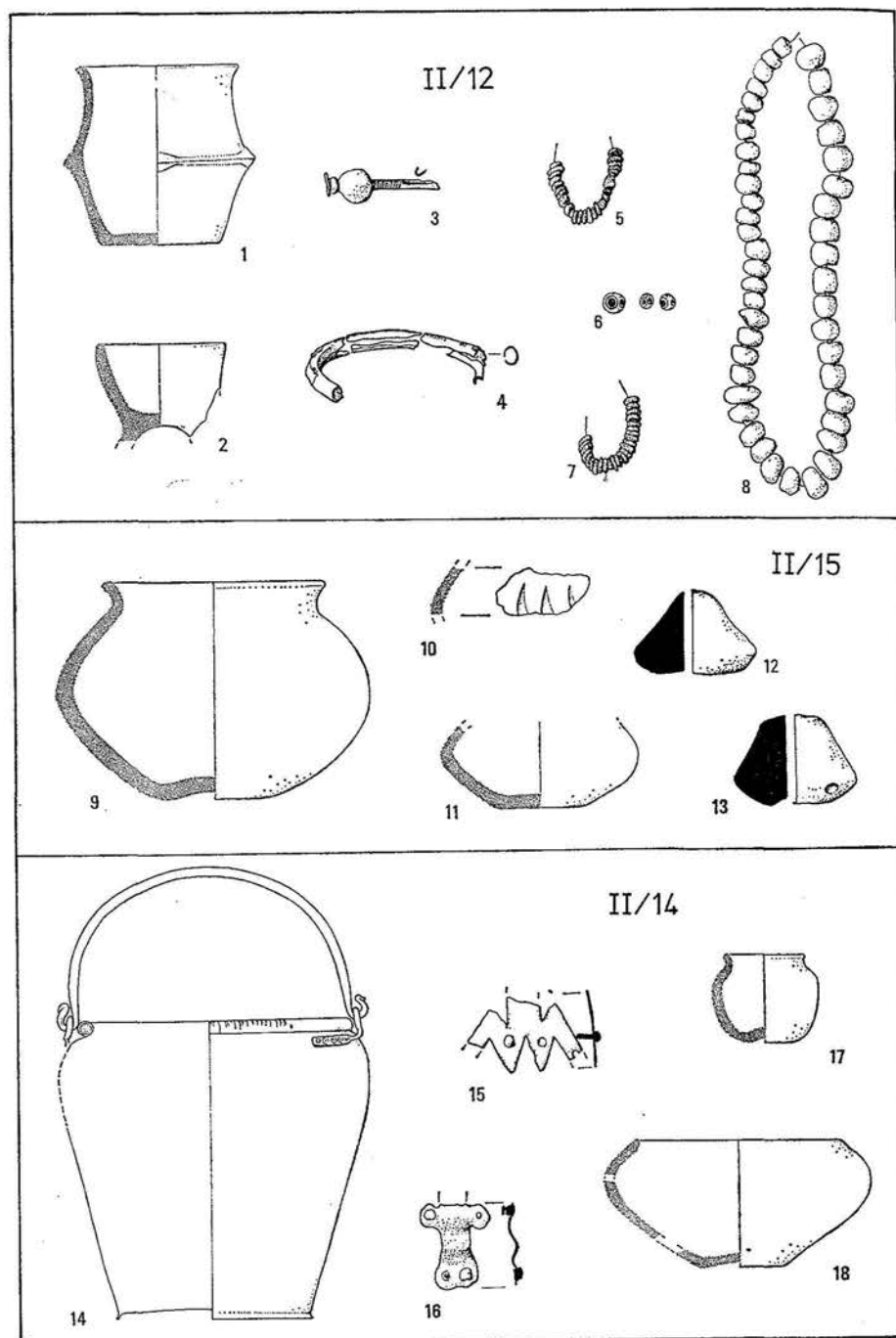
T. 4 Dolenjske Toplice. 6—12, 18: 2/5, ostalo 1/5



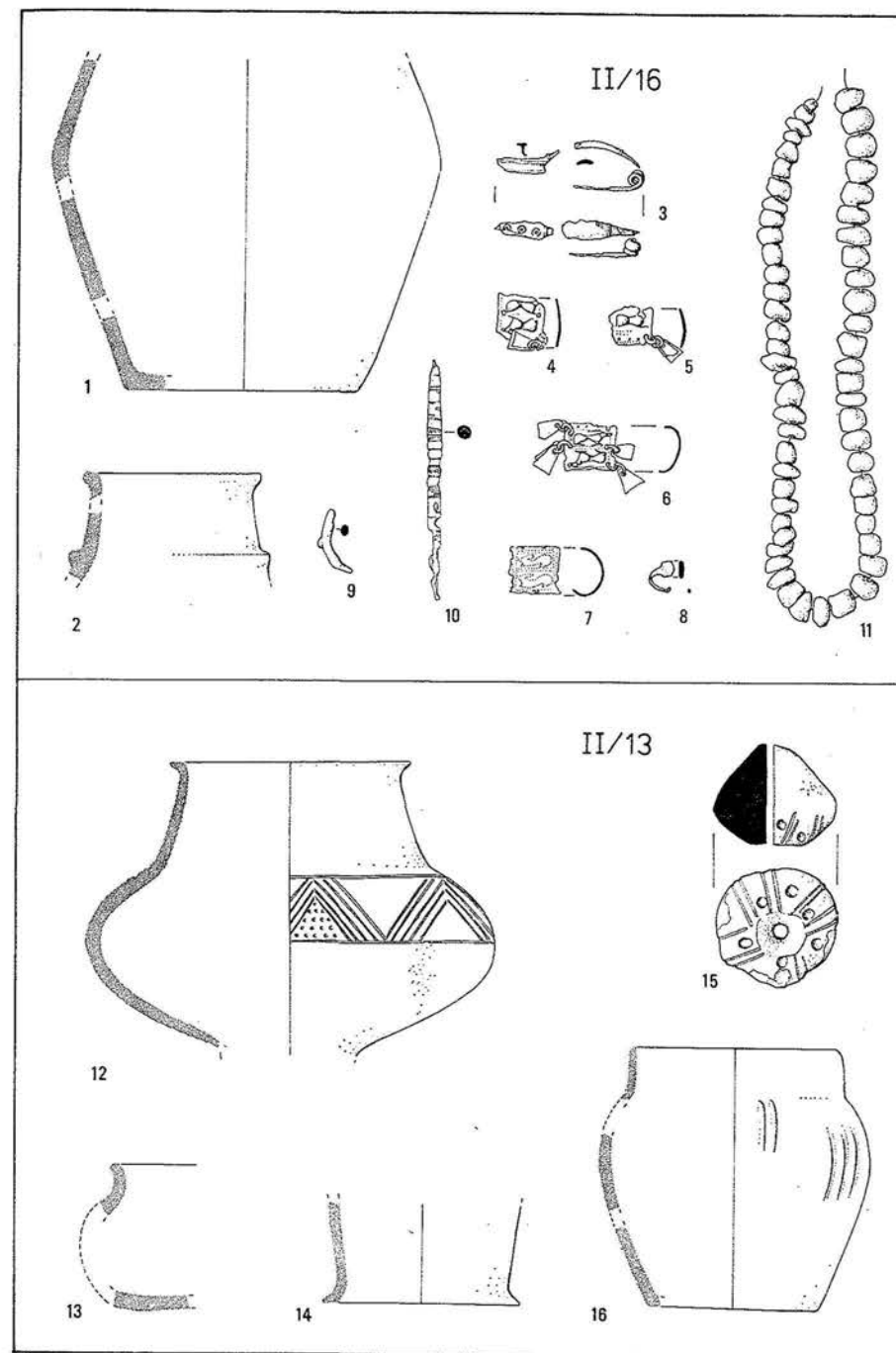
T. 5 Dolenjske Toplice. 2—5: 2/5, ostalo 1/5



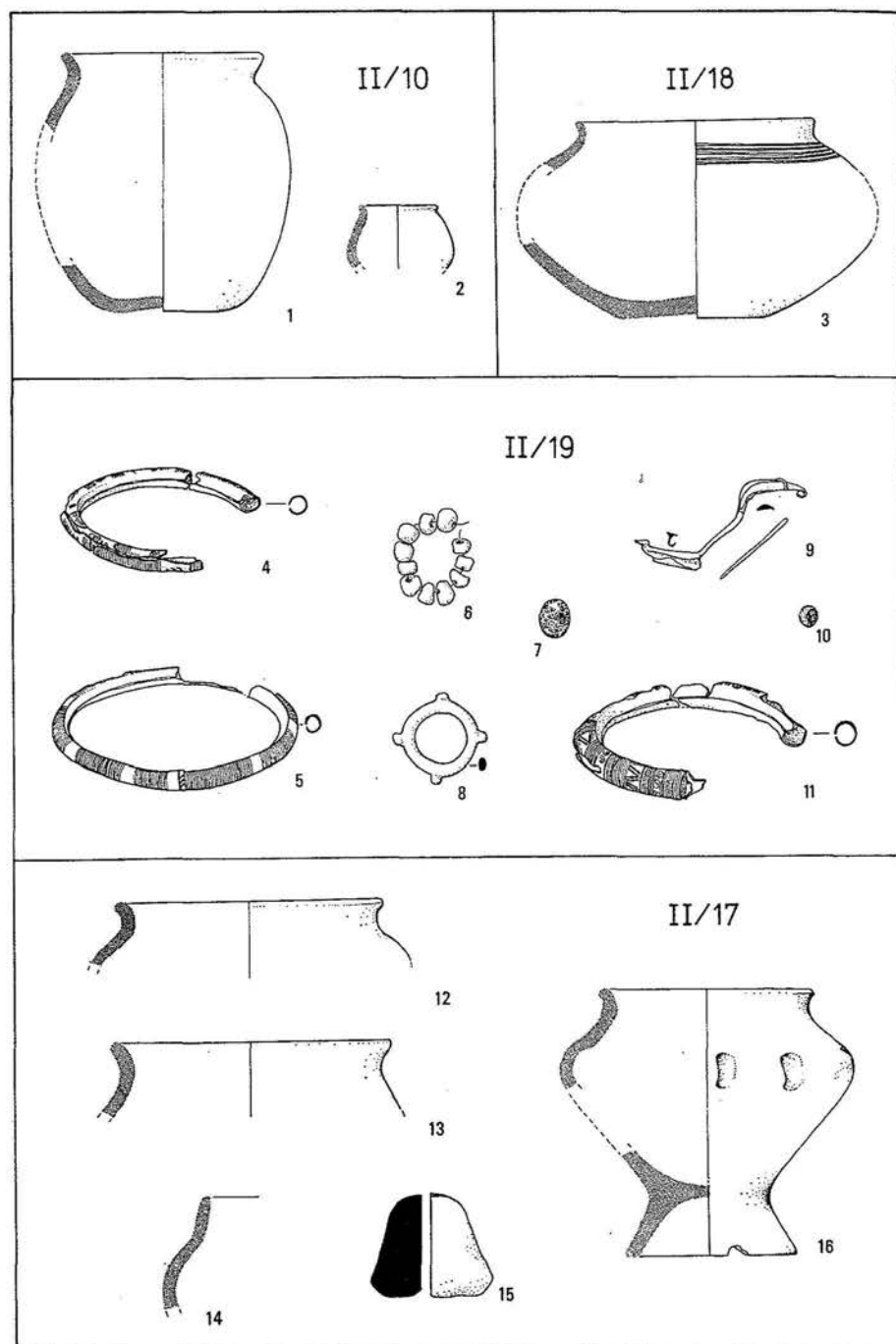
T. 6 Dolenjske Toplice. 2, 3, 5—8, 11—14: 2/5, ostalo 1/5



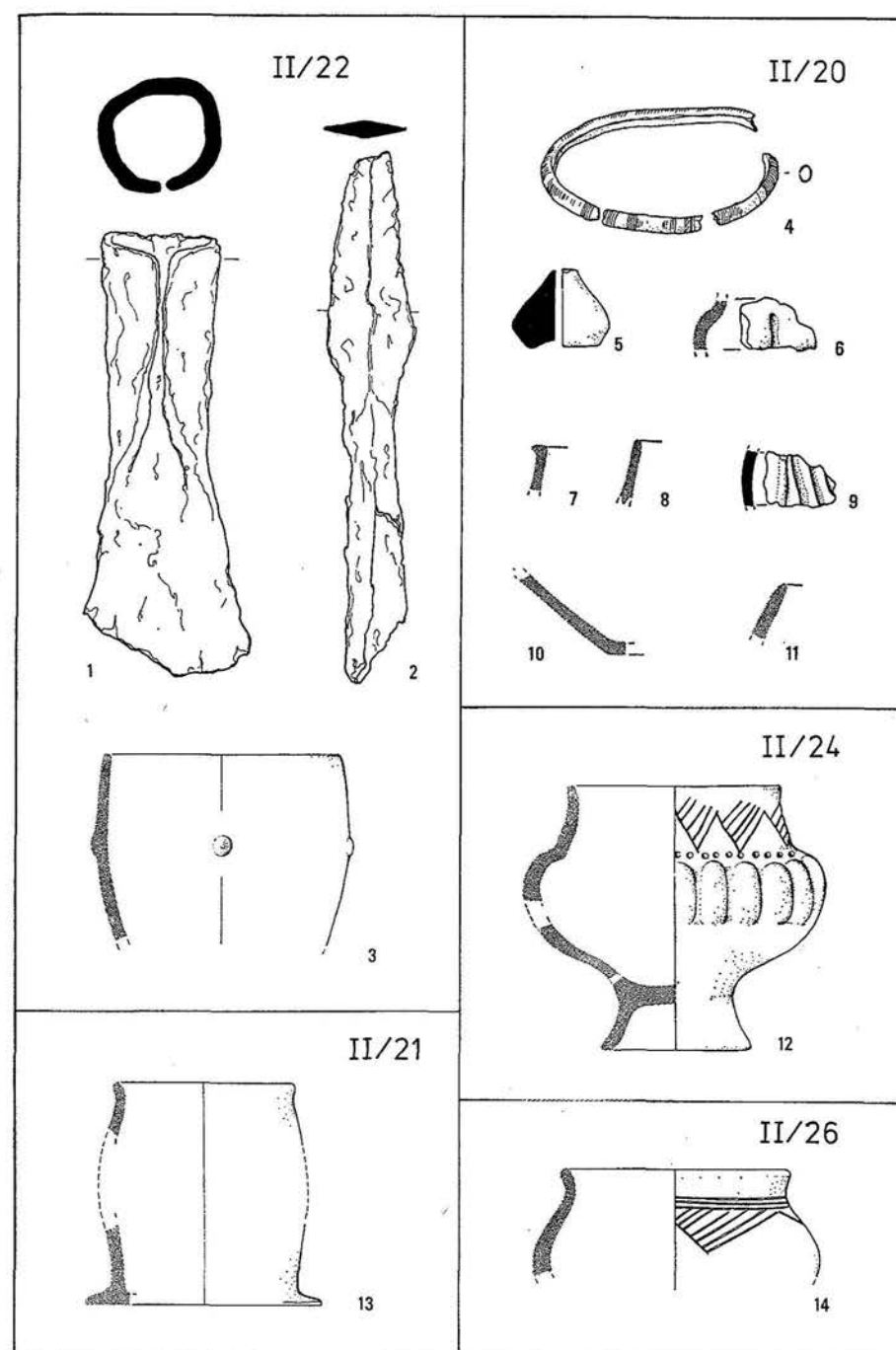
T. 7 Dolenjske Toplice. 3—8, 12, 13, 15, 16: 2/5, ostalo 1/5



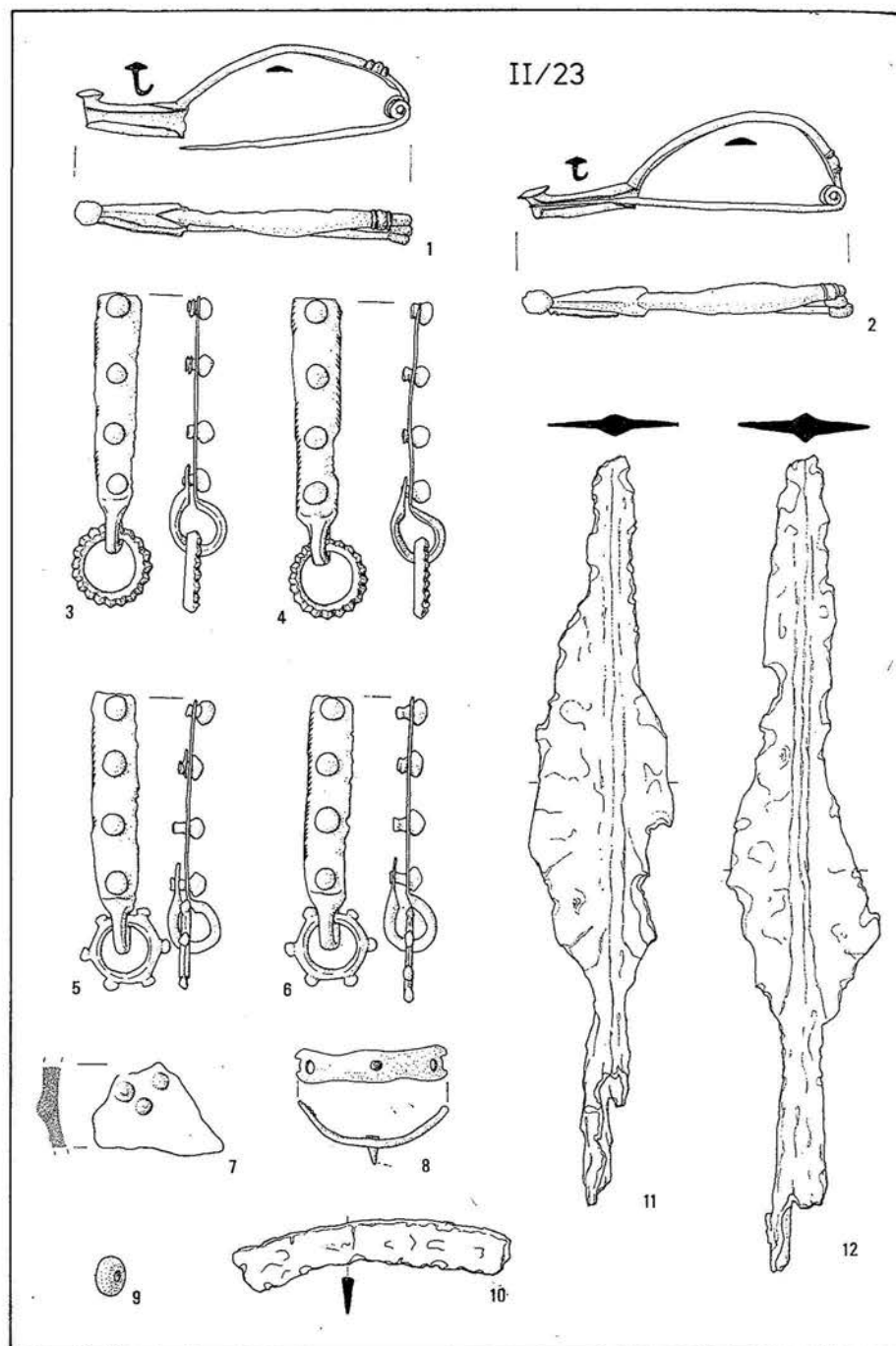
T. 8 Dolenjske Toplice. 3—11, 15: 2/5, ostalo 1/5



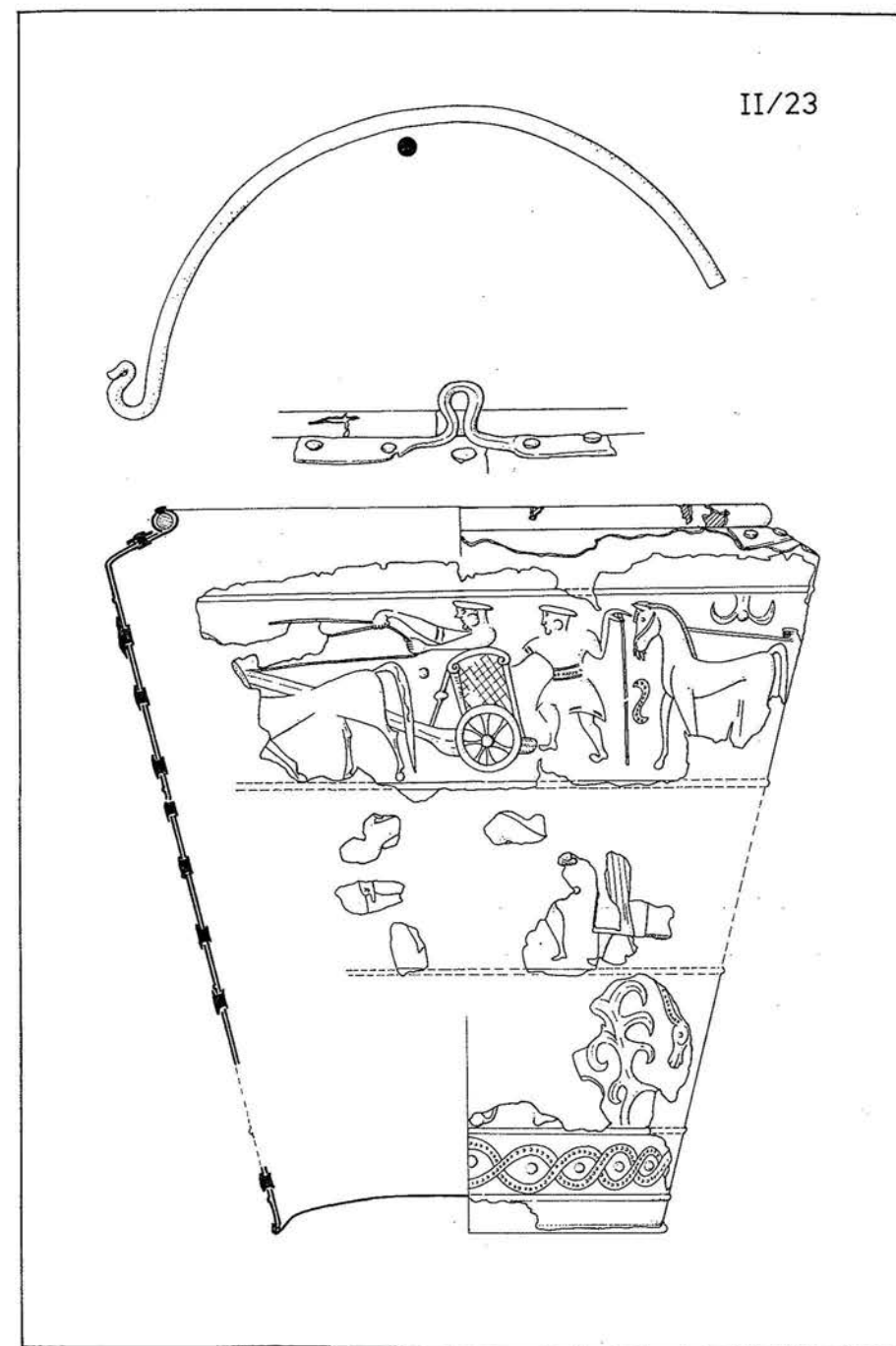
T. 9 Dolenjske Toplice. 4—11, 15: 2/5, ostalo 1/5



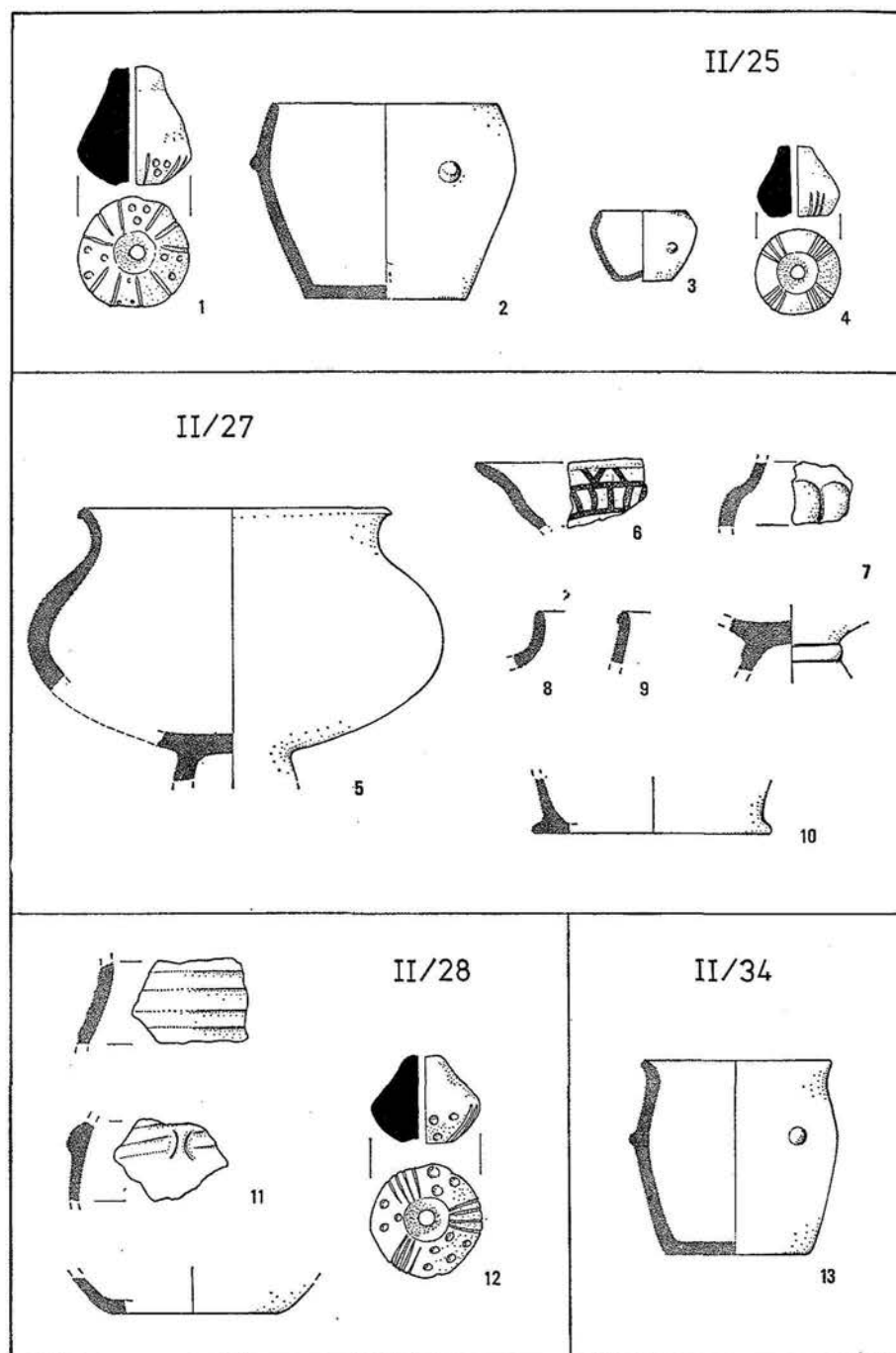
T. 10 Dolenjske Toplice. 1, 2, 4, 5: 2/5, ostalo 1/5



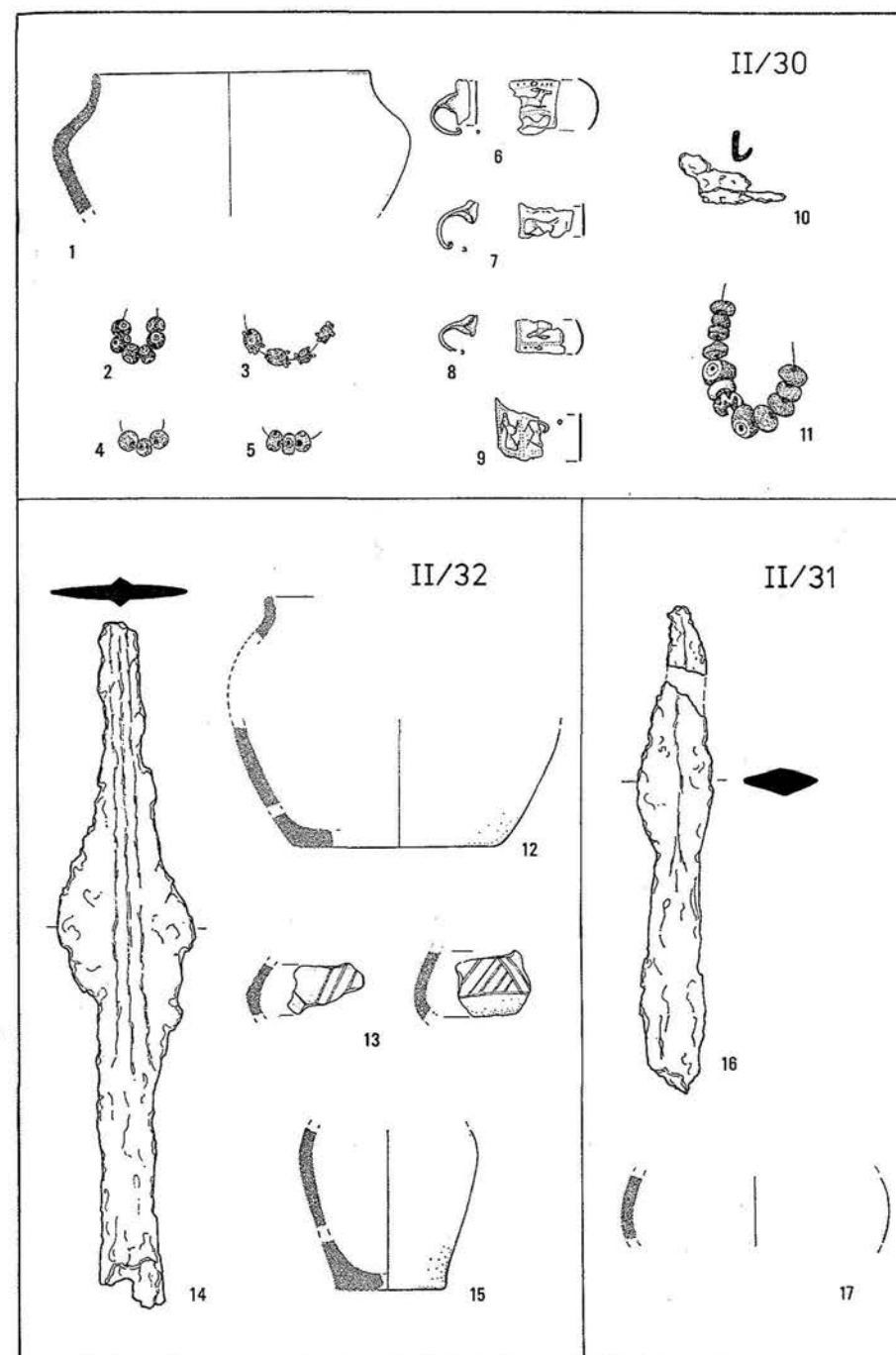
T. 11 Dolenjske Toplice. Vse 2/5



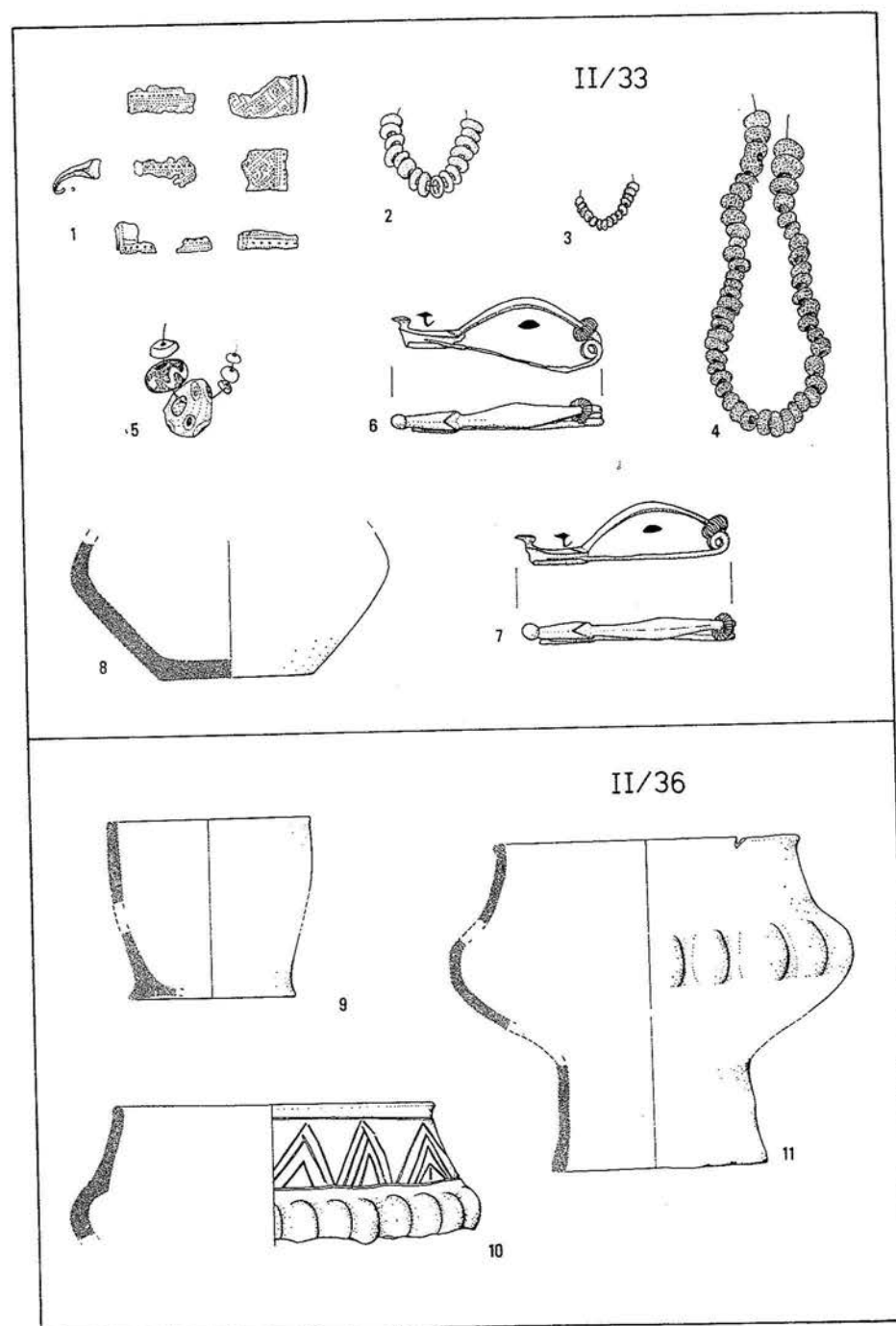
T. 12 Dolenjske Toplice. Vse 2/5



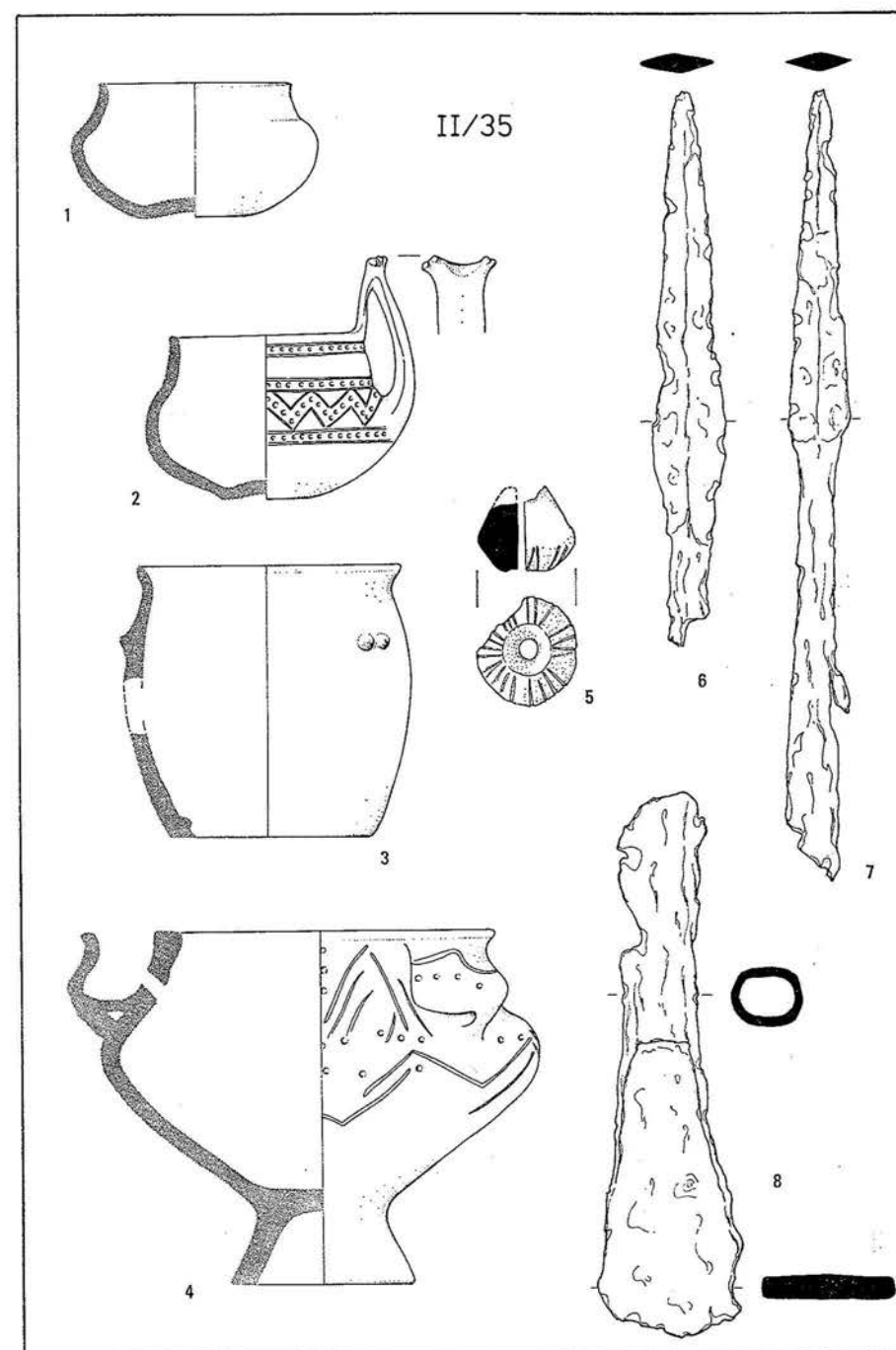
T. 13 Dolenjske Toplice. 1, 4, 12: 2/5, ostalo 1/5



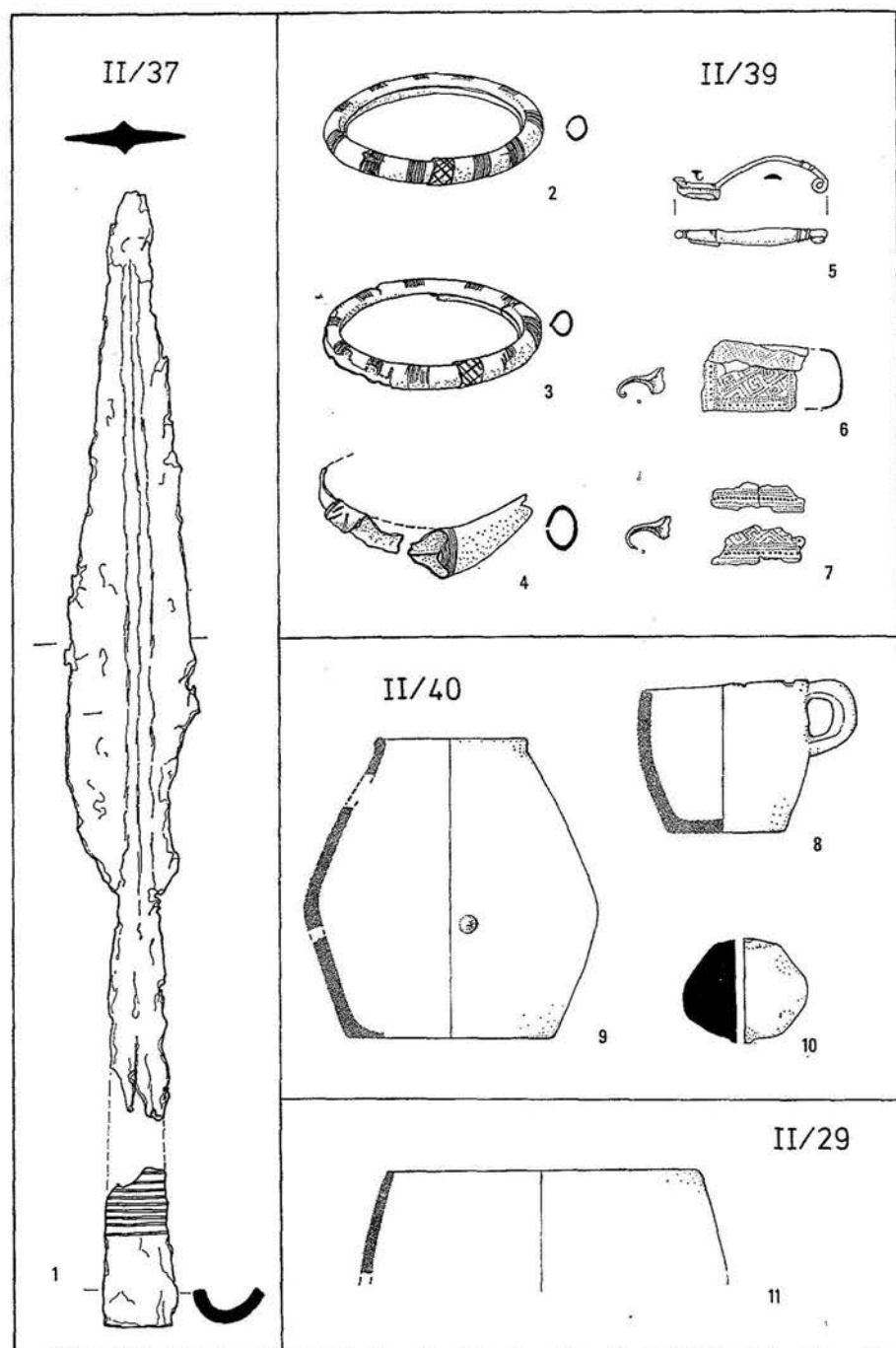
T. 14 Dolenjske Toplice. 2—11, 14, 16: 2/5, ostalo 1/5



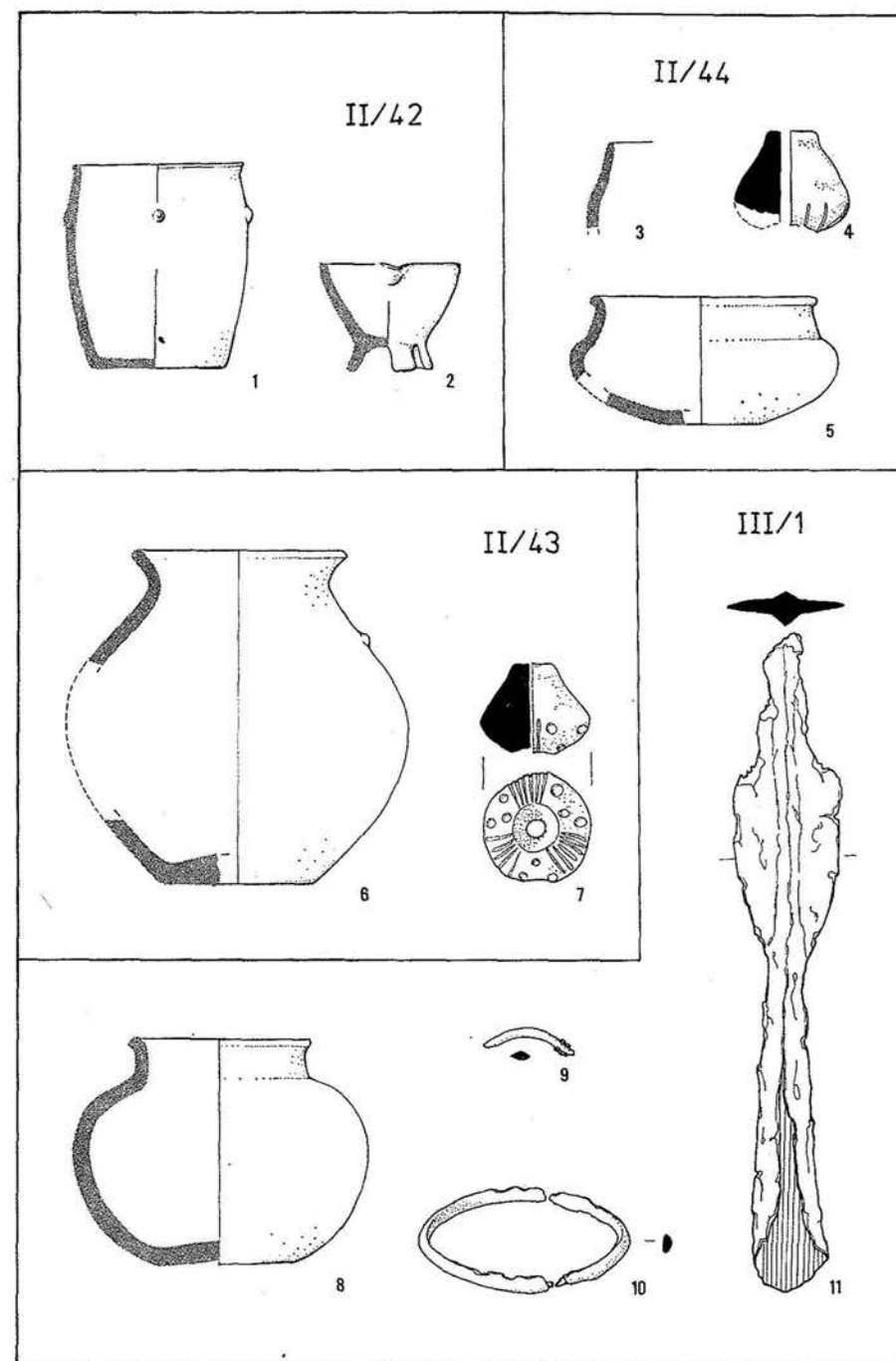
T. 15 Dolenjske Toplice. 1—7: 2/5, ostalo 1/5



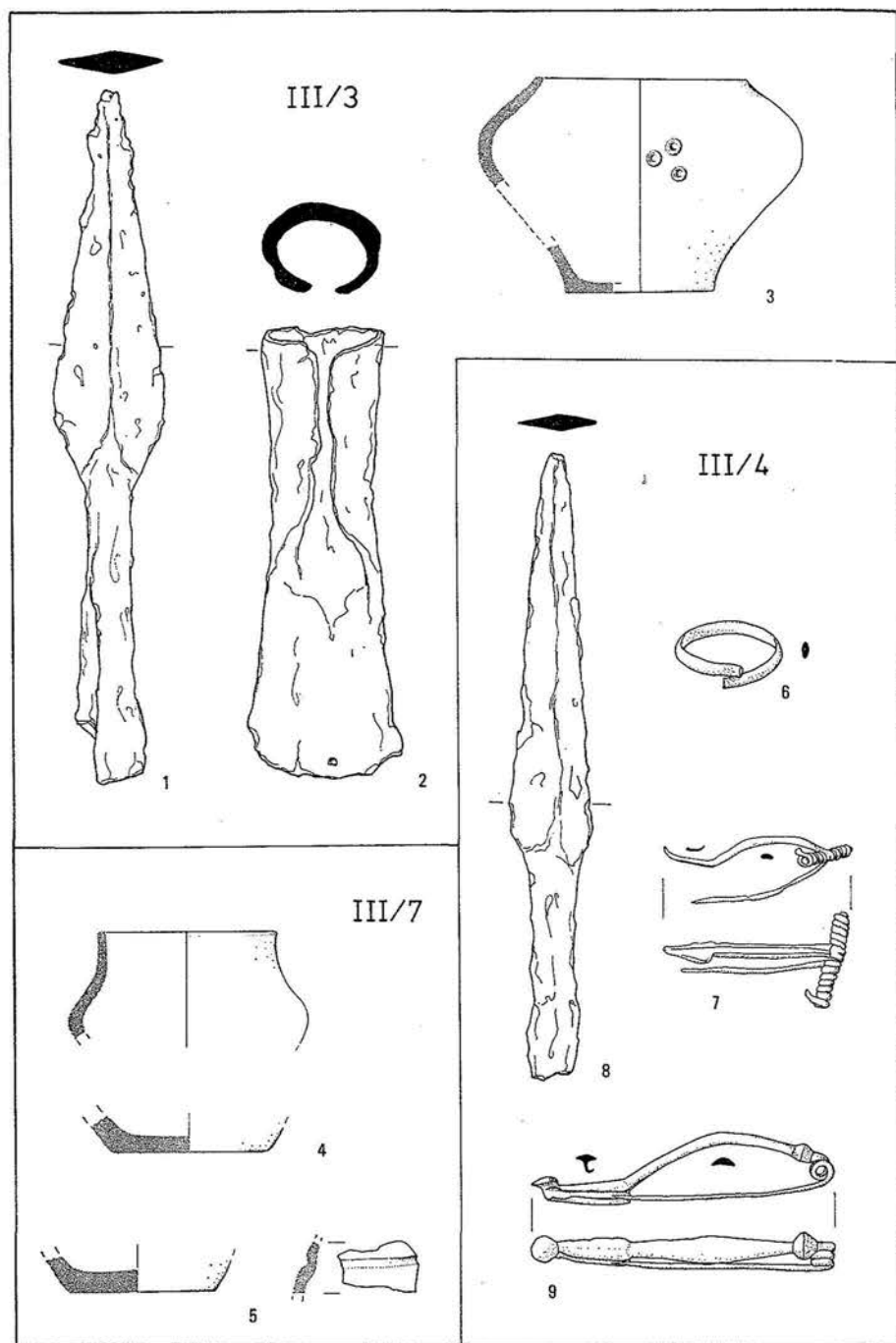
T. 16 Dolenjske Toplice. 5—8: 2/5, ostalo 1/5



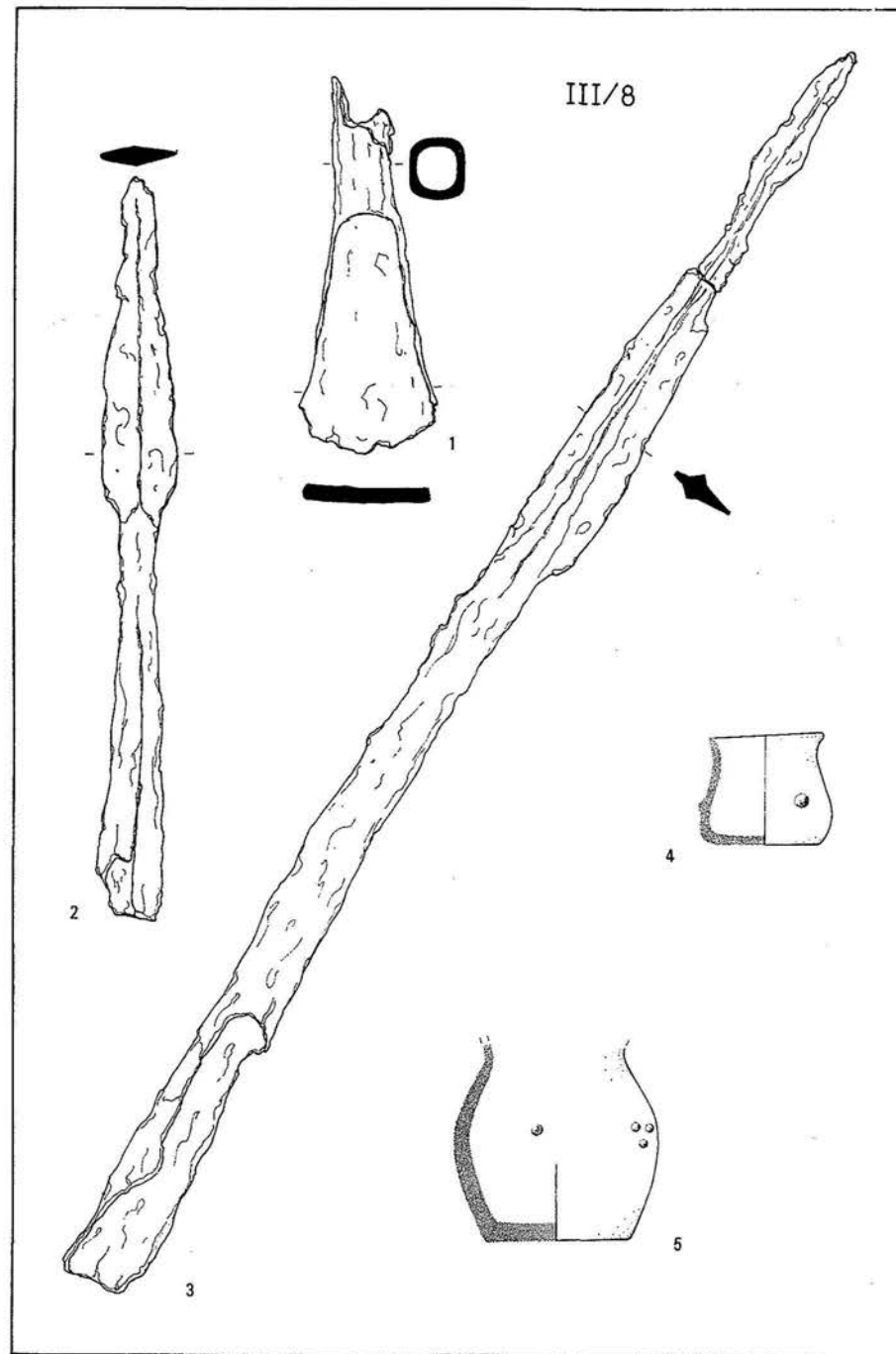
T. 17 Dolenjske Toplice. 1—7, 10: 2/5, ostalo 1/5



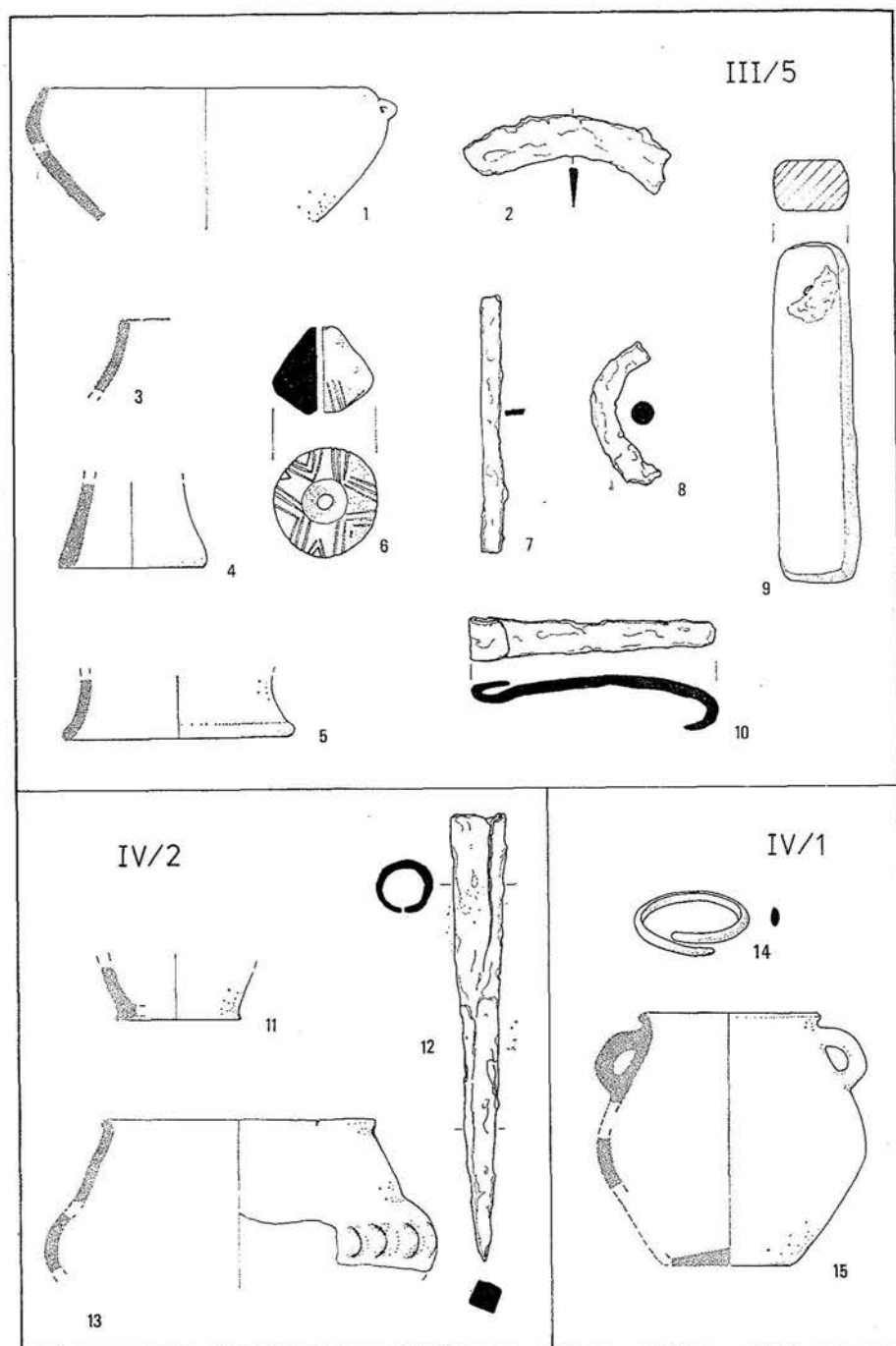
T. 18 Dolenjske Toplice. 4, 7, 9—11: 2/5, ostalo 1/5



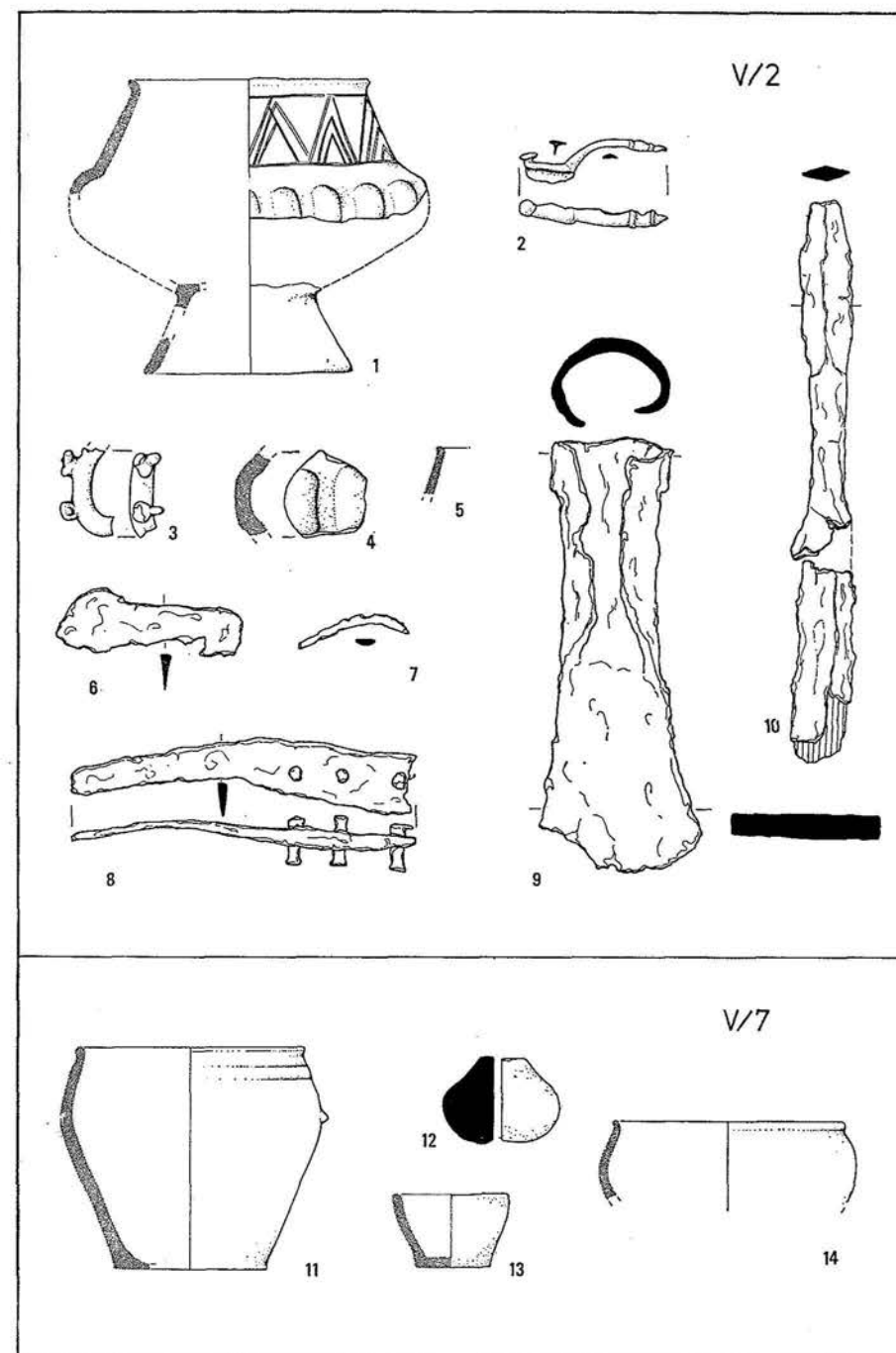
T. 19 Dolenjske Toplice. 3—5: 1/5, ostalo 2/5



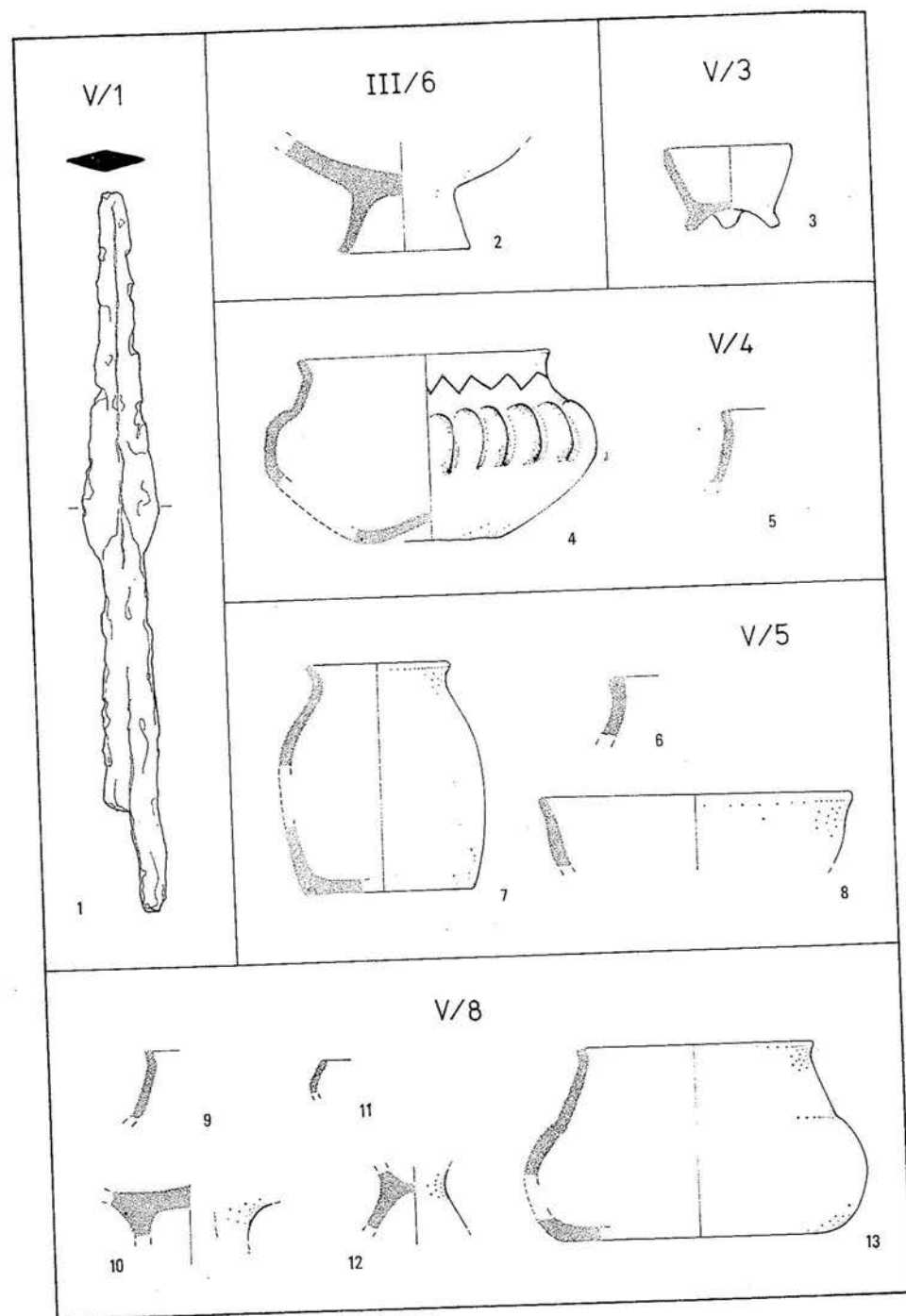
T. 20 Dolenjske Toplice. 1—3: 2/5, ostalo 1/5



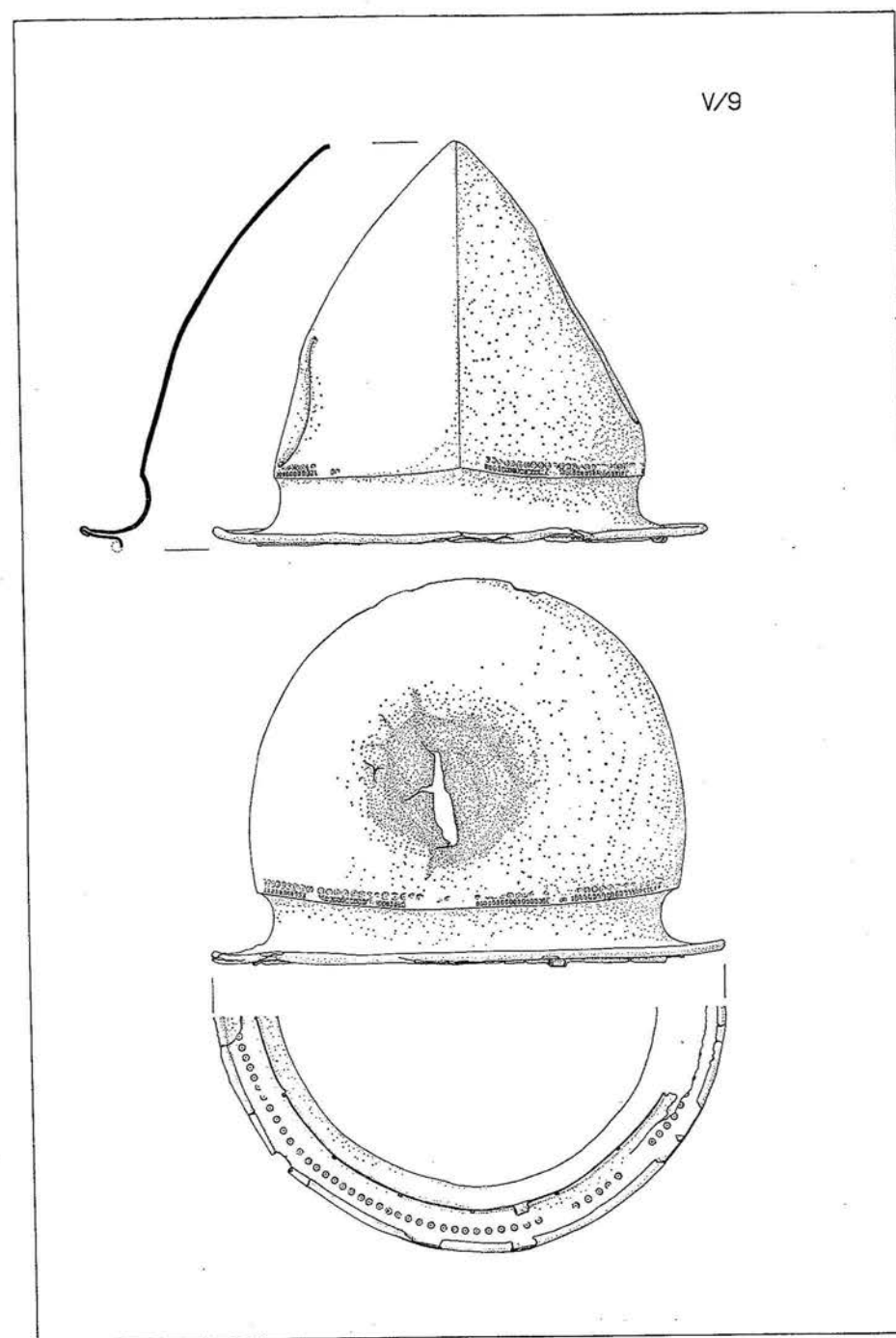
T. 21 Dolenjske Toplice. 2, 6—10, 12, 14: 2/5, ostalo 1/5



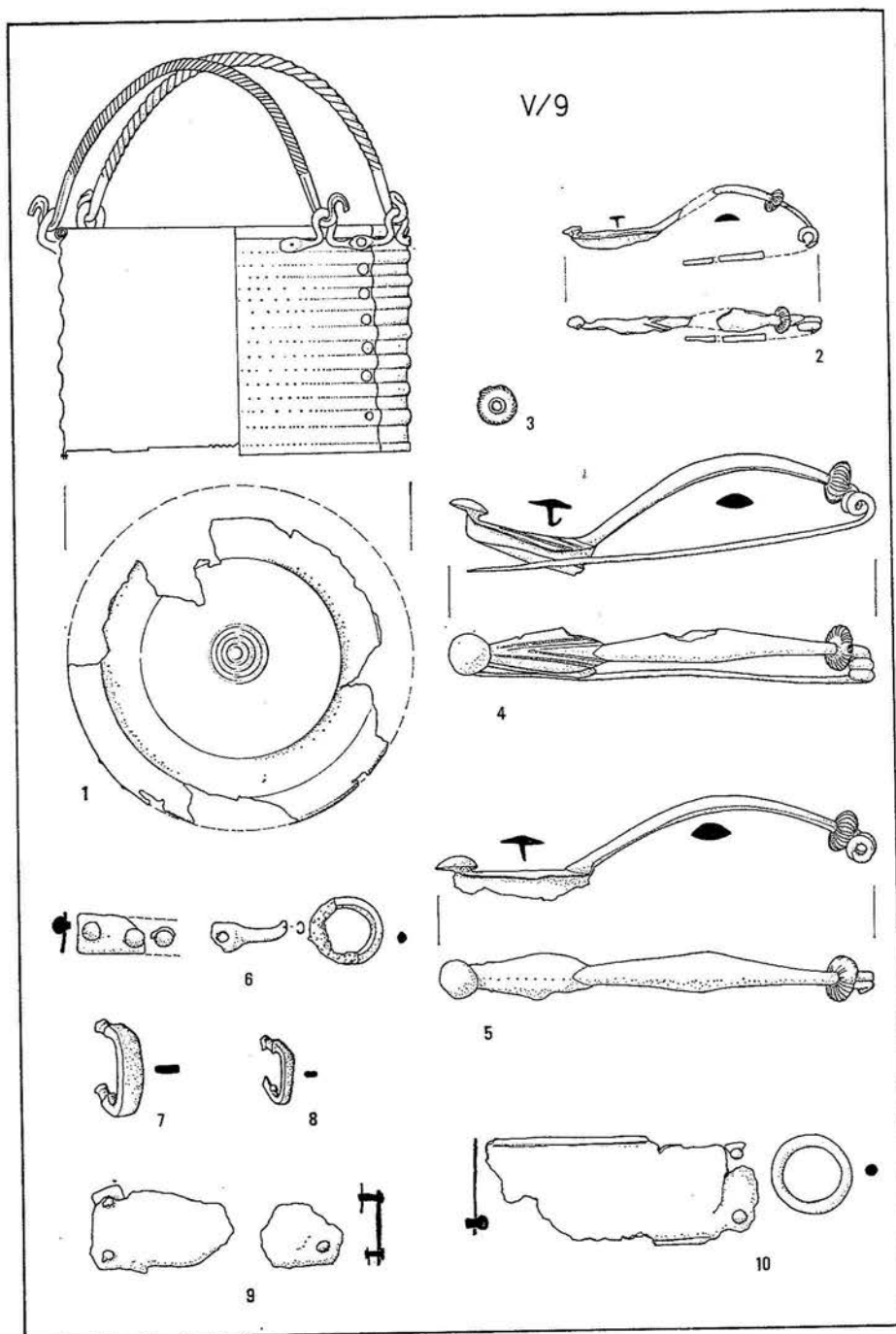
T. 22 Dolenjske Toplice. 2, 6—10, 12: 2/5, ostalo 1/5



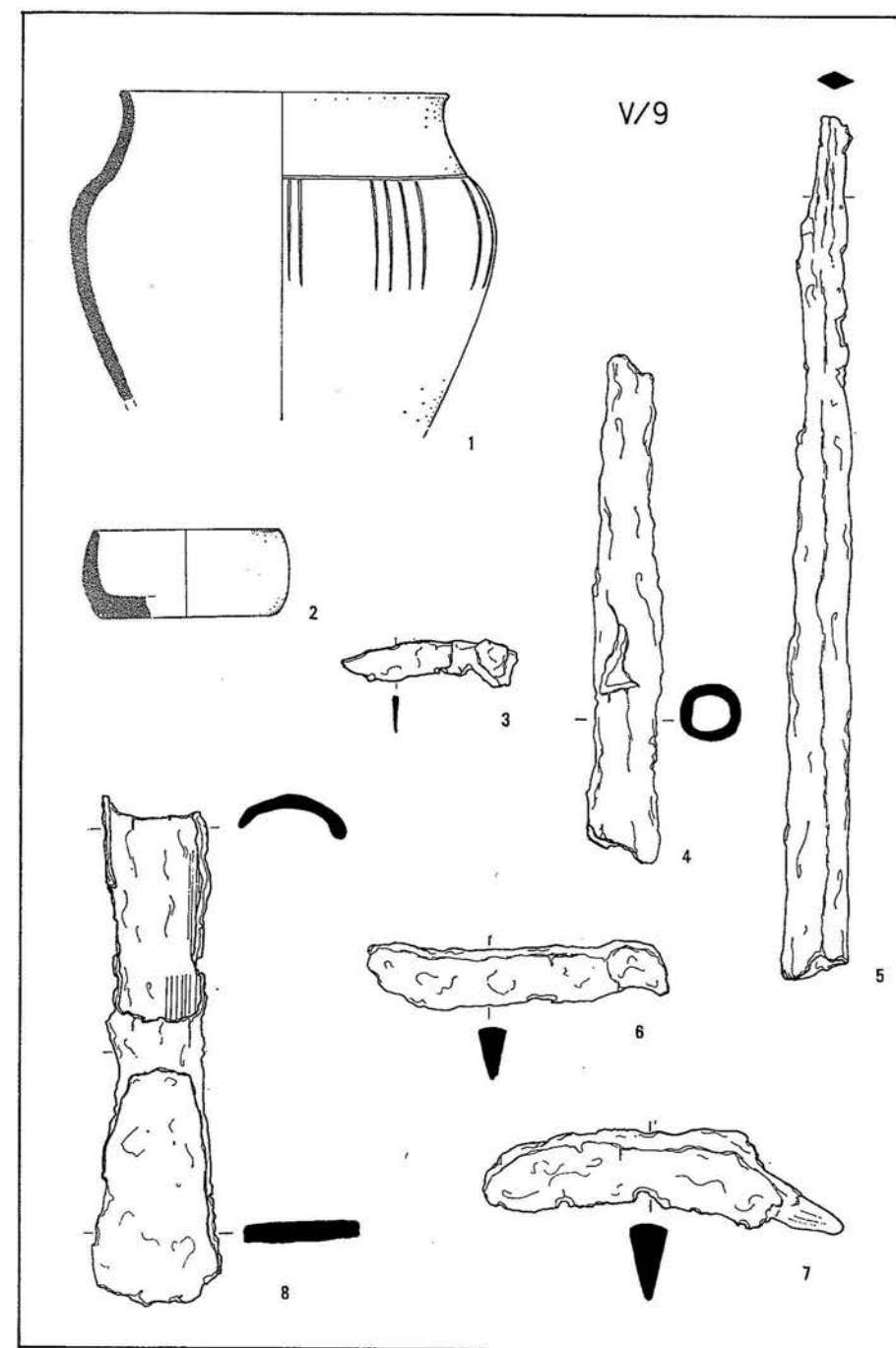
T. 23 Dolenjske Toplice. 1: 2/5, ostalo 1/5



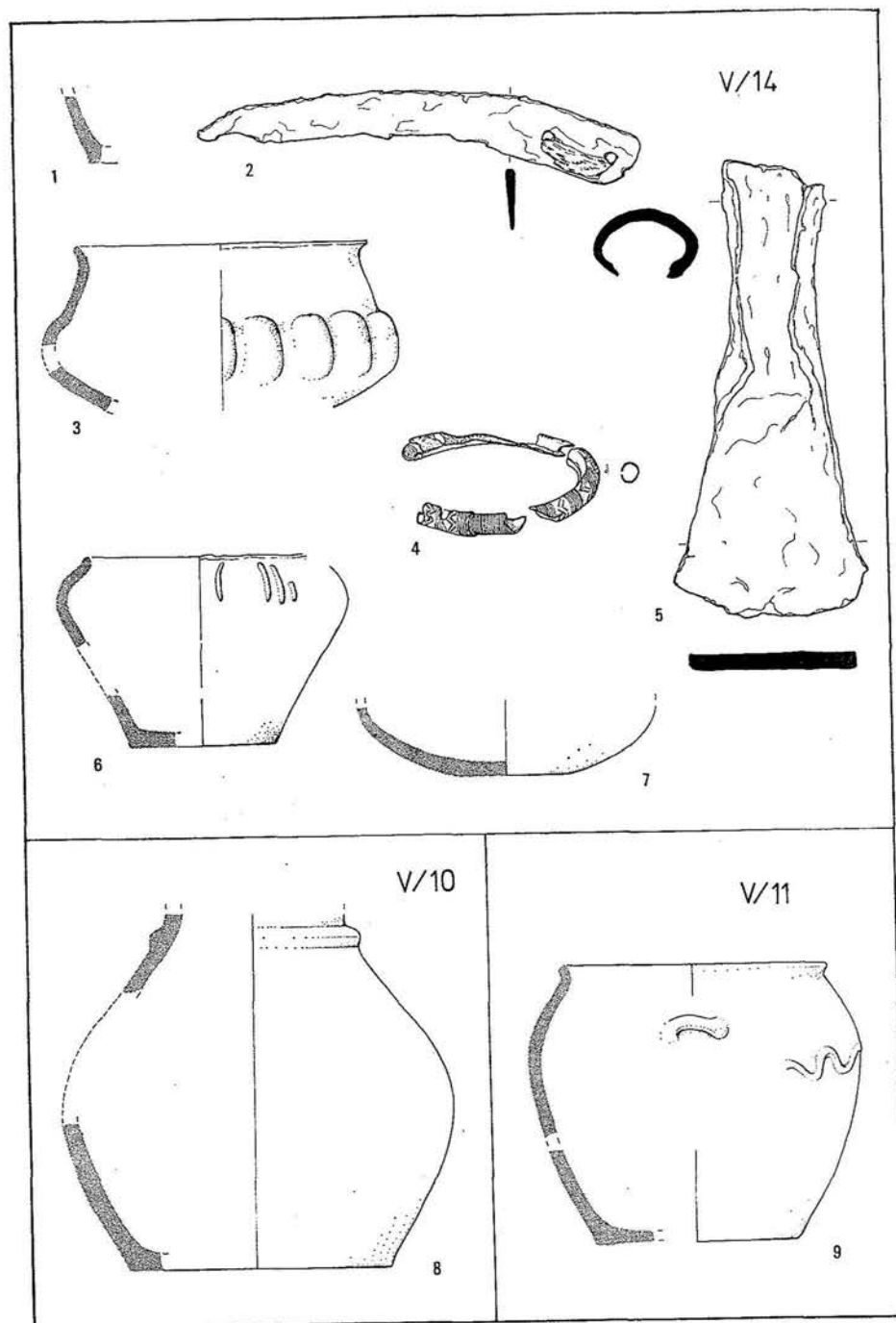
T. 24 Dolenjske Toplice. Vse 1/4



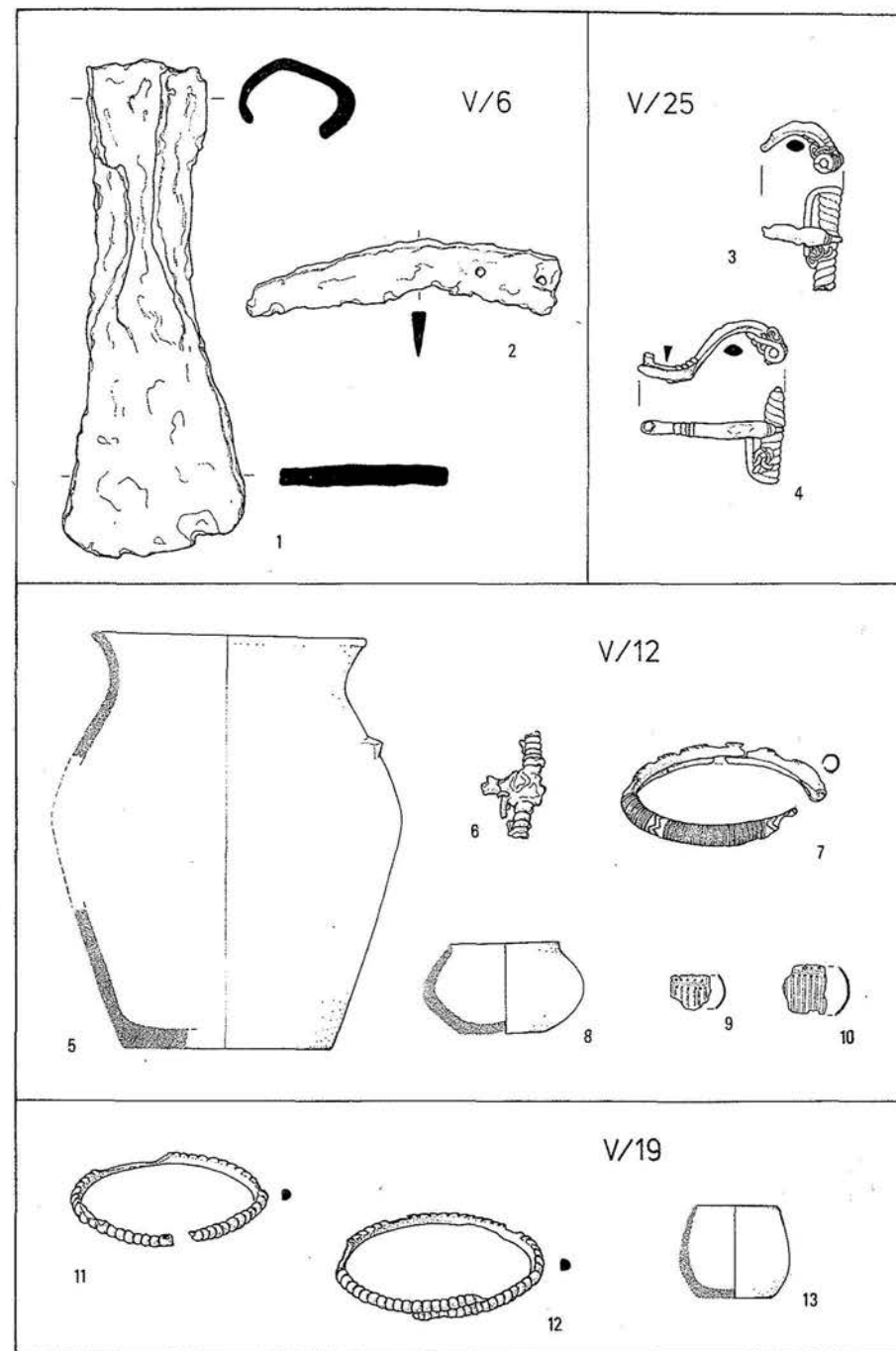
T. 25 Dolenjske Toplice, 1: 1/5, ostalo 2/5



T. 26 Dolenjske Toplice, 3—8: 2/5, ostalo 1/5

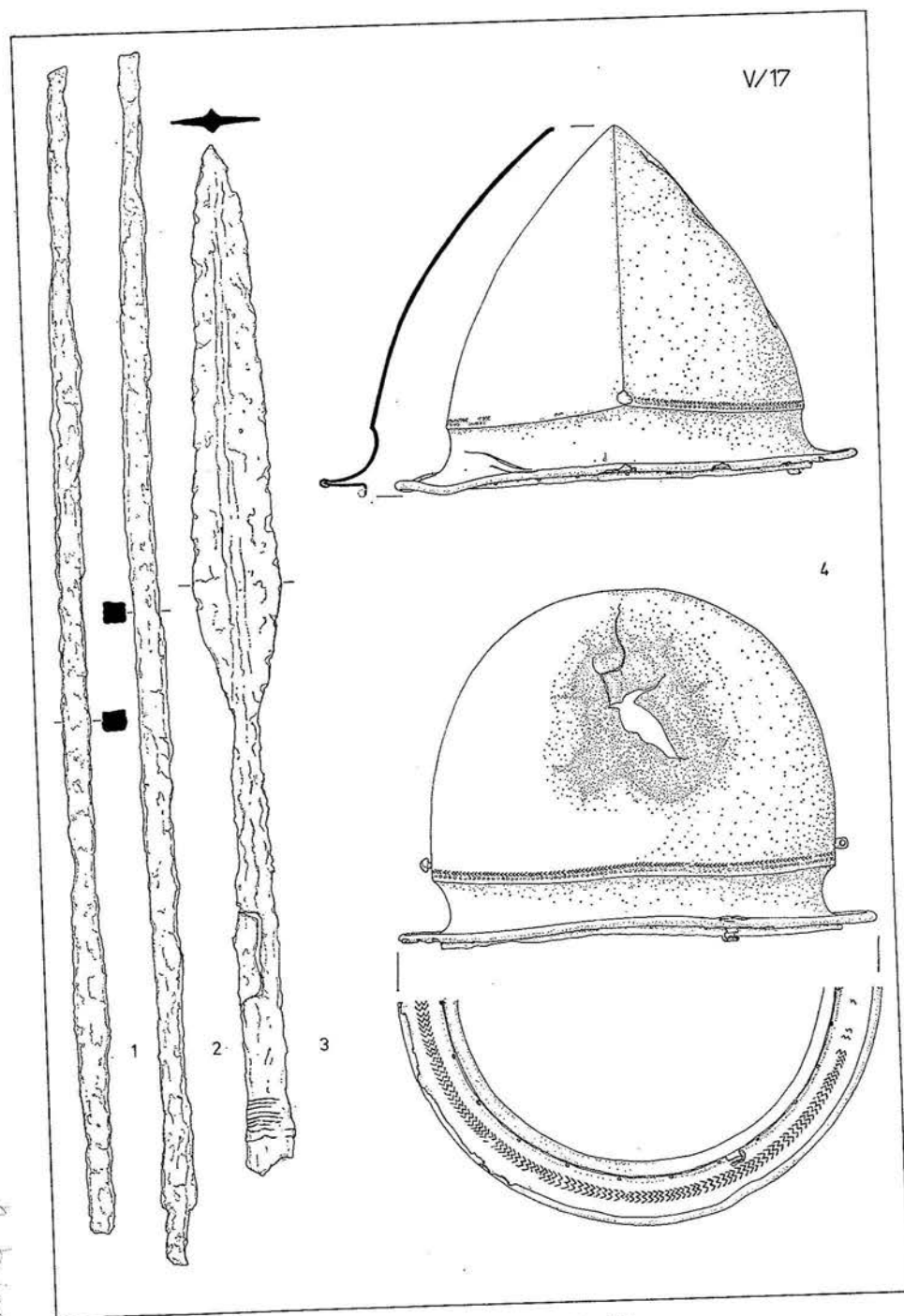


T. 27 Dolenjske Toplice. 2, 4, 5: 2/5, ostalo 1/5

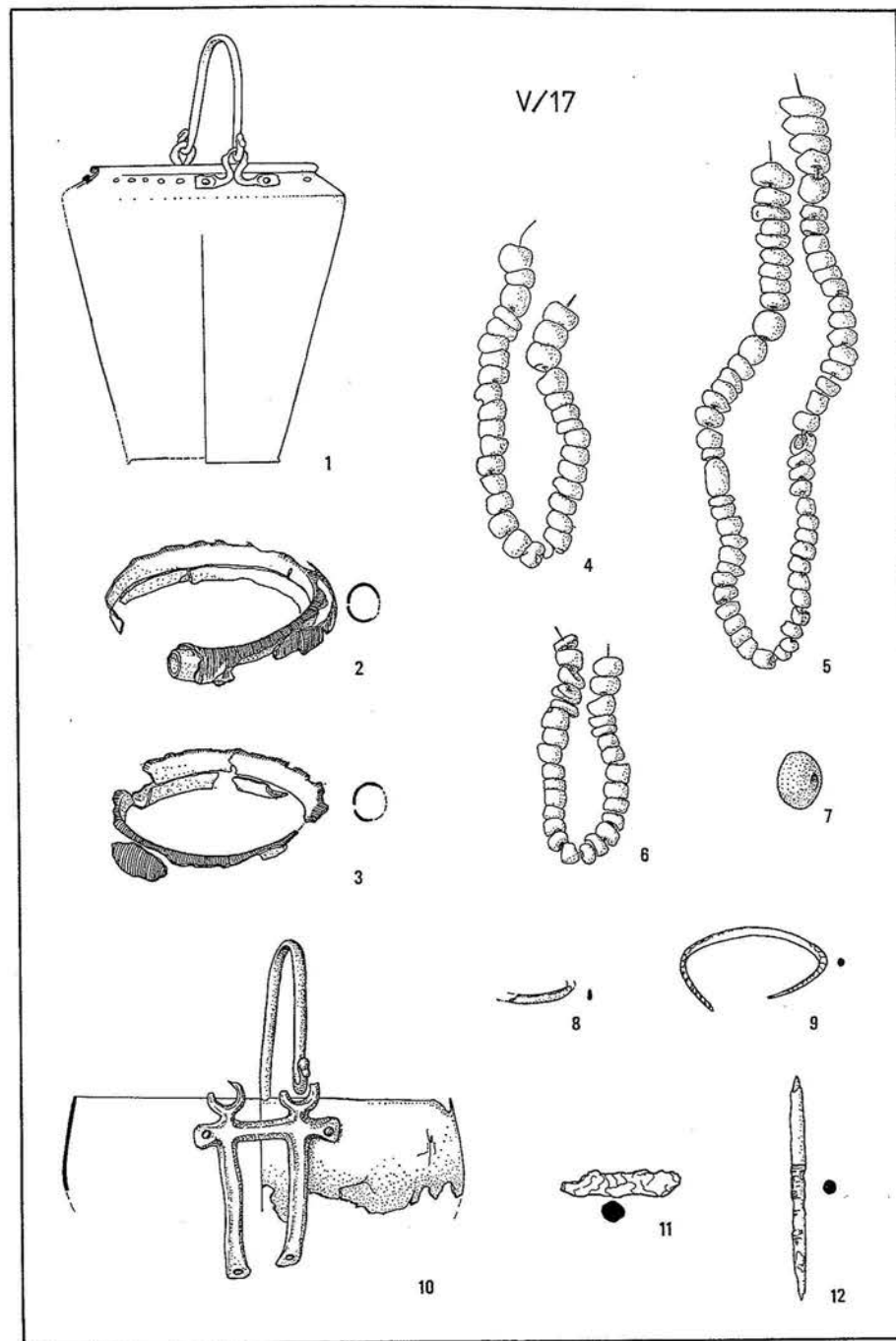


T. 28 Dolenjske Toplice. 5, 8, 13: 1/5, ostalo 2/5

napisi b

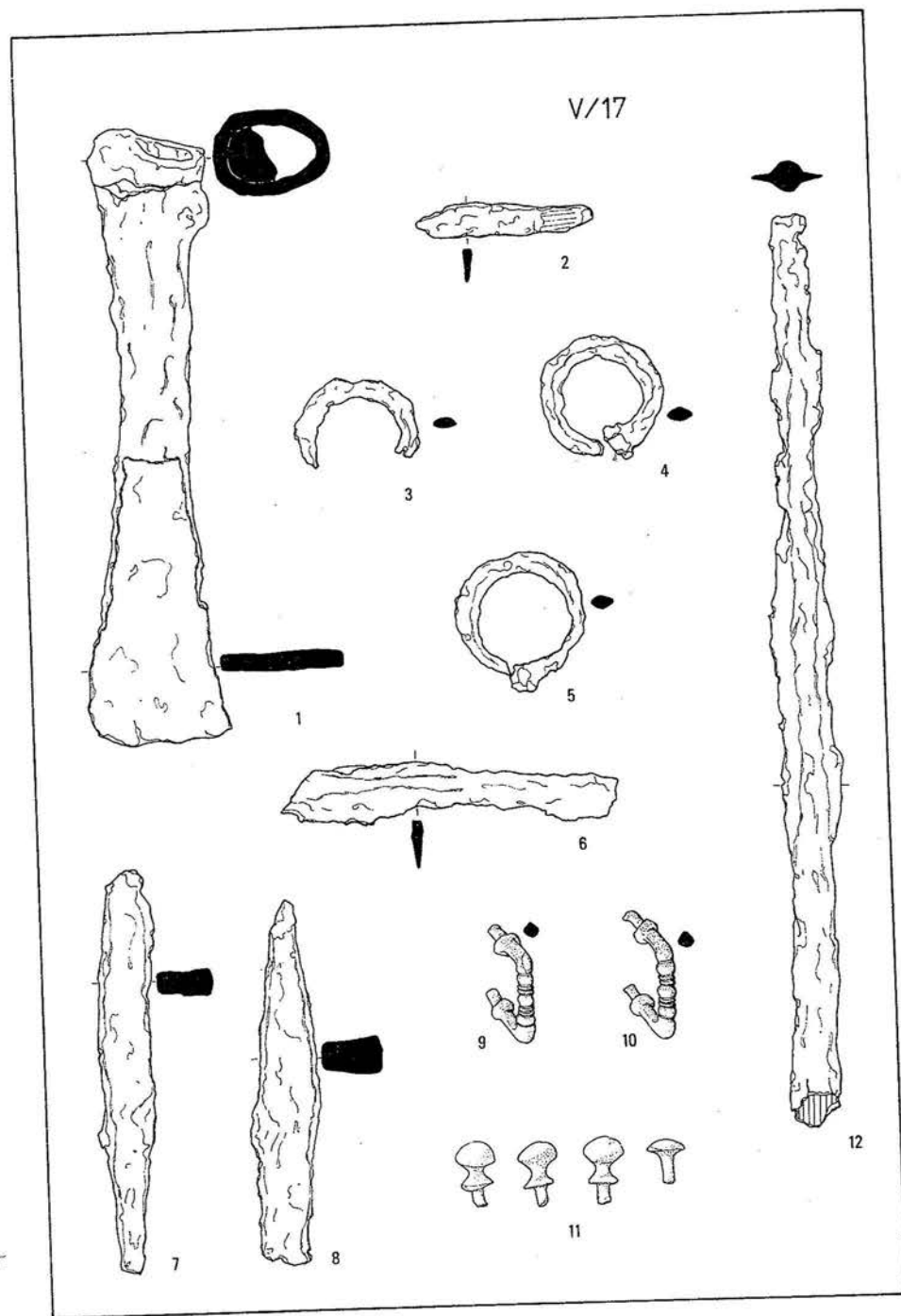


T. 29 Dolenjske Toplice. Vse 1/4

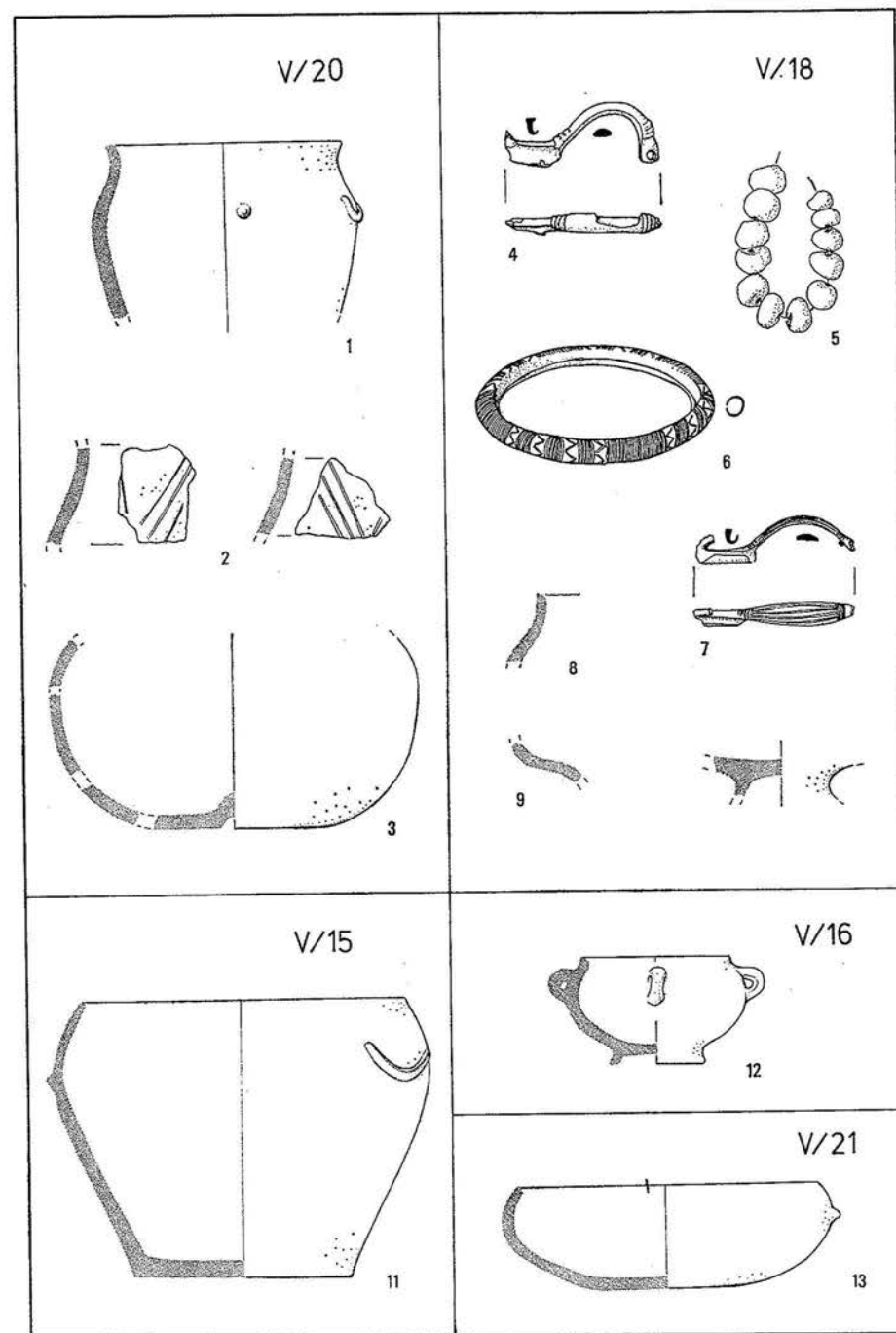


T. 30 Dolenjske Toplice. 1, 10: 1/5, ostalo 2/5

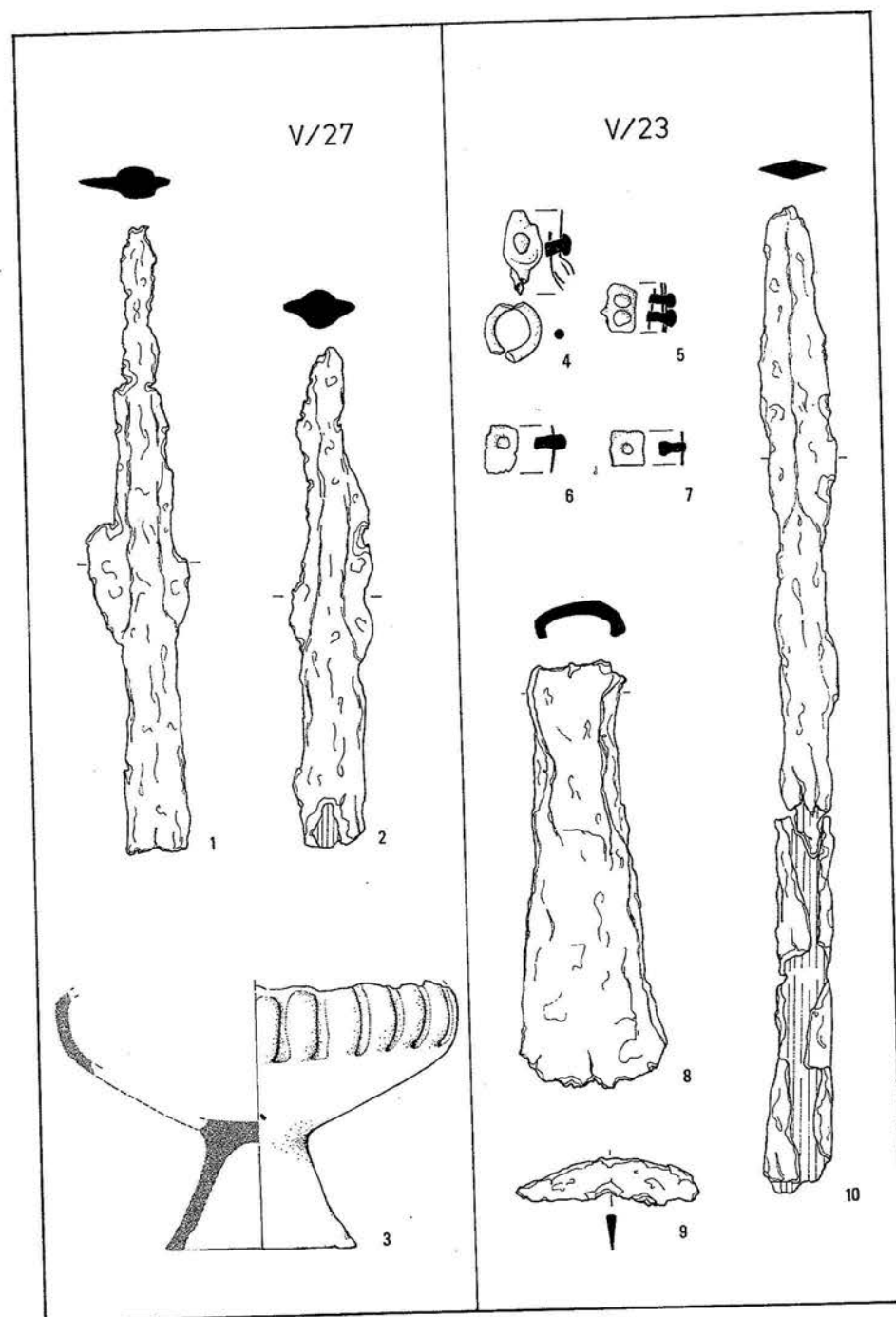
mujski



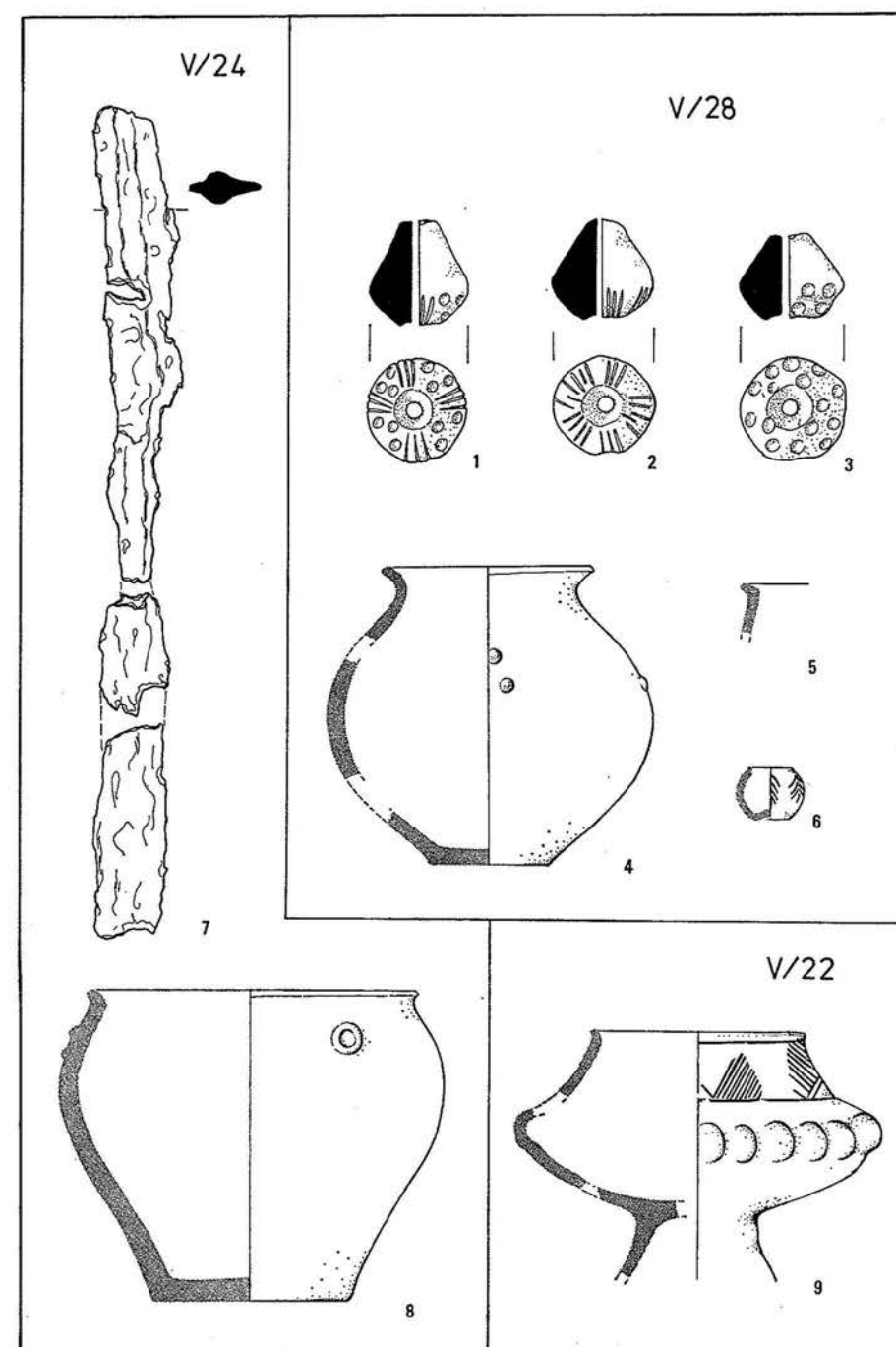
T. 31 Dolenjske Toplice. Vse 2/5



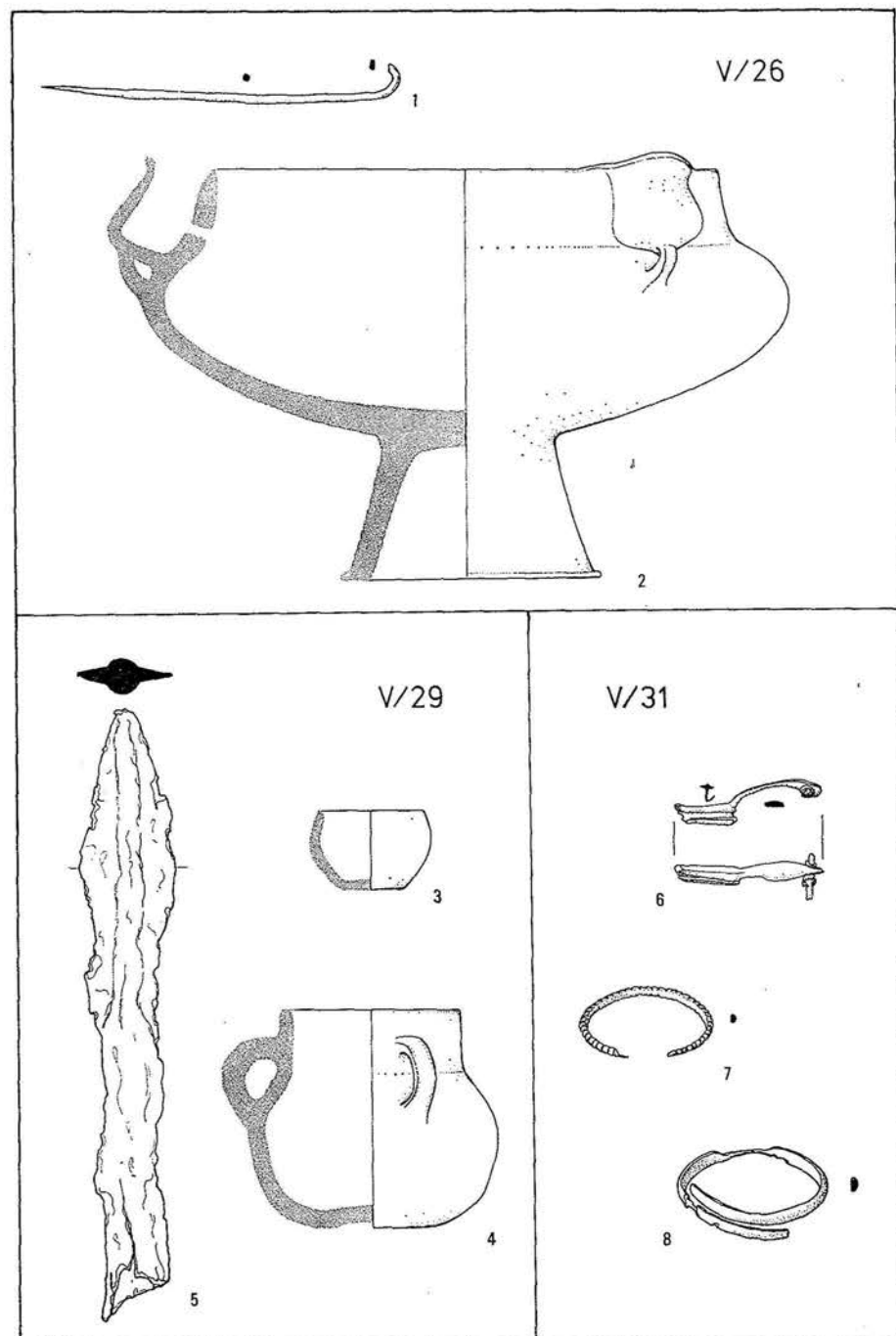
T. 32 Dolenjske Toplice. 4—7: 2/5, ostalo 1/5



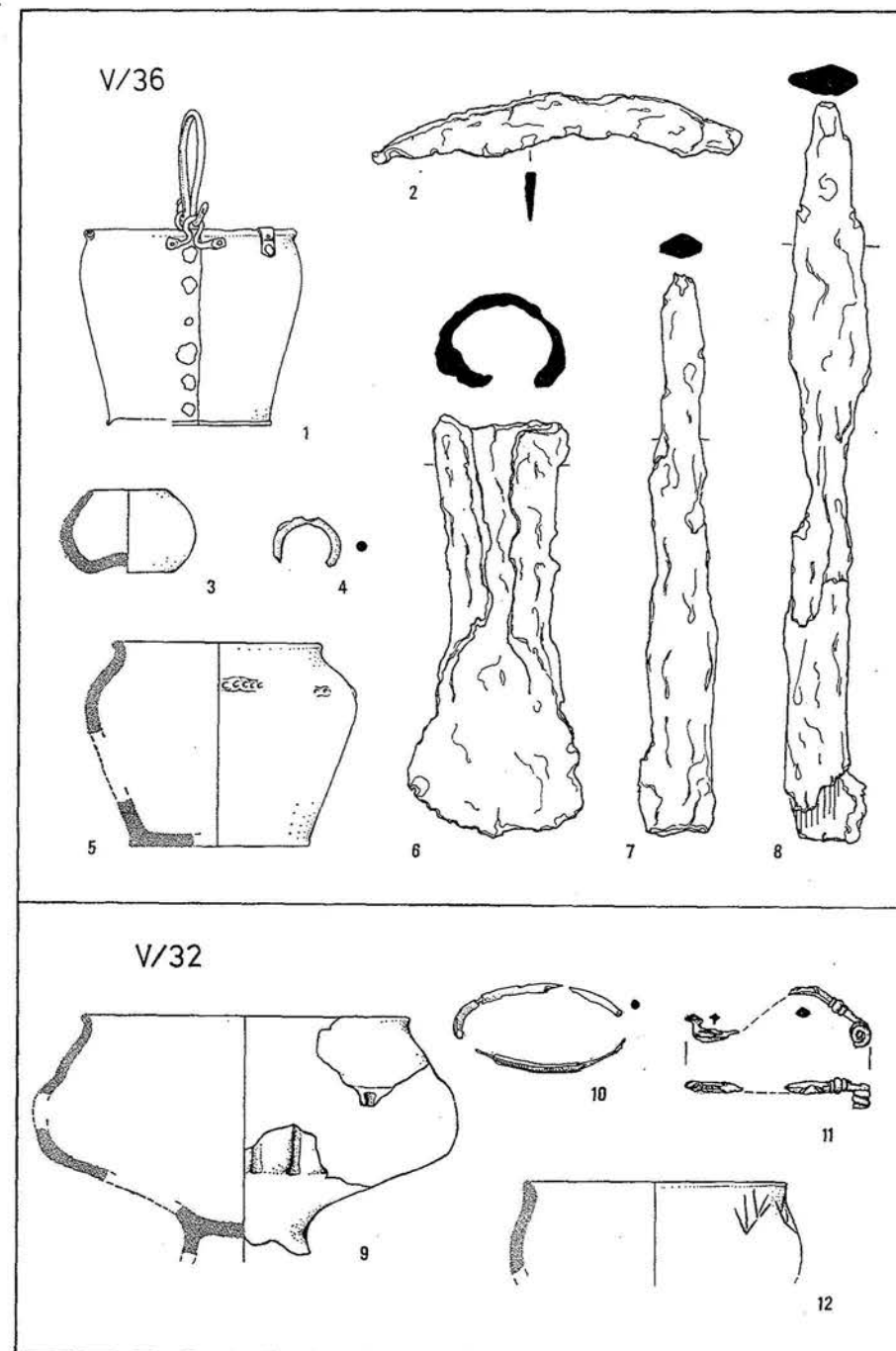
T. 33 Dolenjske Toplice. 3: 1/5, ostalo 2/5



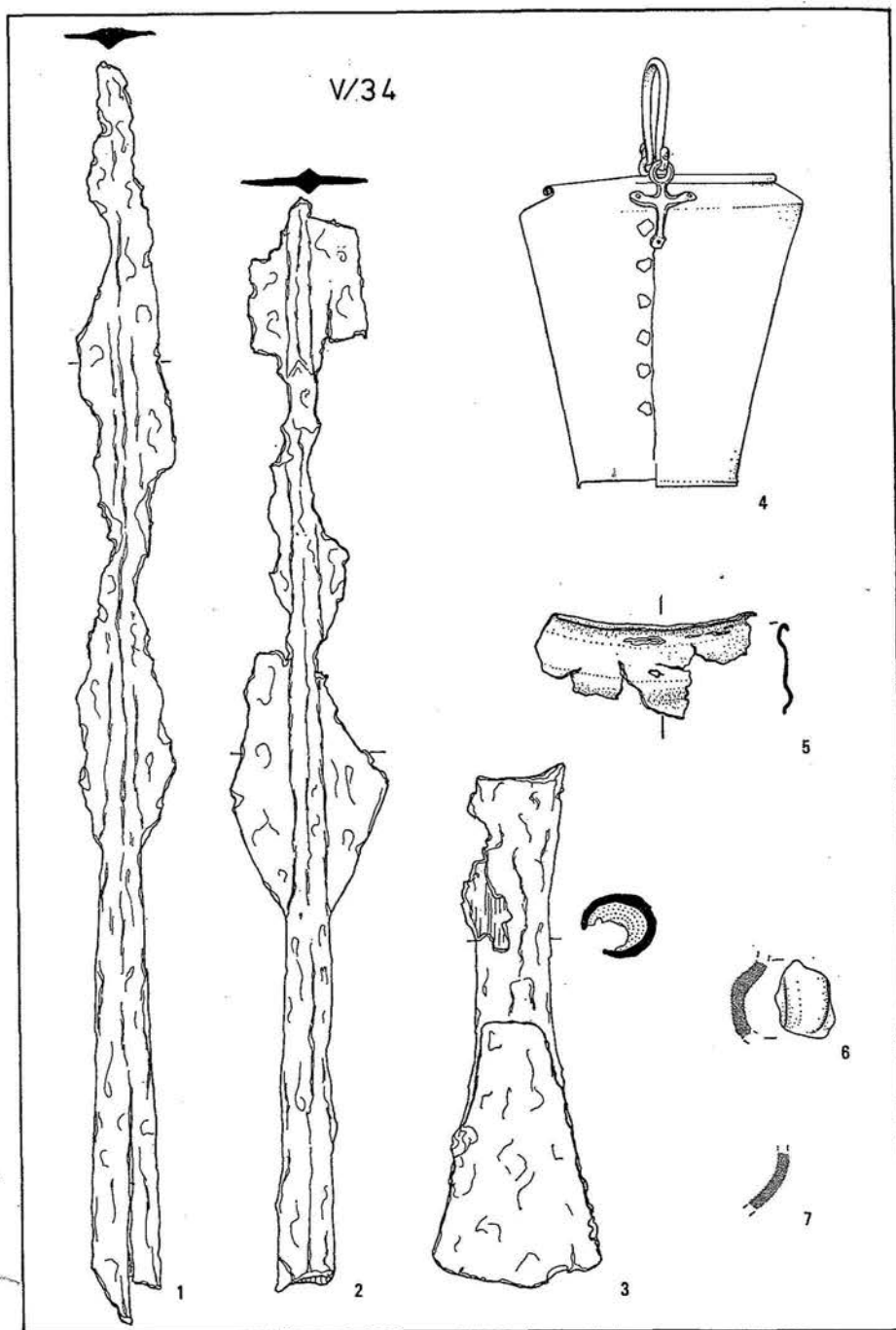
T. 34 Dolenjske Toplice. 1—3, 7: 2/5, ostalo 1/5



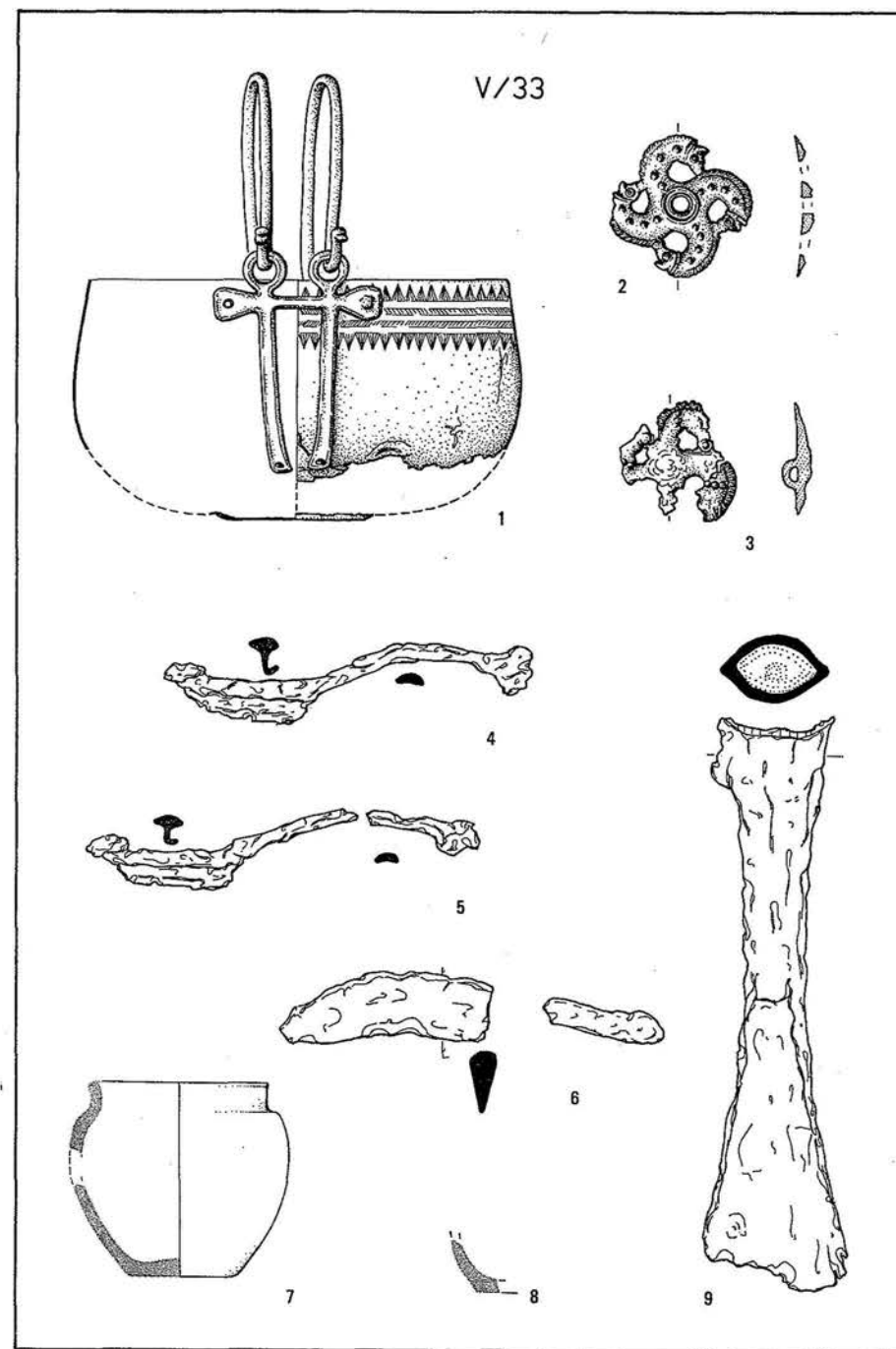
T. 35 Dolenjske Toplice. 2—4: 1/5, ostalo 2/5



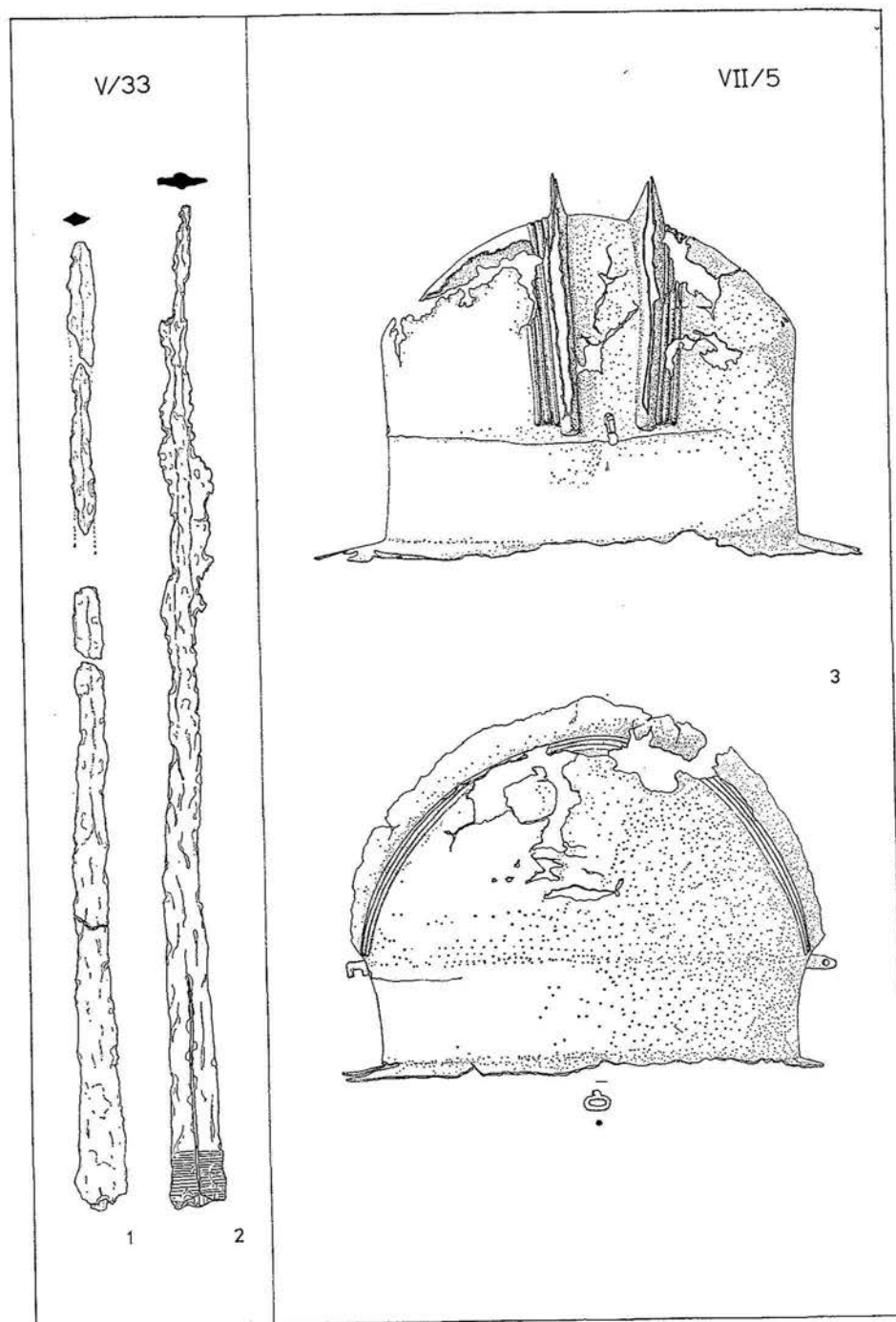
T. 36 Dolenjske Toplice. 1, 3, 5, 9, 12: 1/5, ostalo 2/5



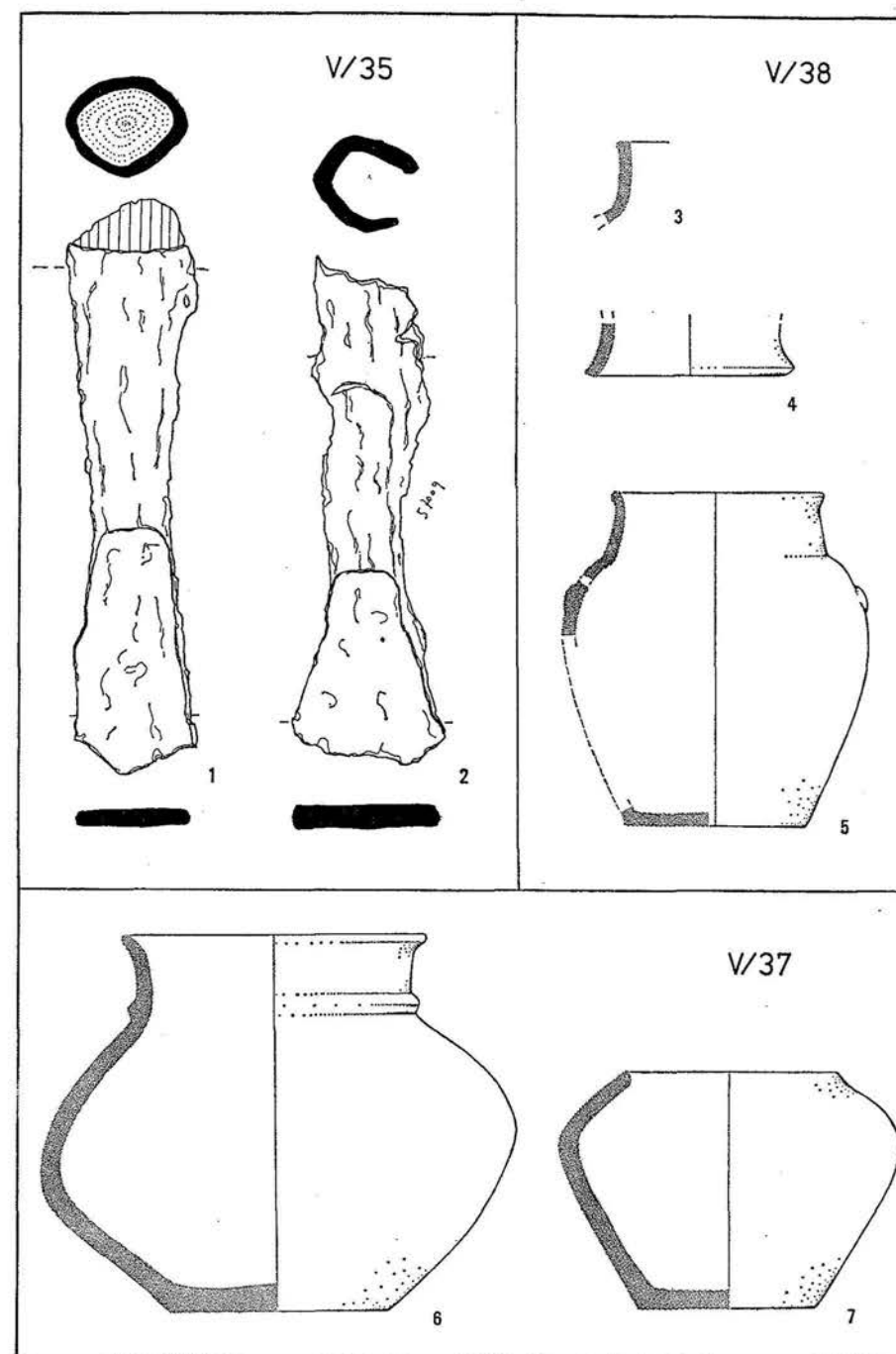
T. 37 Dolenske Toplice. 1—3, 5: 2/5, ostalo 1/5



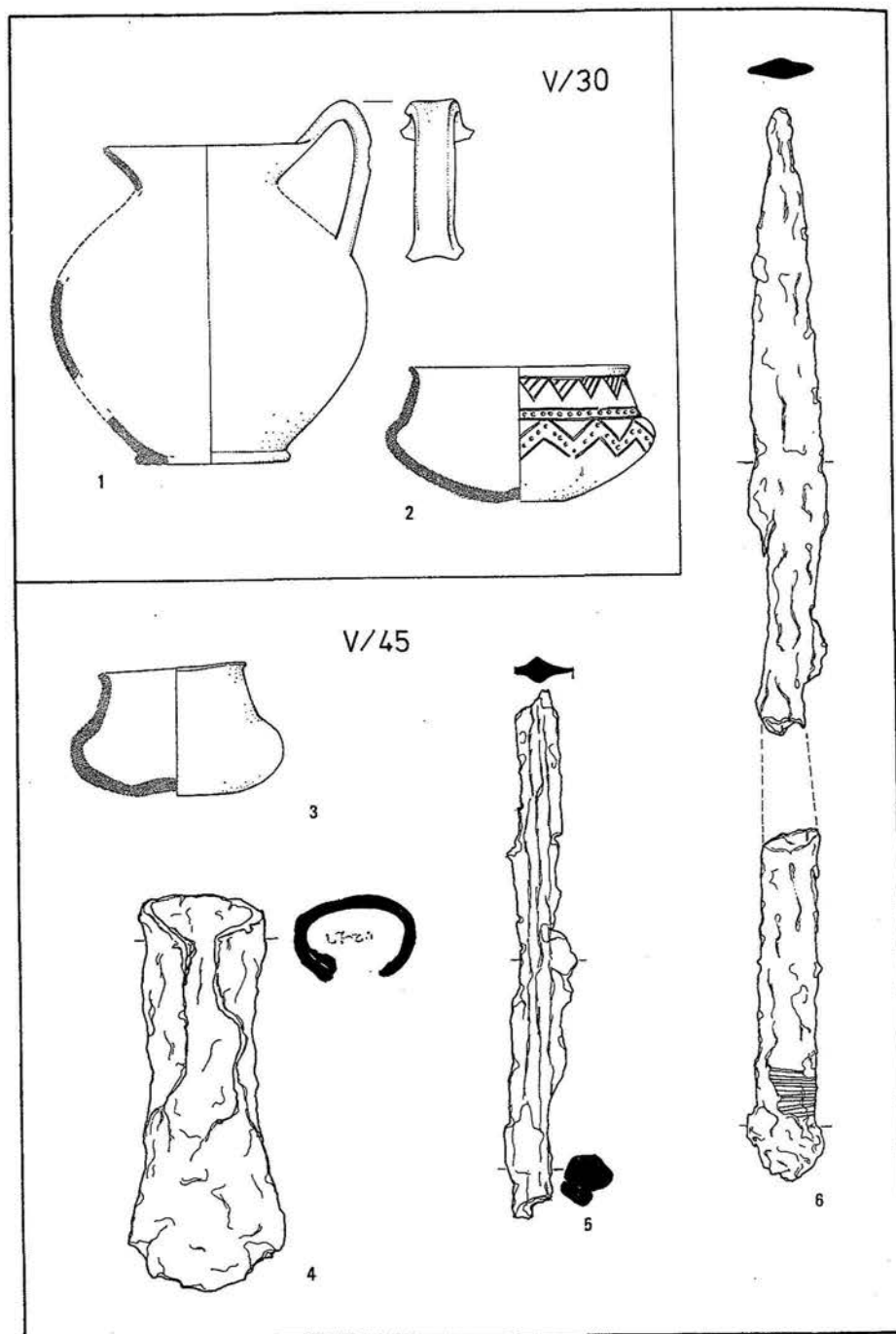
T. 38 Dolenske Toplice. 2—6, 9: 2/5, ostalo 1/5



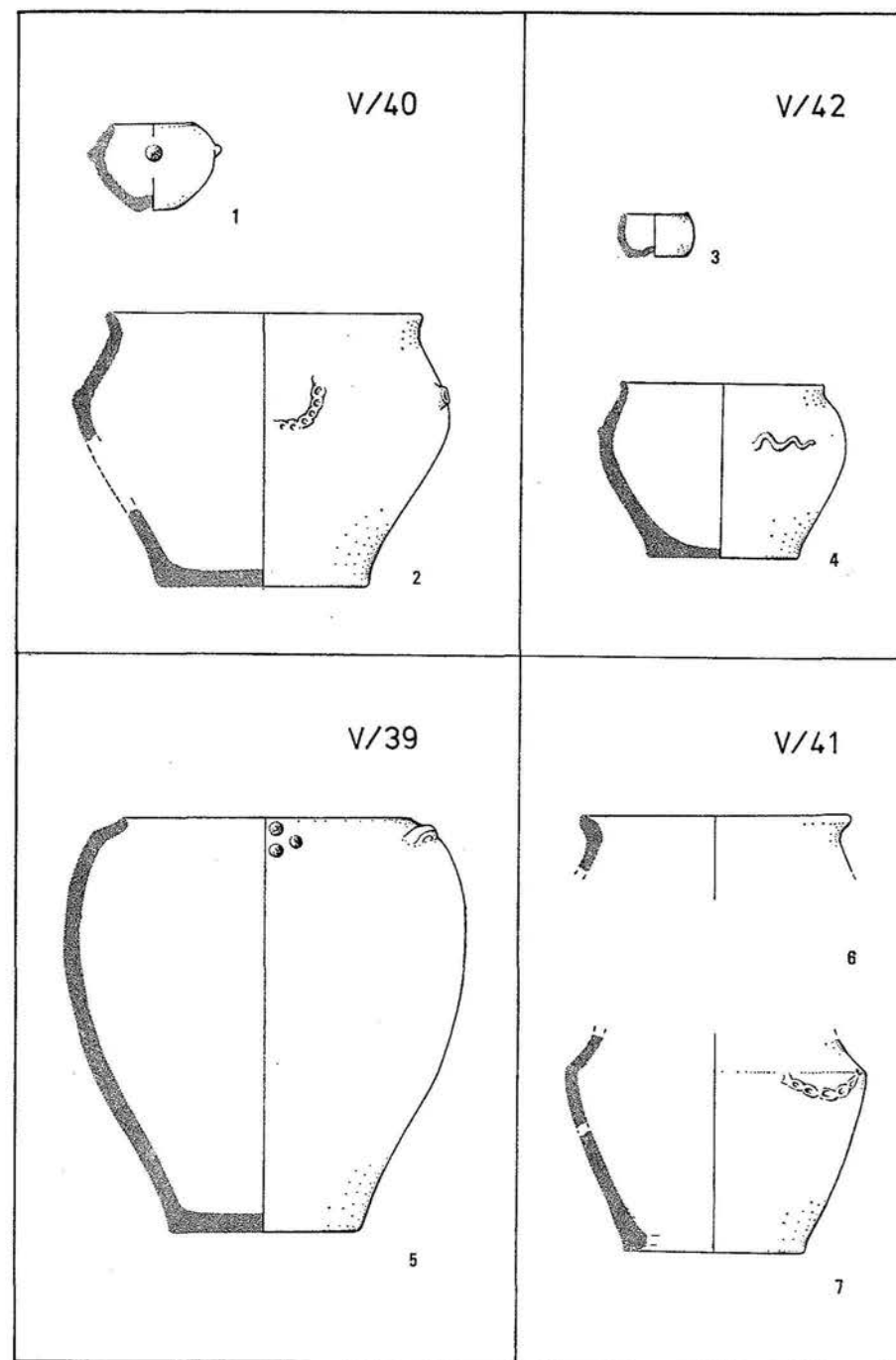
T. 39 Dolenjske Toplice. Vse 1/4



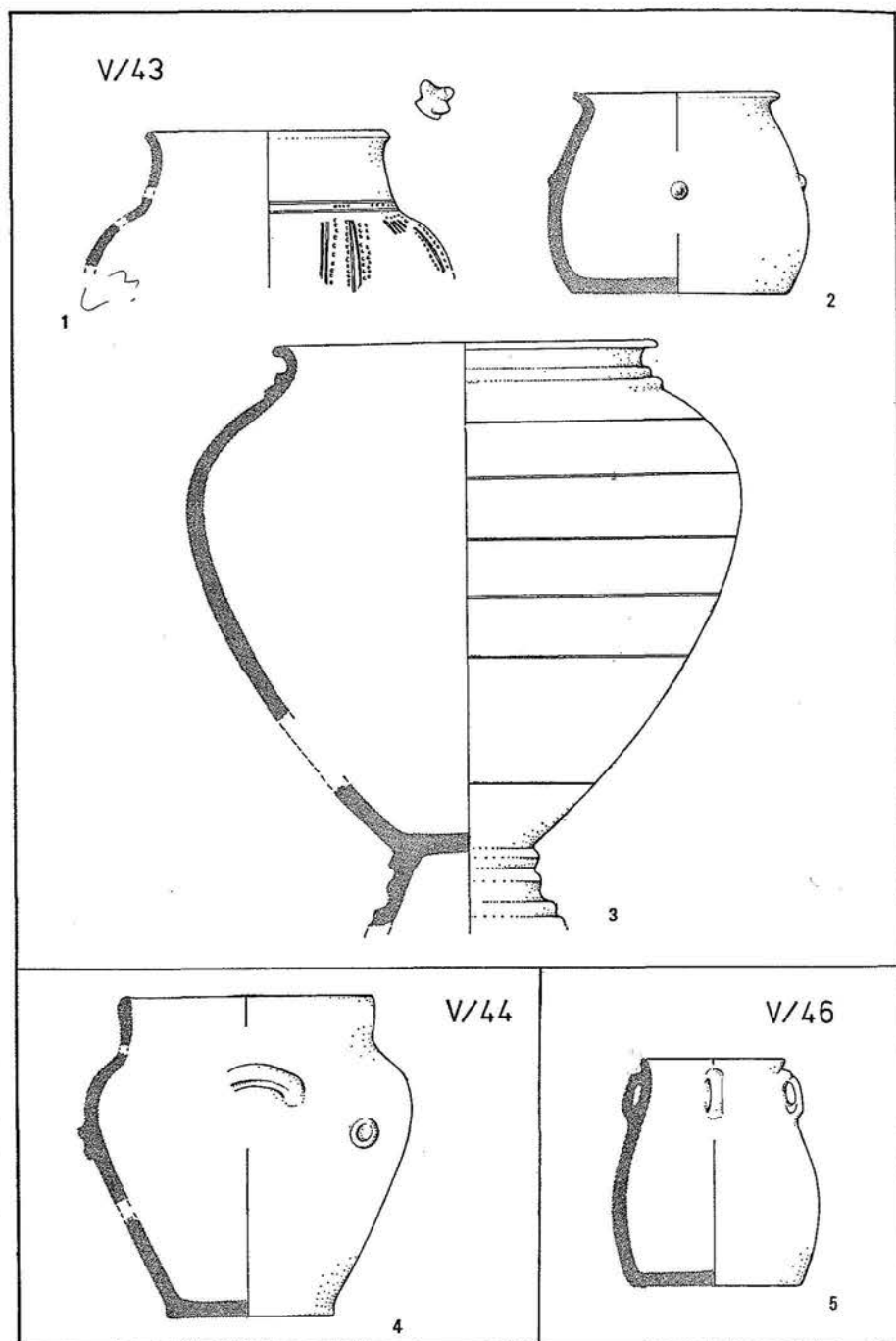
T. 40 Dolenjske Toplice. 1, 2: 2/5, ostalo 1/5



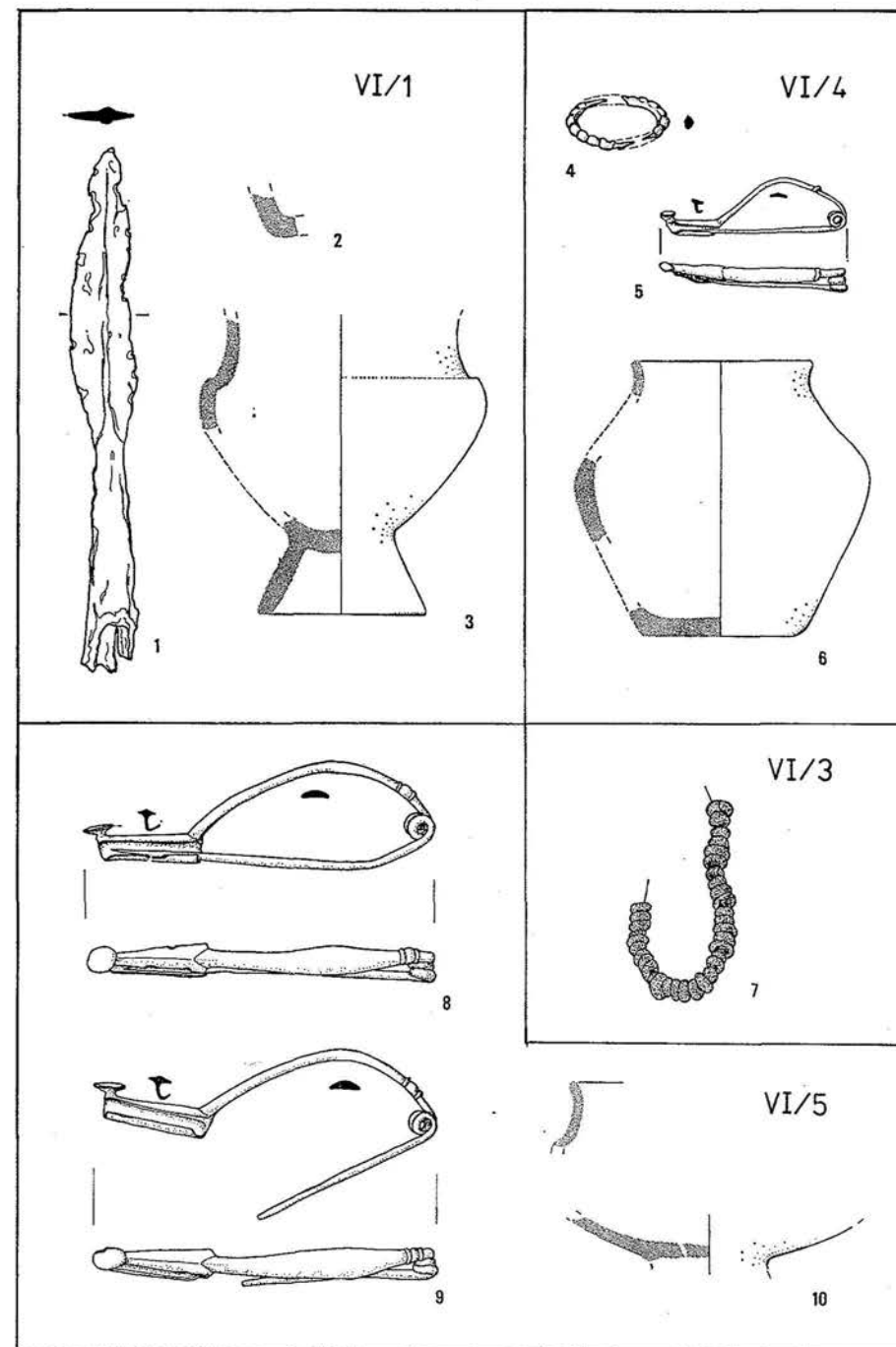
T. 41 Dolenjske Toplice. 1—3: 1/5, ostalo 2/5



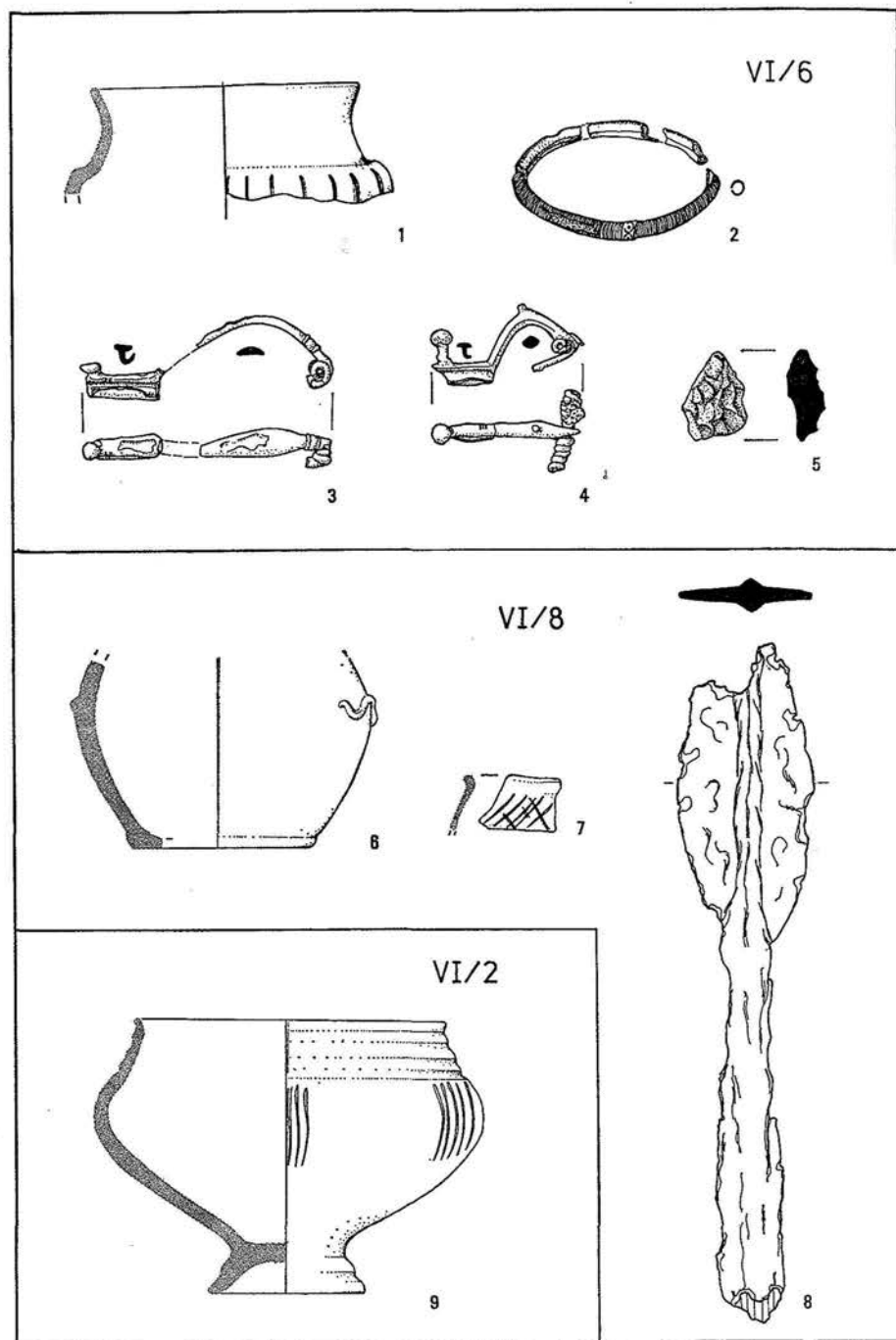
T. 42 Dolenjske Toplice. Vse 1/5



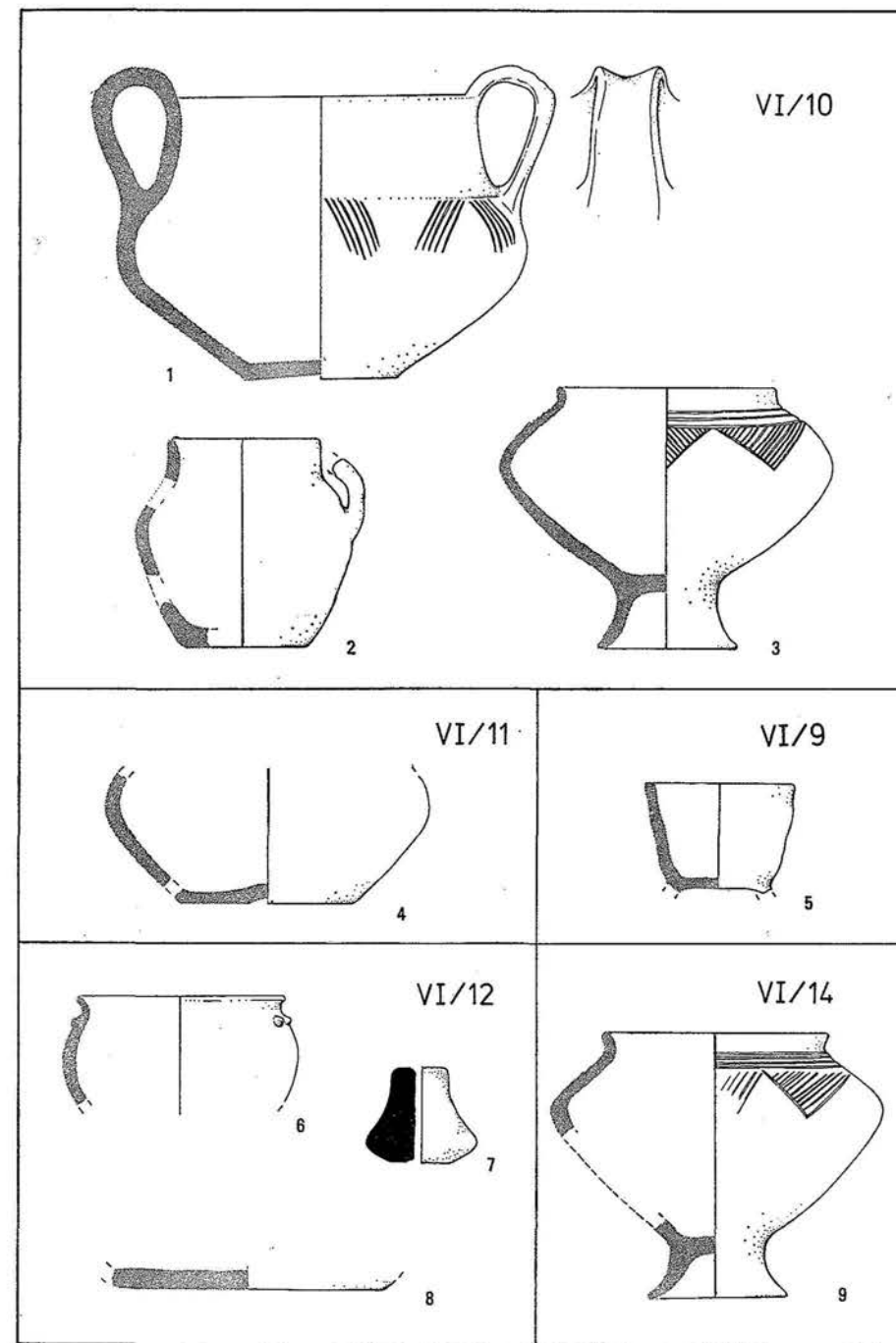
T. 43 Dolenjske Toplice. Vse 1/5



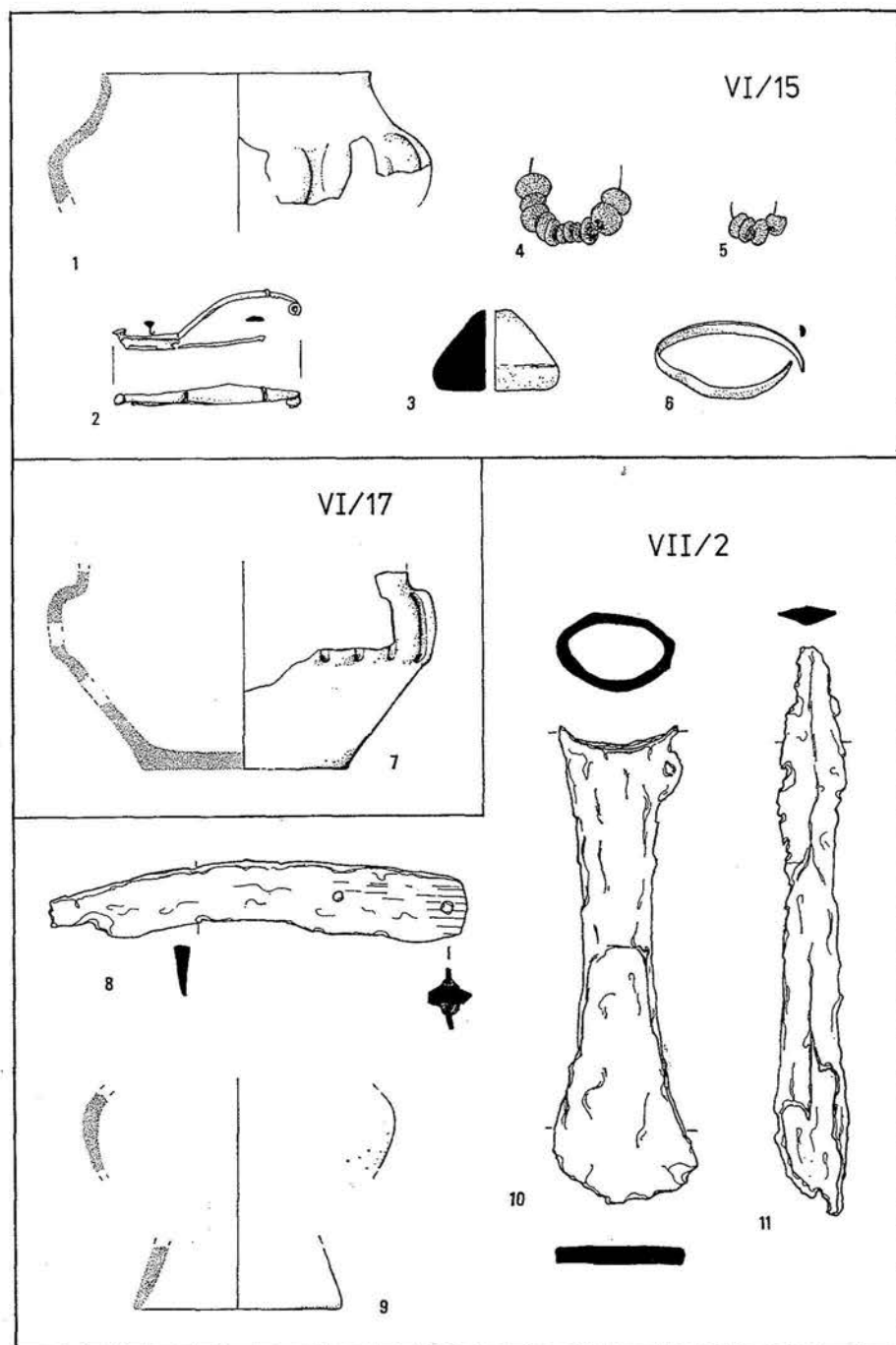
T. 44 Dolenjske Toplice. 2, 3, 6, 10: 1/5, ostalo 2/5



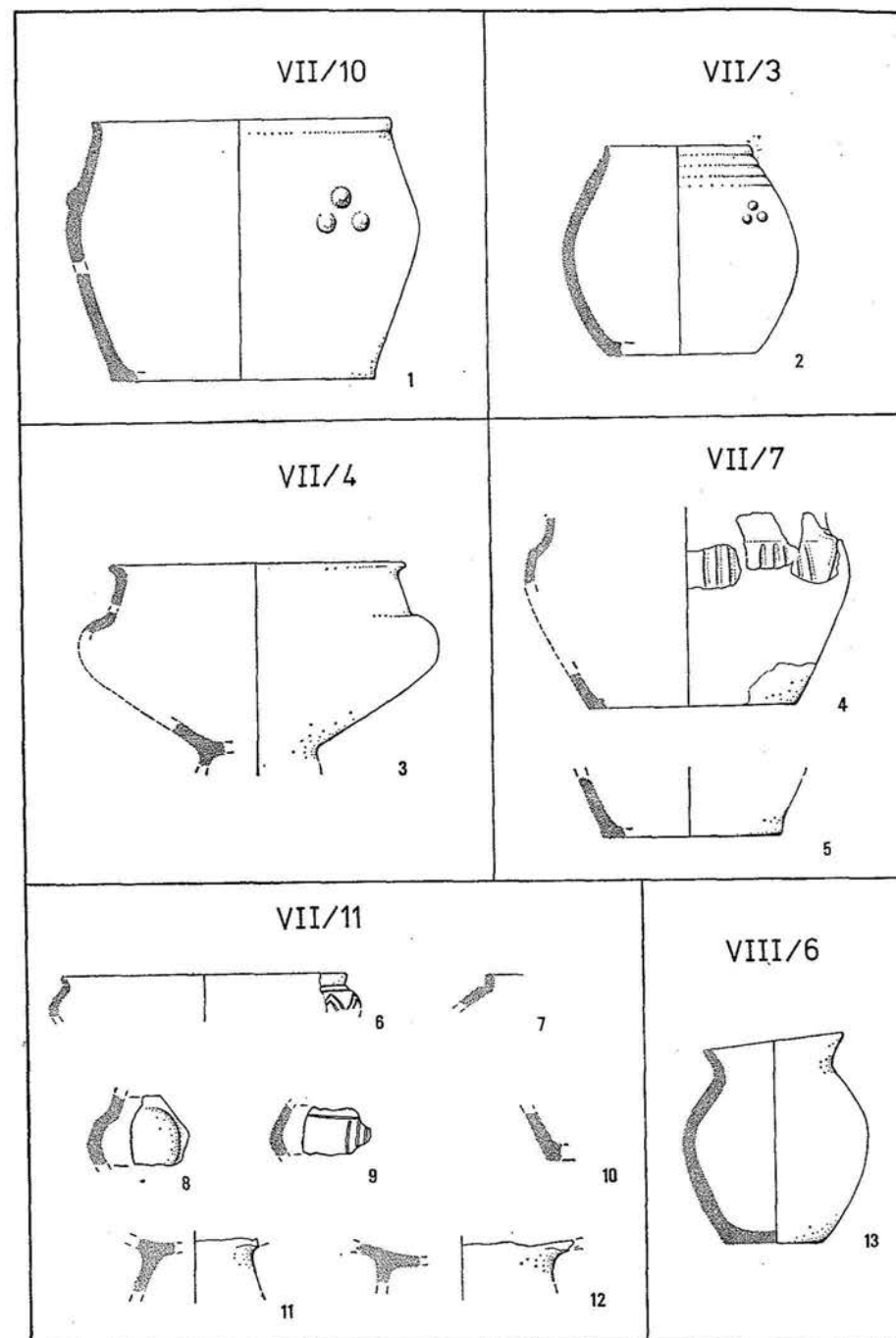
T. 45 Dolenjske Toplice. 2—5, 8: 2/5, ostalo 1/5



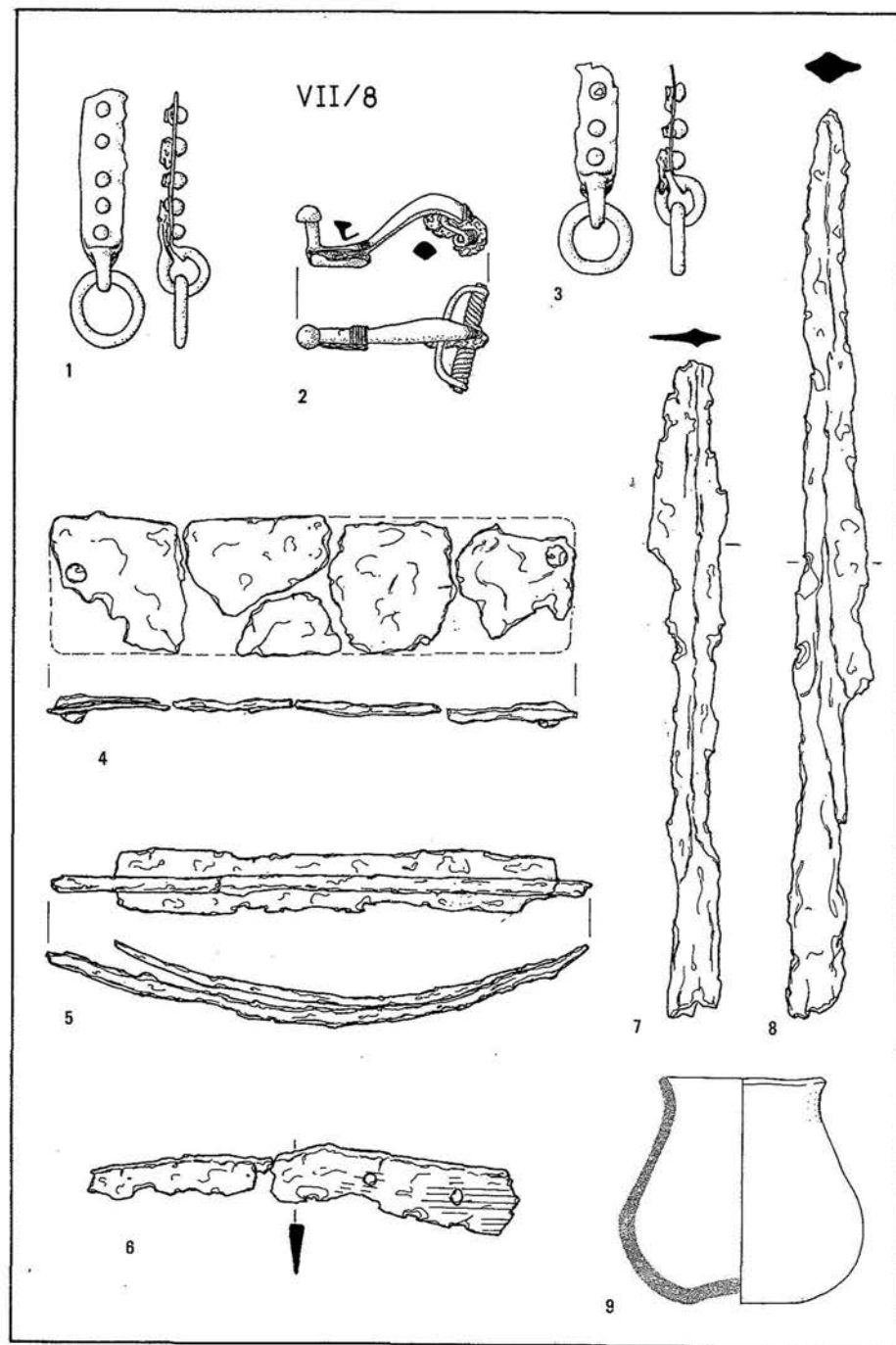
T. 46 Dolenjske Toplice. 7: 2/5, ostalo 1/5



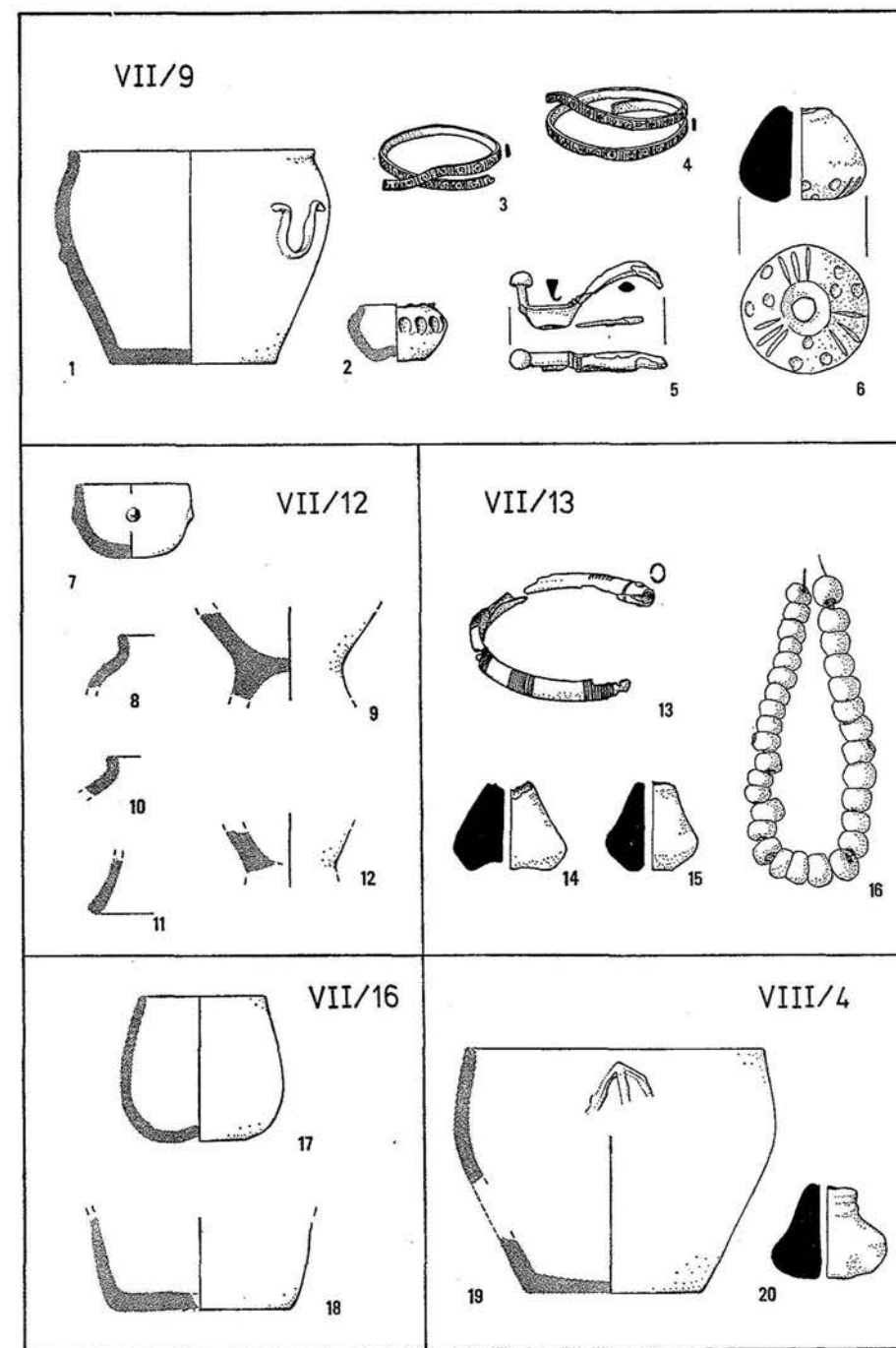
T. 47 Dolenjske Toplice. 1, 7, 9: 1/5, ostalo 2/5



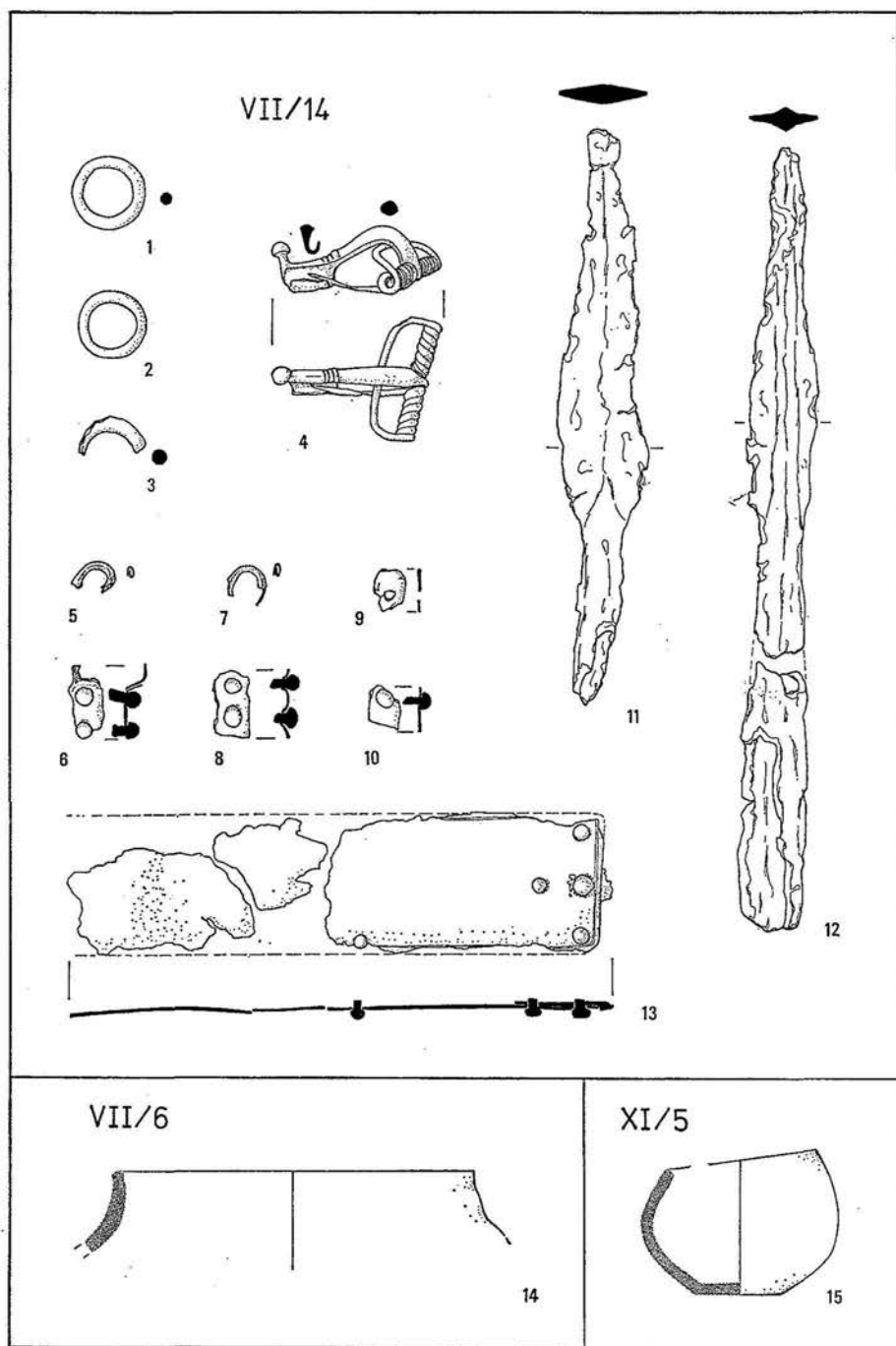
T. 48 Dolenjske Toplice. Vse 1/5



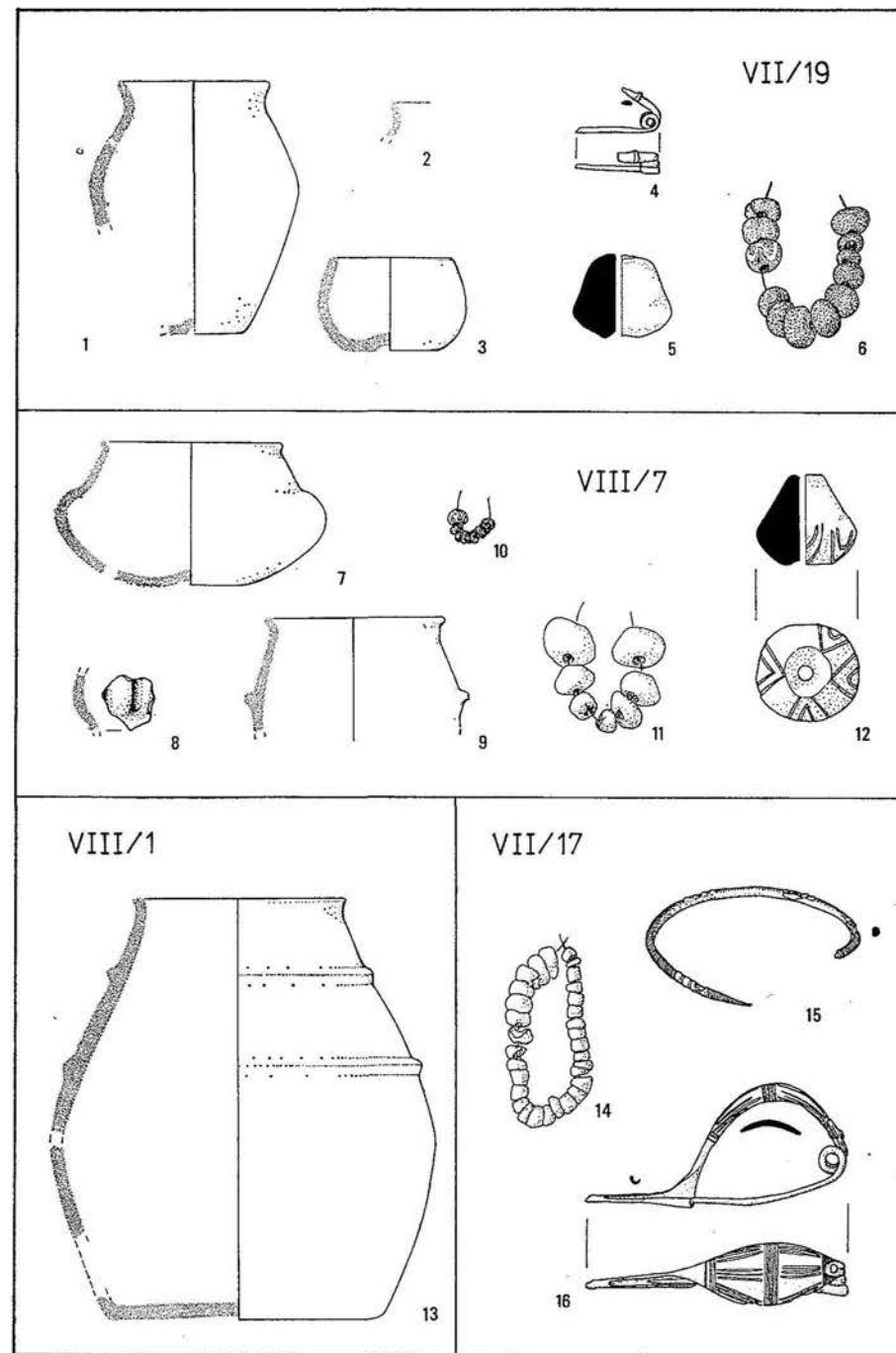
T. 49 Dolenjske Toplice. 9: 1/5, ostalo 2/5



T. 50 Dolenjske Toplice. 3—6, 13—16, 20: 2/5, ostalo 1/5



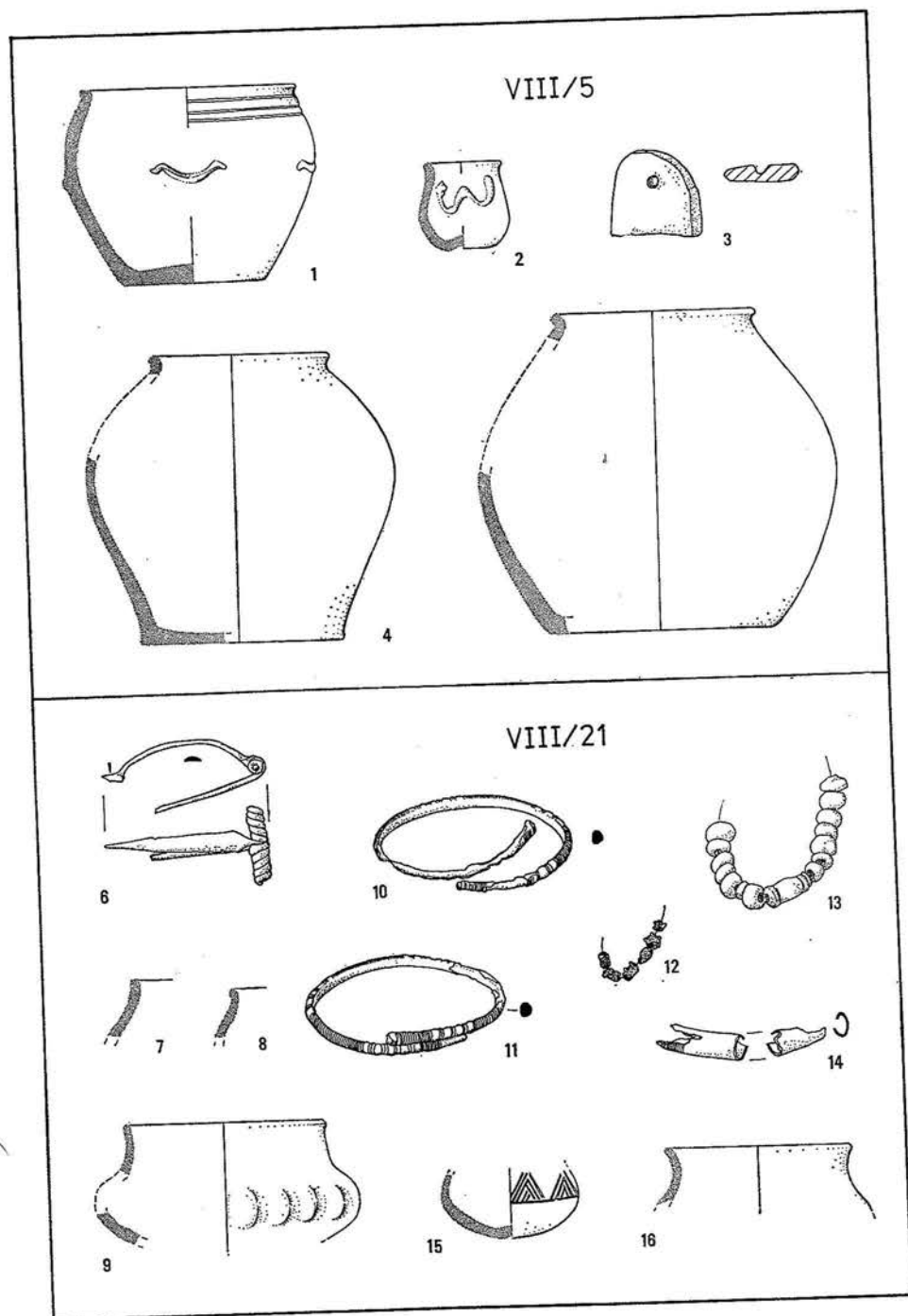
T. 51 Dolenjske Toplice. 1—13: 2/5, ostalo 1/5



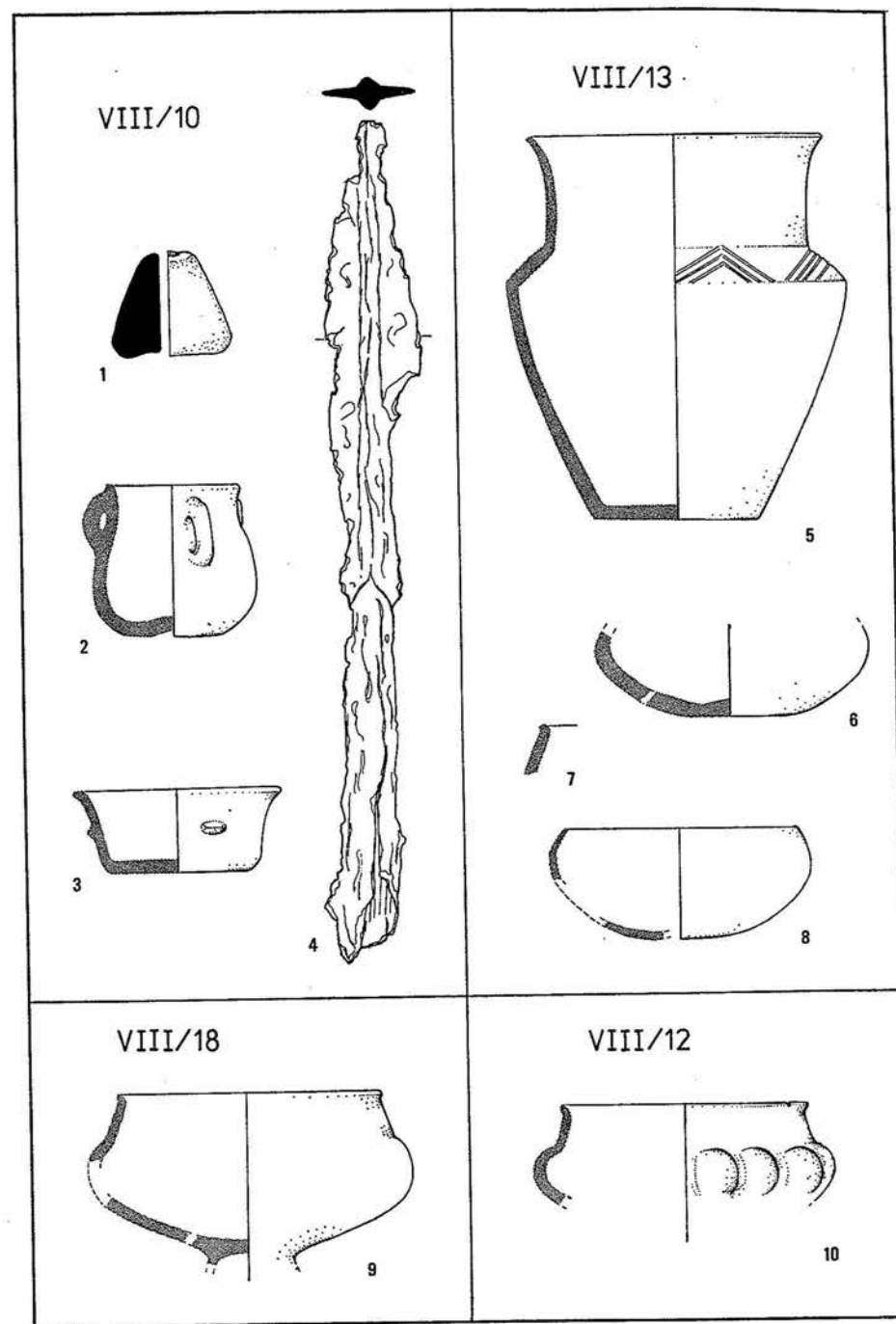
T. 52 Dolenjske Toplice. 1—3, 7—9, 13: 1/5, ostalo 2/5

1. 1000000
 2. 1000000
 3. 1000000
 4. 1000000
 5. 1000000
 6. 1000000
 7. 1000000
 8. 1000000
 9. 1000000
 10. 1000000
 11. 1000000
 12. 1000000
 13. 1000000
 14. 1000000
 15. 1000000
 16. 1000000
 17. 1000000
 18. 1000000
 19. 1000000
 20. 1000000
 21. 1000000
 22. 1000000
 23. 1000000
 24. 1000000
 25. 1000000
 26. 1000000
 27. 1000000
 28. 1000000
 29. 1000000
 30. 1000000
 31. 1000000
 32. 1000000
 33. 1000000
 34. 1000000
 35. 1000000
 36. 1000000
 37. 1000000
 38. 1000000
 39. 1000000
 40. 1000000
 41. 1000000
 42. 1000000
 43. 1000000
 44. 1000000
 45. 1000000
 46. 1000000
 47. 1000000
 48. 1000000
 49. 1000000
 50. 1000000
 51. 1000000
 52. 1000000
 53. 1000000
 54. 1000000
 55. 1000000
 56. 1000000
 57. 1000000
 58. 1000000
 59. 1000000
 60. 1000000
 61. 1000000
 62. 1000000
 63. 1000000
 64. 1000000
 65. 1000000
 66. 1000000
 67. 1000000
 68. 1000000
 69. 1000000
 70. 1000000
 71. 1000000
 72. 1000000
 73. 1000000
 74. 1000000
 75. 1000000
 76. 1000000
 77. 1000000
 78. 1000000
 79. 1000000
 80. 1000000
 81. 1000000
 82. 1000000
 83. 1000000
 84. 1000000
 85. 1000000
 86. 1000000
 87. 1000000
 88. 1000000
 89. 1000000
 90. 1000000
 91. 1000000
 92. 1000000
 93. 1000000
 94. 1000000
 95. 1000000
 96. 1000000
 97. 1000000
 98. 1000000
 99. 1000000
 100. 1000000

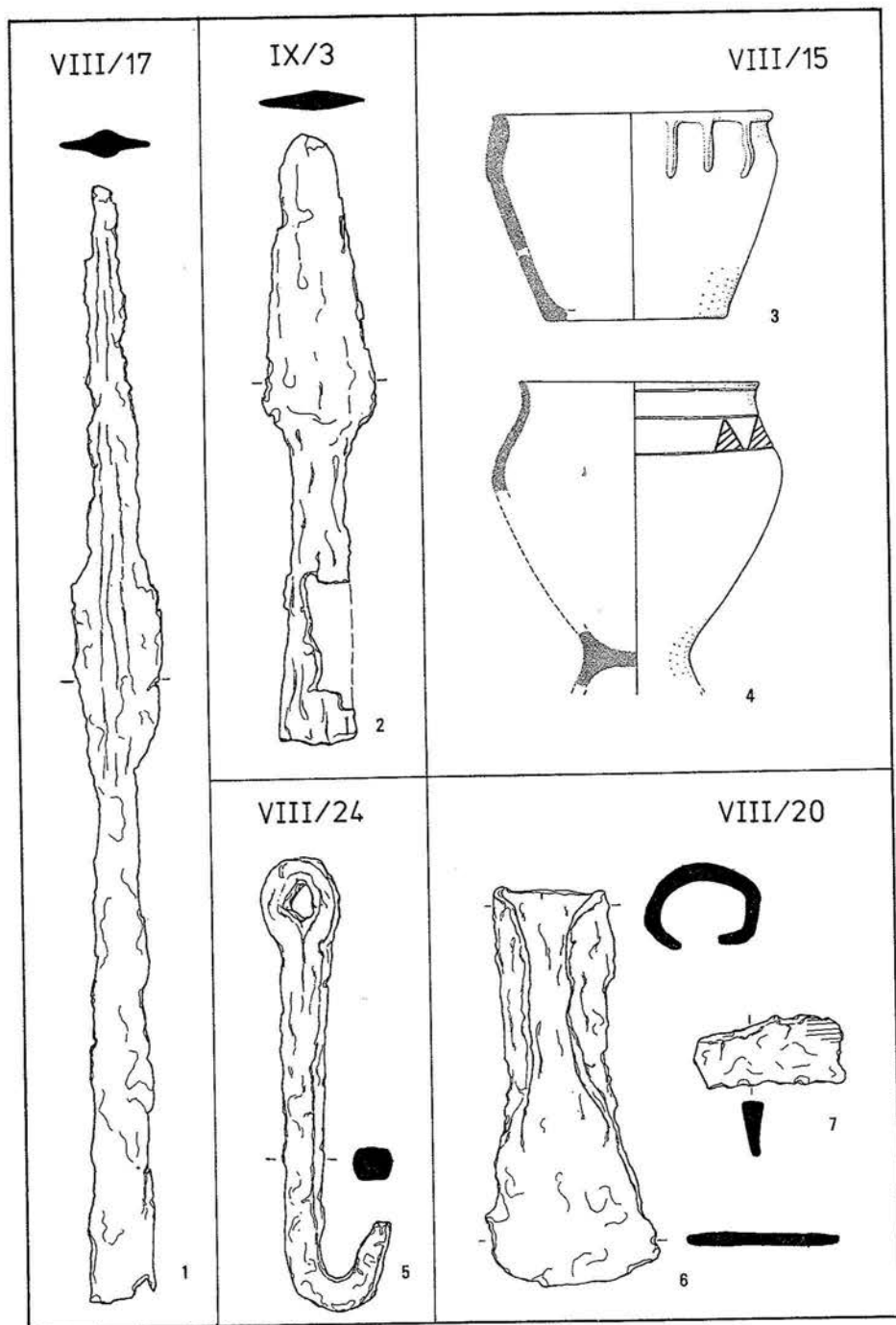
10 novih repelirno kot
vgrajen III/12
(752)



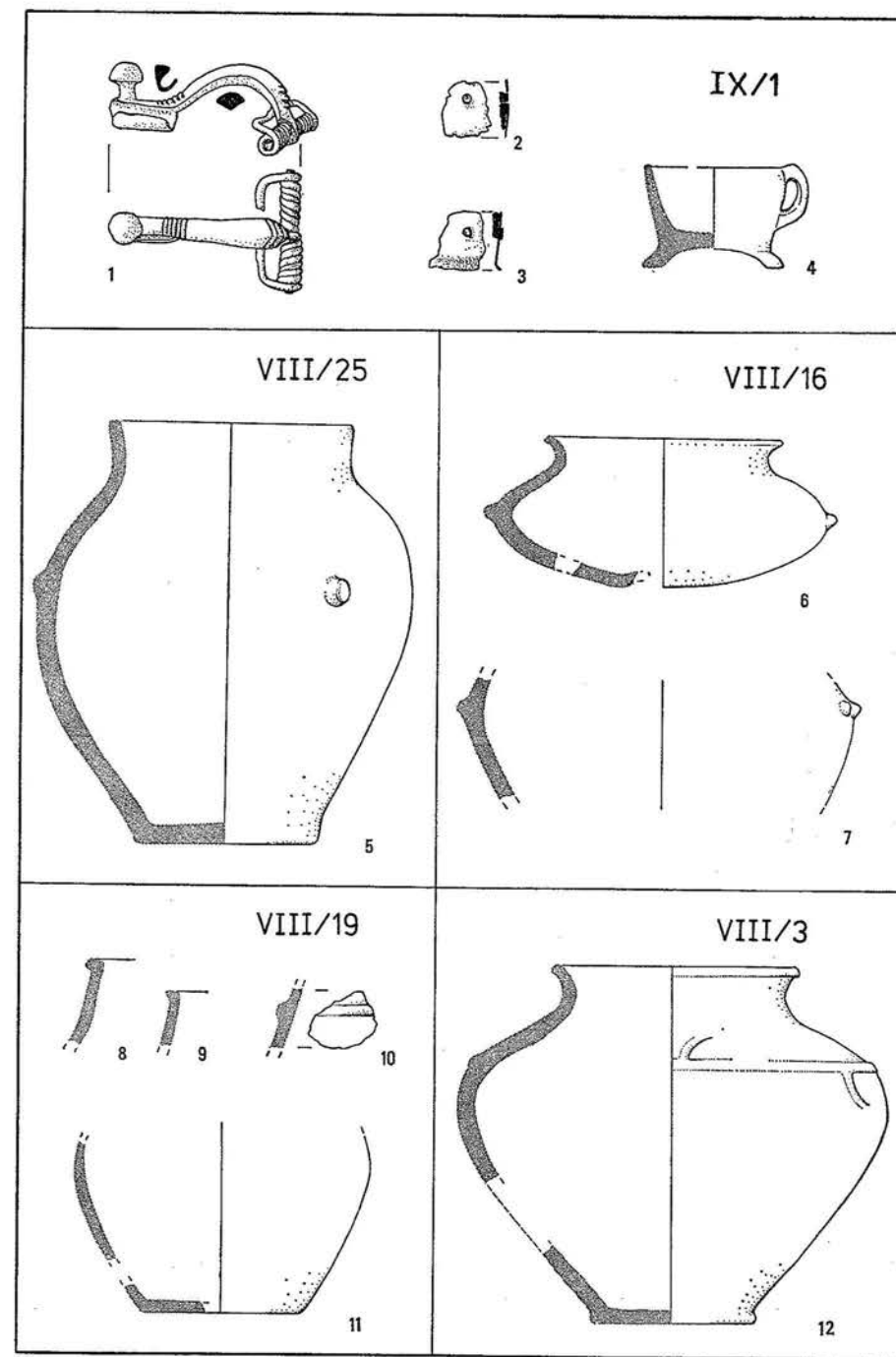
T. 53 Dolenjske Toplice. 3, 6, 10—14: 2/5, ostalo 1/5



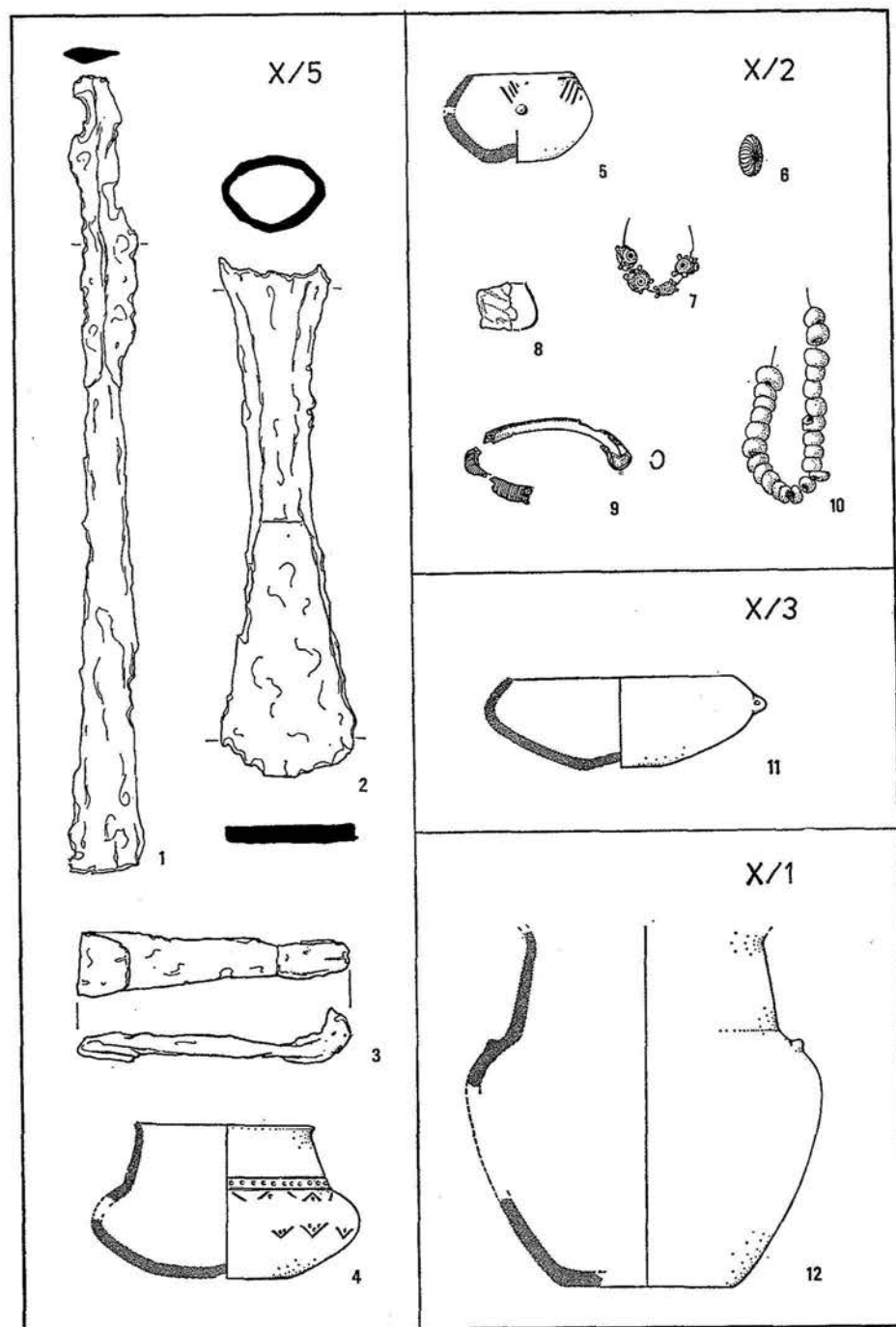
T. 54 Dolenjske Toplice. 1, 4: 2/5, ostalo 1/5



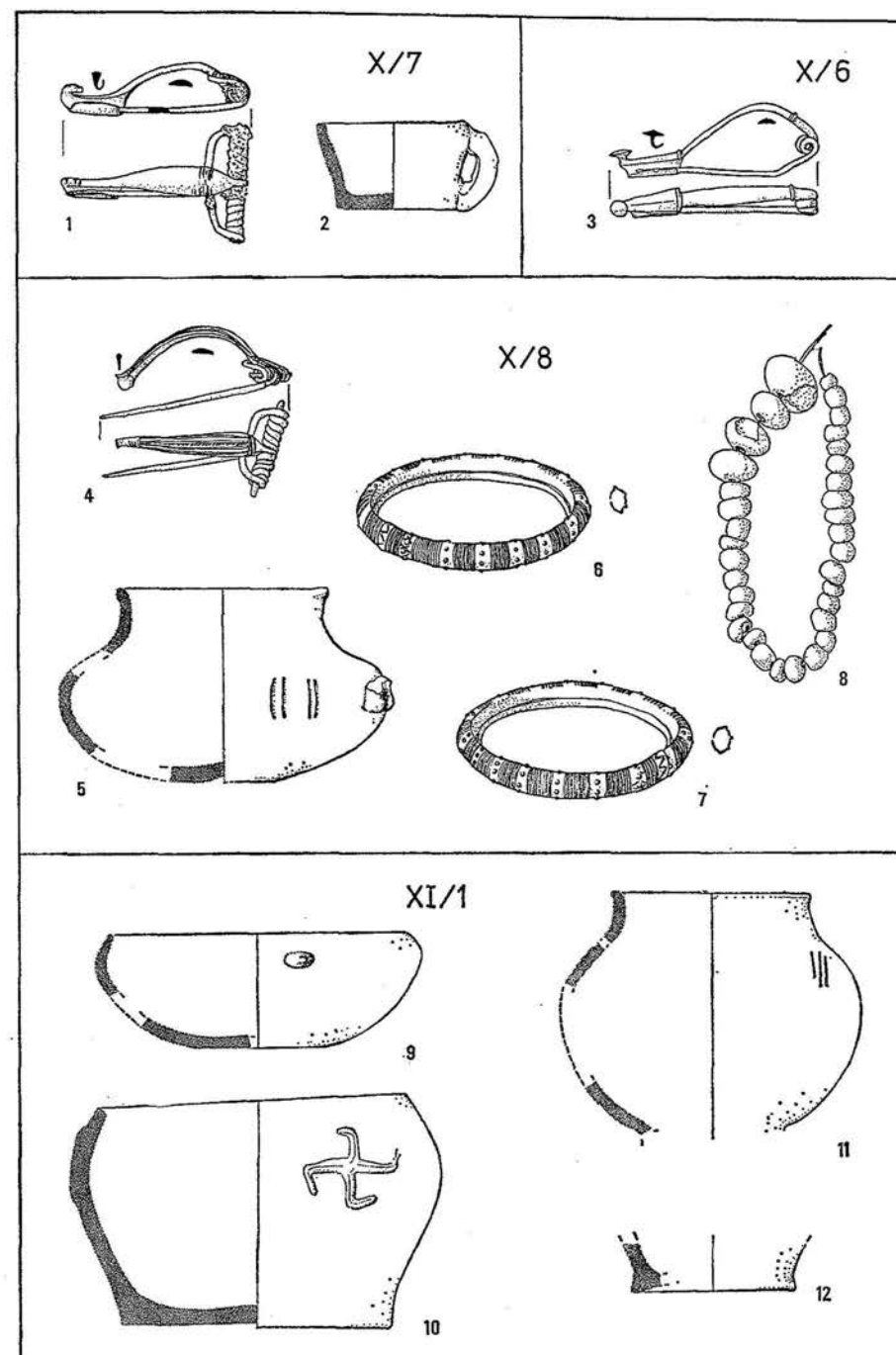
T. 55 Dolenjske Toplice. 3, 4: 1/5, ostalo 1/5



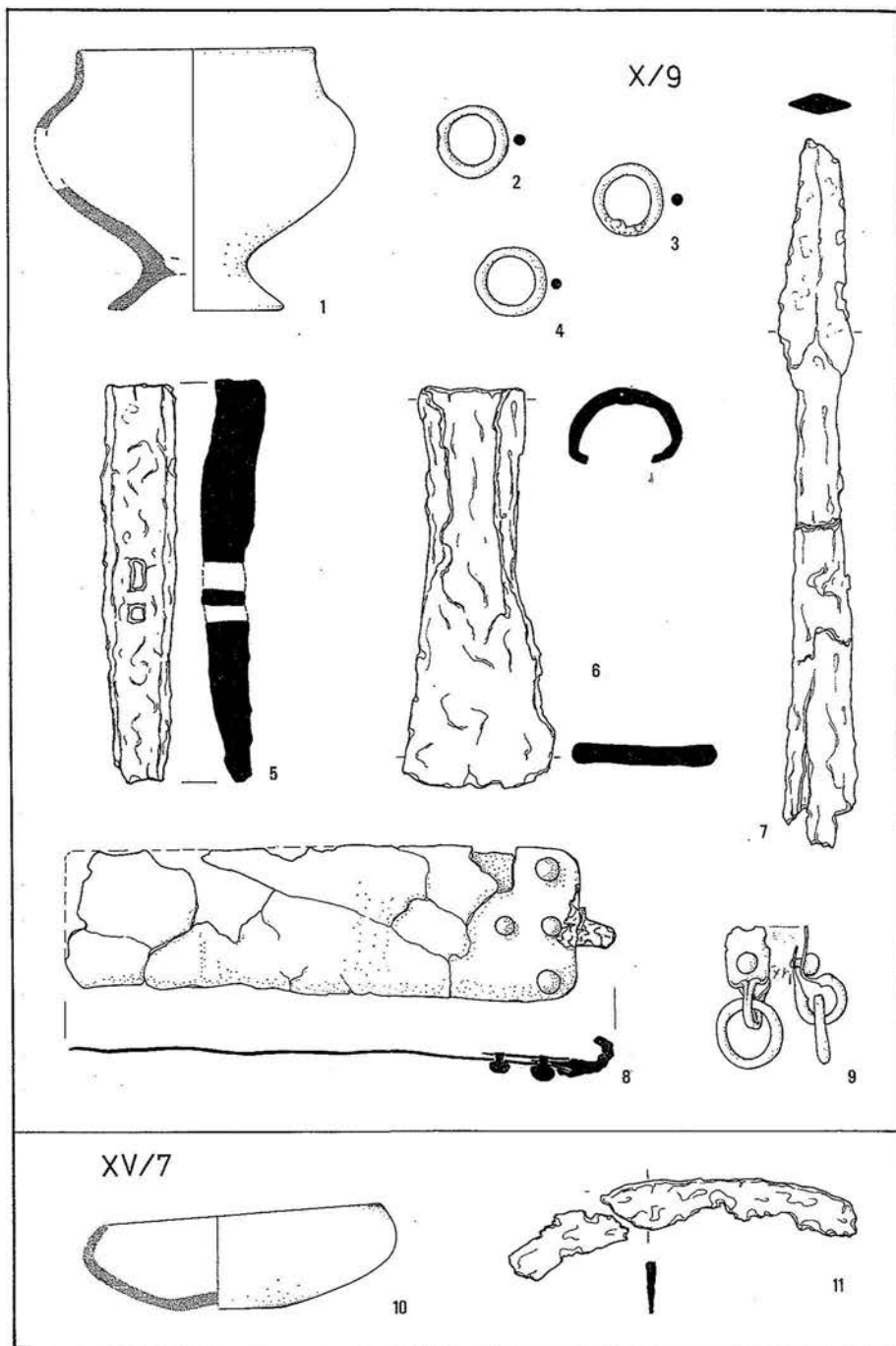
T. 56 Dolenjske Toplice. 1—3: 2/5, ostalo 1/5



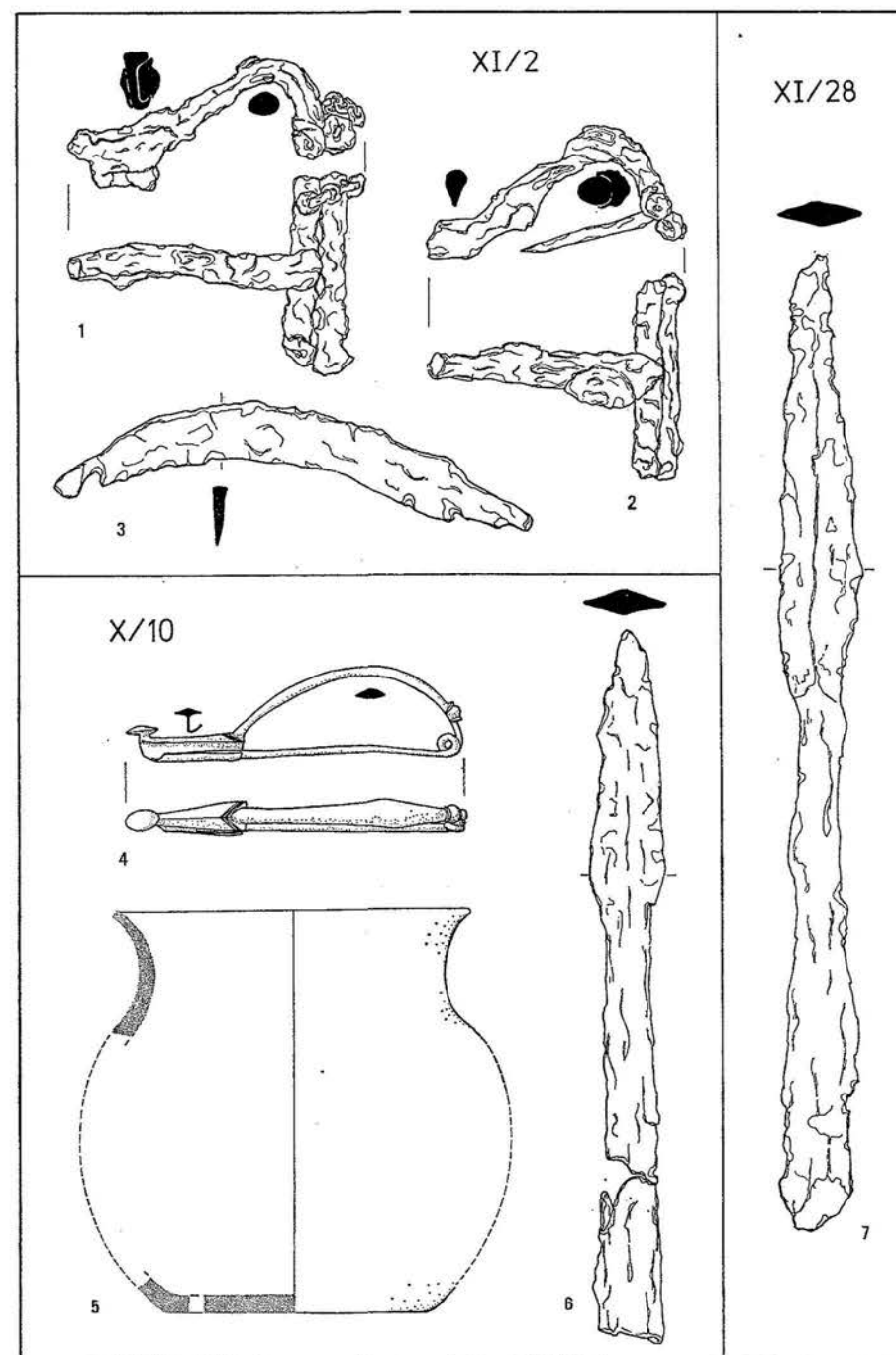
T. 57 Dolenjske Toplice. 1—3, 6—10: 2/5, ostalo 1/5



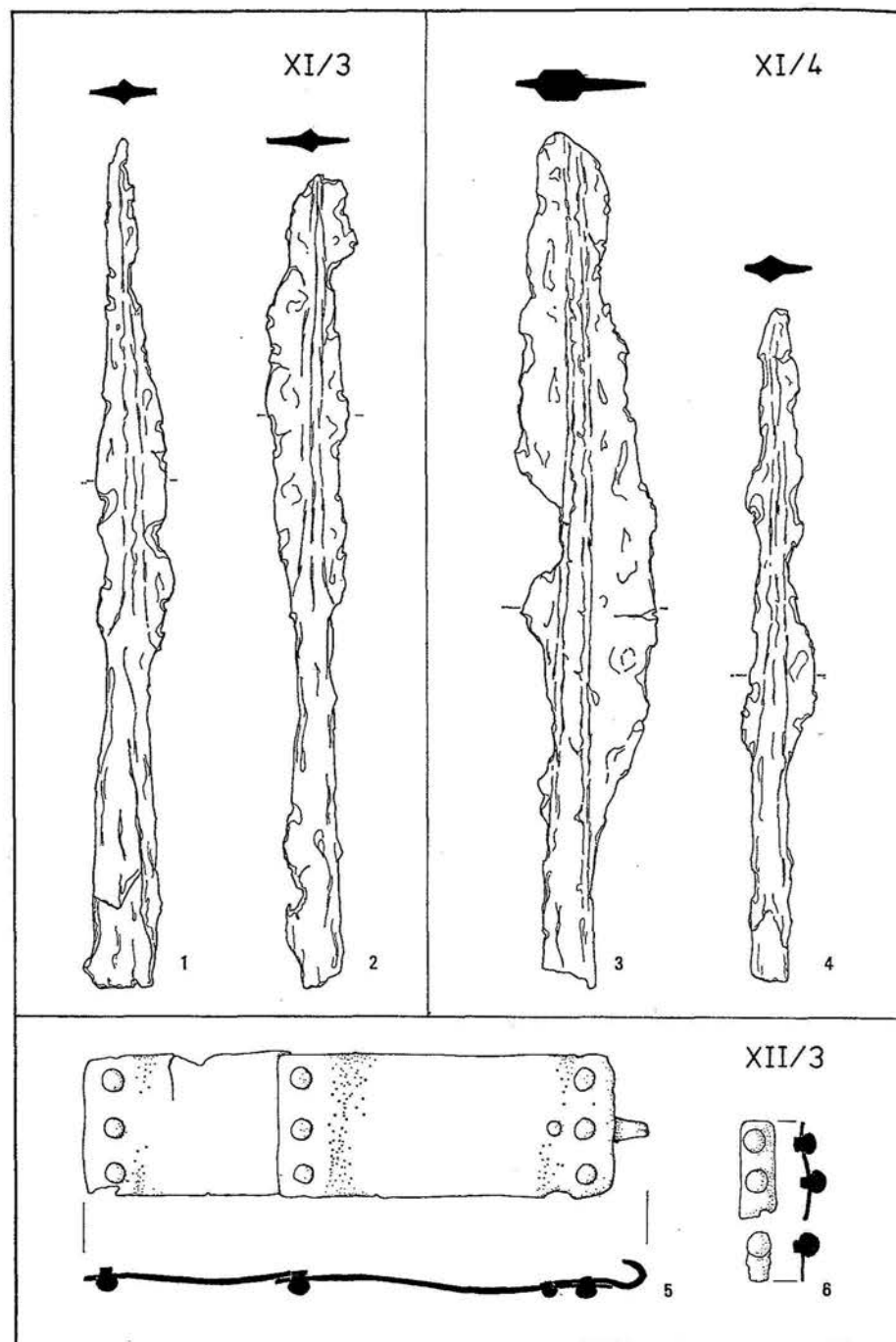
T. 58 Dolenjske Toplice. 2, 5, 9—12: 1/5, ostalo 2/5



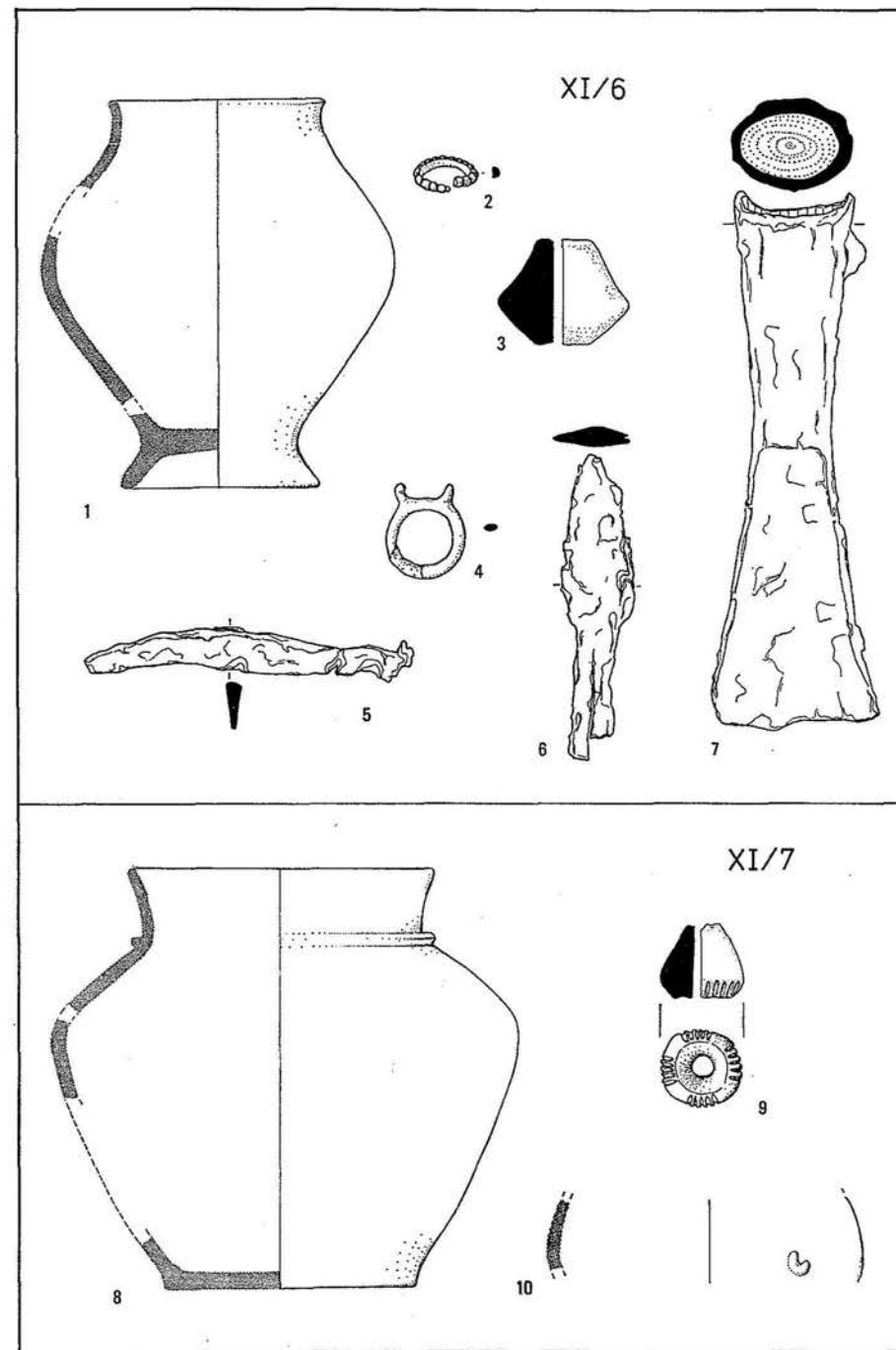
T. 59 Dolenjske Toplice. 1, 10: 1/5, ostalo 2/5



T. 60 Dolenjske Toplice. 5: 1/5, ostalo 2/5

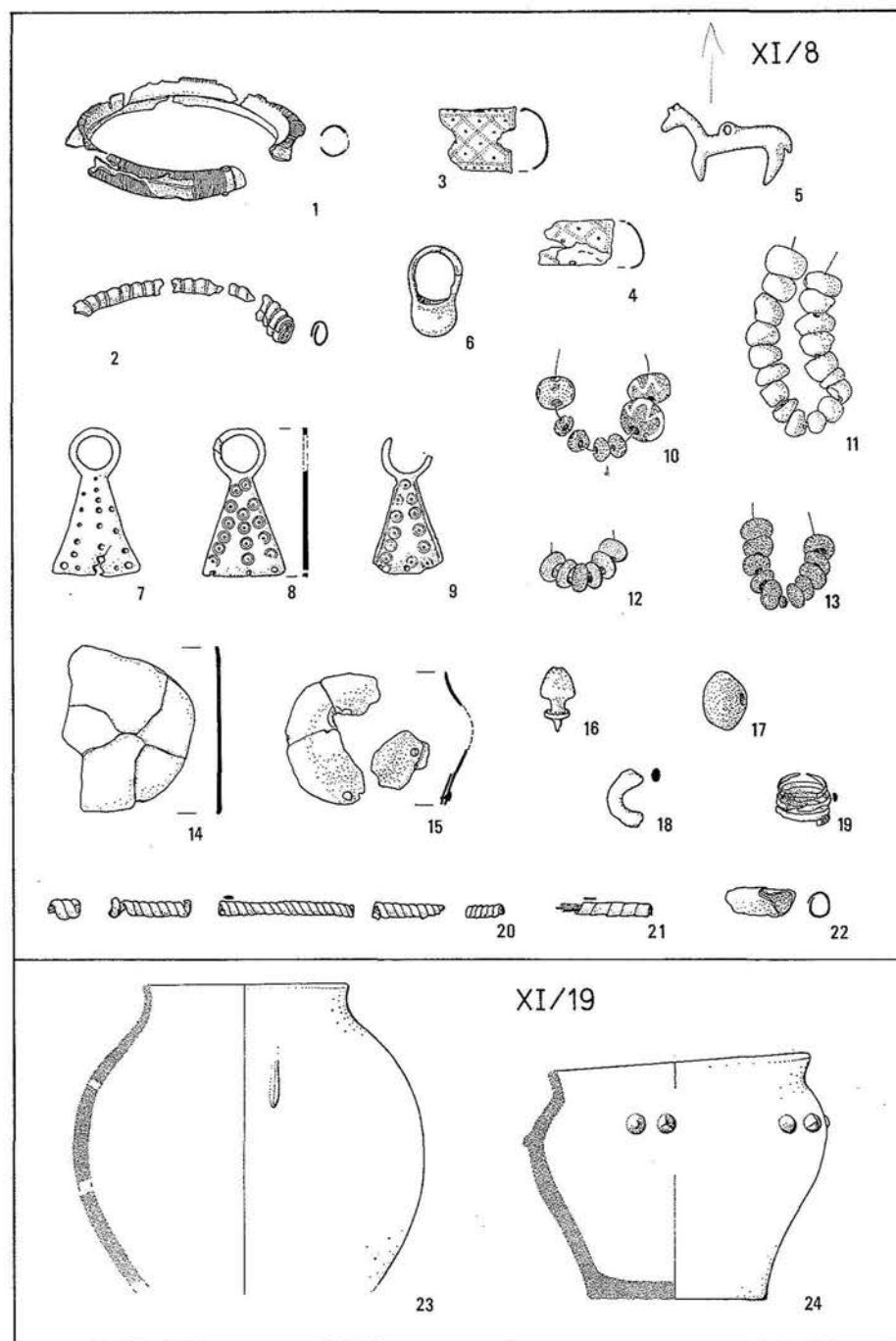


T. 61 Dolenjske Toplice. Vse 2/5

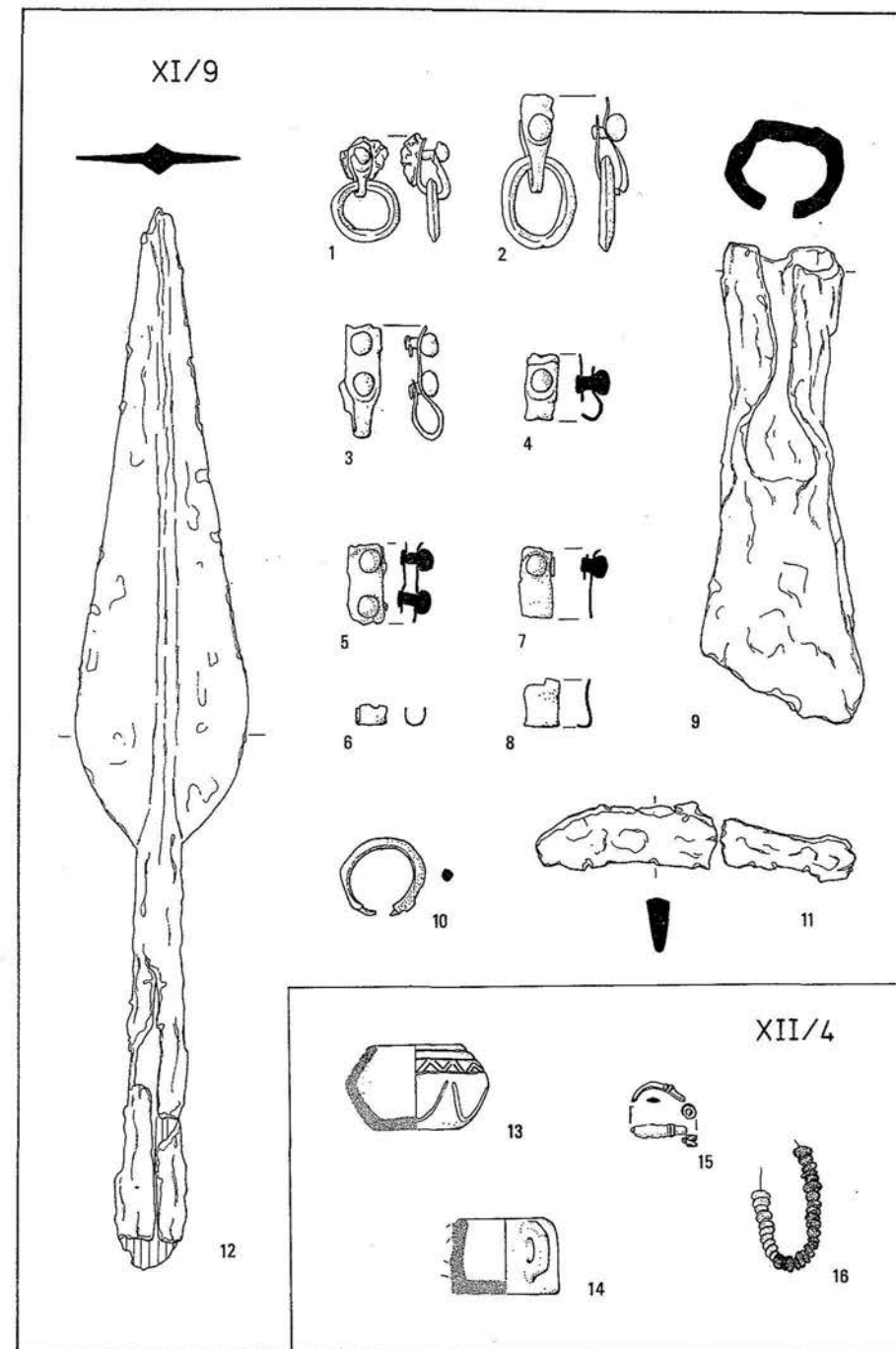


T. 62 Dolenjske Toplice. 1, 8, 10: 1/5, ostalo 2/5

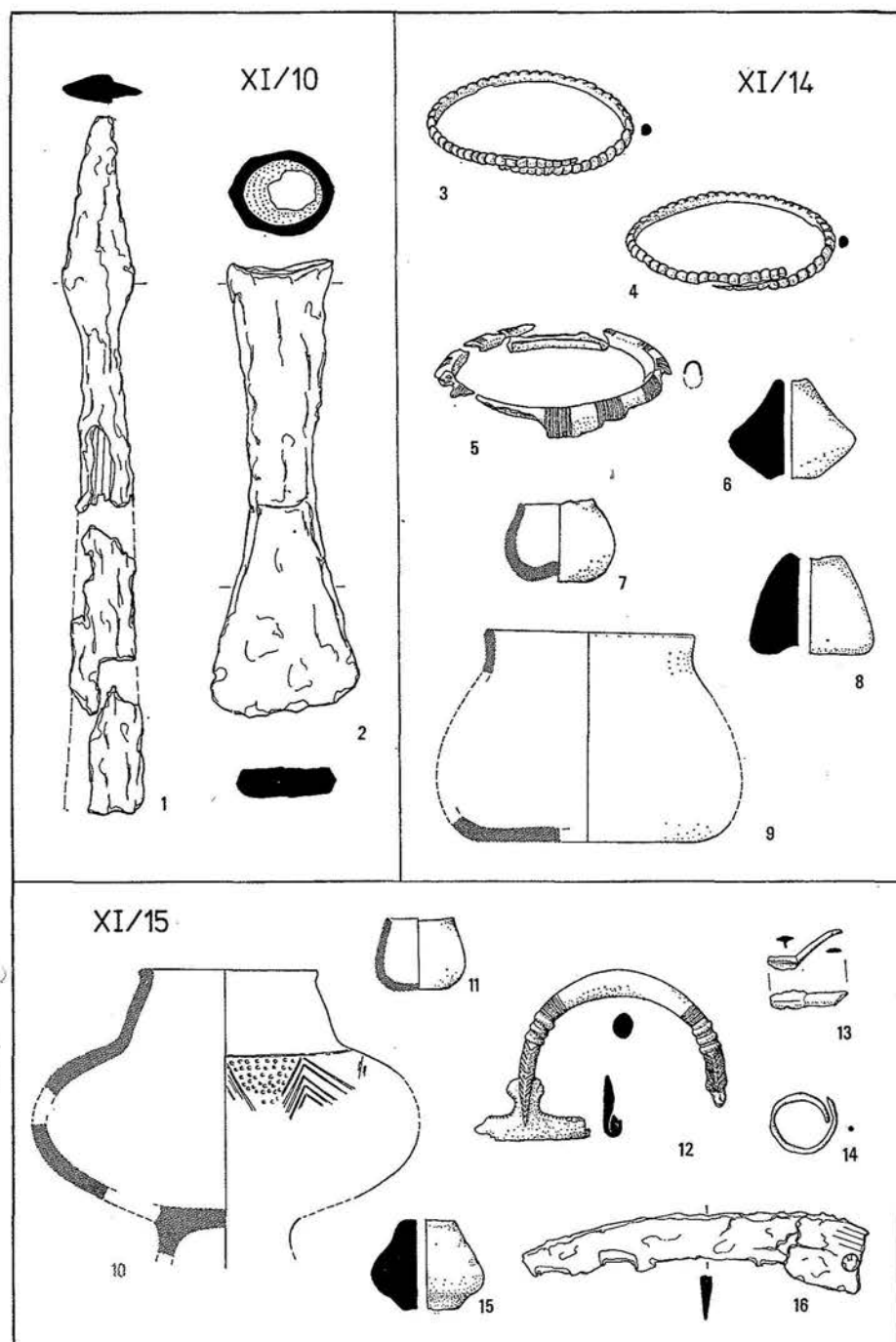
lozence



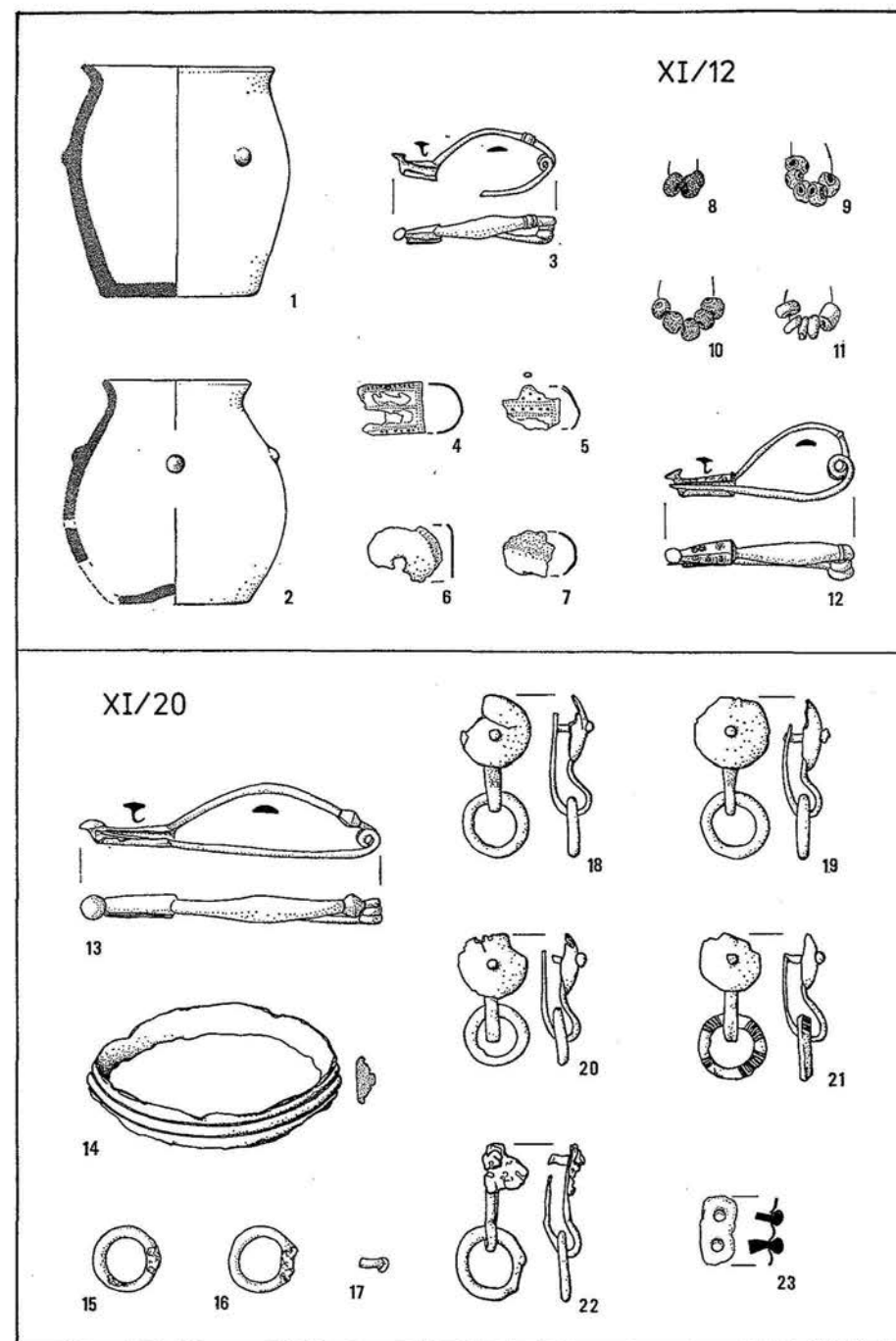
T. 63 Dolenjske Toplice. 1—22: 2/5, ostalo 1/5



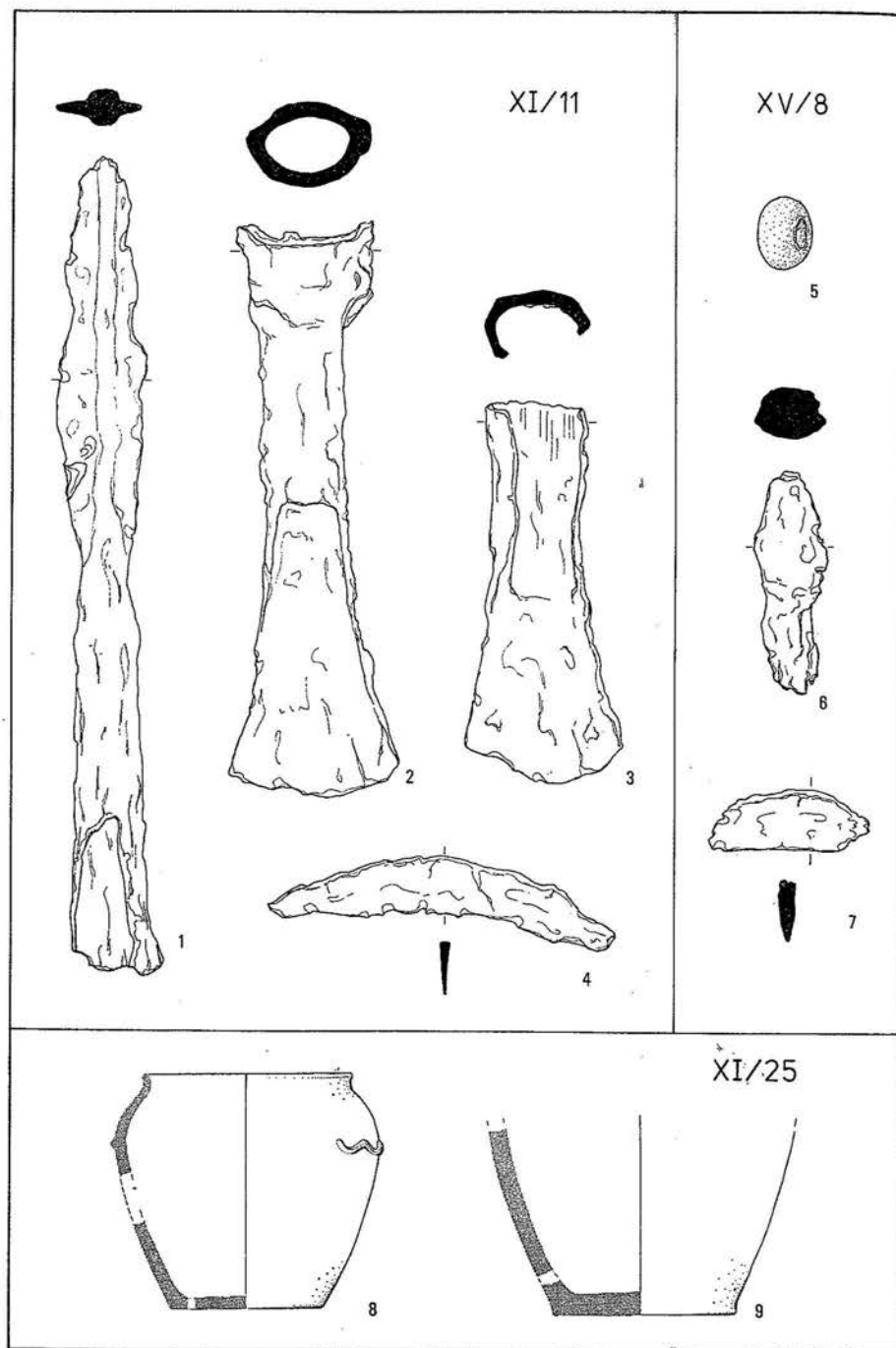
T. 64 Dolenjske Toplice. 13, 14: 1/5, ostalo 2/5



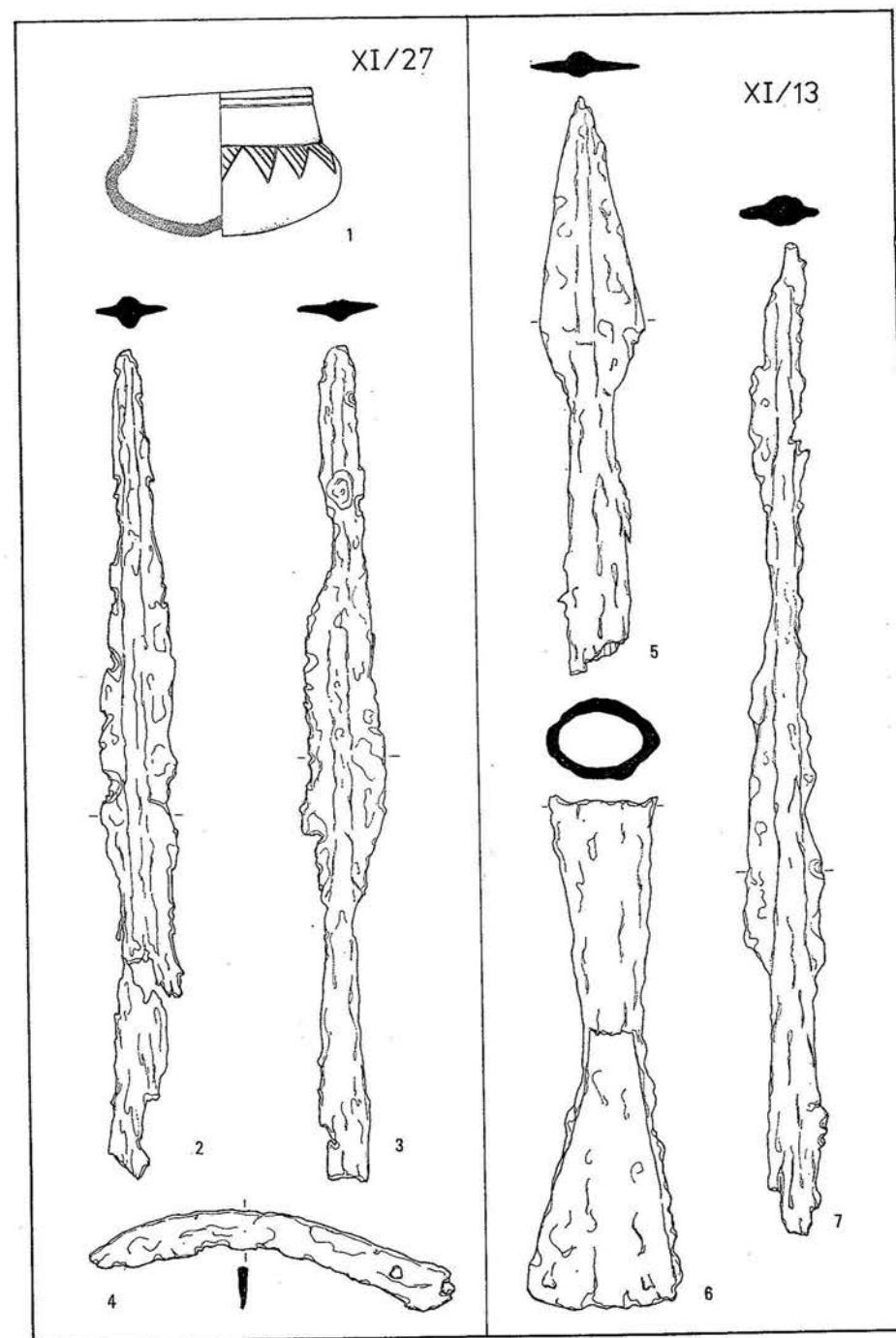
T. 65 Dolenjske Toplice. 7, 9—11: 1/5, ostalo 2/5



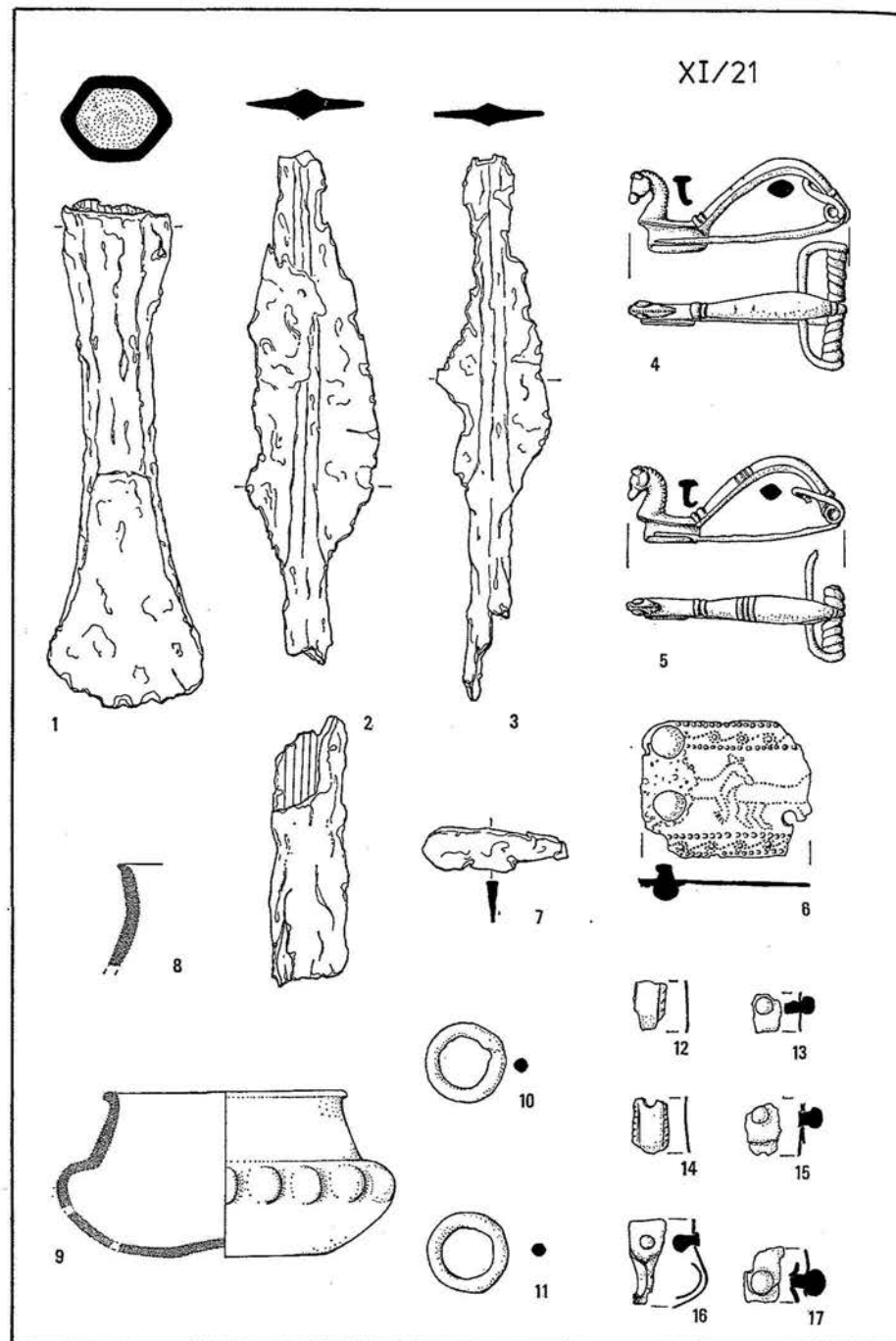
T. 66 Dolenjske Toplice. 1, 2: 1/5, ostalo 2/5



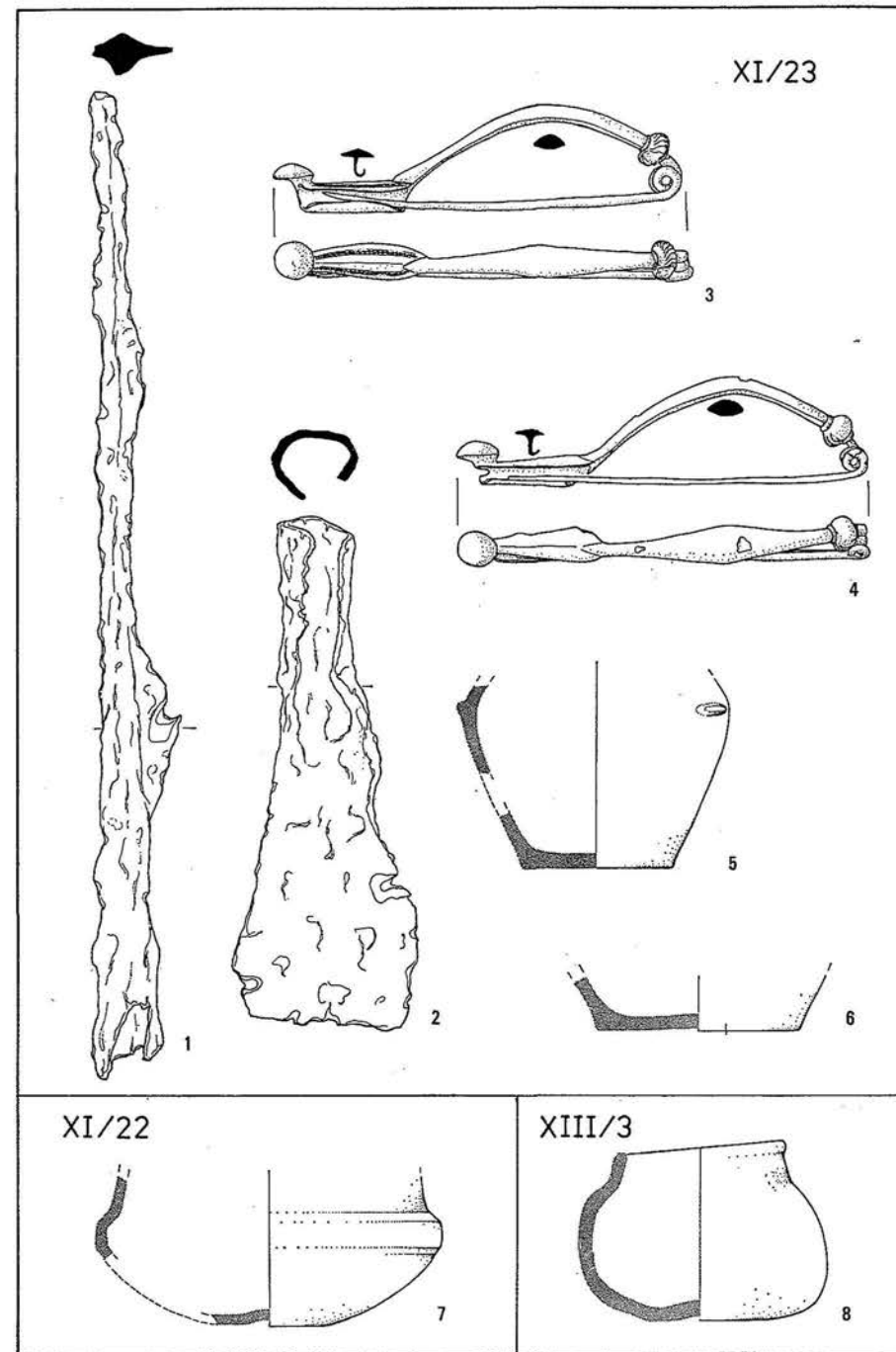
T. 67 Dolenjske Toplice. 1—7: 2/5, ostalo 1/5



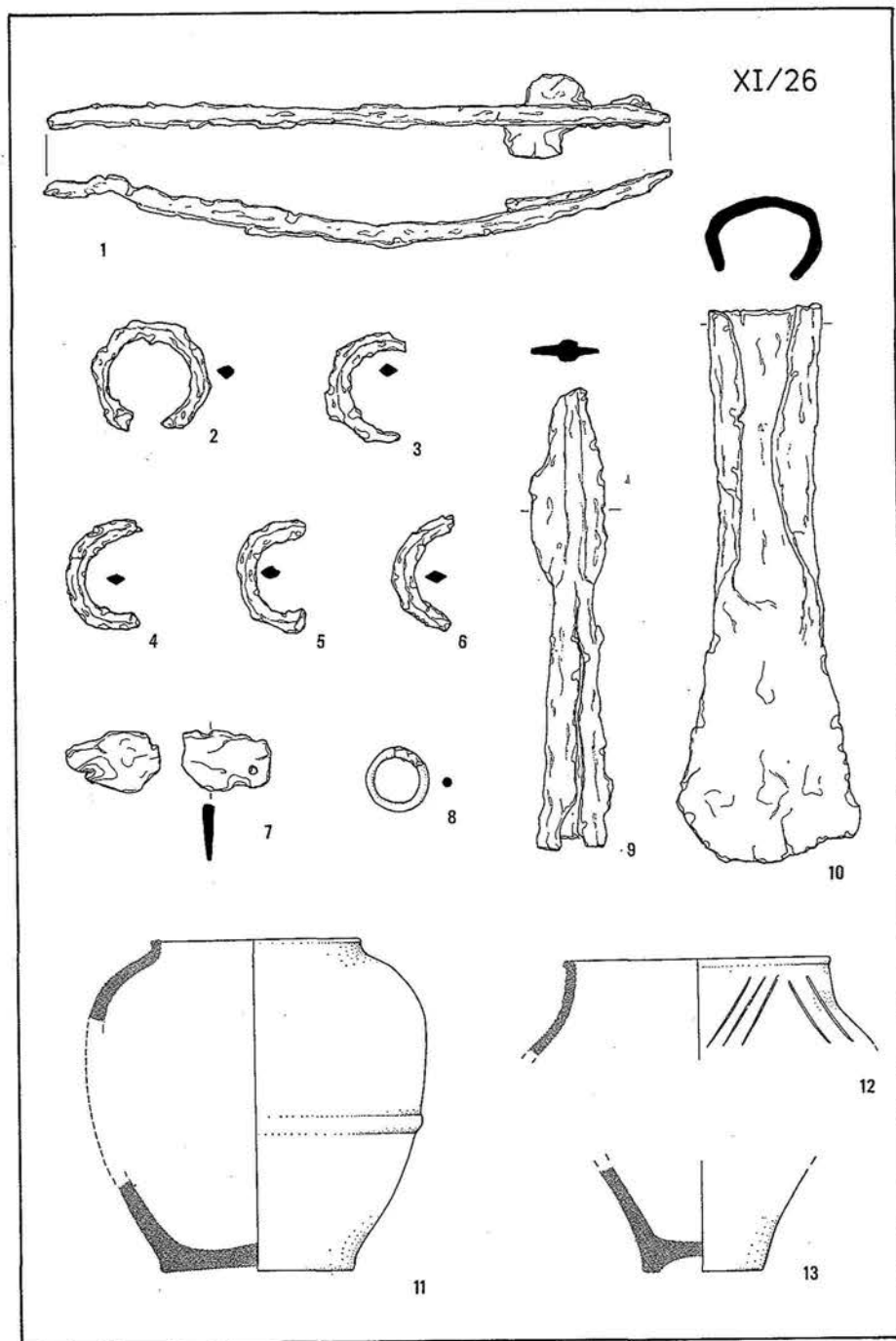
T. 68 Dolenjske Toplice. 1: 1/5, ostalo 2/5



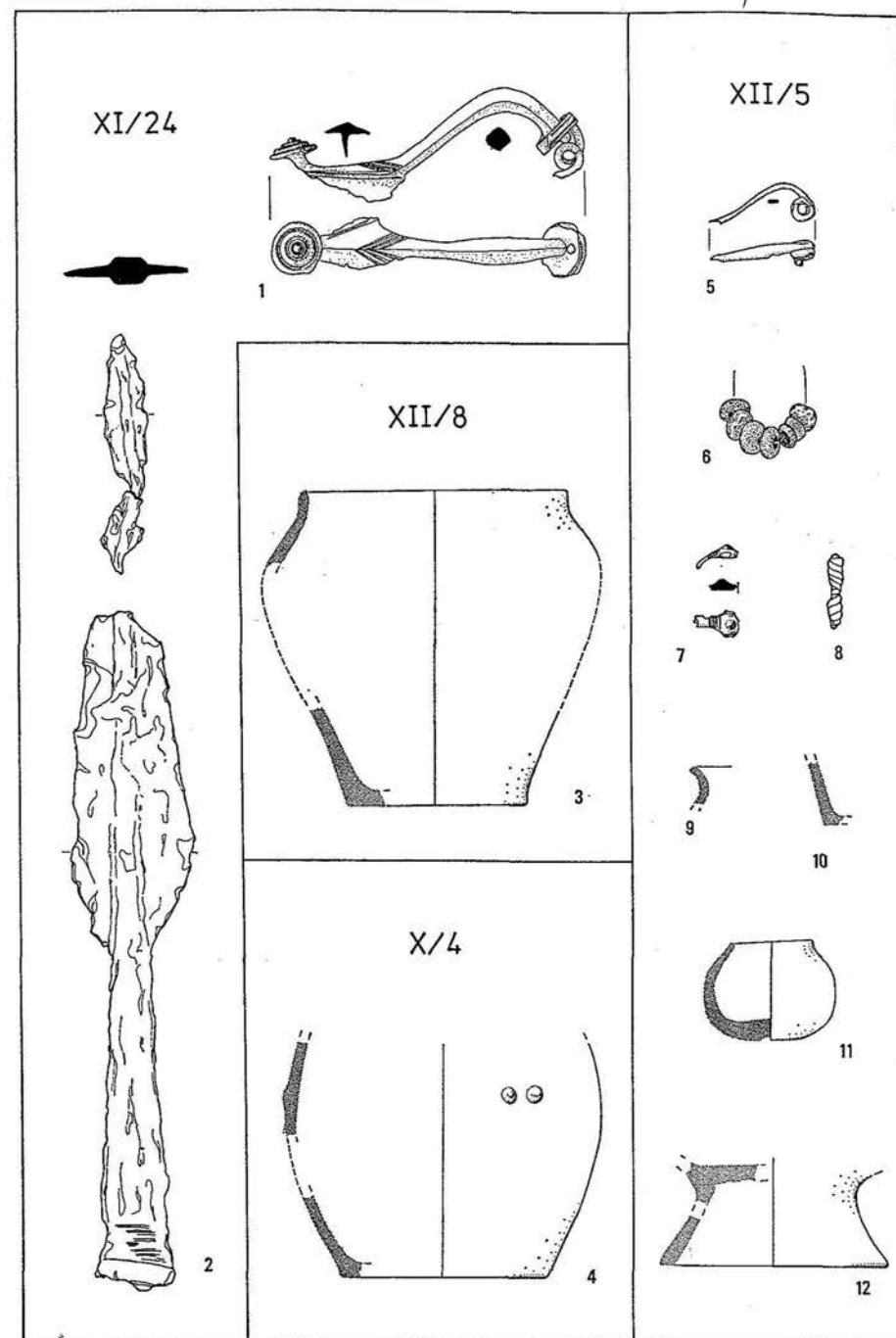
T. 69 Dolenjske Toplice. 8, 9: 1/5, ostalo 2/5



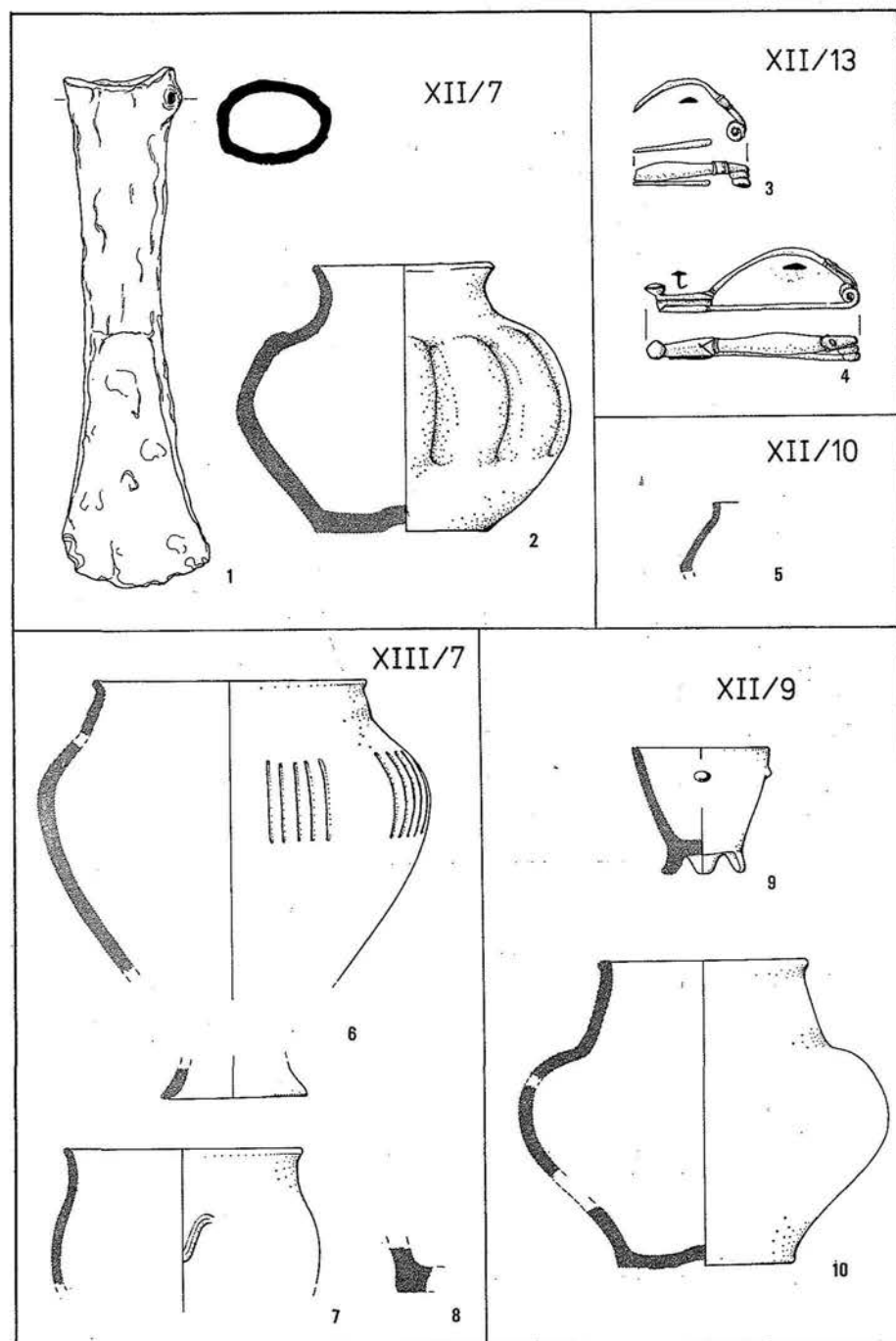
T. 70 Dolenjske Toplice. 1—4: 2/5, ostalo 1/5



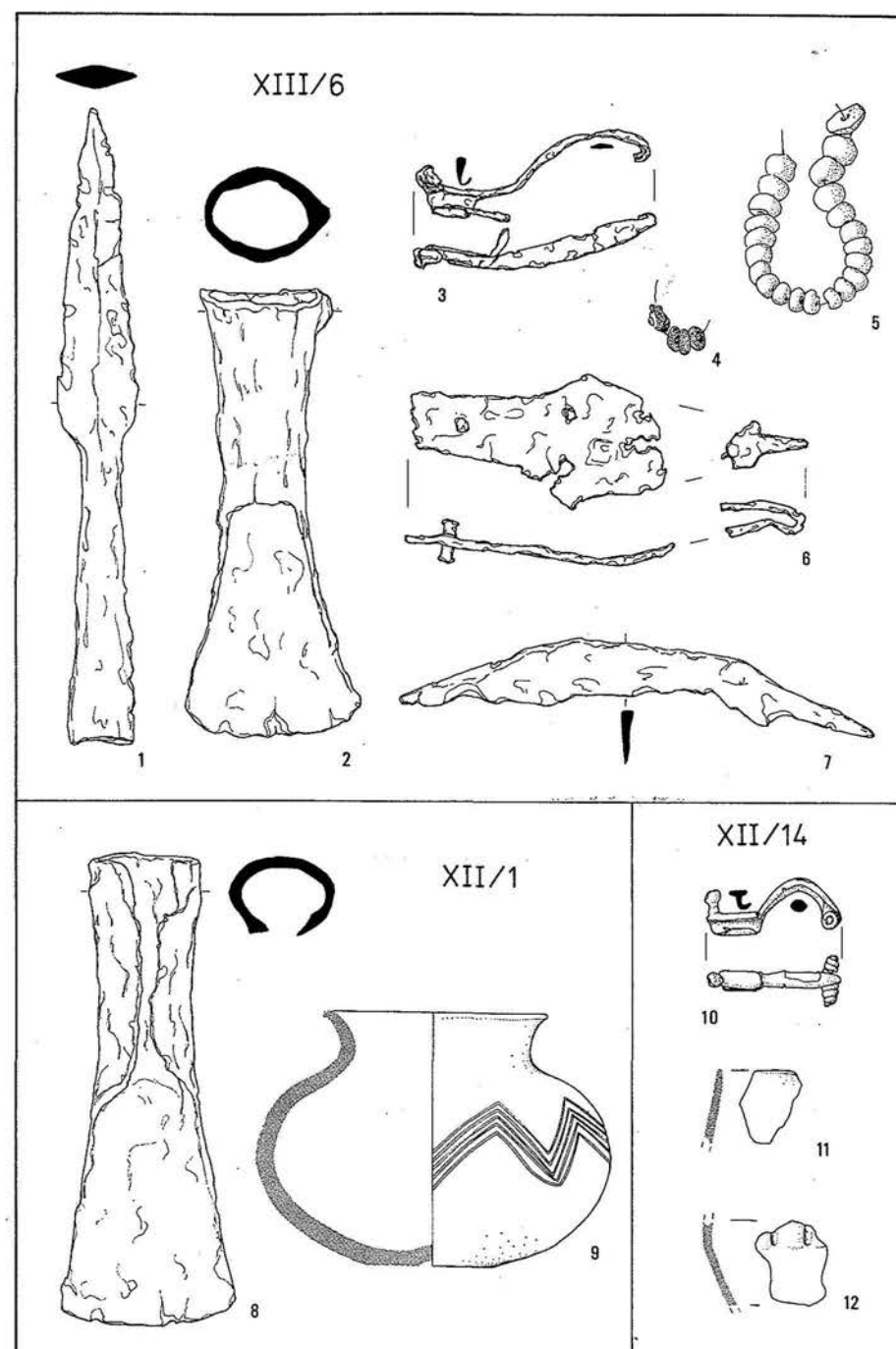
T. 71 Dolenjske Toplice. 1—10: 2/5, ostalo 1/5



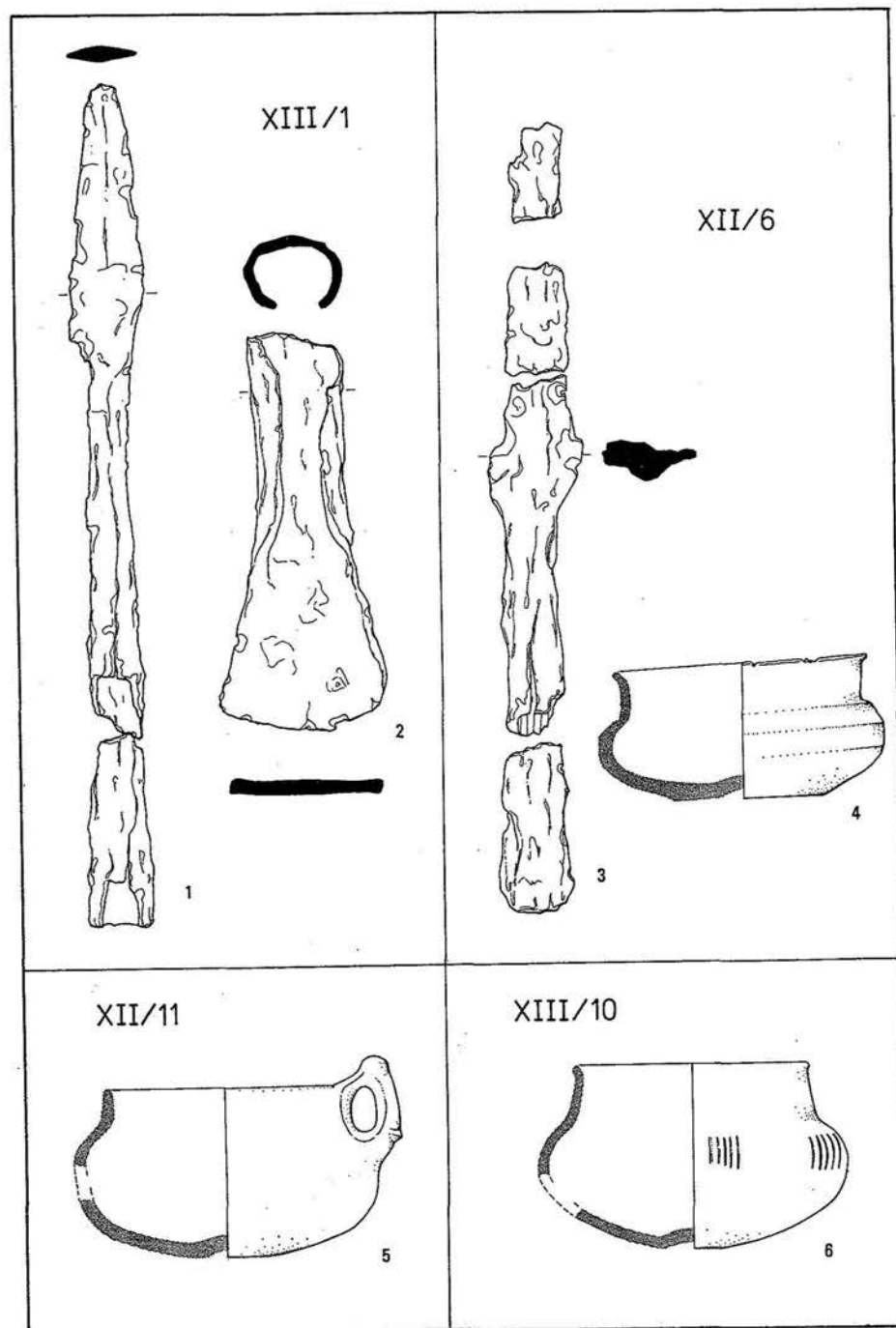
T. 72 Dolenjske Toplice. 1, 2, 5—10: 2/5, ostalo 1/5



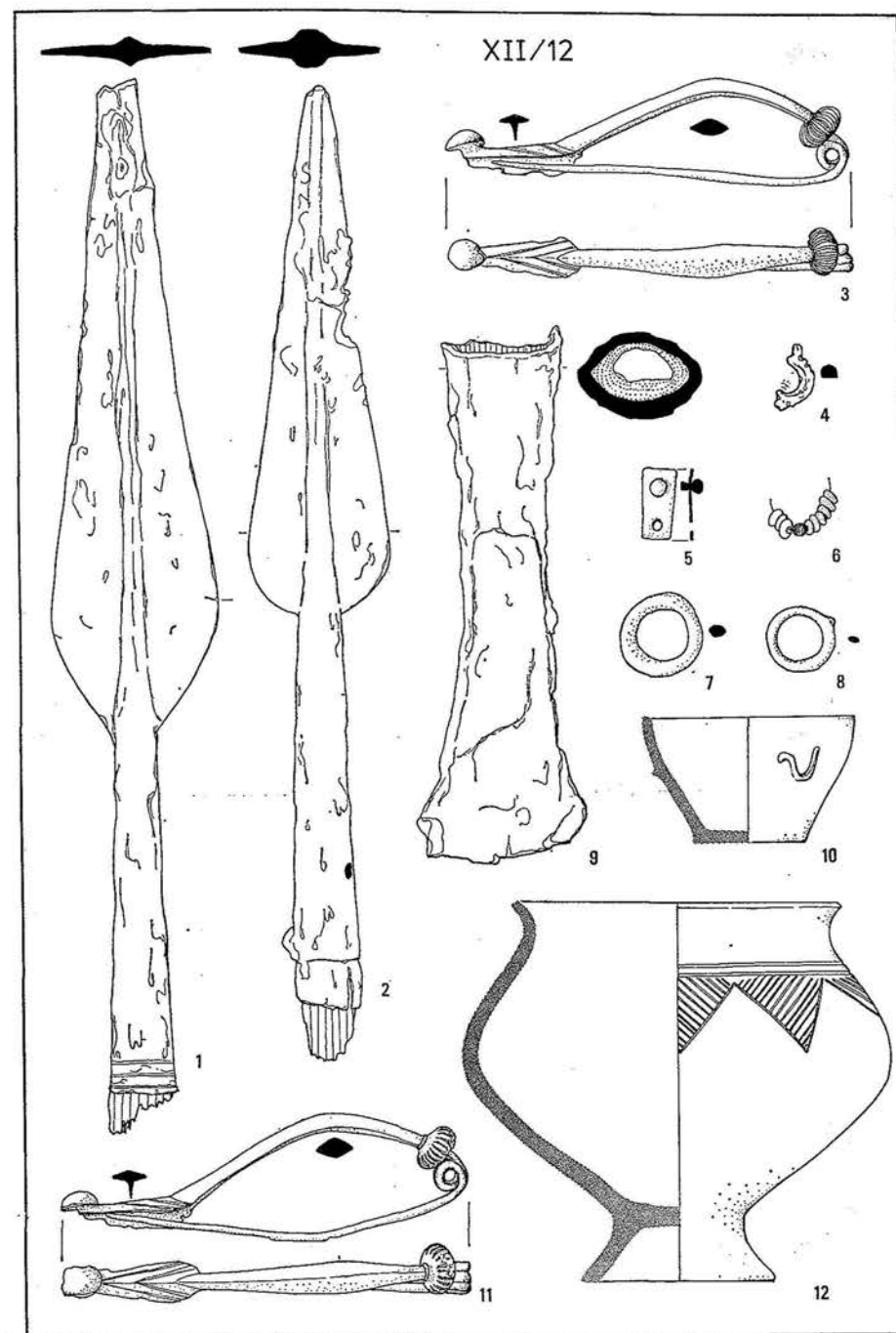
T. 73 Dolenjske Toplice. 1, 3, 4: 2/5, ostalo 1/5



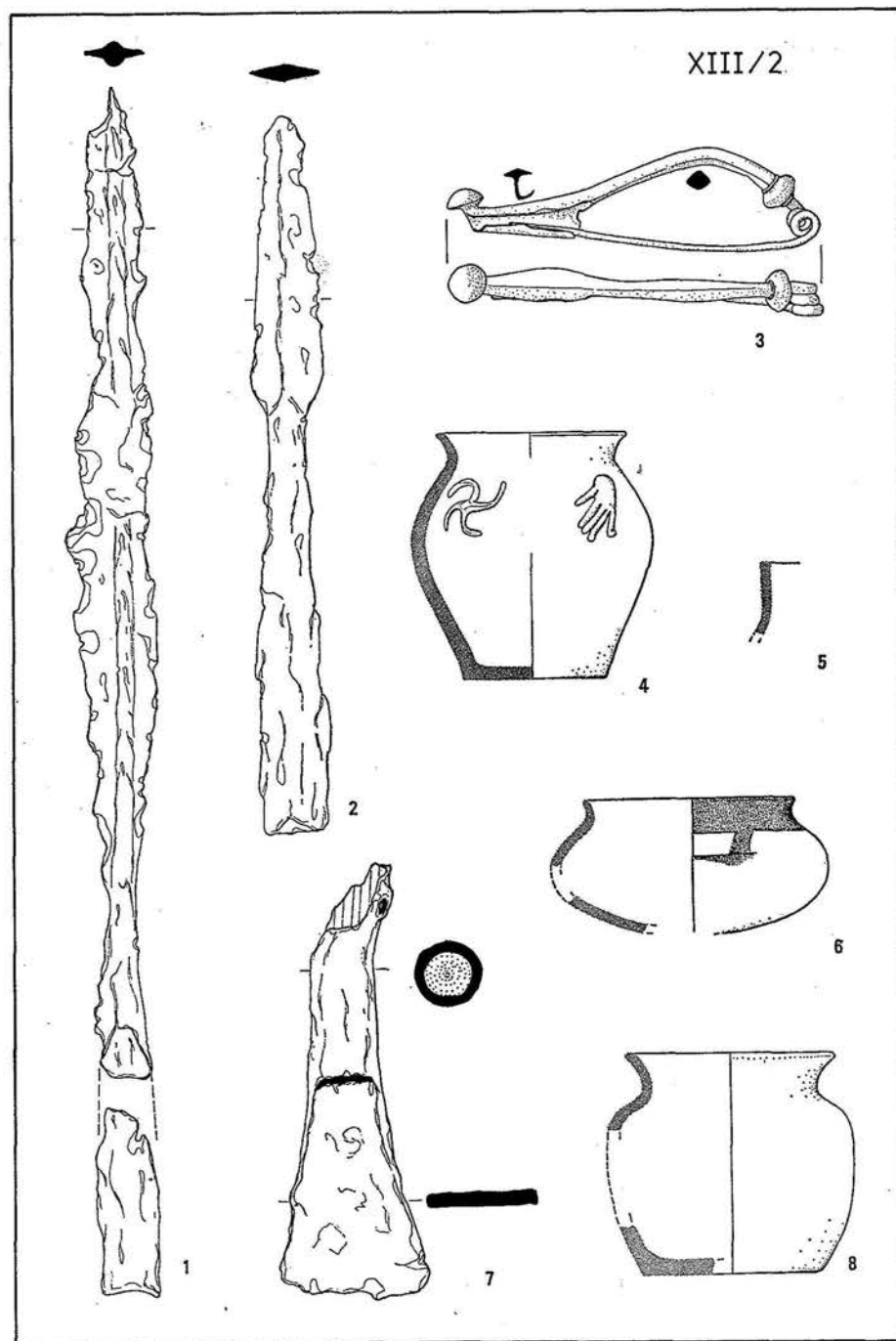
T. 74 Dolenjske Toplice. 1—8, 10: 2/5, ostalo 1/5



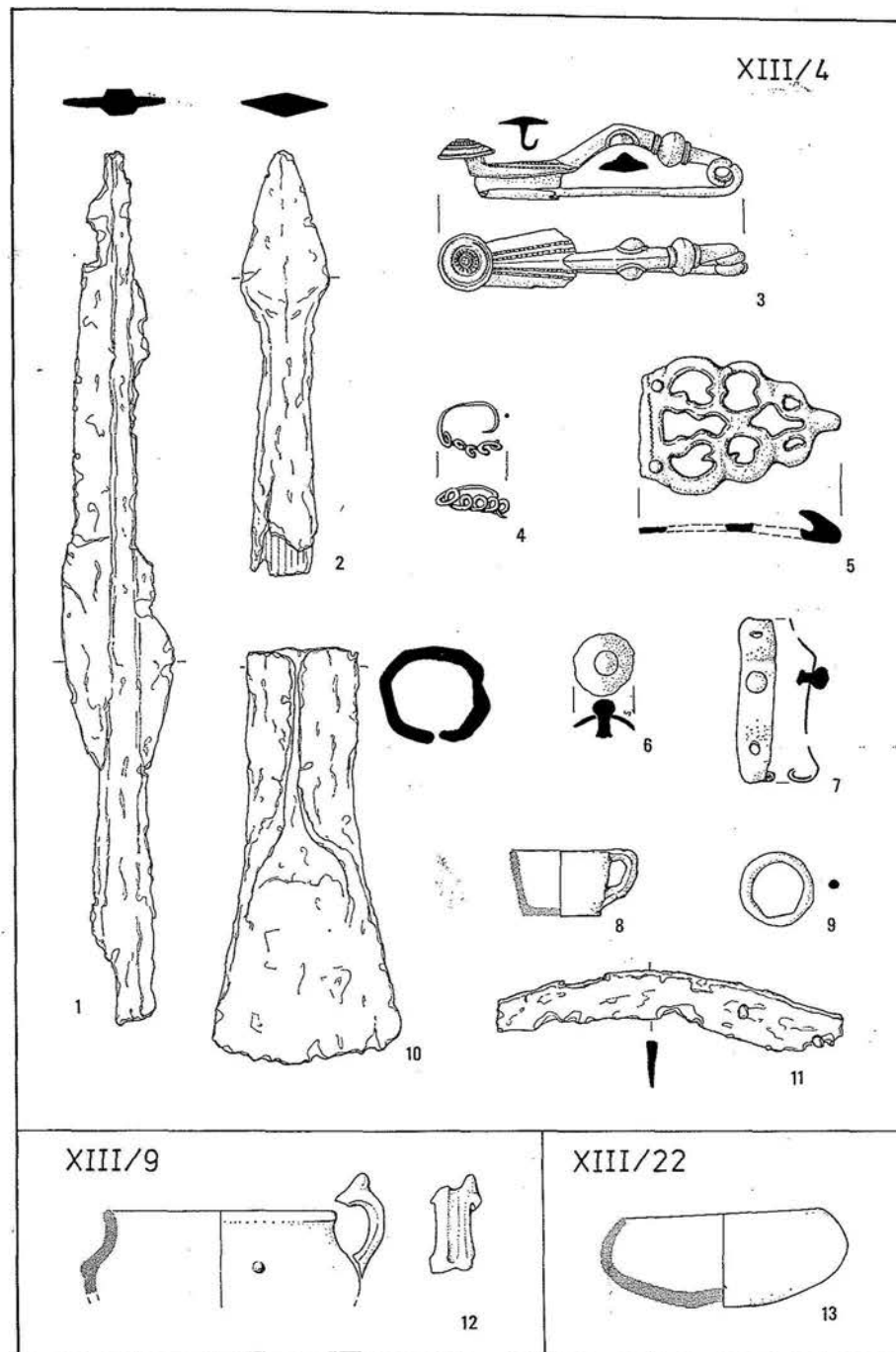
T. 75 Dolenjske Toplice. 1—3: 2/5, ostalo 1/5



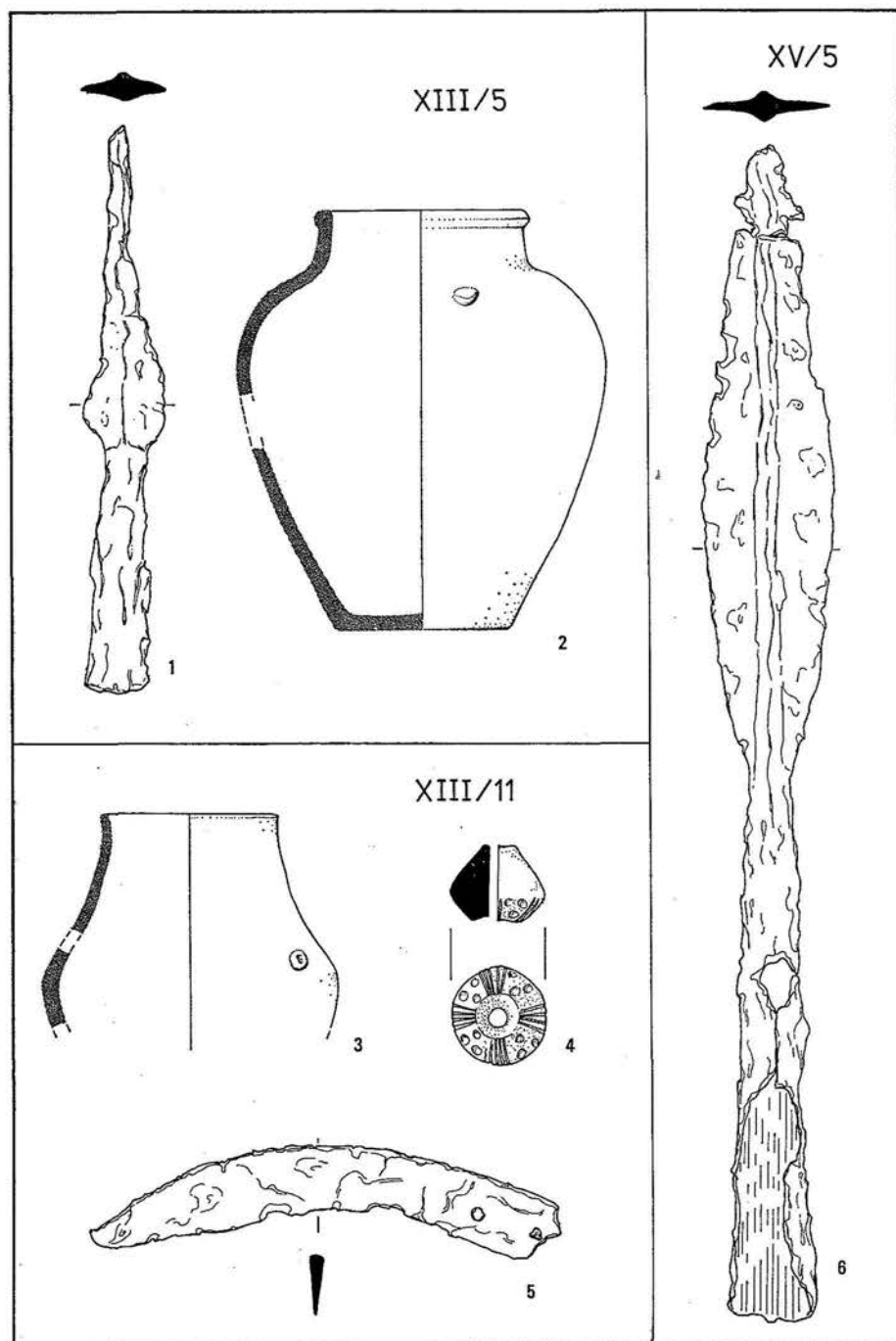
T. 76 Dolenjske Toplice. 10, 12: 1/5, ostalo 2/5



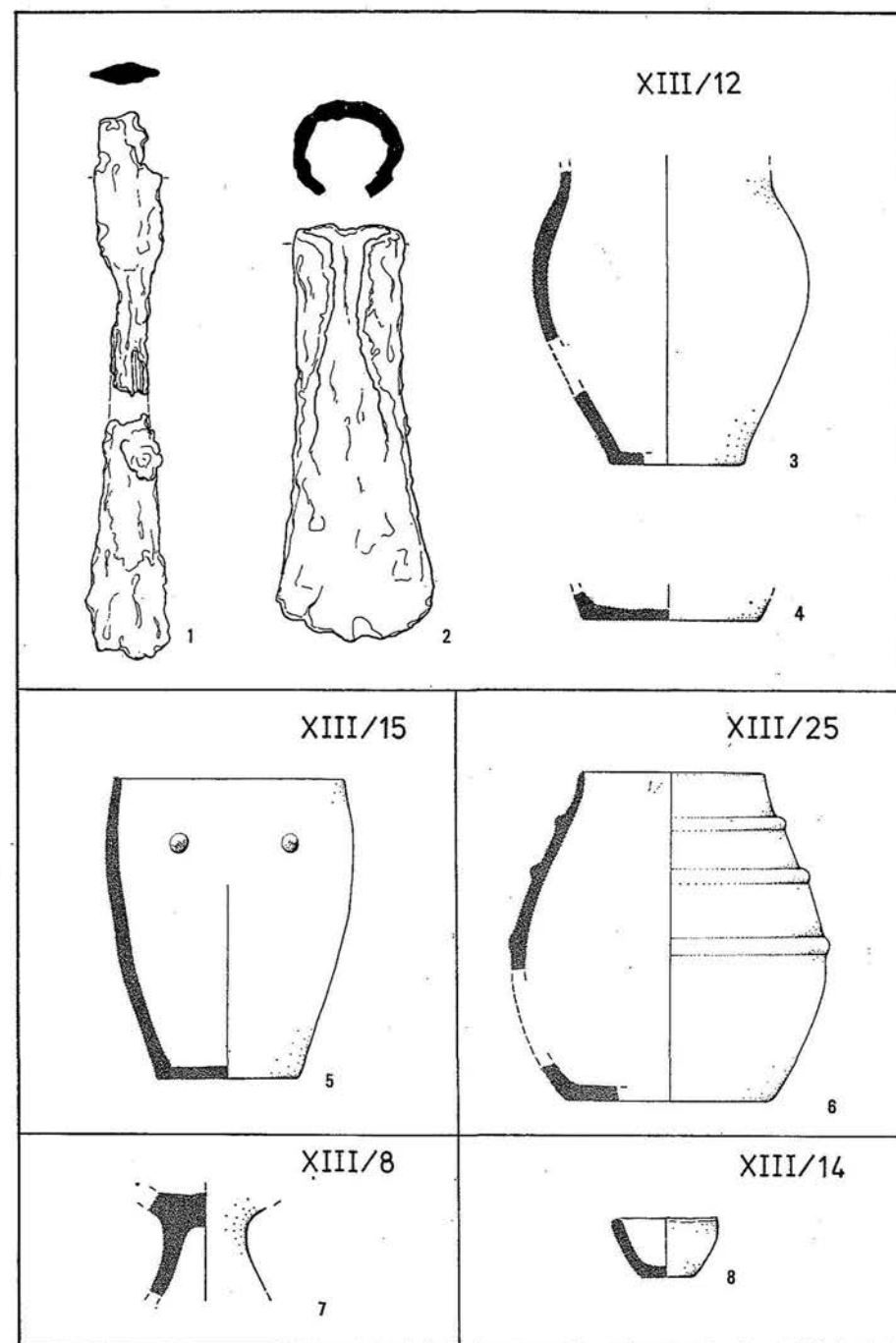
T. 77 Dolenjske Toplice. 1—3, 7: 2/5, ostalo 1/5



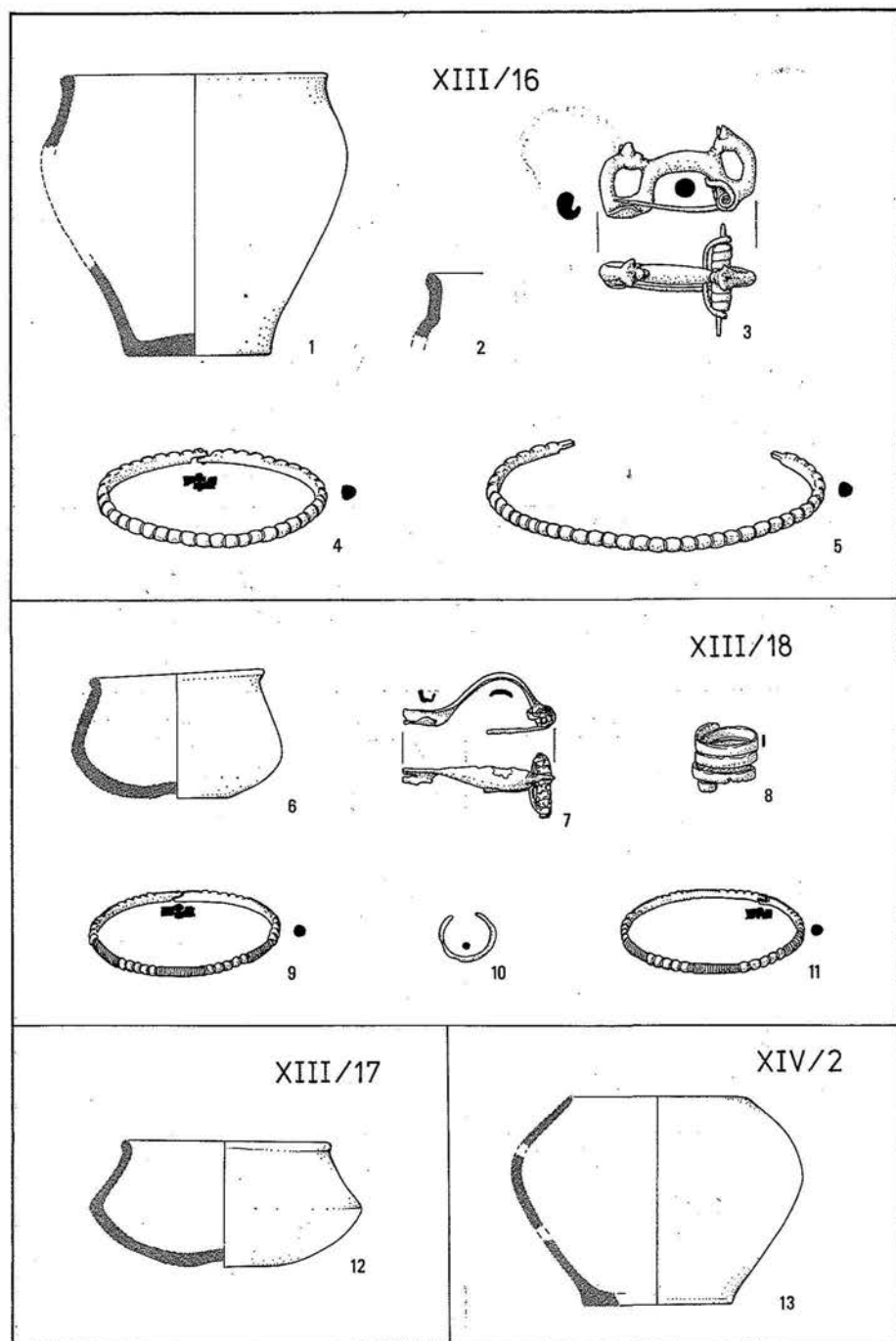
T. 78 Dolenjske Toplice. 8, 12, 13: 1/5, ostalo 2/5



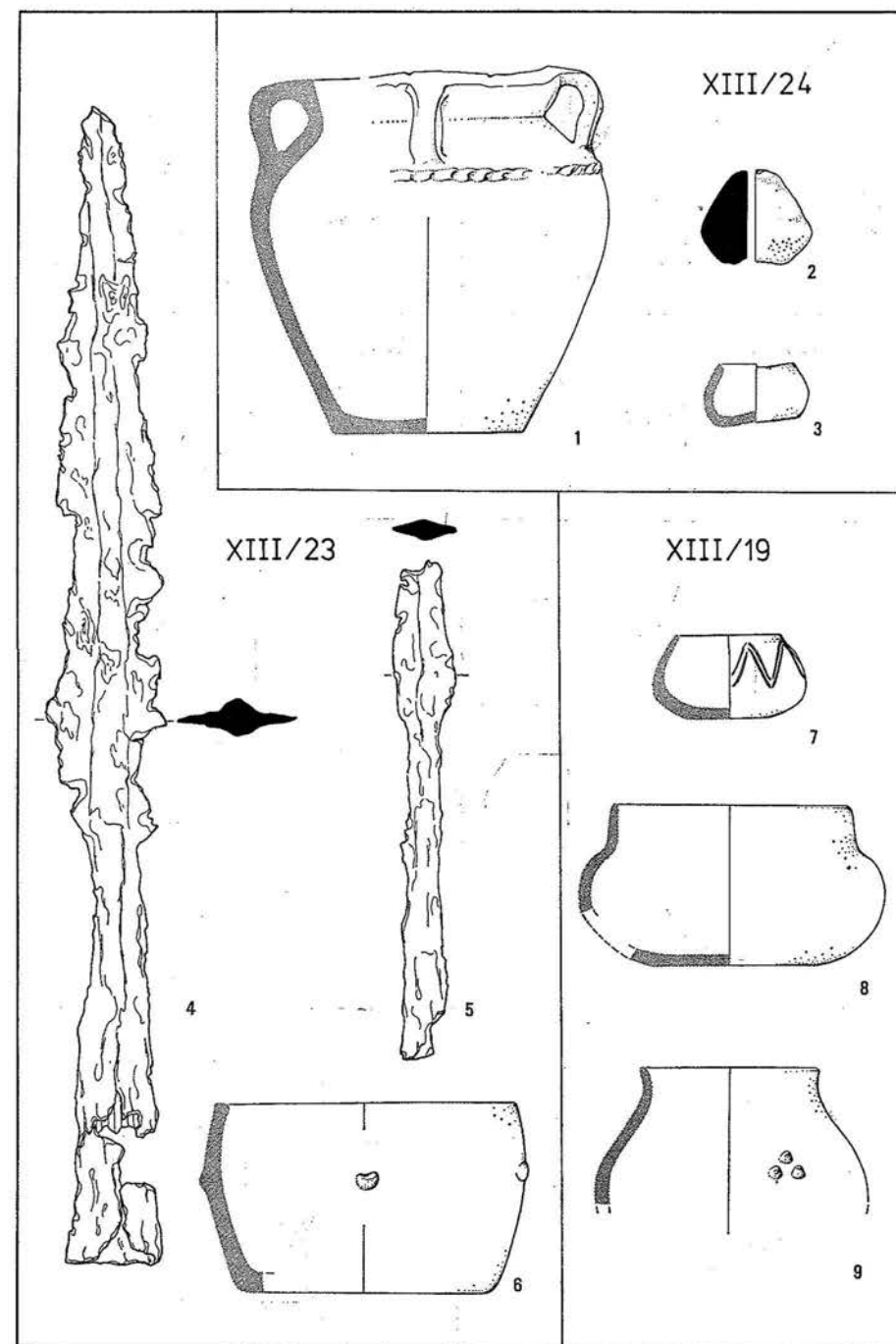
T. 79 Dolenjske Toplice. 2, 3: 1/5, ostalo 2/5



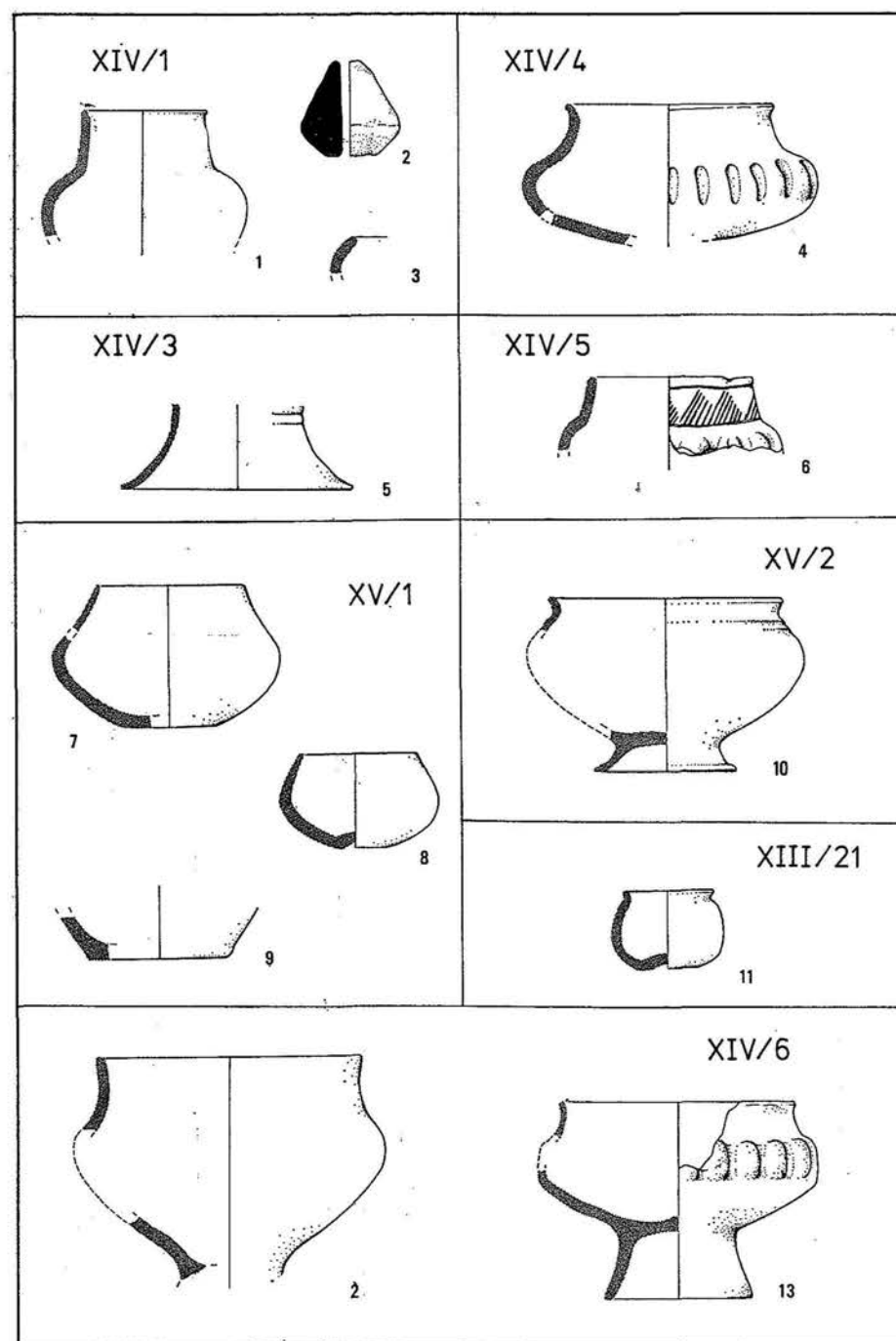
T. 80 Dolenjske Toplice. 1, 2: 2/5, ostalo 1/5



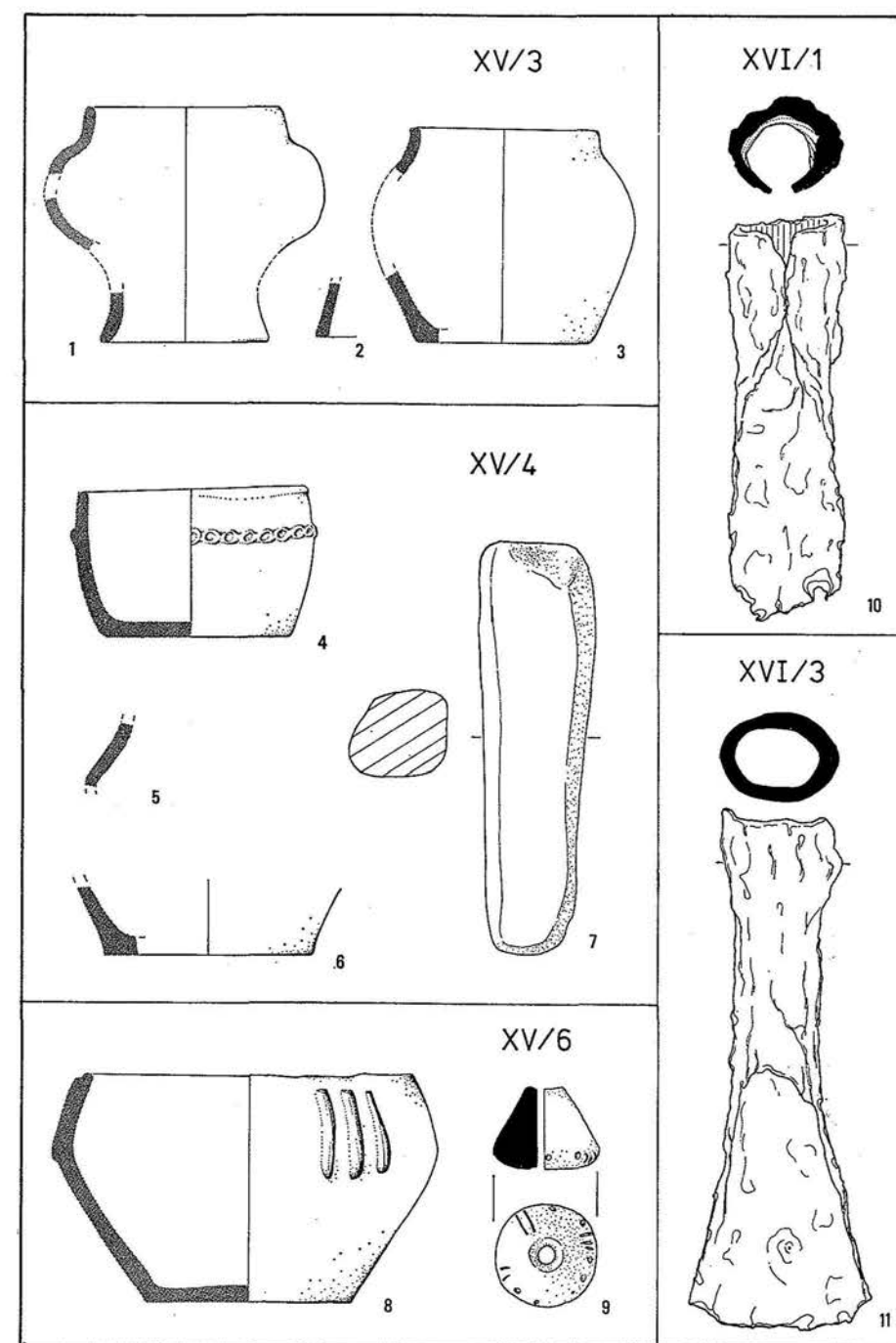
T. 81 Dolénjske Toplice. 3—5, 7—11: 2/5, ostalo 1/5



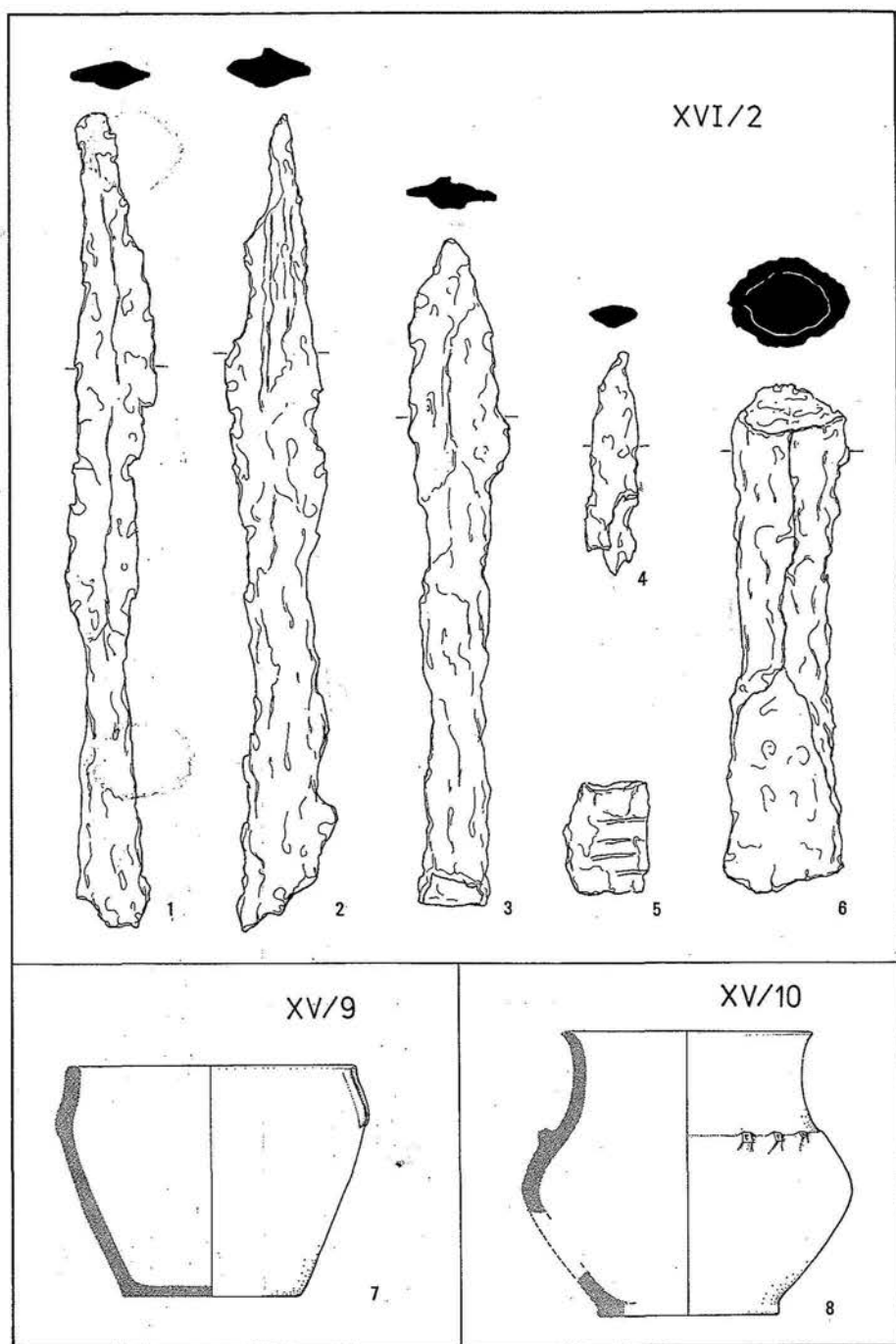
T. 82 Dolénjske Toplice. 2, 4, 5: 2/5, ostalo 1/5



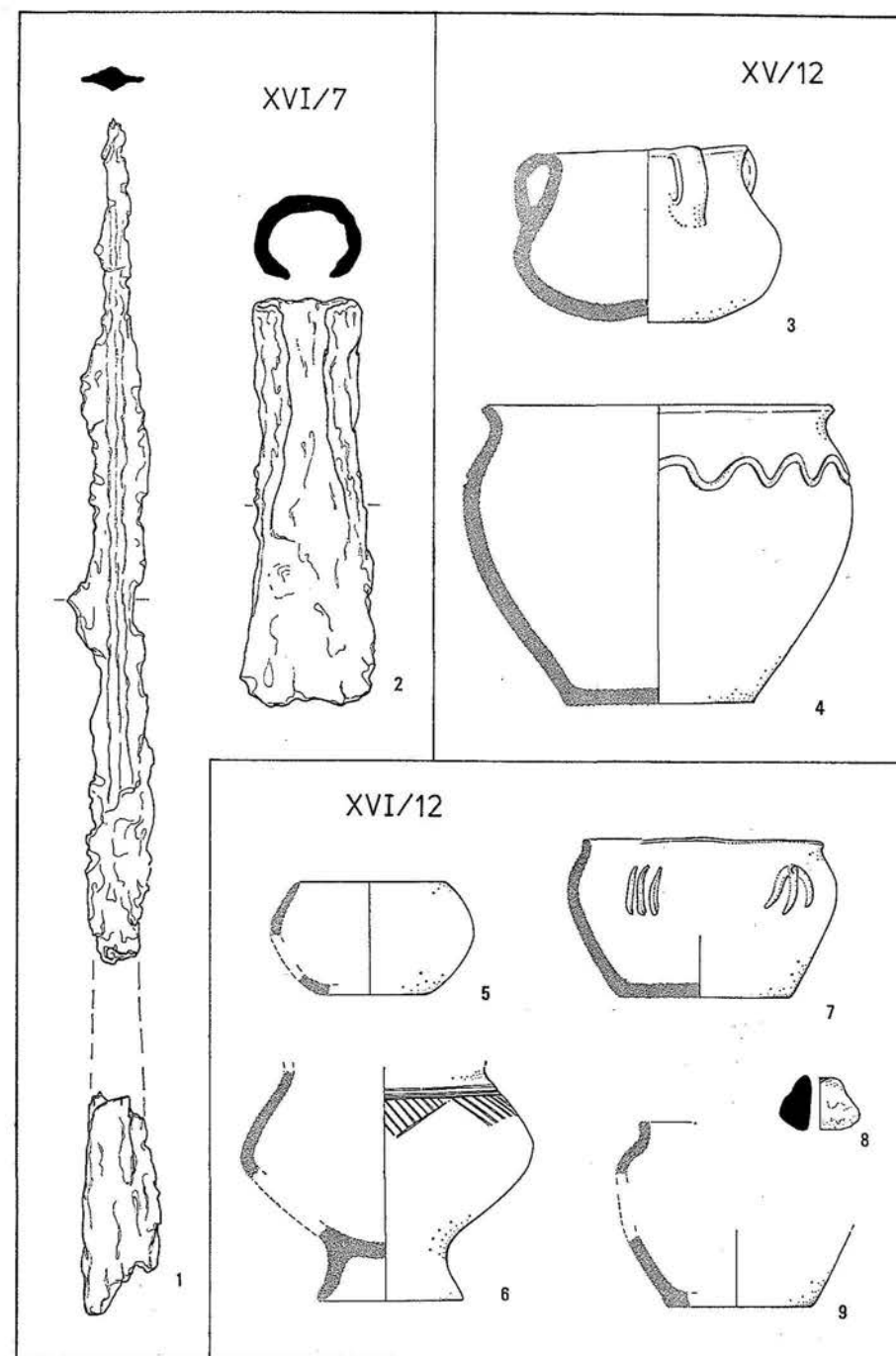
T. 83 Dolenjske Toplice. 2: 2/5, ostalo 1/5



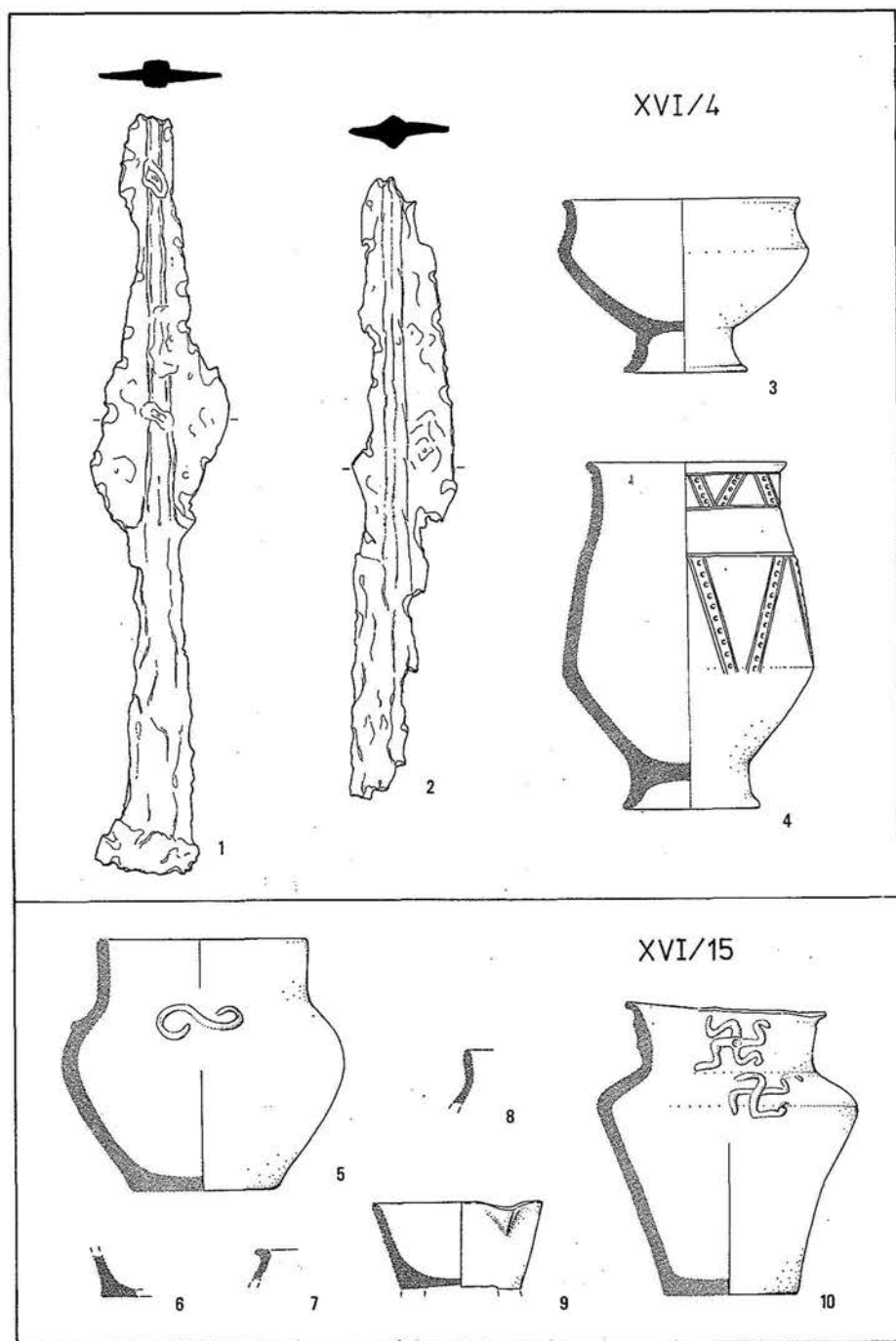
T. 84 Dolenjske Toplice. 1—6, 8: 1/5, ostalo 2/5



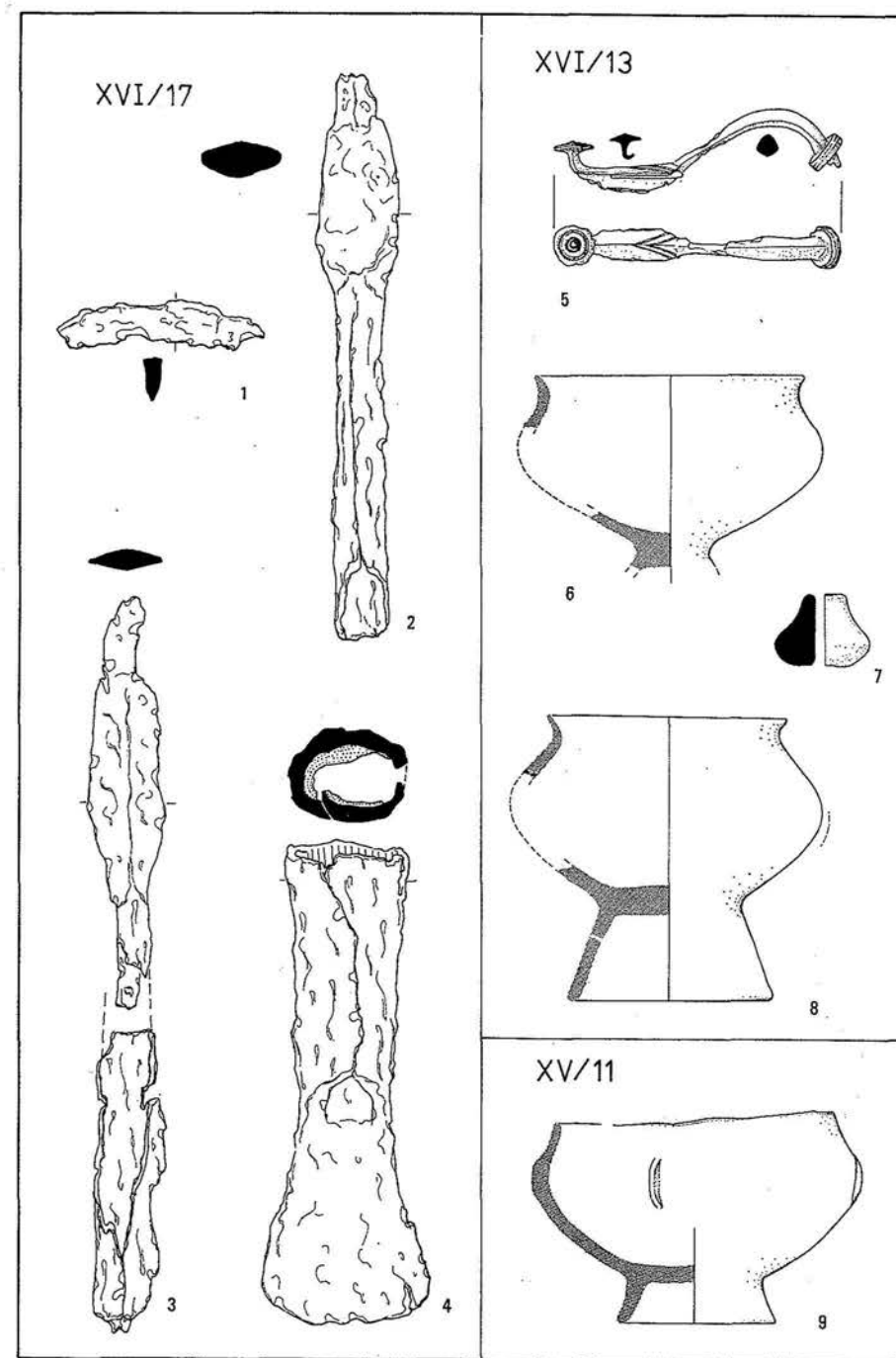
T. 85 Dolenjske Toplice. 1—6: 2/5, ostalo 1/5



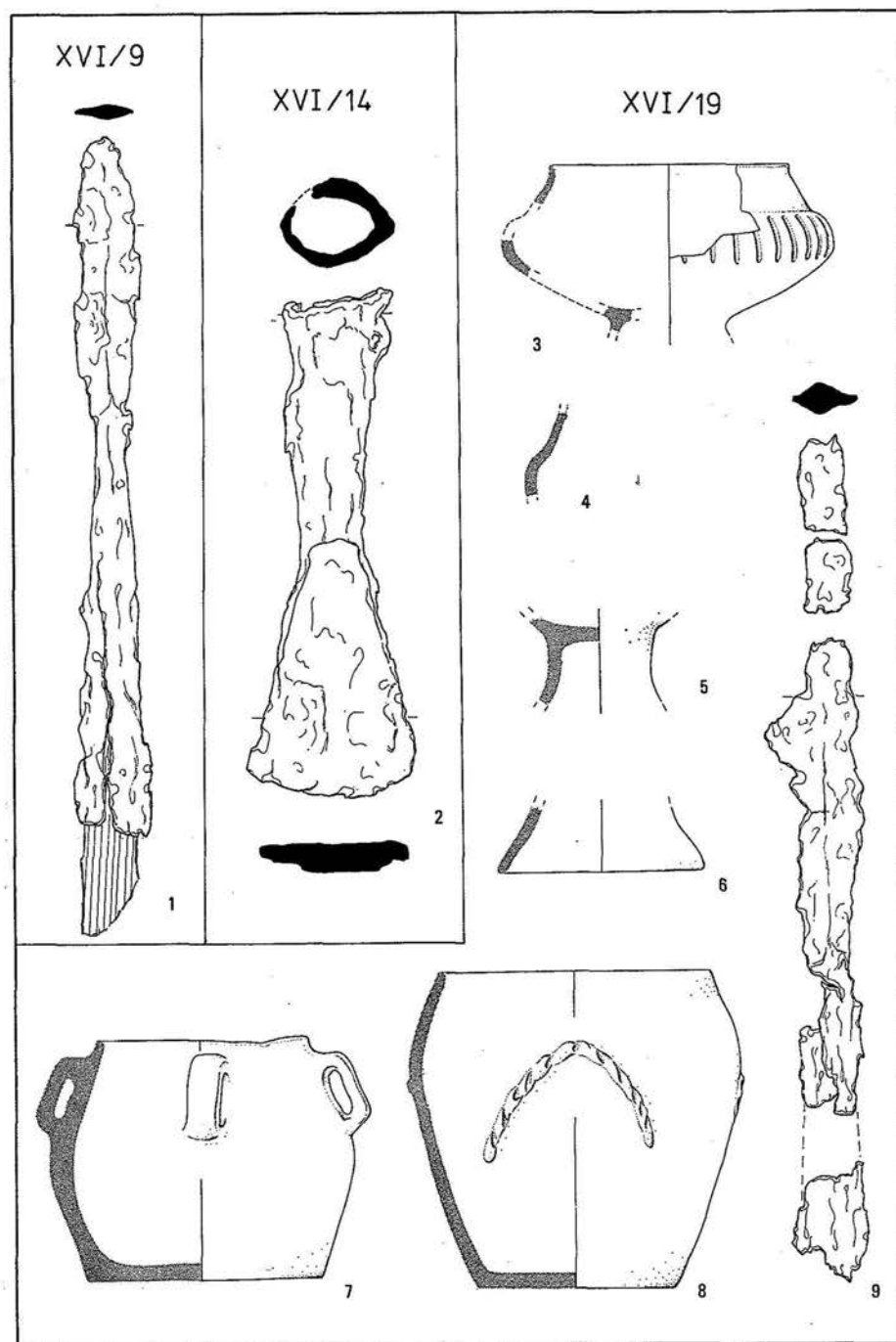
T. 86 Dolenjske Toplice. 1, 2, 8: 2/5, ostalo 1/5



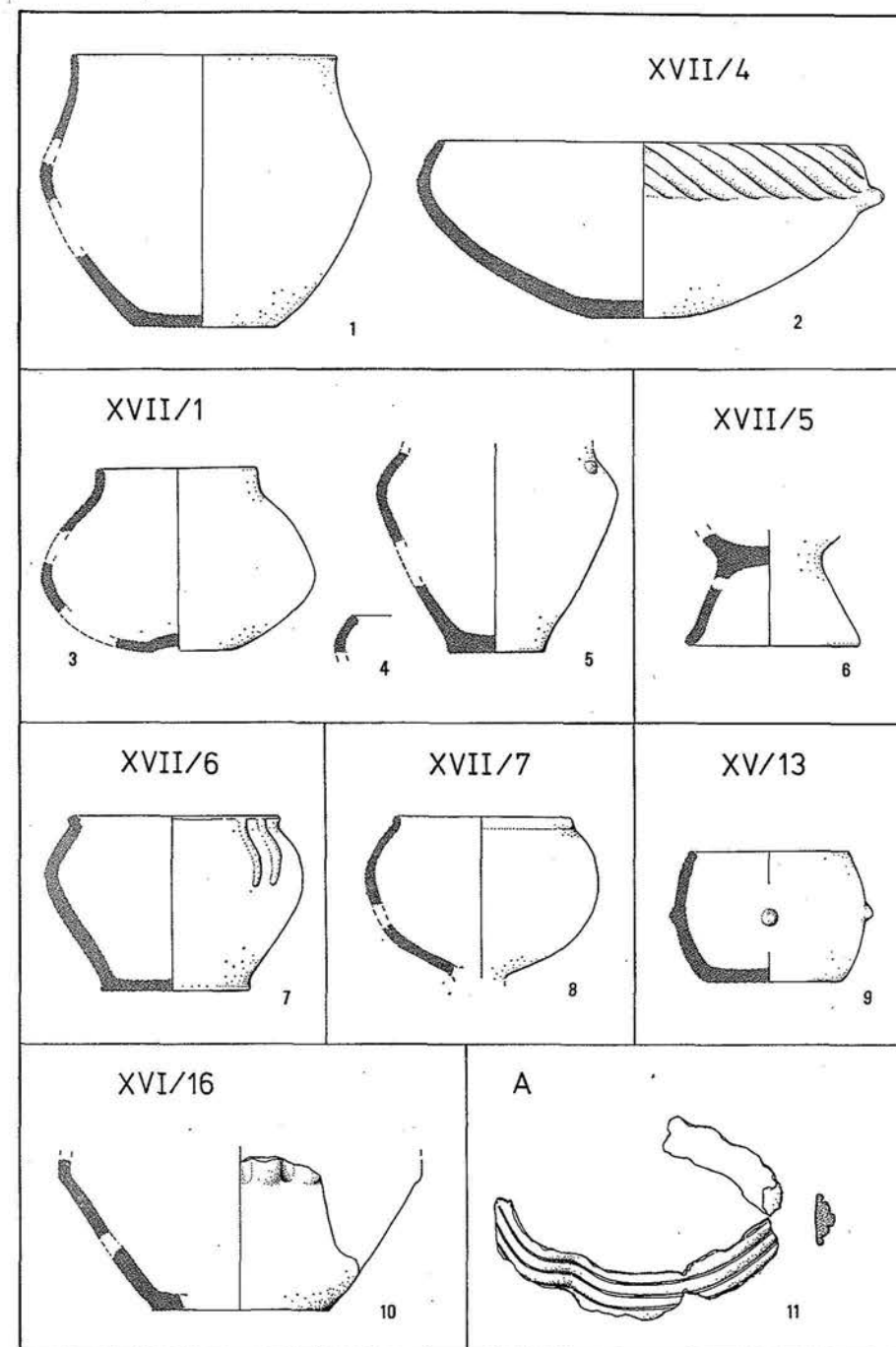
T. 87 Dolenjske Toplice. 1, 2: 2/5, ostalo 1/5



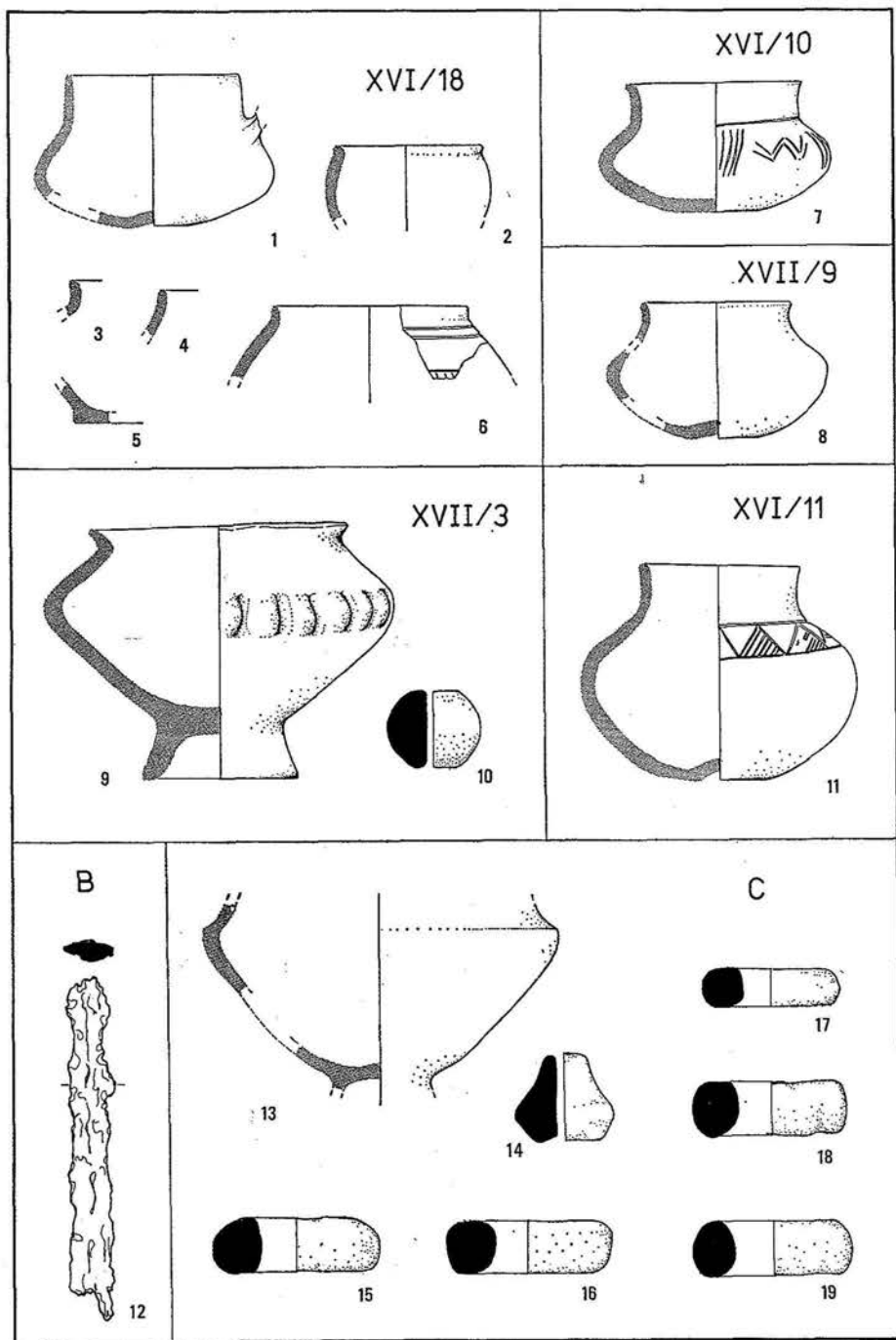
T. 88 Dolenjske Toplice. 1—5, 7: 2/5, ostalo 1/5



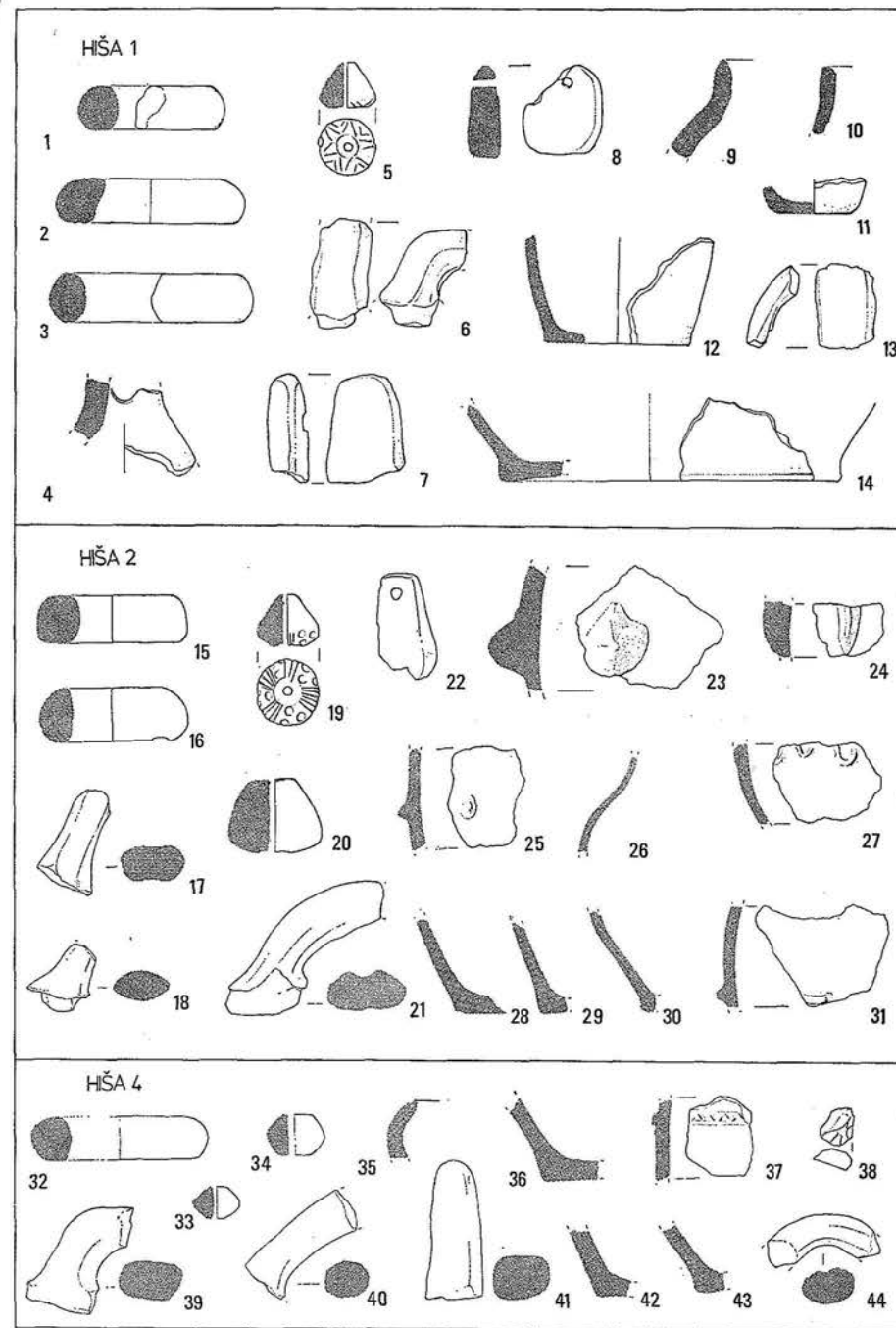
T. 89 Dolenjske Toplice. 3—8: 1/5, ostalo 2/5



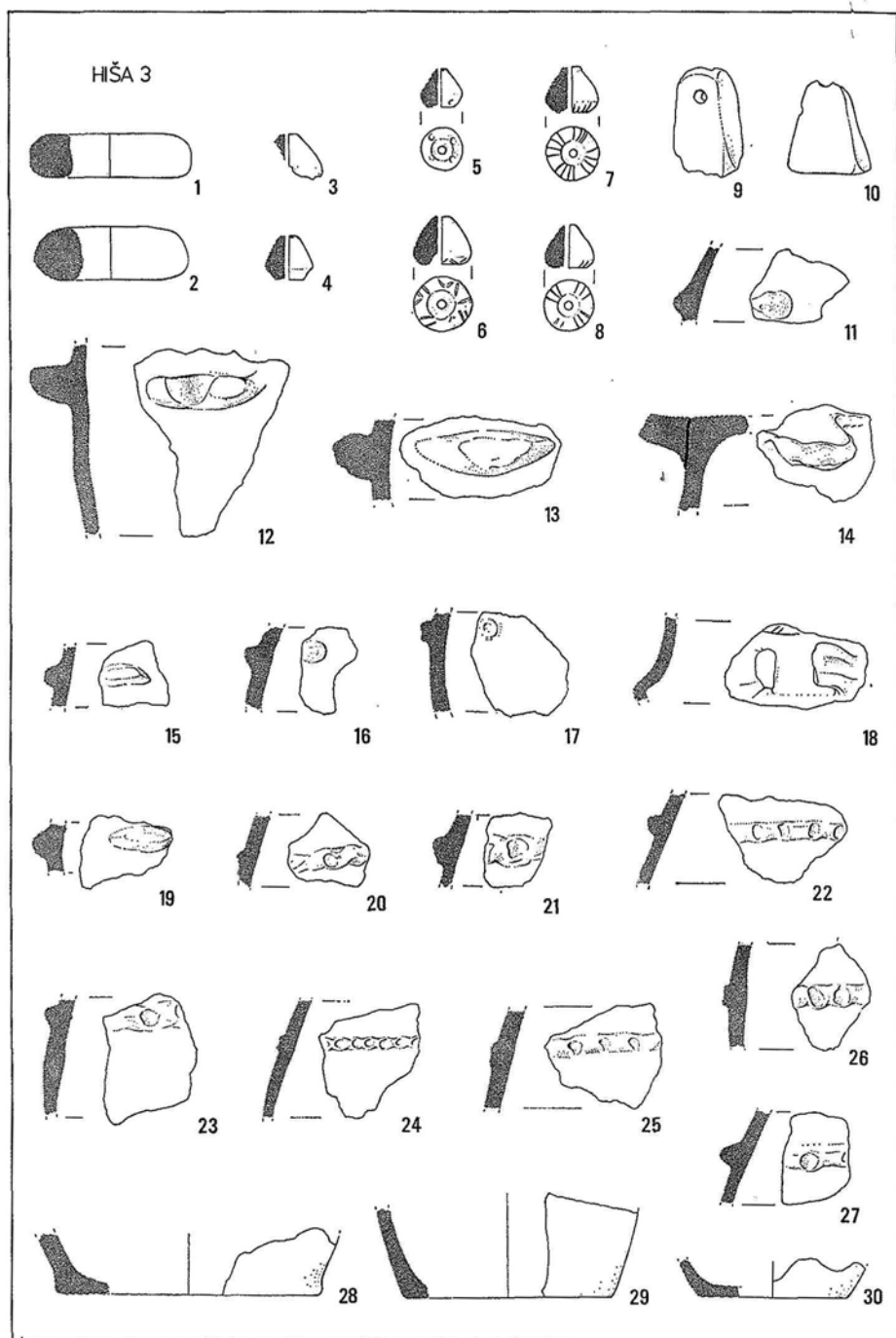
T. 90 Dolenjske Toplice. 11: 2/5, ostalo 1/5



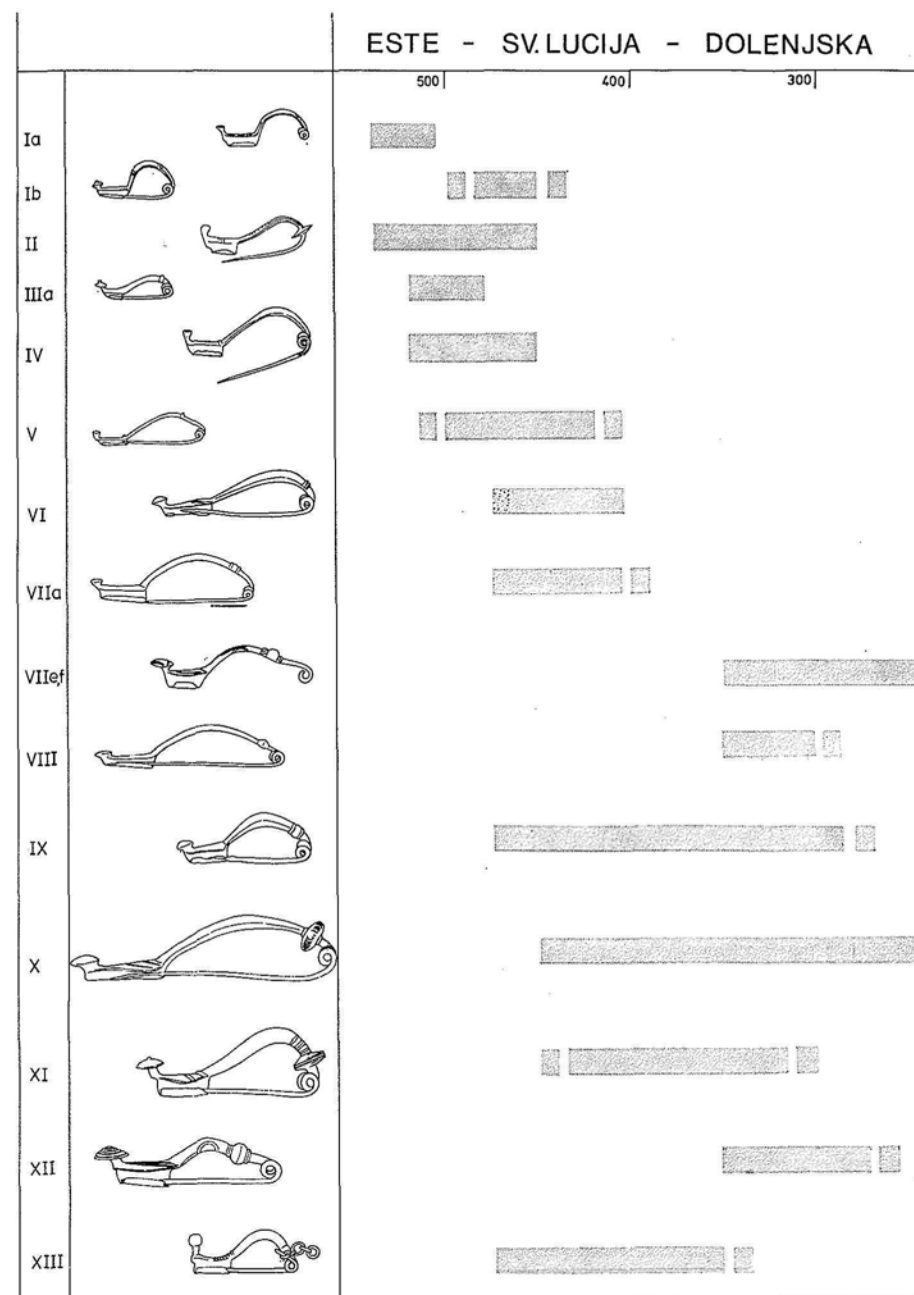
T. 91 Dolenjske Toplice. 10, 12, 14: 2/5, ostalo 1/5



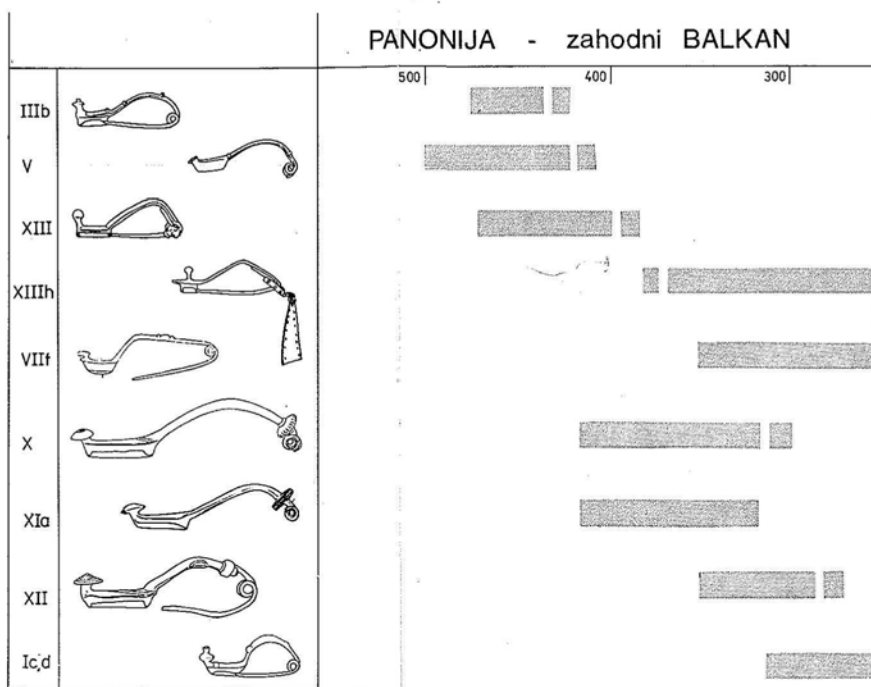
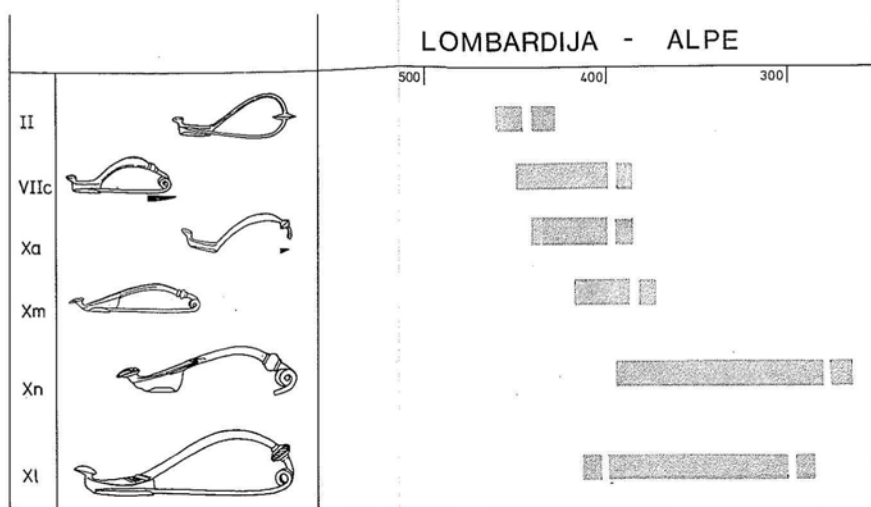
T. 92 Dolenjske Toplice. Vse 1/5



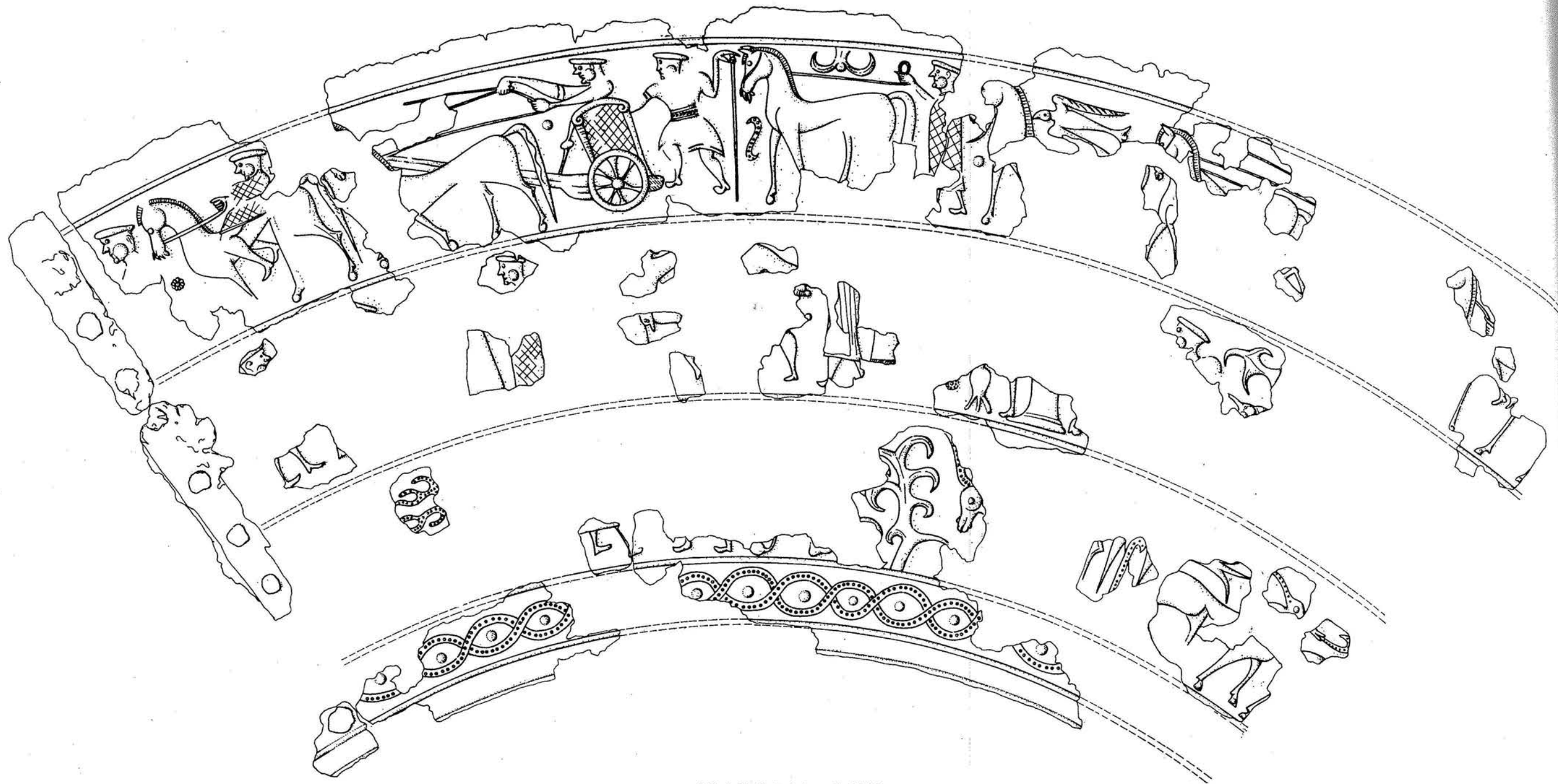
T. 93 Dolenjske Toplice. Vse 1/5



Pril. 1 Kronološki pregled certoških fibul
Beil. 1 Chronologische Übersicht der Certosafibeln



Pril. 2 Kronološki pregled certoških fibul
Beil. 2 Chronologische Übersicht der Certosafibeln



Pril. 3 Plašč situle iz groba II/23
 Beil. 3 Mantel der Situla aus dem Grab II/23